Załącznik nr 1 do uchwały nr 359/25

Zarządu Województwa Łódzkiego

z dnia 25 marca 2025 r.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO 2030

aktualizacja

Spis treści

I. WPROWADZENIE 3
II. TRENDY ROZWOJOWE 9
III. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ I GŁÓWNE WYZWANIA ROZWOJOWE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO 12
IV. WIZJA ROZWOJU 66
V. STRUKTURA CELÓW STRATEGII 68
VI. ZINTEGROWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE 94
VII. TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII 98
VIII. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII 114
IX. MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE 124

I. WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 (SRWŁ 2030), przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego 6 maja 2021 roku jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia. **Strategia** przedstawia spójny plan powiązanych i przemyślanych działań w perspektywie do roku 2030, stanowiący punkt wyjścia do szerokiej współpracy, której efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego.

Z uwagi na konieczność dostosowania SRWŁ 2030 do obowiązujących przepisów prawa[1] przystąpiono do jej aktualizacji, której celem było uzupełnienie dokumentu o model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej pełni szczególną rolę w systemie planowania zintegrowanego łącząc zagadnienia społeczno-gospodarcze z przestrzennymi. Nowe elementy stanowią uzupełnienie terytorialnego wymiaru strategii, obok zachowanych w dotychczasowej postaci Obszarów Strategicznej Interwencji.

Bieżąca aktualizacja nie dotyczy sformułowanych w SRWŁ 2030 celów i kierunków działań oraz wyzwań[2] stojących przed regionem łódzkim. Dotyczą one m.in. takich zagadnień jak: ograniczanie negatywnych skutków procesów demograficznych, w tym depopulacji i starzenia się społeczeństwa, poprawy konkurencyjności i innowacyjności regionalnej gospodarki i jej transformacji w kierunku przemysłu 4.0. Niezbędnym warunkiem tych przemian jest rozwój cyfryzacji i całego sektora e-usług. Dla zapewnienia spójności społecznej kluczowe są działania zmierzające do zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług ochrony zdrowia, społecznych, edukacji, kultury, sportu i turystyki oraz działania związane z budową kreatywnego kapitału ludzkiego i społecznego. Kompleksowa poprawa dostępności województwa sprzyjać będzie budowaniu spójności terytorialnej. Niezmiernie istotne są również działania związane z adaptacją do zmian klimatu oraz poprawą jakości powietrza. Województwo łódzkie dostrzega potencjał sektora energetycznego, jak również potrzebę jego transformacji. **Sprawiedliwa i włączająca transformacja** ma kreować nowy model rozwoju dla obszaru górniczego, przy jednoczesnym zapobieganiu regresowi gospodarczemu i społecznemu.

Aktualizowana SRWŁ 2030 pozostaje spójna z obowiązującymi krajowymi strategiami rozwoju: średniookresową strategią rozwoju kraju – **Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**[3] oraz **Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030**[4].

Istotnym uwarunkowaniem wpływającym na formułowanie celów i kierunków interwencji na poziomie regionalnym były **cele polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027**, które zakładają większą koncentrację środków na innowacje, wsparcie małych przedsiębiorstw, technologie cyfrowe i modernizację przemysłu. Priorytetowe są również działania związane z przechodzeniem do niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Szczególnie istotne w kontekście struktury gospodarczej województwa są uwarunkowania wynikające z celu polityki spójności związanego z transformacją w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, co bezpośrednio związane jest z **procesami restrukturyzacyjnymi sektora górniczo-energetycznego.**

Strategia rozwoju województwa pełni funkcję koordynacyjną dla pozostałych dokumentów programowych i strategicznych tworzonych na poziomie regionalnym.

Integralną częścią zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 jest **Strategia w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku** (SPSWŁ 2030)[5] (Uchwała SWŁ Nr XLVIII/577/22), której kluczowym założeniem w sferze społecznej jest budowa społeczeństwa obywatelskiego równych szans. Dokument

[1] Zgodnie z art. 31.1 ustawy z dn. 15.07.2020 r. o zm. ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw Strategie rozwoju województwa, o których mowa w art. 11 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa, tracą moc z dniem 31 grudnia 2026 r., jeżeli do tego dnia nie zostaną dostosowane do wymogów określonych w art. 11 ust. 1aa, 1c i 1ca ustawy o samorządzie województwa, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

[2] Dane diagnostyczne zostały zaktualizowane, zgodnie z ich dostępnością na początek 2025 r., jednak nie miało to wpływu na sformułowane wyzwania.

[3] Dokument przyjęty uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (Monitor Polski 2017, poz. 260).

[4] Dokument przyjęty uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. (Monitor Polski 2019, poz. 1060).

[5] Zapis wynikający z art. 21 ustawy z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1283, 1572).

uchwalono, aby zintegrować działania różnych podmiotów i skutecznie wykorzystać zasoby oraz środki finansowe w celu rozwiązania kluczowych problemów społecznych regionu.

Aktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 podlega konsultacjom społecznym. Umożliwia to udział różnych interesariuszy strategii, w tym m.in. przedstawicieli samorządów terytorialnych różnego szczebla, partnerów społecznych, gospodarczych, organizacji pozarządowych zaangażowanych w politykę rozwoju województwa, ekspertów naukowych.

Uwarunkowania prawne i programowe

Podstawy prawne opracowania Strategii

Zgodnie z art. 11 ust. 1 i ust. 2 ustawy o samorządzie województwa[6] z dnia 5 czerwca 1998 oraz art. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju[7] **samorząd województwa jest odpowiedzialny za kreowanie polityki rozwoju na poziomie regionalnym,** a podstawowym narzędziem do prowadzenia tej polityki jest strategia rozwoju województwa. Ponadto ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw wraz z późniejszymi zmianami[8] wprowadziła zapis, że strategie rozwoju województwa tracą moc z dniem 31 grudnia 2026 r., jeżeli do tego dnia nie zostaną dostosowane do wymogów określonych w art. 11 ust. 1aa, 1c i 1ca ustawy o samorządzie województw, czyli m.in. nie będą zawierały modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie.

Podstawę prawną opracowania zaktualizowanej strategii stanowi Uchwała Nr LXV/735/24 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 23 stycznia 2024 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030.

Najważniejsze uwarunkowania programowe wynikające z międzynarodowych i krajowych dokumentów strategicznych

Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju została przyjęta przez zgromadzenie ogólne ONZ w dniu 25 września 2015 r. Agenda wskazuje 17 celów zrównoważonego rozwoju zapewniających równowagę pomiędzy trzema aspektami: gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach, przy równoczesnej realizacji celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Agenda Terytorialna 2030 – jest to dokument stanowiący ramy dla działań służących promowaniu spójności terytorialnej w Europie. Został przyjęty 1 grudnia 2020 r. przez ministrów odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne, rozwój terytorialny i spójność terytorialną w celu przyczynienia się do zrównoważonego rozwoju i utrzymania jedności Europy. Definiuje on dwa nadrzędne cele: Sprawiedliwą Europę i Zieloną Europę, które obejmują 6 priorytetów:

1. Zrównoważona Europa – bardziej zrównoważony rozwój terytorialny wykorzystujący różnorodność Europy.
2. Regiony Funkcjonalne – zbieżny rozwój lokalny i regionalny, mniej nierówności między obszarami.
3. Integracja Ponad Granicami – łatwiejsze życie i praca ponad granicami państwowymi.
4. Zdrowe Środowisko – lepsze, ekologiczne środki utrzymania, neutralne dla klimatu i odporne miasta i regiony.
5. Gospodarka o Obiegu Zamkniętym – silne i zrównoważone gospodarki lokalne w zglobalizowanym świecie.
6. Zrównoważone Połączenia – zrównoważona łączność cyfrowa i fizyczna obszarów.

Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce jest podstawowym dokumentem, który określa współpracę UE z Polską. Została przyjęta 30 czerwca 2022 r. wskazując 6 celów polityki spójności wspieranych przez EFRR, EFS+, FS, FST i EFMRA[9] w perspektywie finansowej 2021-2027:

1. Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa.
2. Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa.
3. Lepiej połączona Europa.
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym.
5. Europa bliżej obywateli.
6. Łagodzenie skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

[6] Dz. U. z 2024 r. poz. 566, 1907, 1940.
[7] Dz. U. z 2024 r. poz. 324, 862, 1717, 1940.
[8] Dz. U. z 2020 r. poz. 1378, z 2022 r. poz. 1079, z 2024 r. poz. 862
[9] EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, EFS+ – Europejski Fundusz Społeczny Plus, FS – Fundusz Spójności, FST – Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, EFMRA – Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury.

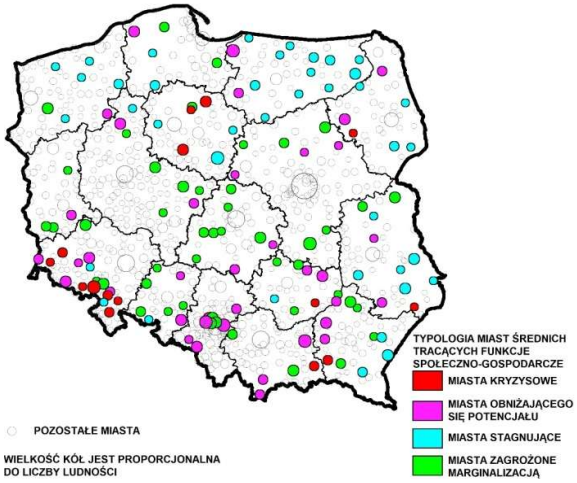
Europejski Zielony Ład (EU Green Deal) to kompleksowa strategia UE dotycząca ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu. Celem Zielonego Ładu, ogłoszonego w grudniu 2019 r., jest uczynienie gospodarki UE bardziej zrównoważoną. Do 2050 r. Europa aspiruje do bycia pierwszym na świecie kontynentem neutralnym dla klimatu, w myśl porozumienia paryskiego. Głównym celem, obok neutralności klimatycznej, jest ochrona życia ludzkiego oraz zwierząt i roślin, przy jednoczesnym wsparciu transformacji energetycznej na rzecz czystej technologii. Podstawowe założenia dokumentu to: Europa bez zanieczyszczeń, przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, program „od pola do stołu", zielona wspólna polityka rolna, mechanizm sprawiedliwej transformacji, zrównoważony transport, ochrona europejskiego kapitału naturalnego (strategia UE na rzecz różnorodności biologicznej), wspieranie badań naukowych i pobudzanie innowacji w dziedzinie klimatu. Istotnym celem jest również ochrona obywateli przed zmianami klimatycznymi oraz zapobieganie wyłączeniu społecznemu poprzez zapewnienie pracy osobom zagrożonym jej utratą w wyniku zmian makroekonomicznych[10].

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR), przyjęta przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r., w której jako cel główny wskazano: „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym". Strategia określiła nowy model rozwoju: rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Wskazała jednocześnie samorząd województwa jako inicjatora, koordynatora i mentora działań rozwojowych w regionie realizowanych w sposób zintegrowany w układzie terytorialnym. Realizację celu głównego wspierają trzy cele szczegółowe:

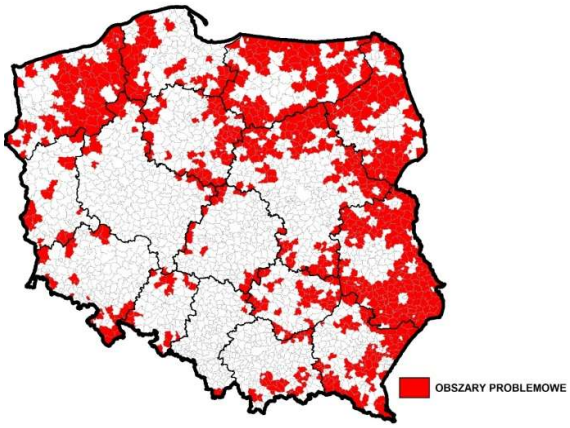
1. Trwały wzrost gospodarczy oparty o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną.
2. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.
3. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030), przyjęta przez Radę Ministrów dnia 17 września 2019 r. KSRR 2030 jest jedną z dziewięciu strategii zintegrowanych i rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), określone w filarze: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.

Rys. 1. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze wskazane w KSRR po aktualizacji delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze w 2018 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów przekazanych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Rys. 2. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją wskazane w KSRR po aktualizacji delimitacji obszarów problemowych na 2018 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów przekazanych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Celem głównym polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Rozwinięciem celu głównego są trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

[10] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejski Zielony Ład. Bruksela, z dnia 11.12.2019 r. COM(2019) 640 final.

2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej (CPK), przyjęta przez Radę Ministrów dnia 7 listopada 2017 r. nie stanowi programu rozwoju, jest jednak rozwinięciem zapisów SOR w zakresie inwestycji stanowiącej istotny impuls rozwojowy. Koncepcja wskazuje CPK jako nowe lotnisko typu hub, stanowiące jednocześnie centrum nowego systemu transportu w kraju, integrujące transport kolejowy, lotniczy i drogowy. Oprócz głównej inwestycji w zakresie budowy lotniska i węzła transportowego koncepcja przewiduje realizację inwestycji towarzyszących, tj.: budowy nowych linii kolejowych (m.in. kolej dużych prędkości Warszawa – Łódź – Wrocław/Poznań, umożliwiająca prowadzenie szybkiego ruchu regionalnego), rozbudowę autostrady A2 na odcinku Warszawa – Łódź oraz budowę Obwodnicy Aglomeracji Warszawskiej. Działaniami gospodarczymi ściśle związanymi z projektem CPK, w tym mającymi wpływ na integrację Łodzi i Warszawy, jest powstanie High Tech City (parków biznesu), centrum targowo-wystawienniczego oraz kampusu polskich uczelni wyższych. Zakłada się również wdrożenie programów rozwojowych związanych z dziedzictwem narodowym i rewitalizacją obszarów zurbanizowanych, w tym Łodzi. Jako projekty komplementarne wskazuje się rozbudowę systemu Łódzkiego Węzła Kolejowego, rewitalizację, modernizację i rozbudowę systemu łódzkich tramwajów podmiejskich, przebudowę dworca Łódź Kaliska oraz budowę sytemu Park&Ride[11].

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r. przyjęta przez Radę Ministrów 24 września 2019 r., w której jako główny cel krajowej polityki transportowej wskazano **zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawę bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego przez utworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym**, a jego realizację do 2030 r. ujęto w ramach sześciu kierunków interwencji[12] obejmujących wszystkie gałęzie transportu oraz działań przewidzianych dla obszarów strategicznej interwencji[13].

Założono m.in. rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej drogowej, kolejowej i lotniczej, polepszanie jakości środków przewozu zbiorowego i wdrażanie innowacji, m.in. w zakresie zwiększania odporności na zmiany klimatu oraz minimalizacji presji na środowisko.

W wymiarze globalnym i europejskim uwzględniono zwiększanie dostępności, m.in. w ramach Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T) oraz strategicznych nowych elementów infrastrukturalnych (w tym Centralnego Portu Komunikacyjnego). W wymiarze krajowym przewidziano zwiększenie międzyregionalnej dostępności transportowej, dla wzmocnienia spójności terytorialnej kraju. Silnie zaakcentowano także zwiększenie dostępności wewnątrz regionów, mającej poprawić jakość połączeń centrów z ich zapleczem (ośrodkami subregionalnymi i obszarami wiejskimi). W zakresie mobilności miejskiej wskazano promowanie rozwiązań wspierających zrównoważoną mobilność miejską integrującą miasta z ich obszarami funkcjonalnymi przy zastosowaniu ekologicznie czystych i energooszczędnych pojazdów, wdrażanie inteligentnych systemów transportowych, stosowanie Planów zrównoważonej mobilności miejskiej.

Polityka energetyczna Polski do 2040 r., przyjęta przez Radę Ministrów 2 lutego 2021 r., której **celem jest bezpieczeństwo energetyczne, przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko przy optymalnym wykorzystaniu własnych zasobów energetycznych**. Dokument wyznacza ramy transformacji energetycznej w Polsce i zawiera strategiczne przesądzenia w zakresie doboru technologii służących budowie niskoemisyjnego systemu energetycznego.

Dla określenia celu głównego wskazano trzy filary: **Sprawiedliwa transformacja** (w tym transformacja rejonów węglowych; ograniczenie ubóstwa energetycznego; nowe gałęzie przemysłu związane z OZE i energetyką jądrową), **Zeroemisyjny system energetyczny** (w tym morska energetyka wiatrowa; energetyka jądrowa;

[11] Park&Ride (P&R) – system parkingów zlokalizowanych przede wszystkim w sąsiedztwie tras komunikacji szynowej, przeznaczony dla osób przesiadających się z samochodów do publicznego transportu zbiorowego. Kierowcy pozostawiają swoje pojazdy w wyznaczonych miejscach, przesiadają się do komunikacji zbiorowej i w ten sposób kontynuują drogę do centrum miasta.

[12] 1. Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce; 2. Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym; 3. Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności; 4. Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów; 5. Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko; 6. Poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.

[13] m.in. miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

energetyka lokalna i obywatelska) oraz **Dobra jakość powietrza** (w tym transformacja ciepłownictwa; elektryfikacja transportu; dom z klimatem). Na trzech filarach oparto **osiem celów szczegółowych**[14].

W dokumencie określono, że **w 2030 r. udział węgla** w wytwarzaniu energii elektrycznej będzie **nie większy niż 56%**; udział **OZE** w końcowym zużyciu energii wyniesie **co najmniej 23%**; **emisja gazów cieplarnianych (GHG)** zostanie **ograniczona o 30%** w stosunku do 1990 r.; **zużycie energii pierwotnej** zostanie **zmniejszone o 23%** w stosunku do prognoz z 2007 r. Wskazano również harmonogram uruchamiania 6 bloków jądrowych począwszy od 2033 do 2043 roku, a jedną z **proponowanych lokalizacji jest Bełchatów.**

Program polskiej energetyki jądrowej, przyjęty przez Radę Ministrów 2 października 2020 r., którego celem jest budowa 6-9 GWe mocy zainstalowanej w energetyce jądrowej w oparciu o duże, sprawdzone reaktory PWR dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju, m.in. poprzez dywersyfikację bazy paliwowej w elektroenergetyce i kierunków dostaw nośników energii pierwotnej oraz zastąpienie starzejącego się majątku wytwórczego pracującego w podstawie obciążenia systemu.

Dokument realizuje cele SOR i jest zgodny z Polityką energetyczną Polski do 2040 r. Określono w nim najbardziej korzystne lokalizacje przyszłych elektrowni jądrowych, wśród których wymieniono lokalizacje nadmorskie o największym zaawansowaniu prac przygotowawczych – Lubiatowo Kopalino oraz Żarnowiec. **Wśród zalecanych lokalizacji wskazano także wykorzystywane obecnie przez elektrownie systemowe – m.in. Bełchatów** oraz Pątnów z uwagi na rozwiniętą sieć przesyłową, transportową i inną infrastrukturę, położenie w centrum Polski oraz fakt, że budowa elektrowni jądrowej na tych terenach po wygaszeniu eksploatowanych elektrowni pozwoli na utrzymanie miejsc pracy.

[14] 1. Optymalne wykorzystanie własnych zasobów energetycznych; 2. Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej; 3. Dywersyfikacja dostaw i rozbudowa infrastruktury sieciowej gazu ziemnego, ropy naftowej i paliw ciekłych; 4. Rozwój rynków energii; 5. Wdrożenie energetyki jądrowej; 6. Rozwój odnawialnych źródeł energii; 7. Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji; 8. Poprawa efektywności energetycznej.

II. TRENDY ROZWOJOWE

Rozwój gospodarczy i społeczny Polski wpływa na coraz silniejsze powiązanie polskich regionów z gospodarką europejską i światową. Wraz ze swobodą przepływu osób i kapitału pogłębia to podatność polskich regionów na oddziaływania światowych trendów, wpływających na gospodarkę, społeczeństwo i przestrzeń.

Jednym z najważniejszych trendów jest **globalizacja,** mająca wymiar gospodarczy i społeczny, polityczny i kulturowy. Nasilony przepływ dóbr, kapitału i siły roboczej w skali ogólnoświatowej, rozwój transportu, komunikacji, telekomunikacji oraz szybki przepływ informacji, któremu towarzyszą przeobrażenia w sferze społecznej, kulturowej, ustrojowej i politycznej, prowadzą do konfrontacji i zbliżenia w tym zakresie między państwami, narodami oraz ludźmi całego świata. Procesy globalizacji prowadzą do coraz większej współzależności i integracji państw oraz regionów, czego efektem jest tworzenie się „jednego świata" – światowego społeczeństwa „globalnej wioski". Stanowi to dla województwa łódzkiego szansę rozwojową zarówno w zakresie pozyskiwania nowych inwestorów, jak i nowych rynków zbytu dla produktów i usług, które muszą być nowoczesne i konkurencyjne.

Procesowi globalizacji sprzyja **cyfryzacja**, czyli dynamicznie rosnące wykorzystanie danych i oprogramowania w usługach, procesach produkcji, dystrybucji i sprzedaży. Cyfryzacja i **rozwój społeczeństwa informacyjnego** wpływają na wzorce zachowań społecznych, zmieniają przyzwyczajenia i dają nowe możliwości, a wraz z rozwojem Internetu stanęły u podstaw czwartej rewolucji przemysłowej. Również i ten trend stanowi szansę dla województwa łódzkiego, umożliwiając np. rozwój e-usług. Nieustająco rosnące zapotrzebowanie na przesył dużej ilości danych powoduje konieczność wprowadzania nowych standardów telekomunikacji bezprzewodowej, umożliwiającej porozumiewanie się pomiędzy maszynami (M2M). Odpowiedzią na to wyzwanie jest technologia mobilna piątej generacji (5G[15]), której wdrożenie oznacza zwiększenie prędkości przesyłania danych, pojemności sieci i stabilności połączenia. Jest to szczególnie istotne dla szerokiego otwarcia i upowszechnienia nowoczesnych technologii w życiu codziennym, takich jak Internet Rzeczy, a także inteligentne miasto, inteligentny dom, rzeczywistość wirtualna, rzeczywistość rozszerzona czy *connected cars*.

Przemysł 4.0, zwany też czwartą rewolucją przemysłową, to trend polegający na wykorzystaniu osiągnięć informatyzacji, automatyki i teleinformacji (ICT) w produkcji. Niesie za sobą kompleksową transformację cyfrową wszelkich środków trwałych oraz pogłębioną integrację z partnerami współtworzącymi łańcuch wartości w ramach cyfrowych ekosystemów. Obecnie firmy w zaawansowany sposób łączą i integrują ze sobą procesy i urządzenia, pogłębiają automatyzację będącą efektem trzeciej rewolucji przemysłowej, wykorzystują także technologię chmur obliczeniowych oraz druk 3D. Ciężar planowania produkcji i nadzorowania procesów jest przenoszony z ludzi na komputery dzięki wykorzystaniu zaawansowanych algorytmów oraz Internetu Rzeczy.

Światowe trendy związane są również z sektorem transportu. Nowoczesne rozwiązania w tym zakresie, jak np. wdrażanie **alternatywnych źródeł napędu** w pojazdach, to próba odpowiedzi na współczesne problemy społeczne i środowiskowe związane z jakością życia społeczeństw, takie jak hałas, kongestia czy smog. Zmiany te dotyczą zarówno pojazdów indywidualnych, jak i transportu zbiorowego, a w dłuższej perspektywie również towarowego. Istotnym wyzwaniem dla państw stanie się budowa ogólnodostępnej infrastruktury ładowania. Coraz powszechniejsze, zwłaszcza w aglomeracjach, stają się koncepcje związane ze współdzieleniem form transportu. Rozbudowywane są systemy m.in. *car-sharingu*[16], e-hulajnóg, e-skuterów, pozwalające ograniczyć liczbę pojazdów o napędzie spalinowym. Oba kierunki wpływają na minimalizację negatywnych skutków transportu na środowisko, szczególnie istotną dla województwa łódzkiego w kontekście wyzwań związanych z zatłoczeniem dróg i zanieczyszczeniem powietrza.

Jednak nie wszystkie światowe tendencje mogą stanowić szansę rozwojową dla województwa łódzkiego. Istotnym problem, z którym boryka się nie tylko województwo łódzkie, są **zmiany demograficzne** związane ze starzeniem się społeczeństw. Wśród 25 najstarszych na świecie społeczeństw aż 22 są z Europy (w tym Polska

[15] 5G – najnowsza piąta generacja technologii mobilnej zastępująca 4G/LTE. Cechuje się stabilnością i niezawodnością oraz prędkością transferu – do 20 Gb/s pobierania i do 10 Gb/s wysyłania, wytrzymuje obciążenie nawet do 1 miliona urządzeń na 1 kilometr kwadratowy.

[16] Car-sharing – system wspólnego użytkowania samochodów osobowych. Samochody są udostępniane za opłatą użytkownikom przez operatorów floty pojazdów, którymi są różne spółki, agencje publiczne, spółdzielnie, stowarzyszenia lub grupy osób fizycznych. Stosowanie tego systemu zwiększa intensywność wykorzystania pojazdów w ciągu doby, co prowadzi do zahamowania wzrostu liczby samochodów rejestrowanych prywatnie.

i inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej). Starzenie się społeczeństw oddziałuje na niemal wszystkie sfery życia społecznego oraz gospodarczego i stwarza zarówno zagrożenia (szczególnie w zakresie rynku pracy), jak też daje szanse na rozwój nowych produktów i usług np. *silver economy*.

Postępujące **zmiany klimatyczne** skutkują występowaniem ekstremalnych zjawisk pogodowych (wichury, ulewy, susze, wyższe temperatury powietrza)[17]. Obszarami największej kumulacji problemów związanych ze zjawiskami ekstremalnymi są miasta powyżej 100 tys. mieszkańców, którym szczególnie zagrażają m.in. upały, intensywne opady[18] i burze oraz powodzie miejskie[19]. Występujące obecnie susze, określane mianem „susz stulecia", powtarzać się będą częściej niż co 10 lat. Obecnie ekstremalnie i silnie zagrożone[20] występowaniem suszy rolniczej jest 38,0% powierzchni kraju zajętej przez tereny rolne i leśne[21]. Natomiast „powodzie stulecia" będą występować co kilka lat w północnej i północno-wschodniej Europie, w Europie Środkowo-Wschodniej (m.in. w Polsce) oraz w atlantyckiej części południowej Europy[22]. W obliczu zdiagnozowanych problemów związanych ze zmianami klimatu szczególnie dotkliwe straty będą odczuwalne w rolnictwie, leśnictwie i turystyce, w wielkości zasobów dyspozycyjnych wód powierzchniowych, co w dłużej perspektywie skutkować będzie intensyfikacją poziomu zagrożenia suszą, głównie rolniczą i hydrologiczną, zmniejszeniem różnorodności biologicznej oraz wzrostem liczby pożarów.

Zmiany klimatyczne, wynikające m.in. z rosnącej emisji dwutlenku węgla, stawiają wszystkie europejskie regiony, których gospodarka w znaczącej części jest uzależniona od górnictwa i energetyki węgla kamiennego lub brunatnego, przed trudnym wyzwaniem, jakim jest **transformacja gospodarcza w kierunku neutralności klimatycznej**. Prócz oczywistego, pozytywnego oddziaływania na środowisko naturalne, konsekwencjami tego procesu będą m.in.: trwała zmiana struktury przemysłowej, znaczne przekształcenia w zakresie regionalnego rynku pracy oraz konieczność poszukiwania nowych, ekologicznych źródeł energii. Potencjalne niekorzystne zmiany mogą dotyczyć również ograniczenia dochodów ludności i samorządów, odpływu ludności z „regionów węglowych", wzrostu bezrobocia strukturalnego. Rolą administracji centralnej, regionalnej i lokalnej jest moderowanie zmian w kierunku sprawiedliwej transformacji, oznaczającej minimalizowanie zagrożeń społecznych i gospodarczych wynikających z utraty istotnego elementu ekosystemu gospodarczego.

Negatywne skutki społeczne i gospodarcze mogą zostać także wywołane poprzez **kurczące się zasoby naturalne.** W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera **Gospodarka Obiegu Zamkniętego (GOZ),** której podstawowym założeniem jest wykorzystanie odpadów powstających w procesie produkcyjnym do innego procesu. Koncepcja GOZ zakłada racjonalne wykorzystanie dostępnych zasobów poprzez jak najniższe zużywanie surowców nieodnawialnych, zmniejszenie ilości składowanych odpadów i minimalizację negatywnego wpływu tego procesu na środowisko, a także wydłużenie cyklu życia produktów. Dzięki tej koncepcji model konsumpcji zmienia się na bardziej świadomy i odpowiedzialny. Implementacja założeń gospodarki o obiegu zamkniętym może być szansą dla przedsiębiorstw województwa łódzkiego, jednak aby mogły one w ten sposób funkcjonować, konieczne jest przeprowadzenie modernizacji technologicznej.

Nowym globalnym wyzwaniem, które pojawiło się w I kwartale 2020 r., jest pandemia wirusa SARS-CoV-2 i wywołane przez nią dalekosiężne skutki społeczne i gospodarcze, poważny kryzys zdrowotny i humanitarny, a w dłuższej perspektywie również gospodarczy i finansowy. Problemy związane z przerwaniem łańcuchów dostaw w wyniku pandemii sprawiają, że korporacje będą chciały tworzyć sieci dostawców bliżej swoich siedzib i bliżej konsumentów, a państwa zaczną dążyć do produkowania niezbędnych artykułów na miejscu. Zatrzymanie pandemii nie będzie możliwe bez globalnego wysiłku i współpracy. Kryzys wywołany pandemią COVID-19 będzie wymagał podejmowania zdecydowanych działań niemal we wszystkich obszarach życia gospodarczego i społecznego. Kluczowe będą działania związane ze zwiększaniem odporności i zdolności dostosowawczych,

[17] W Porozumieniu Paryskim (podpisanym w grudniu 2015 r.) 195 krajów zobowiązało się do utrzymania wzrostu globalnych średnich temperatur na poziomie znacznie poniżej 2 stopni C ponad poziom przedindustrialny i kontynuowania wysiłków na rzecz ograniczenia wzrostu temperatur do 1,5 stopnia C – https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/ocieplenie-o-1-5-stopnia-specjalny-raport-ipcc-308

[18] Wzrasta liczba dni z opadem ekstremalnym powyżej 10 mm/dobę w miastach – Polityka ekologiczna Polski 2030 r. Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2019.

[19] „Plany adaptacji do zmian klimatu 44 miast Polski – Publikacja podsumowująca", Warszawa 2018 (www.44mpa.pl).

[20] Klasa zagrożenia IV i III. Projekt planu przeciwdziałania skutkom suszy, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

[21] Według raportów Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce http://www.susza.iung.pulawy.pl/tabele/10/ za okres od 1 czerwca 2019 r. do 31 lipca 2019 r. w województwie łódzkim w przypadku 115 gmin (na 177) łączny udział gleb podatnych i bardzo podatnych na zagrożenie suszą rolniczą w użytkach rolnych kształtował się w przedziale powyżej 75%.

[22] Plany zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszarów dorzeczy Odry, Wisły.

łagodzeniem społecznych i gospodarczych skutków kryzysu oraz wspieraniem transformacji ekologicznej i cyfrowej. Pandemia COVID-19 przyczyniła się do przyspieszenia transformacji cyfrowej w wielu obszarach życia gospodarczego i społecznego, a także upowszechnienia się pracy i nauki zdalnej. W czasie obecnego kryzysu UE i jej państwa członkowskie wspólnie starają się ograniczyć ekspansję wirusa, wzmocnić systemy opieki zdrowotnej, złagodzić społeczno-gospodarcze skutki pandemii oraz wesprzeć pracowników i firmy. Z wyzwaniem tym będzie się mierzył zarówno kraj, jak też poszczególne województwa, w tym łódzkie, a jego skutki będą odczuwalne w dłuższej perspektywie czasu.

III. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ I GŁÓWNE WYZWANIA ROZWOJOWE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Województwo łódzkie położone jest w centralnej części Polski i zajmuje obszar o powierzchni 18 219 km^2 (9. miejsce wśród województw). Według danych GUS w 2023 r. Łódzkie zamieszkiwało 2 362 519 osób (6. miejsce w Polsce). Gęstość zaludnienia była wyższa niż średnio w Polsce i wynosiła 130 os./km^2 (Polska 120 os./km^2), przy czym w miastach osiągała wartość 1 178 os./km^2, zaś na obszarach wiejskich 53 os./km^2. Wskaźnik urbanizacji wynosił 61,8%, co dawało województwu łódzkiemu 7. miejsce w Polsce.

Strukturę administracyjną województwa łódzkiego tworzy 21 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu (Łódź, Piotrków Trybunalski, Skierniewice). Podstawową sieć osadniczą tworzy natomiast 177 gmin, w tym 18 miejskich, 42 miejsko-wiejskie oraz 117 wiejskich. Dnia 1 stycznia 2024 r. do grona gmin miejsko-wiejskich dołączyło 8 gmin (Białaczów, Bolesławiec, Grabów, Inowłódz, Kiernozia, Osjaków, Parzęczew, Żarnów) – z powodu braku danych statystycznych nie są one wyodrębniane w dalszych analizach.

Rys. 3. Podział administracyjny województwa łódzkiego w 2025 r.
Źródło: Opracowanie własne BPRWŁ

W wyniku przeprowadzonych prac analitycznych oraz wiedzy eksperckiej wskazano najważniejsze potencjały oraz problemy rozwojowe województwa, wymagające podjęcia działań w perspektywie do 2030 r. Podstawą prowadzonych analiz były przede wszystkim dane pochodzące ze statystyki publicznej, natomiast dane pochodzące z innych źródeł zostały każdorazowo wskazane.

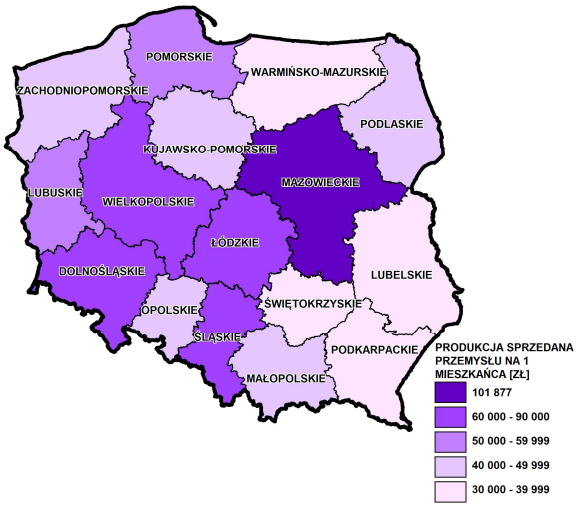
Przemysł

Wyzwanie: Transformacja sektora przemysłowego

Łódzkie należy do stosunkowo dobrze rozwiniętych województw o wysokim udziale przemysłu w wartości dodanej brutto (28,7% w 2022 r., wobec 27,1% średnio dla Polski) i rosnącym udziale usług.

W 2023 roku pod względem wielkości produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca województwo łódzkie plasowało się na 5. miejscu w kraju (60 910 zł wobec 62 680 zł średnio dla Polski[23]), a dynamika wzrostu tego wskaźnika w latach 2014-2023 wyniosła 235% wobec 212% średnio w kraju. **Dynamika produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego** w okresie od 2015 do 2023 r. wskazuje, że tradycyjnie kojarzone z województwem łódzkim branże przemysłu lekkiego mają ujemną (produkcja skór i wyrobów skórzanych), niską (produkcja odzieży) lub co najwyżej przeciętną (produkcja wyrobów tekstylnych) dynamikę wzrostu. Najszybciej w omawianym okresie rosła produkcja sprzedana pozostałego sprzętu transportowego, papieru, pojazdów samochodowych oraz przyczep i naczep, metali i mebli.

Rys. 4. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział przychodów ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w województwie łódzkim wyniósł w 2023 r. 27,5% (10. miejsce) wobec 33,3% średnio w Polsce. Według syntetycznego wskaźnika innowacyjności RIS[24] w 2023 r. łódzkie zajęło 5. miejsce w kraju, a wielkość wskaźnika systematycznie się poprawia. **Intensyfikacja współpracy przedsiębiorstw przemysłowych z sektorem B+R**, **wykorzystanie specjalizacji regionalnych oraz wciąż silnych tradycji przemysłowych** (np. w zakresie produkcji artykułów spożywczych, farmaceutycznych, wyrobów tekstylnych i odzieży, produkcji mebli) przyczyni się do dalszego wzrostu konkurencyjności i innowacyjności sektora.

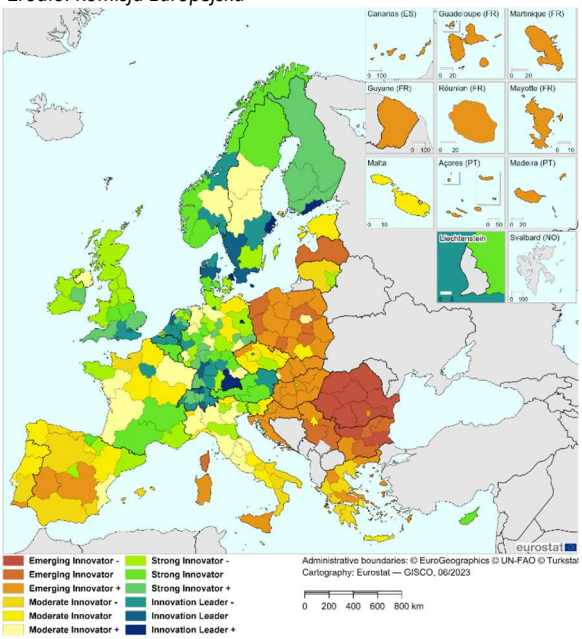
Poziom **nakładów wewnętrznych na działalność B+R w przeliczeniu na 1 mieszkańca** w województwie łódzkim w 2023 r. wyniósł 856 zł (8. miejsce) wobec 1 409 zł w kraju, jednak **w relacji do PKB** jest to 0,99% (9. miejsce) – mniej niż średnio dla kraju (1,56%). Wymogiem skutecznej modernizacji struktury gospodarczej województwa w kierunku gospodarki opartej na wiedzy jest większy wzrost nakładów na B+R – średnia unijna nakładów B+R w relacji do PKB w 2023 roku wyniosła 2,22%.

Olbrzymim wyzwaniem w zakresie regionalnej transformacji przemysłowej są przemiany, które zachodzą w **sektorze energetycznym.** Województwo łódzkie jest jednym z największych w Polsce wytwórców energii elektrycznej za sprawą Elektrowni Bełchatów i powiązanej z nią kopalni węgla brunatnego. Polityka klimatyczna Unii Europejskiej zmierza w kierunku wycofania z użytkowania bloków energetycznych zasilanych węglem, tymczasem kompleks górniczy Bełchatowa odpowiada za produkcję ok. 20% energii elektrycznej wykorzystywanej w kraju. Jest także jednym z największych pracodawców w Łódzkiem, co oznacza, że proces transformacji będzie złożony, kosztowny i długotrwały.

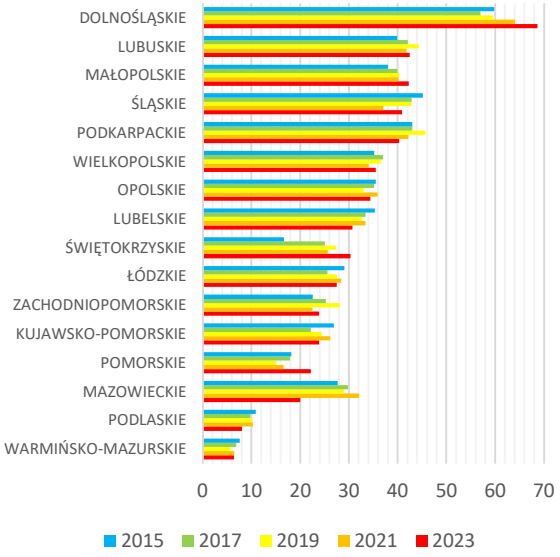
[23] Dotyczy podmiotów o liczbie pracujących > 9.
[24] Regional Innovation Scoreboard, wydanie z roku 2023.

Proces transformacji przemysłowej województwa musi zarazem zakładać jak najszerszą implementację założeń **Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ)**. Oznacza to przede wszystkim konieczność rozwoju rynku surowców wtórnych oraz wspieranie przekształcania odpadów na surowce. Wyzwania stojące przed sektorem przemysłowym dotyczą także minimalizacji produkcji odpadów nieprzetwarzalnych i racjonalizację użycia surowców nieodnawialnych, a także zachęcanie do stosowania metod racjonalizujących cykl życia produktu.

Rys. 5. Syntetyczny wskaźnik innowacyjności regionów („Regional Innovation Scoreboard") w 2023 r.
Źródło: Komisja Europejska

Rys. 6. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w latach 2015-2023.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rolnictwo

Wyzwanie: Utrzymanie przewagi w specjalizacji rolniczej i przetwórstwie rolno-spożywczym

Województwo łódzkie, dzięki m.in. endogenicznemu potencjałowi w zakresie produkcji rolniczej i branży artykułów spożywczych, zaliczane jest do regionów o wysokich możliwościach rozwoju biogospodarki[25], która w perspektywie stanowić będzie odpowiedź na wiele globalnych wyzwań związanych z bezpieczeństwem żywnościowym, energetycznym, rosnącymi ograniczeniami dotyczącymi wody, ziemi uprawnej i emisji dwutlenku węgla.

Działalność rolnicza jest mocno uzależniona od czynników przyrodniczych: rzeźby terenu, jakości gleb i klimatu. Województwo charakteryzuje się przeciętnymi uwarunkowaniami przyrodniczymi dla prowadzenia produkcji rolniczej. Wartość syntetycznego wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej[26] (61,9 pkt.) jest niższa od średniej dla Polski (66,6 pkt.) i plasuje województwo na 14. miejscu w kraju. **Największy zwarty obszar gmin z najlepszymi uwarunkowaniami dla produkcji rolnej zlokalizowany jest w północnej i północno-zachodniej części województwa**. Korzystne warunki przyrodniczo-glebowe posiada także pas gmin zlokalizowanych w centrum województwa oraz mniejszy obszar kilku gmin znajdujący się w powiecie wieluńskim i wieruszowskim.

[25] Biogospodarka obejmuje wszystkie sektory i systemy, w których wykorzystuje się zasoby biologiczne. Stanowi jedną z największych i najważniejszych gałęzi unijnej gospodarki i obejmuje sektory: rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa, żywności, bioenergii i bioproduktów. Biogospodarka stanowi jeden z filarów GOZ, a zarządzanie zasobami odnawialnymi, czyli tzw. biomasą w całym cyklu życia oparte jest na przetwarzaniu, produkcji i sprzedaży dóbr oraz zagospodarowaniu bioodpadów. Produkcja rolna obok gospodarki leśnej i rybołówstwa stanowi jedno z podstawowych źródeł biomasy.

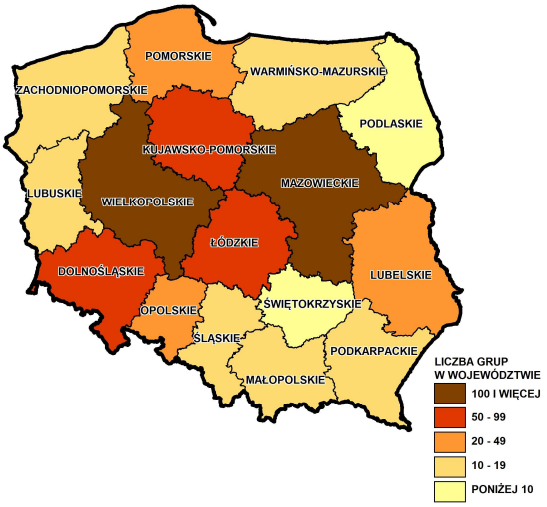
[26] Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej – syntetyczny wskaźnik oceniający uwarunkowania przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa. Przypisuje wartości punktowe czterem cechom: jakości i przydatności rolniczej gleb (maks. 100 pkt.), agroklimat (maks. 15 pkt.), warunki wodne (maks. 5 pkt.) i rzeźba terenu (maks. 5 pkt.).

Jednym z najważniejszych **zagrożeń dla rozwoju rolnictwa jest deficyt wód**[27]. Postępujące zmiany klimatu w XXI wieku przejawiają się coraz większą niestabilnością warunków pogodowych i są poważnym wyzwaniem dla prowadzenia produkcji rolnej[28]. Wzrost średniej temperatury rocznej, spadek liczby dni z pokrywą śnieżną i wydłużające się okresy bezopadowe w sezonie wegetacji roślin uprawnych będą przyczyniały się do wzrostu częstości i intensywności występowania susz[29]. Z problemem suszy w rolnictwie borykają się w ostatnich kilku latach producenci rolni w całym województwie[30].

Pomimo niezbyt korzystnych warunków naturalnych województwo łódzkie osiągało dobre wyniki pod względem produkcji rolniczej. W 2023 r. towarowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych była o 44 % wyższa niż przeciętnie w kraju i wynosiła 18 182 zł (12 630 zł w kraju). Osiąganiu wysokich wyników produkcyjnych sprzyja wprowadzanie nowoczesnych technologii produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Potencjał rozwojowy rolnictwa tworzą wyróżniające się w skali kraju sektory: warzywnictwo i sadownictwo, produkcja ziemniaków, hodowla trzody chlewnej i bydła oraz produkcja mleka i jaj kurzych. Województwo zajmuje znaczącą pozycję w kraju pod względem: zbiorów warzyw gruntowych (5. miejsce), produkcji owoców z drzew (2. miejsce) oraz owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych (3. miejsce), zbiorów ziemniaków (2. miejsce), obsady trzody chlewnej na 100 ha UR (3. miejsce), obsady bydła na 100 ha UR (6. miejsce) i skupu mleka (5. miejsce) oraz produkcji jaj kurzych (3. miejsce). Zróżnicowana baza surowcowa, pochodząca zarówno z produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, jest podstawą rozwoju przemysłu przetwórczego: mleczarskiego, owocowo-warzywnego, mięsnego, zbożowego. Warzywa, owoce i przetwory owocowo-warzywne mają znaczący udział w grupie towarów eksportowych województwa. Oprócz rolnictwa konwencjonalnego coraz dynamiczniej rozwija się **produkcja metodami ekologicznymi**, odpowiadająca na bieżące trendy w UE i zapotrzebowanie konsumentów na żywność wysokiej jakości.

Rys. 7. Liczba grup producentów rolnych oraz uznanych organizacji producentów owoców i warzyw (stan na styczeń 2025 r.)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Podstawę prowadzenia produkcji rolnej stanowią rodzinne gospodarstwa rolne. W 2024 r. **średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym** wynosiła 8,25[31] ha (13. miejsce w kraju, Polska 11,59 ha) i była o 0,63 ha większa w stosunku do 2015 r.

Współpraca producentów rolnych jest istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój rolnictwa. Integracja pozioma w sektorze rolnictwa jest sposobem na postępującą koncentrację struktur handlu i przetwórstwa, a zarazem alternatywą dla kosztownego procesu koncentracji ziemi. Pod względem liczby **grup producenckich** w województwach Łódzkie należy do krajowej czołówki. Pomimo tego, że w województwie funkcjonuje 80 grup producentów rolnych oraz 15 uznanych organizacji producentów owoców i warzyw[32], stopień zaawansowania integracji wciąż jest zbyt niski, co jest problemem ogólnokrajowym.

Coraz powszechniejsze staje się wprowadzanie do obrotu produktów i żywności wysokiej jakości wytworzonej przez rolników z lokalnych gospodarstw rolnych w nowych formach, przy udziale tzw. oddolnych inicjatyw

[27] Na podstawie raportów Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce http://www.susza.iung.pulawy.pl/komentarz, http://www.susza.iung.pulawy.pl/KBW w województwie łódzkim suszę rolniczą odnotowano w okresie od 1 kwietnia 2023 r. do 30 września 2023 r. Największy deficyt wody zarejestrowano w okresie od 21 maja 2023 r. do 20 lipca 2023 r., kiedy to wartości Klimatycznego Bilansu Wodnego (KBW) w regionie najmniej korzystne wartości (od -269 mm do -240 mm) osiągnęły na Wysoczyźnie Ławskiej i w Kotlinie Kolskiej, a w pozostałej części województwa przekraczały wartość -130 mm.
[28] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030.
[29] Rolnictwo w obliczu suszy a bezpieczeństwo żywnościowe, dr inż. M. Zieliński, mgr inż. J. Sobierajska, Zakład Ekonomiki Gospodarstw Rolnych, IERIGŻ-PIB.
[30] System Monitoringu Suszy Rolniczej, który został opracowany i wdrożony przez IUNG-PIB.
[31] Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Załącznik do ogłoszenia Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z dnia 13 września 2024 r.
[32] Dane na podstawie rejestru ARiMR (stan 01.2025 r.).

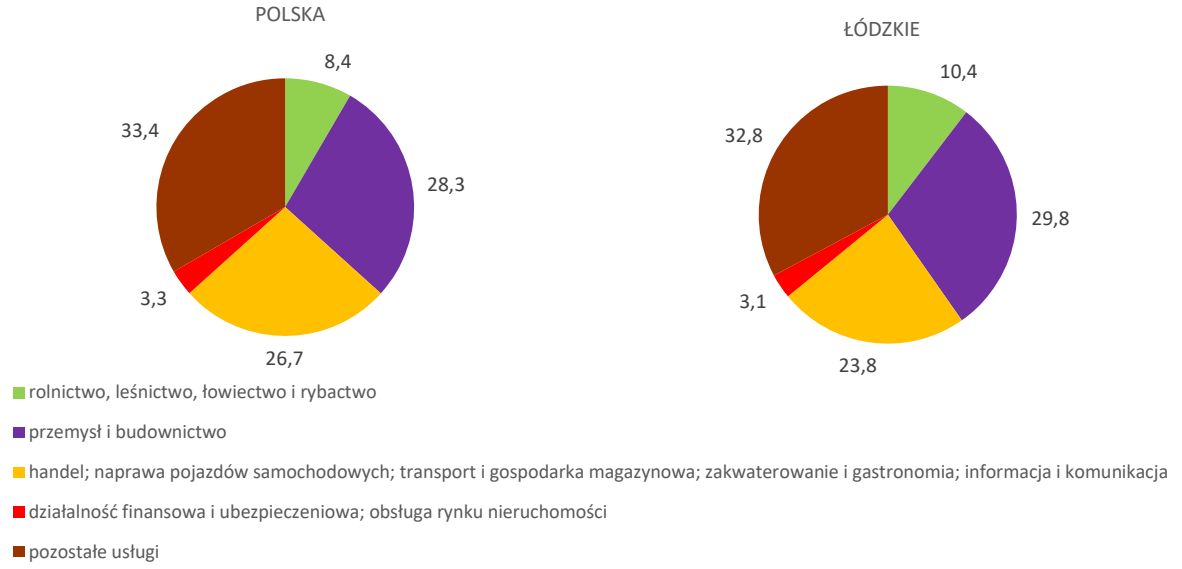
lokalnych, w ramach **krótkich łańcuchów dostaw**. Dzięki tym rozwiązaniom rolnicy są w stanie zaoferować konsumentom najświeższe produkty w atrakcyjnych cenach.

Sektor nowoczesnych usług

Wyzwanie: Wykorzystanie potencjału Łódzkiego dla rozwoju sektora usług, w tym usług innowacyjnych i logistyki

Pod względem **udziału pracujących w usługach** Łódzkie zajmuje 8. miejsce w kraju (Łódzkie 59,7%; Polska 63,3%). Wśród powiatów najwyższą wartością charakteryzuje się Łódź (77,7%) oraz pozostałe dwa miasta na prawach powiatu: Skierniewice (68,1%) i Piotrków Trybunalski (67,3%). Najniższy udział odnotowano z kolei w powiatach wieruszowskim (34,7%) oraz poddębickim (34,9%).

Rys. 8. Udział pracujących w grupach sekcji w Polsce i w województwie łódzkim w 2022 r. [w %]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Specyficzną grupę stanowi **sektor nowoczesnych usług biznesowych** (**BPO**[33]), który dynamicznie rozwija się w dużych polskich miastach. W województwie łódzkim usługi BPO są skoncentrowane przede wszystkim w stolicy województwa i w znacznie mniejszym stopniu w sąsiadujących powiatach. Od około 10 lat Łódź stopniowo zwiększa swoją atrakcyjność dla firm świadczących usługi profesjonalne, IT i telekomunikacyjne, finansowe i ubezpieczeniowe oraz produkcyjne[34]. Warto jednak zauważyć, iż pomimo, że Łódź posiada w województwie największy odsetek pracujących w usługach łącznie, to w porównaniu z innymi miastami wojewódzkimi jest on nadal niski (10. miejsce spośród 18 miast wojewódzkich[35]).

W 2022 r. odsetek **innowacyjnych przedsiębiorstw usługowych** wyniósł w Łódzkiem 16,8% (14. miejsce) – była to wartość blisko dwukrotnie niższa od średniej dla kraju (32,1%). Przedsiębiorstwa usługowe z województwa łódzkiego charakteryzują się również przeciętnym poziomem nakładów na działalność innowacyjną. Udział sumy ponoszonych nakładów w województwie łódzkim w latach 2013-2022 w sumie nakładów krajowych wyniósł 2,53%[36] (8. miejsce).

Województwo jest także jednym z największych w kraju obszarów koncentracji działalności logistycznej. Jest to specyficzny rodzaj usług o komplementarnym charakterze względem innych działalności gospodarczych. Atrakcyjność Łódzkiego dla usług logistycznych tworzą m.in.: dogodne położenie komunikacyjne, obecność bazy produkcyjnej i usługowej oraz bliskość dużych rynków zbytu. Parki magazynowe zlokalizowane są przede wszystkim w Łodzi i jej okolicach (rejon Strykowa) oraz w rejonie Piotrkowa Trybunalskiego. Na koniec 2023 r.

[33] BPO – Business Process Outsourcing – zlecanie usług biznesowych wyspecjalizowanym partnerom zewnętrznym.
[34] Dotyczy central lub centrów regionalnych firm produkcyjnych.
[35] Według danych za 2022 rok w Łodzi w usługach łącznie pracowało 77,7% ogółu pracujących, wobec średniej dla wszystkich 18 miast-stolic województw wynoszącej 81,5%.
[36] Suma nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach usługowych w województwie łódzkim w latach 2013-2022 w sumie takich nakładów ogólnie w Polsce.

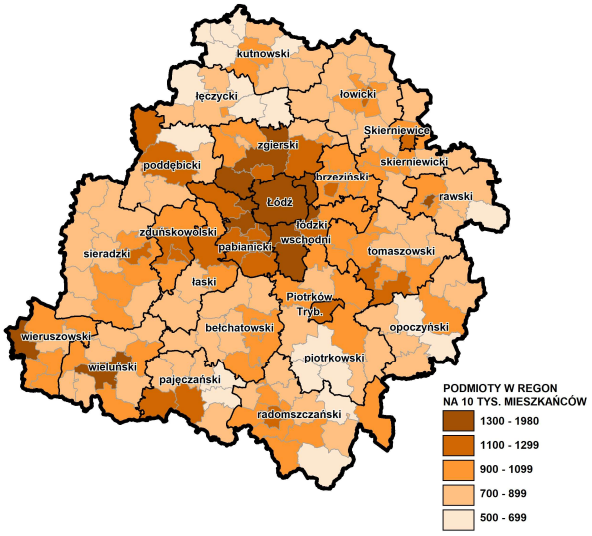
podaż powierzchni magazynowej multi-tenant[37] i build-to-suit (BTS)[38] w województwie wyniosła 4,3 mln m^2, co stanowiło 14,1% ogólnej powierzchni magazynowej w kraju (3. miejsce w kraju)[39].

Przedsiębiorczość

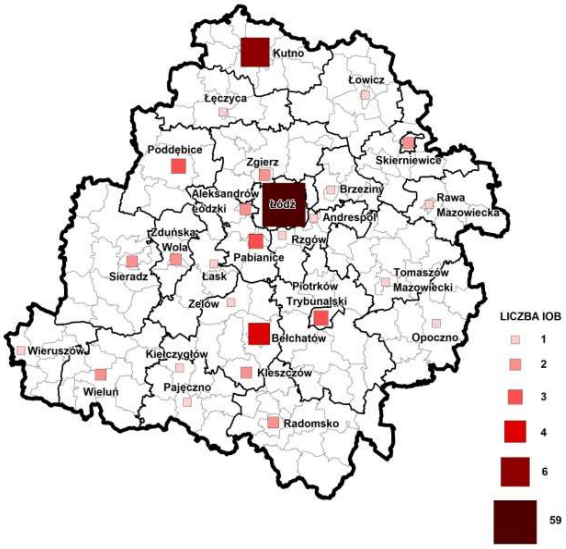
Wyzwanie: Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców

Pod względem **poziomu przedsiębiorczości,** wyrażonego liczbą podmiotów w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców, Łódzkie w 2023 r. zajmowało 10. pozycję wśród 16 województw (1 200 podmiotów / 10 tys. m., wobec średniej krajowej wynoszącej 1 368 podmiotów / 10 tys. m.). Również pod względem przyrostu nowych podmiotów, mierzonego wskaźnikiem jednostek nowo zarejestrowanych na 10 tys. ludności, województwo uplasowało się na przeciętnej, 9. pozycji. Województwo charakteryzuje się również niższą niż średnia dla Polski **liczbą podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego**. Poza nielicznymi gminami miejsko-wiejskimi, największą przedsiębiorczością charakteryzują się miasta i gminy należące do aglomeracji łódzkiej, zaś najmniejszy poziom nasycenia podmiotami gospodarczymi ma miejsce w peryferyjnie położonych gminach wiejskich.

Rys. 9. Liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 10. Rozkład przestrzenny instytucji otoczenia biznesu w województwie łódzkim w 2019 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Wzrostowi konkurencyjności przedsiębiorstw sprzyja **działalność instytucji naukowo-badawczych**. Na terenie województwa łódzkiego działalnością naukowo-badawczą zajmuje się 15 jednostek naukowych, w tym instytuty Polskiej Akademii Nauk oraz należące do Sieci Badawczej Łukasiewicz, a także wyższe uczelnie[40]. Instytuty współtworzą konsorcja i centra powołane do realizacji konkretnych projektów badawczych. Dodatkowym wsparciem technicznym oraz naukowym dla konkretnych branż i specjalizacji są **Centra Badawczo-Rozwojowe**. Są to jednostki naukowe bądź przedsiębiorcy nie będący instytutami badawczymi, ale prowadzący badania lub prace rozwojowe. W 2024 r. w Polsce status CBR posiadało 61 podmiotów, z czego 3[41] z województwa łódzkiego. Problemem jest jednak niewystarczający poziom współpracy miedzy sferą B+R a przedsiębiorstwami – w województwie łódzkim było to 6,9% przedsiębiorstw[42] współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, wobec 9,1% przeciętnie w kraju.

[37] Parki magazynowe udostępnione przez dewelopera i przeznaczone pod wynajem na wolnym rynku.
[38] Obiekty magazynowe realizowane dla dedykowanego odbiorcy, dzięki czemu najemca może dowolnie skomponować moduły powierzchni magazynowych.
[39] Cushman&Wakefield, Rynek magazynowo-produkcyjny Polski Centralnej, 2023 r.
[40] Sieć Badawcza ŁUKASIEWICZ – Łódzki Instytut Technologiczny (7 centrów badawczych), Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii PAN, Instytut Archeologii i Etnologii PAN – Ośrodek Badań nad Dawnymi Technologiami w Łodzi, Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN, Instytut Biologii Medycznej PAN, Instytut Centrum Zdrowia Matki Polki, Instytut Medycyny Pracy im. prof. dr med. Jerzego Nofera, Instytut Technologii Bezpieczeństwa „MORATEX", Instytut Ogrodnictwa, Instytut Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego (Zakład Jakości Żywności, Zakład Technologii i Techniki Chłodnictwa), Instytut Energetyki – Oddział Techniki Cieplnej ITC w Łodzi, Centrum Badań i Innowacji Pro-Akademia, Muzeum Sztuki w Łodzi, Politechnika Łódzka, Uniwersytet Łódzki.
[41] ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku sp. z o.o., TRICOMED S.A., BIOFANA sp. z o.o. Ośrodek Badań Farmaceutycznych i Klinicznych.
[42] Dotyczy przedsiębiorstw przemysłowych.

Wzrost przedsiębiorczości ogranicza nierównomierny rozkład **Instytucji Otoczenia Biznesu** (IOB), które zlokalizowane są głównie w Łodzi. IOB stymulują rozwój gospodarczy m.in. poprzez transfer wiedzy i nowych rozwiązań technologicznych, komercjalizację badań naukowych oraz kształtowanie warunków do prowadzenia biznesu i tworzenia nowych miejsc pracy.

Ważnym narzędziem wsparcia przedsiębiorczości jest działalność **Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej**, będącej częścią Polskiej Strefy Inwestycji[43], która pozwala inwestować na dowolnej nieruchomości i ubiegać się o zwolnienie w podatku dochodowym. Strefa przyciąga inwestycje nowoczesnego przemysłu, wspiera także projekty realizowane przez firmy z sektora MŚP, dofinansowuje szkolenia, warsztaty, wspiera startupy w tworzeniu innowacji.

Kształcenie zawodowe i ustawiczne

Wyzwanie: Niskie zainteresowanie kształceniem zawodowym i ustawicznym

Rozwój gospodarczy jest nierozerwalnie powiązany z jakością **kapitału ludzkiego,** szczególnie ważnego z punktu widzenia obecnego i przyszłego rynku pracy.

Pod względem **struktury wykształcenia** województwo łódzkie było zbliżone do średniej krajowej. Pomimo, że aż 66,9% mieszkańców Łódzkiego legitymowało się co najmniej średnim i wyższym wykształceniem, to posiadane umiejętności nie zawsze odpowiadały zapotrzebowaniu pracodawców.

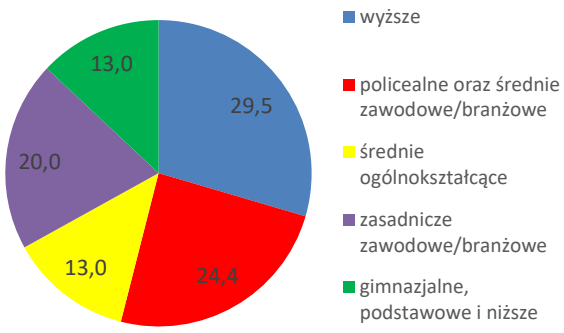
Z corocznych raportów Wojewódzkiego Urzędu Pracy wynika, że pracodawcy z województwa łódzkiego poszukują przede wszystkim pracowników o prostych kwalifikacjach zawodowych[44]. Tymczasem **zainteresowanie szkolnictwem zawodowym od wielu lat jest niewystarczające**. W 2023 r. udział uczniów uczęszczających do szkół branżowych I stopnia oraz techników w liczbie wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych wynosił w woj. łódzkim 51,0%, wobec 54,3% średnio w Polsce. Brak odpowiedniej liczby pracowników z pożądanymi na rynku kwalifikacjami z jednej strony ogranicza konkurencyjność gospodarki, powodując problemy pracodawców z pozyskaniem pracowników, z drugiej zaś strony przyczynia się do podejmowania pracy na niższych stanowiskach osób o wyższych kwalifikacjach.

Od roku szkolnego 2019/2020 wprowadzono obowiązek **współpracy szkół z pracodawcami** przed uruchomieniem nowego zawodu[45], co pozytywnie wpływa na wprowadzanie kierunków zgodnych z zapotrzebowaniem pracodawców, a także na przygotowanie i realizację praktyk i staży zawodowych oraz upowszechnienie kształcenia dualnego[46]. Problemem jest zapewnienie kadry nauczycielskiej, która kształciłaby uczniów zgodnie z potrzebami rynku, zwłaszcza w zakresie praktycznej nauki zawodu oraz brak nowoczesnej i funkcjonalnej bazy infrastrukturalnej szkół.

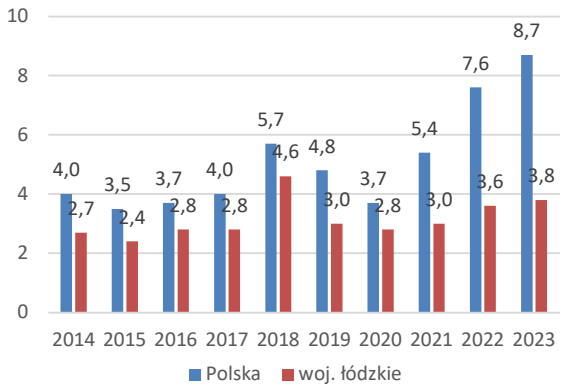
W kontekście rozwoju Gospodarki 4.0 dodatkowym wyzwaniem staje się zwiększenie odsetka osób posiadających podstawowe oraz ponadpodstawowe **kompetencje kluczowe[47], w tym cyfrowe**. Zachodzące zmiany na rynku pracy powodują, że szczególnego znaczenia nabierają kompetencje, dzięki którym rozróżnia się pracę człowieka od pracy systemów informatycznych, robotów czy sztucznej inteligencji. Cyfrowa edukacja wspomaga proces kształcenia, a jej dynamiczny rozwój był m.in. skutkiem ograniczeń związanych z wystąpieniem pandemii COVID-19.

[43] W województwie łódzkim, w gminie Mniszków, funkcjonuje również podstrefa Starachowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.
[44] *Barometr zawodów 2024*. Raport podsumowujący badanie w województwie łódzkim, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi.
[45] Prawo oświatowe (Dz. U. z 2024 r. poz. 737) art. 68 ust. 7 pkt. 1 i 2.
[46] Kształcenie zawodowe dualne jest to kształcenie zawodowe teoretyczne w szkole oraz kształcenie zawodowe praktyczne u pracodawcy (zgodnie z definicją Ministerstwa Edukacji Narodowej zawartą w dokumencie „Kształcenie dualne w polskim modelu szkolnictwa zawodowego").
[47] Kompetencje kluczowe – dzielone są na podstawowe i przekrojowe. Wyróżnia się 4 podstawowe (rozumienie i tworzenie informacji; wielojęzyczności; matematyczne; w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii) oraz 10 przekrojowych (w zakresie przedsiębiorczości; osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się; cyfrowe; w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej; związane z wielokulturowością; w zakresie pracy zespołowej; zdolności adaptacji do nowych warunków; przywódcze; w zakresie myślenia krytycznego i kompleksowego rozwiązywania problemów; obywatelskie). (Źródło: zalecenie Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Komisja Europejska, Bruksela, dnia 17.01.2018).

Rys. 11. Struktura wykształcenia w województwie łódzkim w 2023 r. (w %)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 12. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu w latach 2014-2023 [%]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Osobny problem stanowi niskie uczestnictwo mieszkańców województwa w **kształceniu ustawicznym**, które wzmacnia kompetencje na rynku pracy. Jest ono efektem m.in. niskiej świadomości społeczeństwa dotyczącej korzyści płynących z podnoszenia kwalifikacji i uczenia się przez całe życie oraz niewystarczającej oferty kształcenia w odniesieniu do potrzeb rynku pracy. W 2023 r. w województwie łódzkim 3,8% osób w wieku 25-64 lata uczestniczyło w kształceniu lub szkoleniu, a wartość wskaźnika była znacząco niższa od średniej dla Polski (8,7%).

Wskutek pandemii dynamicznie rozwinęły się nowe metody nauczania, jak **kształcenie na odległość i kształcenie hybrydowe**[48], które wspierane technologiami informacyjno-komunikacyjnymi pomagają w samokształceniu i zapobiegają wykluczeniu społecznemu. Jedną z form kształcenia jest również e-learning.

Szkolnictwo wyższe

Wyzwanie: Niewykorzystany potencjał łódzkich uczelni

Istotny wpływ na jakość kapitału ludzkiego ma również kształcenie na poziomie wyższym. **Województwo łódzkie jest znaczącym w kraju ośrodkiem akademickim**, w którym w 2024 r. funkcjonowało **21 uczelni wyższych,** w tym 8 uczelni publicznych. Szkoły wyższe stanowią istotny czynnik przyciągający młodych ludzi do miast. Analiza zasięgu oddziaływania łódzkich uczelni[49] wykazała, że studentów spoza województwa łódzkiego przyciąga zwłaszcza Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna. Zarówno w przypadku Uniwersytetu Łódzkiego, jak również Politechniki Łódzkiej, udział studentów pochodzących z Łódzkiego przekracza 80%.

Według danych GUS na 2023 r. w województwie łódzkim studiowało 69 821 osób, co było 7. wynikiem w kraju, notując zarazem spadek od 2018 r. o 943 osoby. Biorąc pod uwagę formy własności uczelni województwo łódzkie, tak jak większość pozostałych województw, zanotowało w latach 2018-2023 wzrost liczby studentów uczelni niepublicznych, którzy stanowią blisko 1/3 ogólnej liczby studentów, co mogło wynikać z potrzeby większej elastyczności i lepszego dostępu w obliczu pandemii COVID-19. Studenci pochodzący z zagranicy stanowili 9,7% ogółu studentów w 2023 r., co dało 4. wynik w kraju. Ilościowo w województwie łódzkim studiowała wówczas grupa 6,8 tys. cudzoziemców (4,0 tys. w 2018 r.).

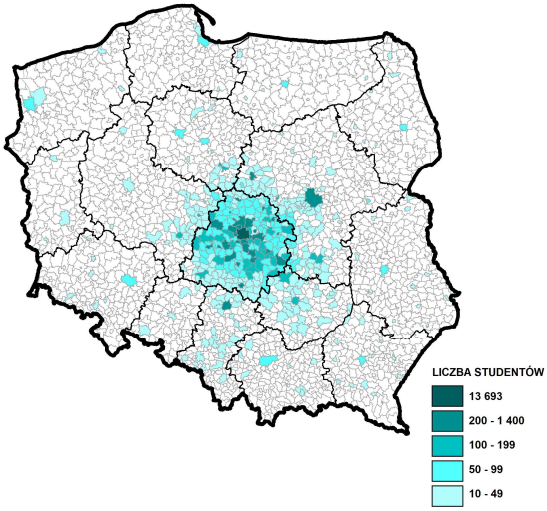
Pod względem lokat w rankingu szkół wyższych w 2024 r. pozycje łódzkich uczelni publicznych wahały się od 8. (Politechnika Łódzka) do 29. (Uniwersytet Łódzki) na około 100 szkół wyższych w kraju, zaś w rankingu uczelni niepublicznych sklasyfikowano tylko jedną uczelnię (Społeczna Akademia Nauk) na miejscu 15. na 49 szkół

[48] W ramach modelu hybrydowego proces kształcenia związany z nabywaniem wiedzy o charakterze teoretycznym jest uzupełniany o praktyczne zajęcia prowadzone przez specjalistów w warunkach rzeczywistych, co w efekcie w lepszy sposób przygotowuje do pracy. Niewątpliwą korzyścią wynikającą ze stosowania modelu kształcenia hybrydowego jest uczenie się postaw i kompetencji cenionych przez pracodawców: przedsiębiorczości, szacunku do pracy, lojalności wobec zakładu pracy, odpowiedzialności za powierzone zadania, chęci dalszego kształcenia i podnoszenia kwalifikacji, co w kontekście zmian wywołanych transformacją technologiczną związaną z gospodarką 4.0 jest niezbędne.

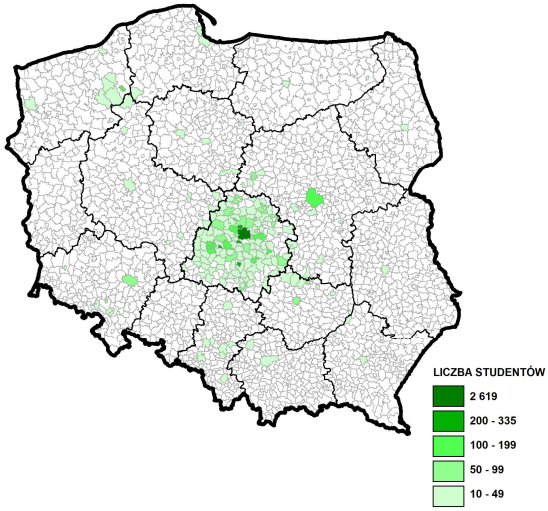
[49] Badanie „Zakres oddziaływania łódzkich uczelni" zrealizowane przez BPPWŁ w 2019 r., w którym uczestniczyło 18 uczelni wyższych funkcjonujących w województwie łódzkim – 7 publicznych i 11 niepublicznych (z badania wyłączono seminaria duchowne).

wyższych[50]. Warto jednak zauważyć, że poza rankingiem uczelni przygotowywany jest również ranking kierunków studiów, w którym niektóre kierunki prowadzone przez łódzkie uczelnie zajmują wysokie pozycje[51].

Rys. 13. Gminy zameldowania studentów uczelni publicznych w województwie łódzkim w roku akademickim 2018/2019
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Rys. 14. Gminy zameldowania studentów uczelni niepublicznych w województwie łódzkim w roku akademickim 2018/2019
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Na pozycję łódzkich uczelni w rankingach nakłada się również aspekt renomy miasta i jego atrakcyjności w opinii publicznej. Łódź w porównaniu do Warszawy, Krakowa, Poznania i Wrocławia wypada słabiej nie tylko pod względem prestiżu uczelni, ale także reputacji miasta doświadczonego transformacją ustrojową, borykającego się z licznymi problemami, wśród których walory estetyczne przestrzeni miejskiej i oferta kulturalna odpowiadająca potrzebom osób młodych zdają się być pomijane. Problemem Łodzi jest również mało atrakcyjny rynek pracy – w tym m.in. pod kątem wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto. W 2023 roku wynosiło ono w Łodzi 7,5 tys. zł, podczas gdy np. we Wrocławiu i Poznaniu – 8,3 tys. zł, w Gdańsku – 8,9 tys. zł, w Krakowie – 9,2 tys. zł czy w Warszawie – 9,6 tys. zł. Fakt ten ma istotny wpływ na wybór uczelni przez maturzystów i wiązanie swojej przyszłości z konkretnym województwem. Jednocześnie jednak niewątpliwymi atutami Łodzi są niższe – w porównaniu do innych ośrodków akademickich – koszty utrzymania oraz – z uwagi na położenie miasta w centrum Polski – dogodny dojazd z różnych części kraju.

Rynek pracy

Wyzwanie: Zwiększanie aktywności zawodowej ludności i łagodzenie skutków powstającej luki pokoleniowej na rynku pracy

Wysoka jakość kapitału ludzkiego, rozumiana jako poziom wykształcenia i kompetencji mieszkańców, ma kluczowe znaczenie dla atrakcyjności rynku pracy. Łatwość w znalezieniu wykwalifikowanych pracowników w bezpośredni sposób przekłada się na zdolność Łódzkiego do przyciągania inwestorów. W konsekwencji wykształca się zwrotna relacja: wysoce konkurencyjny rynek pracy zwiększa swoją siłę oddziaływania i przyciąga nowych pracowników z coraz odleglejszych miejsc.

Województwo łódzkie posiada zróżnicowaną sektorowo i przestrzennie **strukturę gospodarczą, w której nadal istotną rolę odgrywają rolnictwo i przemysł** (odpowiednio 10,4% i 29,8% pracujących), a ich udziały w liczbie pracujących są wyższe niż średnio w Polsce. Z kolei udział pracujących w usługowych sekcjach PKD jest niższy niż średnio w kraju i wynosi łącznie 59,7%.

Silny wpływ na potencjał gospodarczy i atrakcyjność rynku pracy województw mają ich stolice. Łódź, będąc czwartym ze względu na liczbę ludności miastem w Polsce, stanowi piąty pod względem wielkości rynek pracy (za Warszawą, Krakowem, Wrocławiem i Poznaniem). Średnia **wartość współczynnika aktywności zawodowej** osób

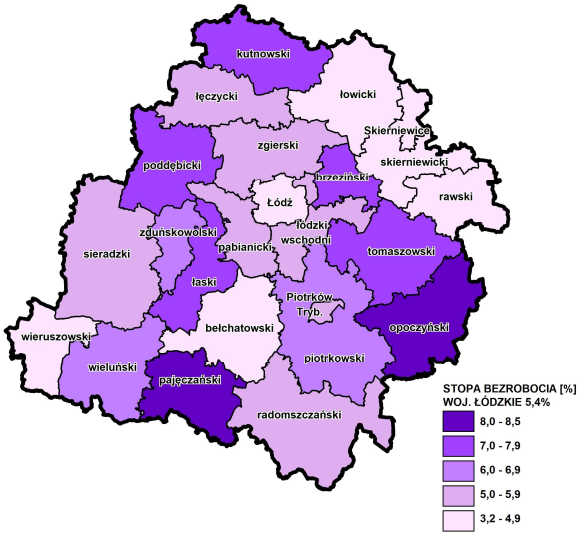
[50] Ranking Szkół Wyższych Perspektywy 2024.
[51] Politechnika Łódzka w najnowszym rankingu zajęła także 3. miejsce za innowacyjność, 9. za potencjał naukowy, 8. za warunki kształcenia, Uniwersytet Medyczny 2. za efektywność naukową, a Społeczna Akademia Nauk 2. za publikacje.

w wieku produkcyjnym[52] dla Polski wyniosła w 2023 r. 81,2%. Województwo z wartością 82,8% zajęło dobrą, 3. lokatę. W latach 2014-2023 nastąpiła znaczna poprawa sytuacji na rynku pracy i odnotowano wzrost współczynnika aktywności zawodowej, jednak był on mniejszy niż średnio w kraju (woj. łódzkie wzrost o 7,5 p.p, Polska – wzrost o 8,4 p.p.).

Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie w 2023 r. wyniosła 5,4% (8. miejsce w Polsce) i była nieco wyższa od średniej krajowej (5,1%). W stosunku do roku 2022 zanotowano nieznaczny, taki jak w skali kraju, spadek bezrobocia o 0,1 p.p. Cechą charakterystyczną Łódzkiego jest niewielkie zróżnicowanie wewnątrzregionalne tego zjawiska (różnica pomiędzy powiatami o najniższym i najwyższym bezrobociu w 2023 r. wyniosła 5,3 p.p).

Rys. 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Do osób pozostających poza rynkiem pracy, a znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji pod względem możliwości podjęcia zatrudnienia, zaliczyć należy przede wszystkim kobiety powracające na rynek pracy, osoby z niepełnosprawnościami, osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych, osoby 50+, młodzież do 25. roku życia, w tym z grupy NEET[53]. Zgodnie z danymi Eurostatu w 2023 r. młodzież NEET, w wieku 15-24 lat, stanowiła 9,5% populacji województwa łódzkiego oraz 6,9% populacji Polski w tym wieku (średnio w Unii Europejskiej: 9,2%). Natomiast w kategorii wiekowej 18-29 lata było to już 13,2% (Polska – 11,2%, UE – 13,4%), czyli co siódmy Polak w tym wieku nie uczył się, nie szkolił ani nie pracował.

Istotnym zagrożeniem dla rynku pracy jest powstająca luka pokoleniowa, spowodowana starzeniem się społeczeństwa i powiększaniem grupy ludności w wieku poprodukcyjnym. Według szacunków **do 2035 r. w Polsce na rynku pracy może brakować nawet 2,1 mln pracowników**, najwięcej w przemyśle (do 805 tys.)[54]. Ze względu na zaawansowanie niekorzystnych procesów demograficznych problem ten w szczególnym stopniu może dotknąć województwa łódzkiego.

Kapitał społeczny

Wyzwanie: Niski poziom zaufania, więzi społecznych, kapitału relacyjnego i poczucia tożsamości

Jednym ze wskaźników służących ocenie **poziomu aktywności obywatelskiej** jest wysokość frekwencji w wyborach. W 2024 r. w wyborach samorządowych w województwie łódzkim odnotowano **jedną z najwyższych frekwencji** w kraju – 54,1% (3. miejsce, średnia dla Polski 53,6%)[55]. Kolejnym istotnym wskaźnikiem zaangażowania społecznego jest liczba organizacji pozarządowych. W 2023 r. w województwie zarejestrowane były 42 **organizacje pozarządowe** na 10 tys. mieszkańców (15. miejsce w kraju, Polska 46). Rozwój trzeciego sektora pozostaje jednak nierównomierny, a organizacje często zmagają się z ograniczoną liczbą członków i niewielkim zaangażowaniem wolontariuszy.

W ostatnich latach obserwuje się rosnącą popularność **tradycji ludowych**, przejawiającą się m.in. w dynamicznym rozwoju regionalnych świąt oraz wzrostem zainteresowania produktami lokalnymi. Szczególnie

[52] BAEL wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności. Współczynnik aktywności zawodowej obliczono jako procentowy udział aktywnych zawodowo w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny obejmuje mężczyzn w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat.

[53] NEET (ang. *not in employment, education or training*) to osoba młoda w wieku 15-29, która spełnia łącznie trzy warunki, czyli nie pracuje, nie kształci się ani nie szkoli.

[54] https://pie.net.pl/przy-obecnych-trendach-demograficznych-do-2035-r-zatrudnienie-w-polsce-moze-spasc-o-ponad-12-proc/

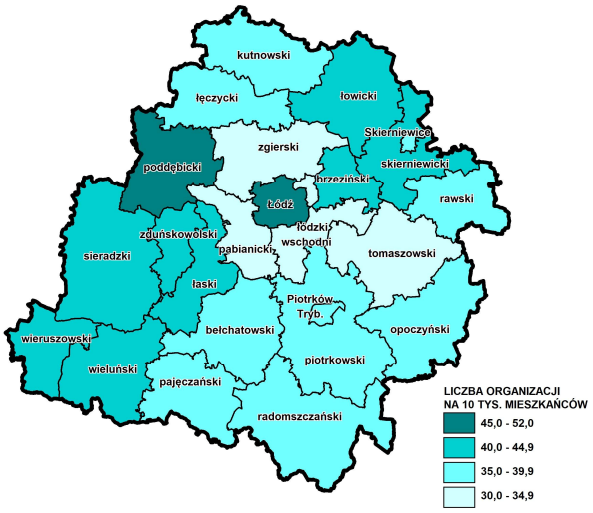
[55] https://samorzad2024.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/pl

aktywne w tym zakresie są podregiony łowicki i opoczyński, gdzie działa największa liczba przedstawicieli folkloru, kultywujących regionalne zwyczaje i sztukę ludową. Ważnym elementem budowania i podtrzymywania tożsamości regionalnej jest także tradycyjna sztuka kulinarna oraz wyroby spożywcze, które zyskują coraz większe znaczenie w kontekście promocji województwa. Liczba tradycyjnych produktów z regionu systematycznie rośnie, co znajduje odzwierciedlenie na Liście Produktów Tradycyjnych[56], gdzie obecnie znajduje się 2 130 produktów, w tym 156 specjałów z województwa łódzkiego. Stanowi to 7,3% wszystkich wpisów, plasując region na 6. miejscu w kraju pod względem liczby zarejestrowanych produktów regionalnych.

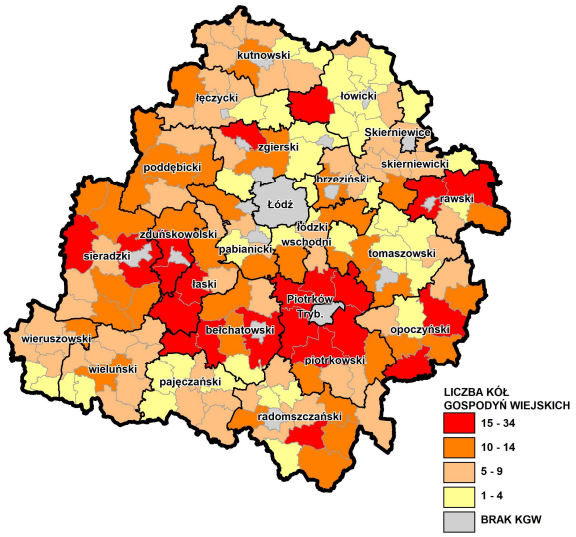
Działalność Kół Gospodyń Wiejskich służy m.in. kultywowaniu folkloru i tradycji, integrowaniu lokalnej społeczności, rozwijaniu przedsiębiorczości kobiet[57]. W 2024 r.[58] w Krajowym Rejestrze Kół Gospodyń Wiejskich zarejestrowano ogółem 16 559 kół, z czego 1 422 w województwie łódzkim (4. miejsce w kraju). Poza KGW istotną rolę w kultywowaniu folkloru i tradycji odgrywa **Ochotnicza Straż Pożarna**, która poza swoją podstawową funkcją – ochrony mieszkańców i przeciwdziałania zagrożeniom, bardzo mocno integruje ze sobą mieszkańców z każdej grupy wiekowej. W 2024 r. w województwie działało 1030 jednostek OSP[59].

Wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej i lokalnej odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu kapitału społecznego. Jego fundament stanowią tradycje oraz dziedzictwo historycznych ziem, na których wykształciły się etnograficzne podregiony kulturowe: łęczycki, łowicki, opoczyński, rawski, sieradzki (z piotrkowskim) oraz wieluński – każdy z nich wyróżniający się unikalnym folklorem. Szczególne miejsce zajmuje również podregion łódzki, którego specyfika wynika z XIX-wiecznych tradycji przemysłowych, opartych na wielokulturowym dziedzictwie. Historia, zwyczaje i kultura tych obszarów kształtują tożsamość ich mieszkańców, wzmacniając więź z regionem. Tak bogate dziedzictwo wymaga nie tylko ochrony, ale także upowszechniania i promowania.

Rys. 16. Liczba organizacji pozarządowych na 10 000 mieszkańców w powiatach w 2023 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 17. Koła Gospodyń Wiejskich prowadzące działalność gospodarczą w 2024 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KRKGW

Cenną inicjatywą angażującą mieszkańców w sprawy lokalnych społeczności jest **budżet obywatelski.** W 2024 r. odbyła się ósma edycja budżetu obywatelskiego Województwa Łódzkiego – „ŁÓDZKIE NA PLUS", gdzie wyłoniono zadania przeznaczone do realizacji przez samorząd województwa w 2025 r. W ramach najnowszej edycji budżetu zagłosowało 52 439 osób, wybierając 6 zadań z puli wojewódzkiej na łączną kwotę 3 mln zł oraz 146 projektów z pul powiatowych na łączną kwotę blisko 5 mln zł[60]. Budżet obywatelski jest realizowany również na poziomie miast – w 2024 r. w Łódzkiem realizowało go 15 ośrodków miejskich.

Fundusz sołecki obejmuje środki gwarantowane w budżecie gminy na realizację przedsięwzięć służących poprawie warunków życia mieszkańców, jednak jego tworzenie nie jest obligatoryjne. Województwo pod

[56] https://www.gov.pl/web/rolnictwo/woj-lodzkie (stan na dzień 19.12.2024 r.)
[57] Zgodnie z ustawą z dnia 09.11.2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. 2023 poz. 1179 z późn. zm.).
[58] https://krkgw.arimr.gov.pl/#, (stan na dzień 24.09.2024 r.).
[59] https://ospprzyglow.pl/statystyki-osp-2024-woj-lodzkie/
[60] https://bo.lodzkie.pl/

względem wydanej kwoty w ramach funduszu sołeckiego w 2023 r. (45 mln zł) znajdowało się na 8. miejscu w skali kraju. „Sołectwo na plus" to program Samorządu Województwa Łódzkiego, polegający na przyznaniu pomocy finansowej z budżetu wojewódzkiego dla jednostek samorządu terytorialnego województwa łódzkiego. W 2024 r. dotację przyznano 1 323 projektom (w łącznej kwocie 19,78 mln zł)[61].

Na budowanie zaufania, więzi społecznych i kapitału relacyjnego[62] przekłada się **poczucie bezpieczeństwa mieszkańców**, które należy rozpatrywać nie tylko poprzez działalność służb mundurowych (m.in. policja, straż pożarna), ale też poziom przestępczości, bezpieczeństwa w ruchu drogowym, ochrony przeciwpożarowej. Jak podaje GUS w 2023 r. pod względem wykrywalności przestępstw województwo łódzkie, ze wskaźnikiem 6,3%, uplasowało się na 7. miejscu w skali kraju, a pod względem liczby wypadków drogowych w 2023 r. (2 127) na 3. miejscu[63]. W zakresie ochrony przeciwpożarowej w 2023 r. na terenie województwa łódzkiego odnotowano ogółem 26 034 zdarzeń[64] (8. miejsce w kraju).

Kultura i rekreacja

Wyzwanie: Niewystarczający poziom wykorzystania oferty kulturalnej i oferty spędzania czasu wolnego

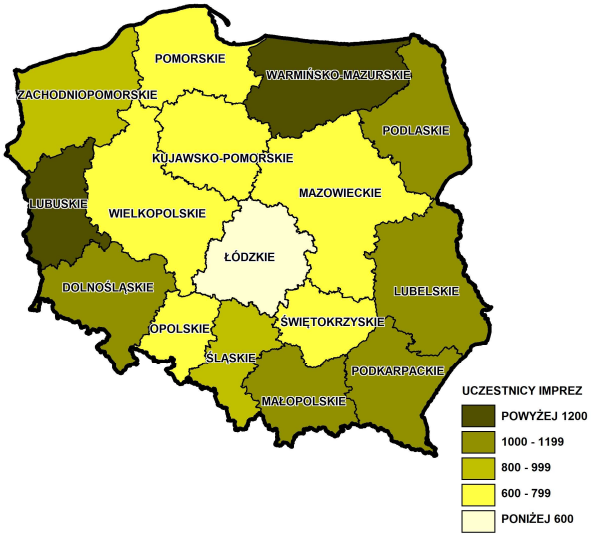
Kultura i jej instytucje pełnią funkcję kreacyjną w stosunku do kapitału społecznego. Duże znaczenie dla jego budowania ma uczestnictwo w wydarzeniach i inicjatywach o charakterze kulturalnym, bowiem **wzmacnia to poczucie wspólnoty i tożsamości**. Organizacja **wydarzeń kulturalnych** może się odbywać m.in. za pośrednictwem bibliotek, domów kultury, teatrów, kin, muzeów, tworzących przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych.

W 2023 r. działalność muzealną prowadziło 46 muzeów łącznie z oddziałami (9. miejsce w kraju). Pomimo coraz atrakcyjniejszej oferty tych instytucji i zwiększającej się liczby zwiedzających (1 318,8 tys.) województwo łódzkie plasowało się pod tym względem na 9. miejscu w Polsce.

Działalność sceniczną prowadziło 8 teatrów i instytucji muzycznych (7. miejsce w kraju), lecz mimo wzrostu liczby widzów i słuchaczy województwo plasowało się pod tym względem na 10. miejscu w kraju.

W województwie łódzkim w 2023 r. działało 187 **centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic** (11. miejsce w kraju), jednak województwo zajmowało ostatnią pozycję w kraju pod względem liczby **uczestników imprez** organizowanych przez te instytucje w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (łódzkie 497, Polska 888). Ponadto w 2023 r. działało 449 **bibliotek** i filii (8. pozycja w kraju) z liczbą **czytelników** wynoszącą 152 osoby na 1000 mieszkańców (3. miejsce w kraju).

Rys. 18. Uczestnicy imprez w centrach, ośrodkach, domach kultury, klubach i świetlicach na 1000 mieszkańców w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największą dostępność do instytucji kultury mają mieszkańcy dużych miast. Mieszkańcy spoza dużych aglomeracji mają ograniczone możliwości uczestnictwa w instytucjonalnym życiu kulturalnym, a przeszkodą są tu m.in. problemy z transportem na miejsce wydarzeń oraz brak środków finansowych.

Poza tradycyjnym uczestnictwem w wydarzeniach organizowanych przez instytucje kultury coraz większego znaczenia nabierają obecnie inne **formy aktywności kulturalnej**. Są one związane m.in. z rozwojem technologii cyfrowych (np. przeglądanie zbiorów muzeów w wersji online, słuchanie audiobooków,

[61] https://www.lodzkie.pl/rolnictwo/solectwo-na-plus-2024
[62] Kapitał relacyjny należy rozumieć jako umiejętność budowania, utrzymywania i wzmacniania relacji i współpracy.
[63] Raport roczny „Wypadki drogowe w Polsce w 2023 r.", Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, s. 8.
[64] Wśród 26 034 zdarzeń 23,4% stanowiły pożary, 63,6% miejscowe zagrożenia, związane m.in. z transportem drogowym, silnymi wiatrami i zdarzeniami medycznymi oraz 12,9% fałszywe alarmy.

pisanie bloga), jak również zachodzącymi zmianami społecznymi i kulturowymi. Szersze wykorzystanie tych technologii było również efektem pandemii COVID-19, która wpłynęła m.in. na sposób uczestnictwa w kulturze, w tym większe wykorzystanie narzędzi internetowych. W środowiskach lokalnych coraz większą rolę odgrywają działania grup rekonstruktorów historycznych, spotkania grup osiedlowych czy kół gospodyń wiejskich. Poza tym mieszkańcy chętnie uczestniczą w festynach (dożynki, święta miast i gmin) czy koncertach plenerowych.

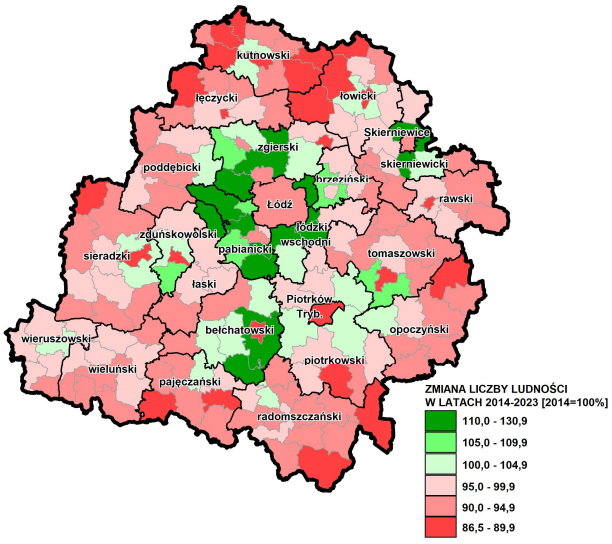
W tworzeniu oferty spędzania czasu wolnego istotną rolę odgrywa **działalność sportowa, rekreacyjna i turystyczna.** Rośnie popularność aktywnego wypoczynku wśród mieszkańców województwa, co ma istotny wpływ na rozwój infrastruktury sportowej. W latach 2014-2022 liczba obiektów sportowych[65] w województwie zwiększyła się z 907 do 1037, co uplasowało region na 7. miejscu w kraju. Znaczna część obiektów sportowych dostosowana została do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zarówno dla ćwiczących jak i widzów[66]. W latach 2018-2022 zmieniła się także liczba klubów sportowo-rekreacyjnych (z 972 do 874) oraz liczba ćwiczących (z 67 652 do 60 715), plasując województwo łódzkie w 2022 r. na 7. miejscu w kraju.

Demografia

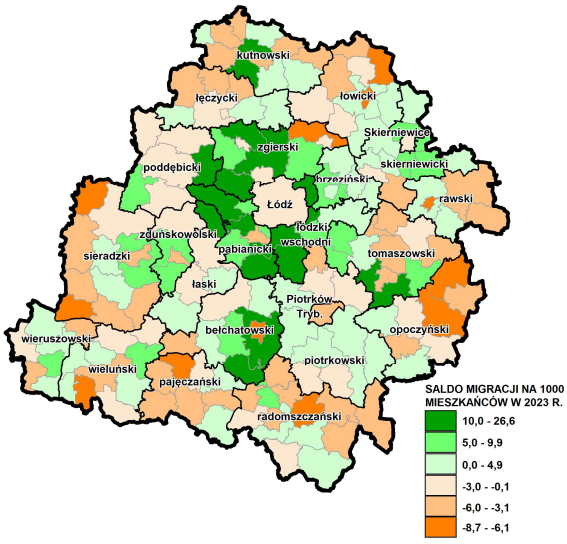
Wyzwanie: Starzenie się społeczeństwa i postępujący proces depopulacji

Województwo łódzkie charakteryzuje się bardzo trudną sytuacją demograficzną. Od 2014 r. liczba ludności w województwie spadła o 142 tys. osób (5,7%), a tempo wyludniania się jest wysokie. Główną przyczyną ubytku ludności województwa jest **ubytek naturalny** (Łódzkie -5,9‰; Polska -3,6‰), będący wynikiem wysokiej liczby zgonów i niskiej liczby urodzeń. Województwo charakteryzuje się również znacznym odpływem ludności na skutek **migracji** (Łódzkie -0,8‰; Polska 0,2‰).

Rys. 19. Procentowa zmiana liczby ludności w gminach w latach 2014-2023 [2014=100%]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 20. Saldo migracji w gminach w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W okresie 2014-2023 spośród 177 gmin województwa aż w 139 odnotowano spadek liczby mieszkańców. Najszybciej wyludniają się miasta – na koniec 2023 r. liczba mieszkańców miast w województwie zmniejszyła się w stosunku do 2014 r. o 7,8%, a wyludnieniu uległy prawie wszystkie miasta regionu.

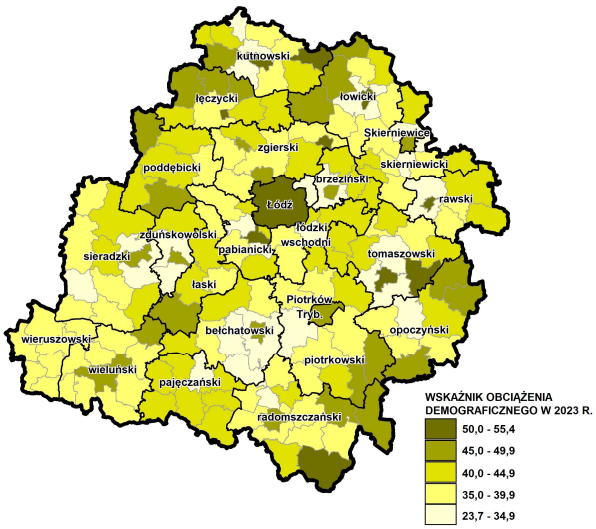
Prognoza demograficzna GUS wskazuje, że proces wyludniania województwa łódzkiego będzie się pogłębiał, a jego tempo będzie jednym z najwyższych w Polsce. Przewiduje się, że pomiędzy 2022 a 2030 r. liczba ludności regionu zmniejszy się o kolejne 89,9 tys. osób (3,8%). Największą bezwzględną liczbę ludności straci Łódź (37,1 tys. osób), znaczące zmiany zauważalne będą także w Bełchatowie (4,4 tys.), Piotrkowie Trybunalskim (4,4 tys.)

[65] Na liczbę obiektów sportowych w 2022 r. składają się m.in. stadiony (108), boiska (688): w tym: piłkarskie (374), do koszykówki (57), do piłki ręcznej (10), do piłki siatkowej (34) oraz boiska uniwersalne – wielozadaniowe (213), hale sportowe o wymiarach od 36x19 m (71), korty tenisowe – otwarte i kryte (139) oraz pływalnie kryte (31).

[66] Obiekty sportowe w 2022 r. dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych – ćwiczących/widzów: stadiony 34/49 hale sportowe o wymiarach (od 36x19 m) 52/43, pływalnie kryte 20/17.

i Pabianicach (4,2 tys.), co oznacza spadki liczby ludności w granicach 5-8% w stosunku do 2022 r. Wyludnianie się miast w dużej mierze będzie się odbywało na korzyść przyległych do nich obszarów wiejskich. Prognozuje się, że do 2030 r. liczba mieszkańców miast i gmin miejsko-wiejskich województwa spadnie o około 377,6 tys. osób (4,6%), zaś gmin wiejskich o 12,2 tys. osób (1,7%).

Rys. 21. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 22. Gminy o najtrudniejszej sytuacji demograficznej w 2030 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Województwo charakteryzuje się także **niekorzystnymi zmianami struktury wiekowej** mieszkańców związanymi ze starzeniem się. Notuje się tu jeden z najniższych w kraju udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (17,1%; 13. miejsce w Polsce w 2023 r.) oraz jeden z najwyższych udziałów ludności w wieku poprodukcyjnym (25,9%; 2. miejsce), czego skutkiem jest druga **najwyższa w kraju wartość wskaźnika obciążenia demograficznego**, wynosząca w 2023 r. 45,4 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (Polska 40,0). Najgorszą sytuacją pod tym względem charakteryzuje się Łódź (51,5), najlepszą zaś powiat wieruszowski (37,7), gdzie mieszka największy odsetek osób w wieku produkcyjnym.

Według prognozy demograficznej GUS sytuacja ta ulegnie dalszemu pogorszeniu. Wskaźnik obciążenia demograficznego w 2030 r. w województwie wyniesie 48,6, przy czym najgorszej sytuacji możemy spodziewać się w miastach, zaś najmniejsze wartości wskaźnika obciążenia demograficznego wystąpią na terenach wiejskich południowej i wschodniej części województwa. Największe problemy w perspektywie 2030 r. ujawnią się w tych gminach, w których nastąpi najwyższy prognozowany spadek liczby ludności i najwyższy wskaźnik obciążenia demograficznego. Szczególnie zagrożone są peryferyjne obszary województwa, zwłaszcza na północy oraz południowym wschodzie. Warto również zwrócić uwagę na sytuację w Bełchatowie, który w perspektywie lat 2010-2030 odnotuje największe negatywne zmiany w zakresie wartości wskaźnika obciążenia demograficznego, gdyż wartość wskaźnika wzrośnie z 13 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2010 do 55 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2030.

Zdrowie

Wyzwanie: Zły stan zdrowia mieszkańców województwa łódzkiego

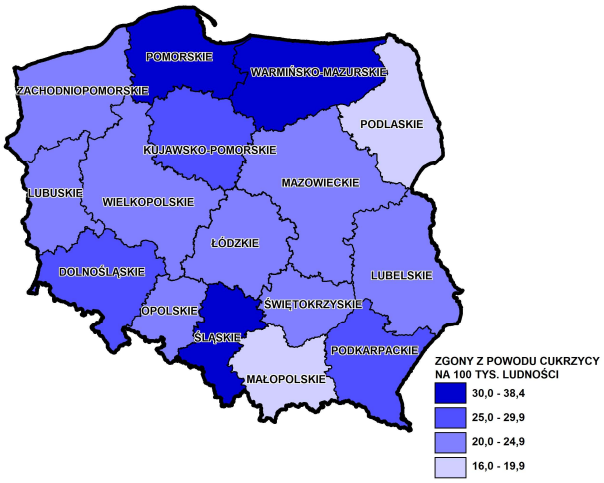
Województwo łódzkie charakteryzuje się złym stanem zdrowia mieszkańców, czego odzwierciedleniem są jedne z najwyższych w skali kraju współczynniki zgonów z powodu chorób cywilizacyjnych. Jednym z czynników wpływających na taki stan rzeczy jest sytuacja demograficzna, a szczególnie zjawisko „starości demograficznej". Jeden z najwyższych w kraju odsetków ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie łódzkim przyczynia się do wysokich współczynników zgonów, bo to przede wszystkim seniorzy chorują i umierają na choroby cywilizacyjne. Najczęstszą przyczyną zgonów w woj. łódzkim w roku 2023 były **choroby układu krążenia** (30,1% ogółu zgonów), aczkolwiek na tle kraju odnotowano poprawę sytuacji i spadek wartości wskaźnika z 488,8/100 tys. ludności w roku 2018 (3. miejsce w kraju) do poziomu 385,1/100 tys. ludności (11. miejsce w kraju, Polska 400,4).

Drugą najistotniejszą przyczyną zgonów w regionie były **nowotwory** (24,7% ogółu zgonów) – województwo łódzkie zajmowało 3. miejsce w kraju (Łódzkie 316,4/100 tys.; Polska 289,7). W 15 spośród 24 powiatów umieralność na nowotwory była wyższa od ogólnopolskiej. W tym samym 2023 r. województwo łódzkie zajmowało także czołowe miejsca pod względem zgonów z powodu: **przyczyn zewnętrznych** (1. miejsce w kraju), **chorób układu oddechowego** (1. miejsce), **chorób układu moczowego** (1. miejsce) oraz z przyczyn niewyjaśnionych (1. miejsce).

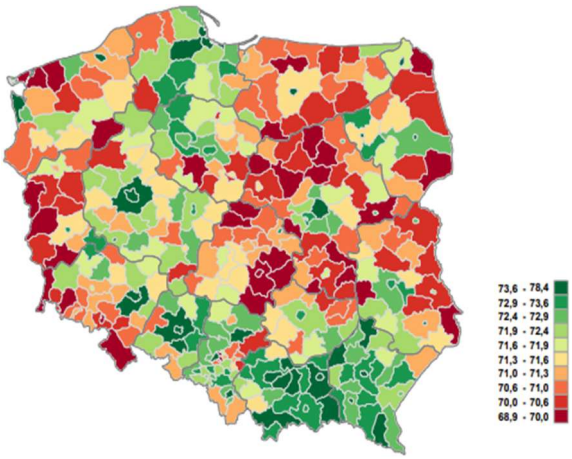
Istotną przyczyną zgonów w ostatnich latach był **COVID-19**, którego pandemia w latach 2020-2022 spowodowała zgony 12,3 tys. osób w województwie łódzkim (3. przyczyna zgonów w 2021 r.)[67], w szczególności osób starszych i mocno osłabionych. Obostrzenia związane z zagrożeniem epidemiologicznym przyczyniły się także do spadku rejestrowania zachorowalności na inne choroby.

Poważnym problemem zdrowotnym w województwie łódzkim są zaburzenia psychiczne – województwo zajmuje 7. miejsce w Polsce pod względem **zachorowań na choroby oraz zaburzenia psychiczne** (w 2023 r.) oraz 4. pod względem absencji chorobowej pracowników z tego tytułu[68]. Ogółem w 2023 r. w województwie łódzkim opieką psychiatryczną i leczeniem uzależnień objętych było łącznie 109,13 tys. osób powyżej 18. roku życia i 14,72 tys. dzieci i młodzieży[69].

Rys. 23. Liczba zgonów z powodu cukrzycy na 100 tys. ludności w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 24. Oczekiwana długość trwania życia mężczyzn w latach 2020-2021 według powiatu zamieszkania
Źródło: „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania" pod redakcją Bogdana Wojtyniaka, Pawła Goryńskiego; Narodowy Instytut zdrowia Publicznego – Państwowy Instytut Badawczy, 2022 r.

Kolejną chorobą, która dotyka coraz większej grupy osób jest **cukrzyca**. Cukrzyca należy do grupy chorób cywilizacyjnych, a nieleczona lub źle leczona prowadzi do poważnych powikłań zdrowotnych. Liczba osób zmarłych na cukrzycę w województwie łódzkim wzrosła z 14,7 osób na 100 tys. mieszkańców w 2014 r. do 24,9 osób w 2023 r. Stawiało to region na 10. miejscu w kraju, przy średniej dla Polski wynoszącej 25,7 osób na 100 tys. mieszkańców.

Województwo łódzkie cechuje się wysoką **nadumieralnością mężczyzn** w wieku produkcyjnym, szczególnie na obszarach wiejskich, oraz **dużą różnicą w długości trwania życia mężczyzn i kobiet**. Według danych GUS za 2023 r. mężczyźni w województwie łódzkim żyją najkrócej w kraju – przeciętnie 73,2 lata (Polska – 74,7 lat). Natomiast pod względem długości życia kobiet Łódzkie plasowało się na przedostatnim, 15. miejscu – 81,2 lat (Polska – 82,0 lat). Wśród 25 powiatów Polski o najkrótszym trwaniu życia mężczyzn 5 jest z województwa łódzkiego (Piotrków Trybunalski, łęczycki, opoczyński, piotrkowski, kutnowski), a w odniesieniu do kobiet są to 2 powiaty (kutnowski i Piotrków Trybunalski)[70].

[67] Dane na podstawie „Mapy potrzeb zdrowotnych na lata 2022-2026".
[68] Absencja chorobowa w 2023 r., ZUS.
[69] Dane na podstawie „Mapy potrzeb zdrowotnych na lata 2022-2026".
[70] Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania – Bogdan Wojtyniak, Paweł Goryński; Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Instytut Badawczy, 2022 r.

Problemy zdrowotne mieszkańców Łódzkiego w wieku produkcyjnym przekładają się niekorzystnie na rynek pracy. W 2021 r. wskaźnik liczby **dni absencji chorobowej** w przeliczeniu na 1 ubezpieczonego zdrowotnie w województwie łódzkim wyniósł 17,31 dnia i była to najwyższa absencja chorobowa w skali kraju[71].

Coraz częściej podkreśla się **wpływ zanieczyszczenia powietrza na sytuację zdrowotną ludności i wskaźnik zgonów**. Dla zdrowia szczególnie niebezpieczny jest smog (nisko zawieszony pył) wydostający się z kominów domów opalanych paliwem złej jakości. Wśród 50 miast Unii Europejskiej o największej koncentracji pyłu PM2,5 według raportu WHO z 2023 r. (dane na 2020 r.) 13 jest z Polski, z czego 2 z województwa łódzkiego (Zgierz i Radomsko)[72]. Natomiast Europejska Agencja Środowiska (EEA) wśród 80 przebadanych w latach 2021-2022 miast w Europie z powietrzem złym i bardzo złym wymienia 33 z Polski, w tym Łódź, Zgierz i Piotrków Trybunalski[73].

Badania wskazują, że około połowy całkowitego obciążenia zdrowotnego (48,5% Polska, 48,75% łódzkie) można przypisać behawioralnym czynnikom ryzyka związanym ze stylem życia. Mieszkańcy województwa łódzkiego, jeśli chodzi o **zdrowy styl życia i zachowania prozdrowotne**, wypadali gorzej niż przeciętnie w kraju pod względem takich zachowań, jak: palenie papierosów, zbyt niskie spożycie warzyw i owoców oraz niska zgłaszalność na populacyjne badania przesiewowe finansowane z NFZ[74]. Według danych pochodzących z Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (EHIS) nadwagę i otyłość miało 59% mieszkańców Łódzkiego powyżej 15. roku życia (Polska 57%), większy niż średnio w kraju odsetek ludności nadużywał alkoholu i mniej było abstynentów[75].

Kluczowy wpływ na stan zdrowia fizycznego i psychicznego ma **aktywność fizyczna**, jednak dorośli Polacy są mniej aktywni fizycznie niż większość obywateli UE. Jedynie 23% z nich uprawia sport (UE – 38%), a 65% deklaruje całkowity brak aktywności fizycznej poza pracą (UE – 45%)[76].

Usługi ochrony zdrowia

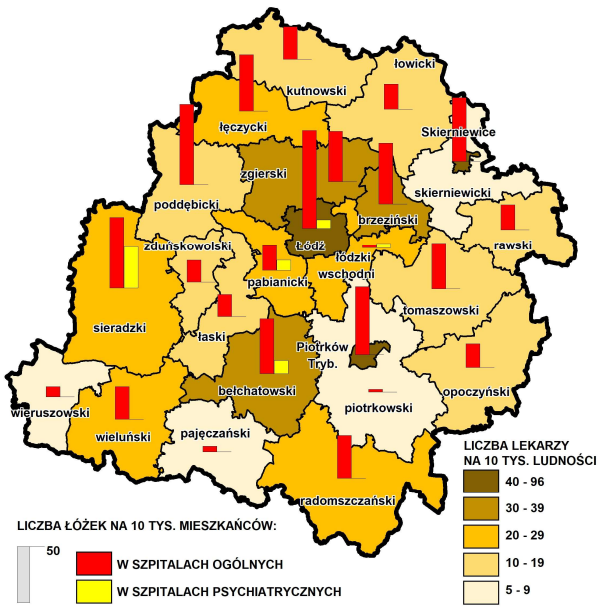
Wyzwanie: Nierówna i nieadekwatna do potrzeb dostępność usług ochrony zdrowia

Województwo łódzkie wyróżnia się na tle kraju stosunkowo dobrym wyposażeniem w infrastrukturę ochrony zdrowia oraz liczebnością kadr pracujących w tym sektorze. Według GUS na koniec 2023 r. w województwie łódzkim funkcjonowały 62 szpitale ogólne, w tym 10, dla których organizatorem był Samorząd Województwa. Pod względem liczby łóżek szpitalnych Łódzkie ze wskaźnikiem 46,9 łóżek na 10 tys. mieszkańców plasowało się na 3. miejscu w kraju (Polska – 42,8). Według danych na 2023 r. korzystnie wypadały wskaźniki związane z liczbą przychodni na 10 tys. ludności (2. miejsce), a także dostępem do aptek (3. miejsce). Problemem jest nierównomierne rozmieszczenie zasobów ochrony zdrowia, w tym personelu medycznego i infrastruktury.

W świetle zachodzących zmian demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa kluczowa staje się dostępność opieki długoterminowej. Jedynie 26,1% Polaków w wieku 65+ w 2023 r. oceniało swoje zdrowie jako bardzo dobre i dobre (średnia UE – 39,8%), zaś w grupie 85+ było to zaledwie 13,8% (EU – 22,1%)[77]. Łódzkie, z jedną z najstarszych struktur wiekowych, zajmowało w 2023 r. dopiero 11. miejsce w kraju pod względem liczby łóżek w zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych i opiekuńczo-leczniczych oraz hospicjach na 100 tys. ludności. Żadnych placówek opieki długoterminowej nie posiadało 7 powiatów. W województwie istnieją także duże potrzeby związane z zapewnieniem dostępu do różnych form opieki środowiskowej, w tym długoterminowej opieki pielęgniarskiej świadczonej nad przewlekle chorymi w warunkach domowych.

Rys. 25. Lekarze oraz łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[71] jw.
[72] WHO 2023 r.
[73] https://www.eea.europa.eu/themes/air/urban-air-quality/european-city-air-quality-viewer
[74] Dane na podstawie „Mapy potrzeb zdrowotnych na lata 2022-2026"
[75] https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie/stan-zdrowia-ludnosci-polski-w-2019-r-,6,7.html
[76] Eurobarometr 525, 2022 r.
[77] Eurostat

Pod względem **liczby lekarzy** na 10 tys. mieszkańców województwo plasowało się w 2023 r. na 2. miejscu w kraju ze wskaźnikiem 43 (Polska 38). Bardzo źle, na tle potrzeb związanych z leczeniem zaburzeń zdrowia psychicznego, wypadają statystyki dotyczące pracujących **lekarzy psychiatrów**. W 2023 r. w województwie łódzkim było ogółem jedynie 205 lekarzy psychiatrów (0,87 na 10 tys. ludności), 37 lekarzy psychiatrów dzieci i młodzieży (0,16 na 10 tys. ludności) oraz 915 psychologów (3,87 na 10 tys. ludności)[78]. Istotnym problemem w województwie łódzkim jest również niewystarczająca liczba **lekarzy geriatrów**. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców województwa łódzkiego w 2023 r. przypadało 0,07 lekarza geriatry (16 lekarzy). Należy zaznaczyć, iż łóżka geriatryczne w 2024 r. znajdowały się jedynie na 4 oddziałach w szpitalach funkcjonujących w Łodzi, Zgierzu i Zduńskiej Woli oraz na 2 oddziałach mieszanych w Łodzi i Skierniewicach. Problemy z dostępnością do usług medycznych dotyczą przede wszystkim obszarów wiejskich oraz małych miast. W systemie usług ochrony zdrowia coraz większego znaczenia nabiera wykorzystanie technologii cyfrowych i upowszechnienie wykorzystania e-usług.

Ubóstwo i wykluczenie społeczne

Wyzwanie: Utrzymywanie się obszarów ubóstwa i wykluczenia społecznego

Pomimo lepszej niż przeciętnie w kraju sytuacji dotyczącej ubóstwa, w województwie łódzkim występują obszary i grupy społeczne szczególnie dotknięte tym zjawiskiem. W 2023 r. **poniżej granicy ubóstwa po uwzględnieniu transferów społecznych**[79] żyło 13,2% mieszkańców województwa łódzkiego, czyli ok. 312 tys. (Polska – 14,0%), zajmując przy tym 7. miejsce w kraju.

Poza stopą ubóstwa o kondycji ekonomicznej i warunkach życia mieszkańców świadczą również uzyskiwane przez ludność dochody oraz standard mieszkań i dostęp do usług publicznych. Pod względem sytuacji dochodowej w województwie łódzkim w 2023 r. odnotowano: niższą od średniej krajowej przeciętną wysokość wynagrodzenia (92,9% tej średniej), niższą od średniej dla kraju wysokość przeciętnej emerytury i renty (91,1% przeciętnej krajowej emerytury oraz 84,3% przeciętnej renty z pozarolniczego systemu ubezpieczeń). Pozytywnym aspektem był natomiast niższy od średniej krajowej odsetek ludności korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej (Łódzkie – 238,5/10 tys.; Polska – 240,6/10 tys.).

Województwo łódzkie charakteryzuje się korzystnym wskaźnikiem liczby mieszkań na 1000 mieszkańców (Łódzkie 453,4; Polska 419,3), jednak tempo oddawania nowych mieszkań jest niższe niż przeciętnie w Polsce – w 2023 r. oddano do użytkowania 5,0 mieszkań na 1000 mieszkańców (Polska 5,9). Problemem jest również **niski standard części mieszkań**. Dotyczy to w szczególności starych przedwojennych kamienic w miastach, zwłaszcza w Łodzi, gdzie ponad 27 tys. mieszkań nie posiada łazienki (7,4%), a ponad 56 tys. centralnego ogrzewania (15,1%), przy czym ogółem na obszarach miejskich 6,7% mieszkań nie ma łazienki, a 14,5% nie ma centralnego ogrzewania, zaś na obszarach wiejskich jest to odpowiednio 18,1% i 25,2%. Problemy mieszkaniowe dotykają głównie rodzin o niskich i przeciętnych dochodach oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Nadal istotnym problemem jest **ubóstwo energetyczne**, czyli sytuacja, gdy gospodarstwo domowe nie jest w stanie zapewnić sobie wystarczającego poziomu ciepła z powodu niskich dochodów, wysokich wydatków

[78] Informator Statystyczny Ochrony Zdrowia Województwa Łódzkiego 2023.

[79] Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych - procent osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych) jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju. Źródło: Eurostat, na podstawie danych z Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC).

energetycznych i niskiej efektywności energetycznej budynku. Według wskaźnika „wysokie koszty, niskie dochody" (LIHC) w 2022 r. 9,9% gospodarstw domowych województwa łódzkiego zmagało się z tym problemem, przy średniej dla Polski wynoszącej 10,5%[80]. Sytuację pogłębił kryzys energetyczny wywołany skutkami pandemii i wojny w Ukrainie, który spowodował konieczność wprowadzenia osłon gospodarstw domowych przed drastycznymi podwyżkami cen energii poprzez m.in. wprowadzenie bonu energetycznego czy ustalenie maksymalnych możliwych cen sprzedaży energii. Ryzyko wielowymiarowego ubóstwa energetycznego jest znacznie wyższe wśród gospodarstw utrzymujących się ze świadczeń socjalnych, mieszkających w domach jednorodzinnych, częściej też dotyka mieszkających na obszarach wiejskich[81].

Kolejnym obszarem związanym z ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest **wykluczenie transportowe**. Mieszkańcy, głównie wsi i małych miast, bez prawa jazdy i samochodu mają duże problemy z przemieszczaniem się i dostępem do usług, co stanowi szczególny problem w grupie osób starszych. Powodem tego stanu rzeczy jest przede wszystkim niewystarczająca siatka połączeń transportu zbiorowego.

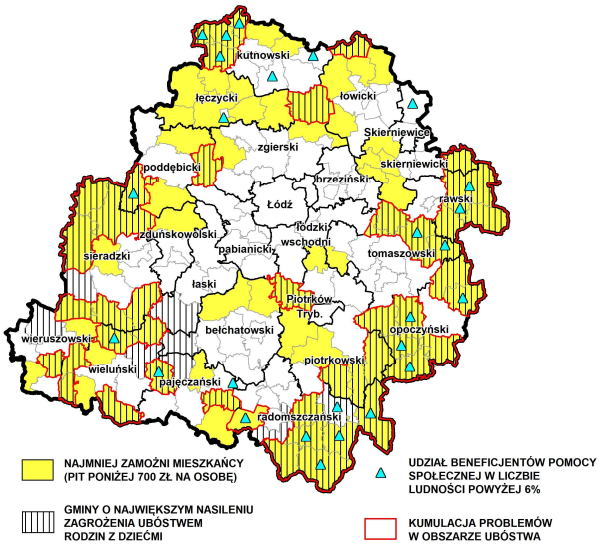
Seniorzy są także grupą społeczną najbardziej narażoną na **wykluczenie cyfrowe** – wśród osób w wieku 65-74 lat w Polsce w 2024 r. 50% korzystało z Internetu, a w wieku 75 i więcej – 25%[82].

Obszarami, na których występuje nasilenie problemów społecznych prowadzących do wykluczenia, są **obszary zdegradowane w miastach**, wymagające kompleksowej rewitalizacji, szczególnie społecznej. Kumulują się tam bowiem takie niekorzystne zjawiska, jak m.in.: trwałe bezrobocie, nałogi, bezradność i bierność, zależność od pomocy społecznej.

W 2023 r. 119,8 tys. mieszkańców województwa łódzkiego otrzymywało **wsparcie z pomocy społecznej.** Największą grupę stanowiły osoby wymagające wsparcia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (wsparcia udzielono 56,2% rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej), ubóstwa (41,2%), niepełnosprawności (41,2%) oraz bezrobocia (37,5%)[83].

Zasięg korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w oparciu o kryterium dochodowe[84] pokazuje **skalę ubóstwa ekonomicznego** mieszkańców województwa łódzkiego. Bazując na wskaźnikach z obszaru ubóstwa, tj. udziale ludności o najniższych dochodach, najczęstszym korzystaniu z zasiłku rodzinnego oraz największej liczbie beneficjentów pomocy społecznej, na obrzeżach województwa, szczególnie na jego zachodnich i wschodnich krańcach, zauważalna jest koncentracja gmin o największej kumulacji problemów.

Rys. 26. Gminy problemowe pod względem skali ubóstwa mieszkańców w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[80] dane Ministerstwa Klimatu i Środowiska ze strony dane.gov.pl
[81] Sokołowski J., Lewandowski P., Kiełczewska A., Bouzarovski S. 2019 Measuring energy poverty in Poland with the Multidimensional Energy Poverty IndeX, IBS Working Paper 07/2019.
[82] Badanie CBOS – Korzystanie z internetu w 2024 r.
[83] Podane liczba osób jest większa od rzeczywistej, ze względu na fakt, iż jedna rodzina/osoba mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów (źródło: „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego rok 2023").
[84] Kryterium dochodowe uprawniające do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej od stycznia 2025 r. wynosi dla osoby samotnie gospodarującej – 1010 zł, a dla osoby w rodzinie – 823 zł.

Wśród osób najbardziej narażonych na **wykluczenie społeczne** są m.in. osoby z niepełnosprawnościami, długotrwale chorzy, długotrwale bezrobotni, osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu[85] oraz osoby będące w kryzysie bezdomności.

Jak wynika z Narodowego Spisu Powszechnego 2021 w województwie łódzkim zamieszkiwało ogółem 369,5 tys. osób z niepełnosprawnościami[86] (15,4% ogółu mieszkańców, Polska – 14,4%). Pomimo funkcjonującego w Polsce systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, ogromną większość stanowią osoby bierne zawodowo. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku 16-64 lata w 2023 r. wynosił dla województwa łódzkiego 33,6% (Polska – 30,5%).

Grupę **osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu**, **szczególnie narażonych na wielowymiarowe wykluczenie,** tworzą dzieci niepełnosprawne od urodzenia, licząca wiele tysięcy osób grupa dorosłych poszkodowanych w wyniku ciężkich wypadków i urazów, ale przede wszystkim seniorzy obciążeni często wieloma chorobami przewlekłymi.

W celu przeciwdziałania wykluczeniu w 2018 r. rozpoczęto w Polsce realizację programu „Dostępność plus" 2018-2025. Program skierowany jest nie tylko do osób z niepełnosprawnościami, ale również do osób starszych, kobiet w ciąży oraz matek z dziećmi, a jego celem jest pomoc w usunięciu barier dostępności: infrastrukturalnych, architektonicznych i prawnych.

W 2024 r. w skali kraju odnotowano 31 tys. osób w kryzysie bezdomności, z czego w województwie łódzkim przebywało ich ogółem 1 489[87]. W 2023 r. w Łódzkiem funkcjonowały 24 placówki oferujące miejsca noclegowe dla osób w kryzysie bezdomności, które dysponowały łącznie 1 117 miejscami.

Integracja społeczna

Wyzwanie: Niewystarczający dostęp do infrastruktury i usług na rzecz integracji społecznej

W 2023 r. w województwie łódzkim usługami opiekuńczymi objętych było 6,9 tys. osób, tj. 1,3% osób w wieku 65+. W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych w 2023 roku odnotowano w Łodzi, a także w powiecie zgierskim, radomszczańskim oraz pabianickim. Stosunkowo mało osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim, brzezińskim oraz łódzkim wschodnim[88].

Jedną z form świadczenia usług w miejscu zamieszkania są placówki dziennego wsparcia. W województwie w 2023 r. działało 90 placówek dziennego wsparcia, w tym 50 środowiskowych domów samopomocy oraz 40 dziennych domów pomocy dla seniorów[89].

Dominującą formą opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, od której odchodzi się w państwach europejskich z uwagi na proces deinstytucjonalizacji usług społecznych, są **placówki stacjonarne** (domy pomocy społecznej – DPS-y). W województwie funkcjonuje 70[90] domów pomocy społecznej (wraz z filiami) oraz 35[91] placówki zapewniające całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekle chorym oraz w podeszłym wieku. Deinstytucjonalizacja placówek pomocy społecznej to proces długofalowy, który ma na celu stopniowe ograniczenie funkcjonowania instytucji całodobowego pobytu na rzecz świadczenia usług opiekuńczych i wsparcia w środowisku lokalnym, umożliwiając osobom potrzebującym pozostanie w ich naturalnym otoczeniu.

Proces deinstytucjonalizacji usług jest najbardziej zaawansowany w **obszarze opieki nad dziećmi**, a ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zakłada docelowo funkcjonowanie małych, kameralnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których można umieścić w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 14 dzieci powyżej 10. roku życia. W 2023 r. w województwie funkcjonowało 2 737 podmiotów rodzinnej pieczy

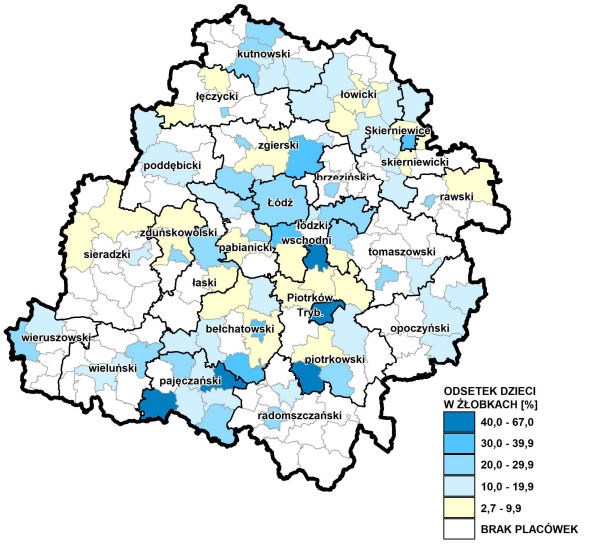
[85] Osoba potrzebująca wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (dawniej osoba niesamodzielna) – to osoba, która ze względu na wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność wymaga opieki lub wsparcia w związku z niemożnością wykonywania co najmniej jednej z podstawowych czynności dnia codziennego. Podstawowe czynności dnia codziennego to: spożywanie posiłków, ubieranie się i rozbieranie, higiena osobista, korzystanie z toalety, kontrolowanie czynności fizjologicznych, poruszanie się, komunikacja.
[86] Osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie. NSP 2021.
[87] Wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych – Edycja 2024, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
[88] „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego rok 2023", RCPS w Łodzi, Łódź 2024.
[89] „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego rok 2023", RCPS w Łodzi, Łódź 2024.
[90] Rejestr domów pomocy społecznej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2024 r.
[91] Rejestr placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym oraz w podeszłym wieku w 2024 roku.

zastępczej (w tym rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka), sprawujących opiekę łącznie nad 3 970 dziećmi. Natomiast w 85 placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2023 r. przebywało 1 213 dzieci.

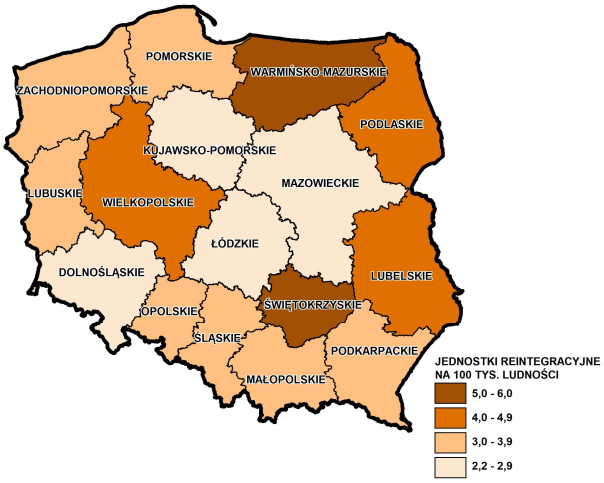
Bardzo ważne jest wsparcie rodziny w wypełnianiu przez nią funkcji opiekuńczo-wychowawczych, m.in. poprzez rozwój usług świadczonych w środowisku. W województwie łódzkim w 2023 r. funkcjonowały 132 placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.

Dostęp do placówek opieki nad najmłodszymi dziećmi do lat 3 i placówek wychowania przedszkolnego warunkuje uczestnictwo w rynku pracy, zwłaszcza kobietom. W województwie łódzkim w 2023 r. funkcjonowało 298 placówek opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe). Od 2014 r. ich liczba zwiększyła się ponad 3-krotnie m.in. dzięki realizacji rządowego programu Maluch i jego kolejnych edycji. Nadal jednak deficyt opieki żłobkowej widoczny jest najbardziej na obszarach wiejskich.

Rys. 27. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową w województwie łódzkim w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 28. Jednostki reintegracji społeczno-zawodowej na 100 tys. mieszkańców w 2022 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kluczową rolę we wspieraniu integracji społecznej osób ubogich i narażonych na wykluczenie społeczne powinny odgrywać podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe. **Sektor ekonomii społecznej** tworzą m.in. Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ), Zakłady Aktywizacji Zawodowej (ZAZ), Centra Integracji Społecznej (CIS) i Kluby Integracji Społecznej (KIS). W 2022 r. w województwie łódzkim działało 58 podmiotów reintegracji społecznej, a najpowszechniej występującym podmiotem reintegracyjnym były warsztaty terapii zajęciowej (42). Pod względem nasycenia podmiotami reintegracji społecznej w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców Łódzkie zajmowało 14. pozycję w kraju (Łódzkie – 2,44; Polska – 3,34). W województwie łódzkim działają również przedsiębiorstwa społeczne, które prowadzą działalność gospodarczą, ale służą zarazem integracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Na koniec 2024 r. w województwie działało 48 przedsiębiorstw społecznych, z czego 10 to spółdzielnie socjalne, a pozostałe funkcjonowały w takich formach prawnych, jak: fundacja, stowarzyszenie, spółka non-profit[92]. Pomimo tak różnorodnych form sektor ekonomii społecznej nie jest jednak wystarczająco rozwinięty w stosunku do potrzeb.

Wody powierzchniowe

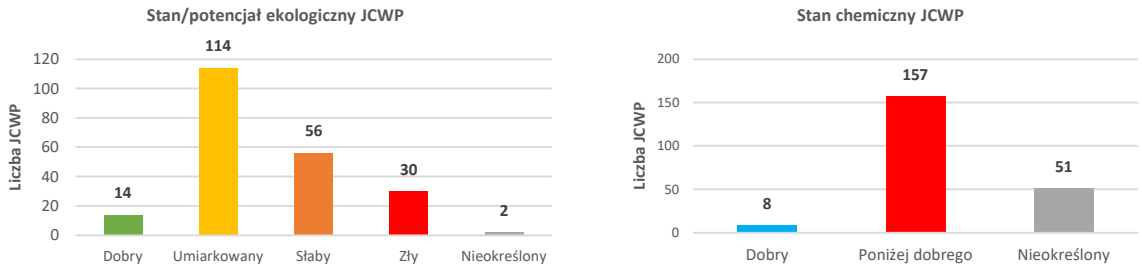
Wyzwanie: Niska jakość wód powierzchniowych

Wody powierzchniowe województwa są **silnie zanieczyszczone**, a ich jakość w ostatnich latach uległa pogorszeniu. W latach 2014-2021 zły stan wód zdiagnozowano dla 95,83% spośród 216 ogółu badanych Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP)[93], a w żadnej z nich nie stwierdzono stanu dobrego. Zły stan większości rzek województwa w tych latach wynika z ich niskiego stanu lub potencjału ekologicznego oraz stanu

[92] https://rjps.mrips.gov.pl/
[93] Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2021 na podstawie monitoringu, GIOŚ 2022 – dwie tabele zbiorcze z tego okresu opublikowane na stronie GIOŚ. Dla pozostałych 4,17% JCWP wystąpił brak możliwości wykonania oceny.

chemicznego. **Najbardziej zanieczyszczone rzeki to:** Bzura (stare koryto), Dopływ z jez. Szczypiorniak, Kanał Łęka-Dobrogosty, Kanał Strzegociński, Końska Struga, Luciąża (od źródeł do Zbiornika Cieszanowice), Ner (od Dobrzynki do Zalewki), Pilica (od Zbiornika Sulejów do Wolbórki), Pisia, Warta (od Zbiornika Jeziorsko do Siekiernika), Wąglanka (od źródeł do Zbiornika Wąglanka-Miedzna), Wierznica, Radomka, Bzura (od Uchanki do Rawki), Dopływ z Biernika Włościańskiego, Dopływ z Nieborowa, Dopływ z Nosalewic, Dopływ z Wypychowa, Malina, Moszczenica (od dopływu z Besiekierza do ujścia), Mroga (od Mrożycy do ujścia), Niniwka, Pichna (od Urszulinki do ujścia), Stara Bzura, Struga, Tymianka. Spośród badanych w latach 2014-2021 JCWP zaledwie 14 (6,48%) charakteryzowało się dobrym stanem/potencjałem ekologicznym, 114 (52,78%) JCWP umiarkowanym, a pozostałe 86 słabym bądź złym. Większość JCWP w regionie charakteryzowało się stanem chemicznym poniżej dobrego (157), a dobrym zaledwie 8 (w przypadku 51 nie dokonano klasyfikacji)[94].

Rys. 29. Stan ekologiczny i chemiczny JCWP w latach 2014-2021
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GIOŚ 2021

Mimo prowadzonych sukcesywnie prac związanych z budową i modernizacją oczyszczalni ścieków, nadal głównym źródłem zanieczyszczeń wód powierzchniowych są ścieki komunalne i przemysłowe ze źródeł punktowych, ponadto zanieczyszczenia ze źródeł rozproszonych i obszarowych (spłukiwane opadami z terenów zurbanizowanych i rolnych, pochodzące od ludności niekorzystającej z systemu kanalizacji zbiorczej, a także z tzw. depozycji atmosferycznej)[95] oraz liniowe (pochodzenia komunikacyjnego).

Obecnie najistotniejszym problemem środowiskowym w województwie jest **eutrofizacja wód powierzchniowych**. Ze względu na ograniczone zdolności samooczyszczania szczególnie narażone na to zjawisko są zbiorniki wodne, w których dochodzi do kumulacji stężeń substancji biogennych i wystąpienia niekorzystnych warunków tlenowych. Stan wód dla 3 przebadanych zbiorników (Sulejowski, Jeziorsko i Wąglanka-Miedzna). Najsłabszym potencjałem ekologicznym charakteryzują się Zbiornik Jeziorsko i Sulejowski[96], w przypadku ostatniego z nich eutrofizacja przyczyniła się do znacznej degradacji jego walorów przyrodniczych (m.in. do zakwitu sinic i zarastania powierzchni zbiornika, zwłaszcza w części cofkowej) oraz zmniejszenia ruchu turystycznego. Ponadto w Łódzkiem 121 JCWP uznano za wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych, odpowiedzialnymi za wysoki poziom eutrofizacji[97].

[94] Zgodnie z Planami gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy: Wisły, Odry (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. i 16 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły) realizacja celów środowiskowych dla jednolitych części wód powierzchniowych (osiągnięcie dobrego stanu/potencjału ekologicznego i dobrego stanu chemicznego) oraz podziemnych (osiągnięcie dobrego stanu chemicznego i dobrego stanu ilościowego) powinna zachodzić w możliwie najkrótszym terminie. Jednakże z powodu występowania istotnych oddziaływań antropogenicznych wyznaczone cele środowiskowe mogą być niezrealizowane, dlatego przedłużenie terminu ich osiągnięcia zostało określone do 2021 r. lub 2027 r.

[95] Wg Planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy: Wisły, Odry (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. i 16 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły). Depozycja atmosferyczna – źródło zanieczyszczeń wód powierzchniowych przez wielocząsteczkowe węglowodory aromatyczne (WWA) pochodzące z niskiej emisji.

[96] Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2014-2021 na podstawie monitoringu, GIOŚ 2021.

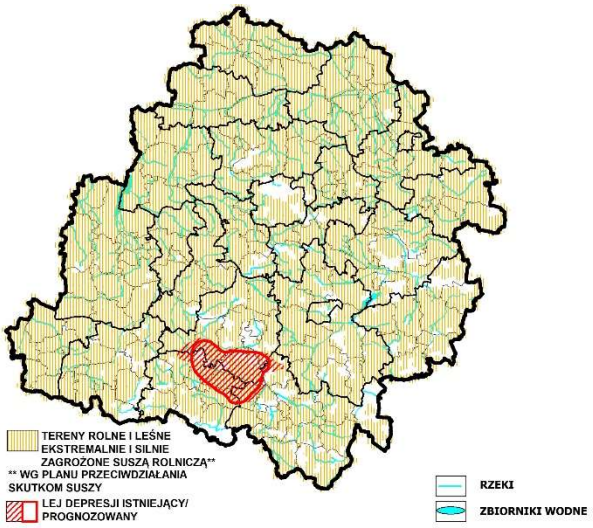
[97] Jednolite części wód powierzchniowych (JCWP) wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych w regionach wodnych Warty oraz Środkowej Wisły na obszarze województwa łódzkiego zostały wykazane na podstawie: Rozporządzenia Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 28 lutego 2017 r. w sprawie określenia w regionie wodnym Warty wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszaru szczególnie narażonego, z którego odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć (Dz.Urz.W.Ł. z dnia 1 marca 2017 r., poz. 1077); Rozporządzenia Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dnia 29 marca 2017 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszaru szczególnie narażonego, z którego odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć w granicach regionów wodnych: Środkowej Wisły, Łyny i Węgorapy, Niemna, Świeżej oraz Jarft (Dz.Urz.W.Ł. z dnia 31 marca 2017 r., poz. 1668).

Zmiany klimatu

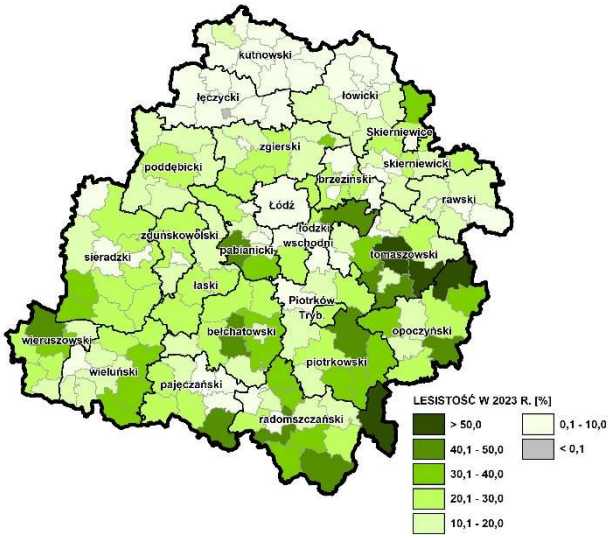
Wyzwanie: Wysokie zagrożenie występowaniem suszy oraz innych ekstremalnych zjawisk pogodowych i klimatycznych

Zmiany klimatu oraz związane z nimi ekstremalne zjawiska pogodowe (coraz wyższe temperatury powietrza, silne nasłonecznienie, deficyt opadów, ekstremalne susze) generują występowanie deficytów wody w glebie, zmniejszenie zasobów wód powierzchniowych, gruntowych i podziemnych. Znaczna część województwa charakteryzuje się wysokim niedoborem wody w sezonie wegetacyjnym, a zjawisko suszy to najważniejszy problem, jaki będzie występował w obszarze intensywnego rolnictwa[98].

Rys. 30. Deficyt wód w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej IUNG, PPSS, KWB Bełchatów

Rys. 31. Lesistość w województwie w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych za rok 2023 średnia obszarowa temperatura powietrza w Polsce w roku 2023 wynosiła 10,0°C i była wyższa o 1,3°C od średniej rocznej wieloletniej (klimatologiczny okres normalny 1991-2020). Rok 2023 był rokiem ekstremalnie ciepłym biorąc pod uwagę średnią dla Polski. Średnia roczna suma opadów dla stacji meteorologicznej w Łodzi w 2023 r., kształtowała się na poziomie 644 mm i była wyższa od średniej z 1991-2020, kiedy wynosiła 578 mm[99]. Mimo większej ilości opadów, nadal nie wyklucza się zjawiska suszy ze względu na dodatkowe czynniki sprzyjające suszy na terenie województwa łódzkiego tj. **najniższa w Polsce lesistość** oraz **bardzo mała zdolność retencyjna zlewni**. Ponadto problem niedoboru wód jest odczuwalny w rejonie leja depresji spowodowanego działalnością w rejonie odkrywki węgla brunatnego Bełchatów[100].

Ośrodki miejskie, zwłaszcza te największe, w związku z ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi, takimi jak upały i deszcze nawalne oraz powodzie nagłe/miejskie, borykają się z koniecznością **adaptacji do zmian klimatycznych**. Skutkiem opadów o bardzo dużym natężeniu, krótkim czasie trwania i ograniczonej lokalnie przestrzeni oraz utrudnionej infiltracji wody i często niedrożnych systemów, są podtopienia[101].

Obszarem największej kumulacji problemów związanych ze zjawiskami ekstremalnymi są miasta powyżej 100 tys. mieszkańców. Dla Łodzi zdiagnozowano 3 spośród 10 głównych zagrożeń klimatycznych, tj. upały, intensywne opady i burze, powodzie miejskie[102]. Ekstremalne zjawiska klimatyczne występują również na

[98] Według raportów Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce http://www.susza.iung.pulawy.pl klimatyczny bilans wodny dla okresu od 21 maja 2023 r. do 20 lipca 2023 r. średnia wartość KBW, na podstawie którego dokonywana jest ocena stanu zagrożenia suszą była ujemna, wynosiła dla Polski -178 mm. W województwie łódzkim suszę powodującą obniżenie plonów o 20% w skali gminy w stosunku do plonów uzyskanych w średnich wieloletnich warunkach pogodowych, notowano na podstawie zasięgu suszy w uprawach kukurydzy na ziarno i kiszonkę, krzewów owocowych, roślin strączkowych i zbóż jarych we wszystkich gminach województwa i na 80-90% powierzchni gruntów ornych z suszą w tych gminach.

[99] Rocznik statystyczny Województwa Łódzkiego, Łódź 2024.

[100] Stopień wykorzystania zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych jest bardzo wysoki, a wartości poboru znacznie przekraczają wielkość zasobów dostępnych do zagospodarowania. Z Planu przeciwdziałania skutkom suszy, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

[101] Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 16 listopada 2022 r., poz. 335).

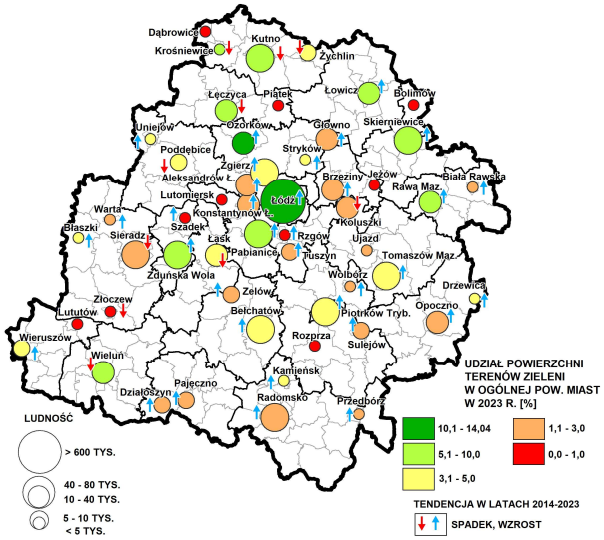
[102] „Plany adaptacji do zmian klimatu 44 miast Polski – Publikacja podsumowująca", Warszawa 2018 (www.44mpa.pl).

obszarach wiejskich, gdzie silne wiatry stają się przyczyną uszkodzeń budynków i napowietrznych elementów infrastrukturalnych.

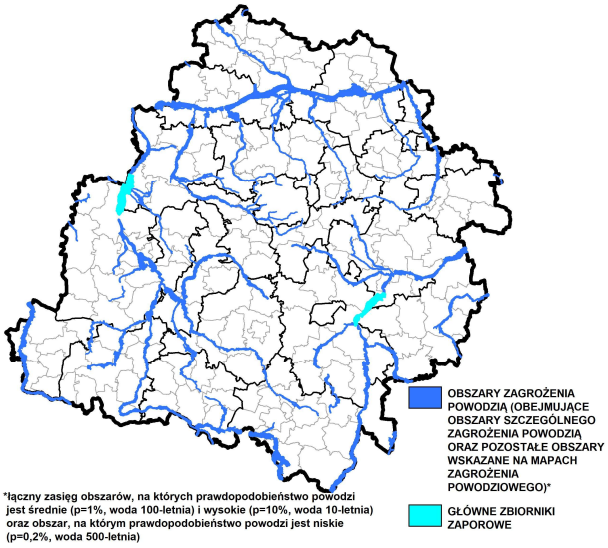
Ekstremalne zjawiska pogodowe sprzyjają powstawaniu powodzi. Na terenie województwa zidentyfikowano zagrożenie powodziowe, według najnowszych Raportów do map zagrożenia i ryzyka powodziowego poziom zintegrowanego ryzyka powodziowego w regionach wodnych Warty oraz Środkowej Wisły określono na umiarkowany i wytypowano w Planach Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla regionów Odry i Wisły cztery „HOT-SPOTY" (Obszary Problemowe) dla obszaru Warty i Środkowej Wisły[103].

Jednym z istotnych elementów sprzyjających adaptacji miast do zmian klimatu są tereny zieleni i inne powierzchnie zielone, budujące system błękitno-zielonej infrastruktury. W województwie w 2023 r. średni udział powierzchni terenów zieleni w miastach kształtował się na poziomie 5,85% (Polska 4,64%) i odnotowano niewielki wzrost[104].

Rys. 32. Udział powierzchni terenów zieleni[105] w powierzchni miast w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 33. Zagrożenie powodziowe
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PGW Wody Polskie

Powietrze

Wyzwanie: Bardzo niska jakość powietrza, szczególnie w miastach

Szczególnym problemem w województwie łódzkim, zwłaszcza w jego największych miastach, jest **niska i wciąż niezadowalająca jakość powietrza atmosferycznego** związana z emisją powierzchniową, liniową oraz punktową.

Emisja powierzchniowa (tzw. niska emisja) związana ze spalaniem paliw stałych w paleniskach domowych skutkuje przekroczeniami poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10 (rok) oraz poziomu celu długoterminowego ozonu i powstawania zjawiska smogu zwłaszcza „typu londyńskiego", przyczyniającego się do złego stanu zdrowia mieszkańców[106].

W 2023 r. obszary przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu odnotowano przede wszystkim na terenach silnie zurbanizowanych o gęstej zabudowie (m.in. Brzeziny, Skierniewice, Zduńska Wola, Radomsko). Przekroczenie poziomu docelowego B(a)P zarejestrowały w 2023 r. niemal wszystkie stacje pomiarowe w województwie, poza 3 stanowiskami - Parzniewice (obszar wiejski), Bełchatów i Uniejów (obszary miejskie). Szacuje się, że problem ten dotyczy 1/5 gmin województwa łódzkiego i związany jest z obszarami gęsto

[103] Plany Zarządzania Ryzykiem Powodziowym - Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły i Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 października 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Odry.

[104] W 2014 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 5,74%.

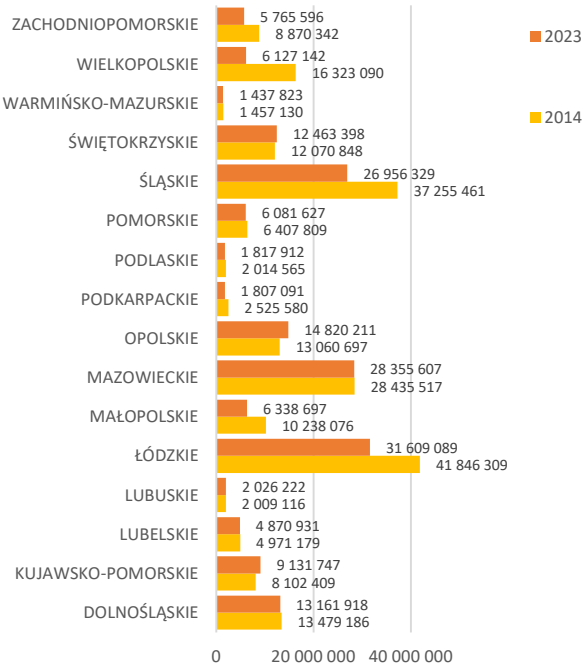
[105] W tym: parki, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej, zieleń uliczna, cmentarze i lasy gminne. Analiza nie obejmuje takich miast jak Lutomiersk, Dąbrowice, Jeżów, Piątek, Rozprza, Lututów, Bolimów, Ujazd ze względu na fakt, iż uzyskały one prawa miejskie po 2010 r.

[106] Roczna ocena jakości powietrza w województwie łódzkim – raport wojewódzki za rok 2023, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Łodzi, Łódź 2024.

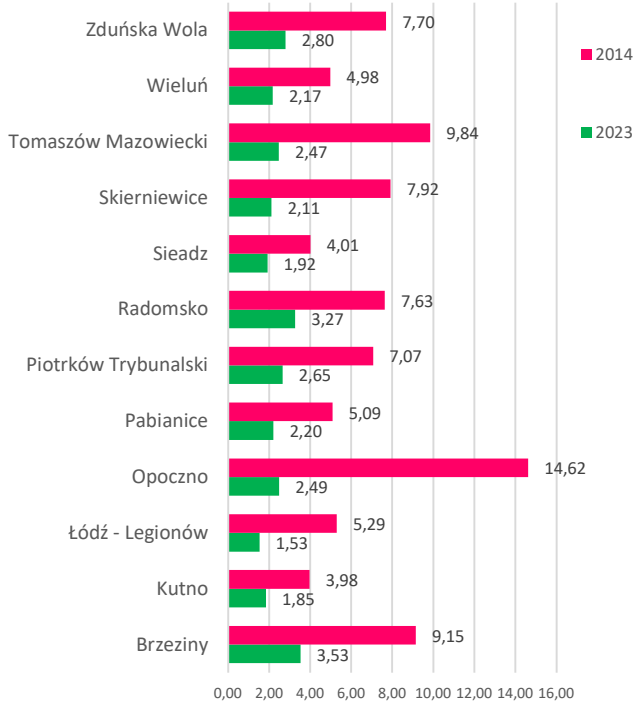
zabudowanymi. Główną przyczyną zjawiska emisja „niska" generowana podczas indywidualnego ogrzewania budynków. Od poprzedniego roku raportowego 2022 obszar przekroczeń uległ dużemu zmniejszeniu - o ponad 60%[107]. Obok wspomnianego powyżej zasięg przekroczeń poziomu celu długoterminowego ozonu objął obie strefy oceny, bez wybranych fragmentów gmin położonych głównie w części wschodniej i południowej województwa oraz w rejonie Elektrowni Bełchatów. Według wskaźnika ustalonego przez GiOŚ obrazującego liczbę dni z przekroczeniem maksimum ze stężeń średnich ośmiogodzinnych kroczących (obliczanych ze stężeń 1-godzinnych) w ciągu roku kalendarzowego powyżej 120 µg/m^3 miastami szczególnie zagrożonymi pojawieniem się ozonu w nadmiernej ilości są Łódź, Zgierz, Piotrków Trybunalski, Pabianice Radomsko (obszary miejskie), Parzniewice, Gajewice (obszary wiejskie)[108]. Problem jakości powietrza dotyczy także obszarów wiejskich, gdzie głównym źródłem ciepła są indywidualne instalacje grzewcze opalane paliwami stałymi.

Na niską jakość powietrza ma również wpływ **emisja liniowa** z transportu drogowego. Wysokie natężenie ruchu przyczynia się do zwiększania stężenia tlenków azotu, tlenków węgla i metali ciężkich. W wyniku tego przy wysokiej temperaturze wzrasta stężenie ozonu. Największa koncentracja tej emisji związana jest z rejonami przebiegu autostrad A1 i A2, drogi ekspresowej S8, gęstej sieci drogowej w aglomeracji łódzkiej oraz drogami krajowymi ze wzmożonym ruchem pojazdów, w tym z ruchem tranzytowym na obszarach o zwartej zabudowie mieszkaniowej.

Rys. 34. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych według województw w 2014 i 2023 r. [tys. t/rok]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 35. Wartości średnioroczne poziomu stężenia benzo(a)pirenu w pyle PM10 w województwie łódzkim odnotowane w stacjach pomiarowych w latach 2014 i 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GIOŚ zamieszczonych na stronie internetowej: http://www.gios.gov.pl

W zakresie **emisji punktowej** pochodzącej z zakładów szczególnie uciążliwych w 2023 r. Łódzkie znajdowało się w grupie województw o najwyższych wskaźnikach emisji (pomiędzy województwami): dwutlenku siarki (31,4 tys. ton, 1. miejsce), tlenków azotu (24,2 tys. ton, 1. miejsce), pyłów (1,13 tys. ton, 4. miejsce), tlenków węgla (28,9 tys. ton, 2. miejsce), dwutlenku węgla (31 522,2 tys. ton, 1. miejsce). W stosunku do roku 2014 zanotowano spadek dla dwutlenku siarki - 51,7 tys. ton, tlenków azotu - 21,8 tys. ton, pyłów - 1,62 tys. ton, dwutlenku węgla – 10 169,1 tys. ton oraz niewielki wzrost dla tlenków węgla – 4,6 tys. ton. Emitentami przyczyniającymi się do takiego poziomu emisji są przede wszystkim zakłady szczególnie uciążliwe, które w 2023 r. wyemitowały ogółem: 31 609,1 tys. ton zanieczyszczeń gazowych (1. miejsce w kraju), z czego 99,7% stanowiła

[107] http://powietrze.gios.gov.pl
[108] Roczna ocena jakości powietrza w województwie łódzkim – raport wojewódzki za rok 2023, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Łodzi, Łódź 2024.

emisja dwutlenku węgla. W porównaniu do 2014 r. emisja dwutlenku węgla utrzymała się na tym samym poziomie procentowym w stosunku do całości emisji przy jednoczesnym spadku pozostałych zanieczyszczeń gazowych i pyłowych[109]. Znaczna emisja punktowa w województwie łódzkim jest głównie pochodzenia energetycznego.

Na podstawie dostarczonych informacji pochodzących z raportów o wykonaniu Programów Ochrony Powietrza[110] dla wyznaczonych stref w województwie łódzkim stwierdzono, że w ostatnich latach do 2021 wykonano zaplanowane działania opiewające na przewidywane kwoty. Oprócz głównych działań wykonano szereg mniej istotnych mających niewielki lub trudno mierzalny wpływ na realizację ochrony powietrza. Według przedstawionych powyżej informacji należy zauważyć, że wykonane w ramach Programów Ochrony Powietrza działania we wspomnianych latach wyczerpują w znacznym stopniu zakres zaprojektowanych w Planie zadań na długi horyzont czasowy wpisują się w zapisy Uchwały Antysmogowej. W zakresie infrastruktury komunikacyjnej w wielu miejscowościach tranzytowy oraz wzmożony lokalny ruch samochodowy nadal jest prowadzony przez obszary zwartej zabudowy, a transport wymaga doinwestowania w kierunku zmniejszania jego emisyjności. Istniejące trasy rowerowe nie tworzą spójnej i bezkolizyjnej sieci. Ponadto problemem w zakresie przewietrzania terenów zurbanizowanych jest zabudowywanie korytarzy napowietrzających.

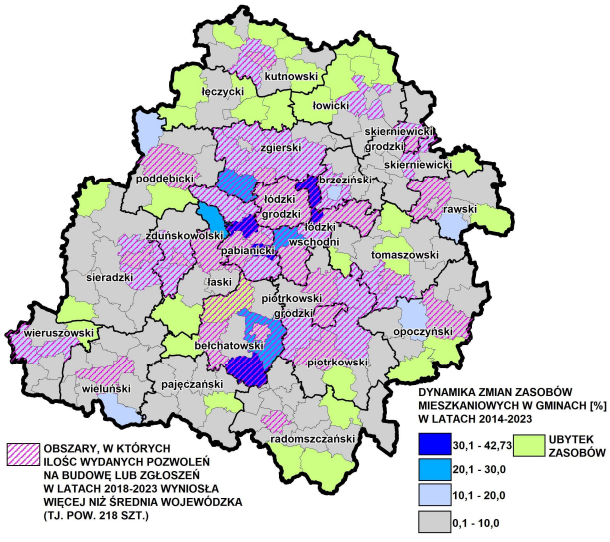
Urbanizacja

Wyzwanie: Postępująca presja urbanizacyjna

Obserwowana w ostatnich latach **postępująca presja urbanizacyjna**, zarówno w województwie łódzkim, jak i w całym kraju, jest wyraźnie zauważalna w przestrzeni. Jest ona efektem m.in. **migracji ludności miast na obszary wiejskie oraz rozwoju terenów inwestycyjnych**. Składają się na nią takie zjawiska, jak np. niekontrolowana suburbanizacja, wkraczanie zabudowy w obszary cenne przyrodniczo i krajobrazowo (np. doliny rzeczne) oraz rozwój obiektów infrastrukturalnych, przemysłowych i reklamowych.

Rys. 36. Dynamika zasobów mieszkaniowych w gminach w latach 2014-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powierzchnia terenów zabudowanych i zurbanizowanych w 2023 r. wynosiła 115 515 ha (6,3% powierzchni województwa) i w stosunku do 2014 r. wzrosła o 15 589 ha. O presji urbanizacyjnej świadczy m.in. ilość wydanych pozwoleń na budowę oraz zgłoszeń budowy z projektem budowlanym, których liczba w latach 2018-2023 w 52 gminach przekroczyła średnią wartość dla województwa (tj. 218 szt.). Gminami przodującymi w tym zakresie była Łódź, Aleksandrów Łódzki i Zgierz.

Rozprzestrzenianie się zabudowy w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich, a nie w ich centrum, obrazuje dynamika zmian zasobów mieszkaniowych[111]. W latach 2014-2023 ich największy wzrost (pow. 40%) miał miejsce w gminach Pabianice (gm. wiejska), Andrespol, Kleszczów i Nowosolna. Znaczące zmiany były zauważalne także w gminach Aleksandrów Łódzki, Rzgów i Bełchatów.

Polityka przestrzenna prowadzona przez samorządy lokalne skutkuje rozpraszaniem zabudowy i brakiem ładu przestrzennego. Wszystkie gminy, szczególnie wiejskie, niezależnie od istniejącej i prognozowanej sytuacji demograficznej i procesów depopulacji, przewidują wzrost powierzchni terenów przeznaczonych na funkcję

[109] Wg danych GiOŚ Departamentu Monitoringu Środowiska z dnia 10 marca 2023 r. największymi emitentami gazów i pyłów w województwie łódzkim są: Elektrownia Bełchatów, Elektrociepłownie Łódzkie, zakłady energetyczne produkujące ciepło na potrzeby innych miast województwa (w Zgierzu, Piotrkowie Trybunalskim, Pabianicach, Sieradzu, Zduńskiej Woli, Radomsku, Bełchatowie, Łodzi), EUROGLAS POLSKA sp. z o.o., Os. Niewiadów gm. Ujazd, PFLEIDERER PROSPAN S.A., Wieruszów, Cementownia „WARTA" S.A., OPOCZNO I sp. z o.o. w Opocznie.

[110] Dla stref, w których odnotowano przekroczenia poziomu dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń.

[111] Na podstawie GUS BDL za lata 2014 i 2023.

mieszkaniową. W latach 2014-2023 wyznaczona powierzchnia pod tereny mieszkaniowe w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin wzrosła o 8 563 ha, a przeszacowania powierzchni przyszłych terenów mieszkaniowych (w stosunku do istniejących: 10,4-krotne[112] w 2014 r. i 8,3-krotne[113] w 2023 r.) znacznie przekraczają rzeczywiste i prognozowane potrzeby mieszkańców gmin. W 2023 r. całkowita pojemność demograficzna[114] wyznaczonych w województwie terenów mieszkaniowych wyniosła 11,9 mln osób i była 5-krotnie większa od faktycznej liczby mieszkańców województwa (2,36 mln osób w 2023 r.).[115]

Nowa **zabudowa rozprzestrzenia się w sposób niekontrolowany**, w sytuacji braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na zasadach określanych w pojedynczych decyzjach o warunkach zabudowy. Skutkuje to rozpraszaniem zabudowy, powstawaniem osiedli mieszkaniowych bez odpowiedniej infrastruktury i dostępu do podstawowych usług. Niekorzystnym zjawiskiem jest wkraczanie zabudowy na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo, w tym w doliny rzeczne i na tereny zalewowe, co skutkuje degradacją środowiska i sprawia, że równowaga pomiędzy obszarami otwartymi a zagospodarowanymi zostaje zachwiana. W efekcie obniża się jakość życia, podwyższają się koszty funkcjonowania i presja na środowisko przyrodnicze, w tym zanieczyszczenie powietrza.

Rozwój gospodarczy wyraźnie zaznacza się w fizjonomii krajobrazu. Związane z zainwestowaniem infrastrukturalnym i przemysłowym obiekty są niezbędne, lecz powstają bez analizy ich wpływu na przestrzeń, powodując przeładowanie krajobrazu elementami infrastruktury technicznej i reklamami, a w efekcie dysharmonię wywołaną przez obiekty dominujące wysokościowo lub obszarowo. Efektem jest nie tylko degradacja cennych krajobrazów kulturowych oraz przyrodniczych, ale dochodzi również do zakłócania walorów ekspozycyjnych obszarów cennych widokowo (m.in. zabytków i panoram historycznych jednostek osadniczych).

Dziedzictwo kulturowe

Wyzwanie: Degradacja układów i struktur funkcjonalno-przestrzennych w ośrodkach historycznych

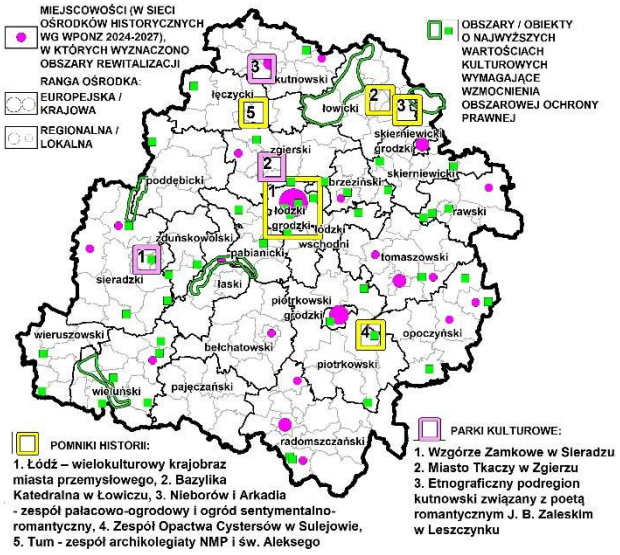
Zachowaną spuściznę kulturową województwa cechuje różnorodność, wynikająca przede wszystkim z wielokulturowych tradycji historycznych. Najpełniejszy obraz zasobu przedstawia wojewódzka ewidencja zabytków nieruchomych (WEZ), której stan na 2024 r. liczył 7 549 pozycji[116]. Pod względem ilościowym zasób lokuje Łódzkie na 13. pozycji w skali kraju. W rejestrze zabytków nieruchomych znajdowało się ponad 2 800 obiektów i obszarów[117].

Koncentracja najwyższych wartości zabytkowych występuje w historycznych jednostkach osadniczych. Jednak spośród około 100 jednostek osadniczych o potwierdzonym rodowodzie miejskim tylko 47 jest uwzględnionych w WEZ, a jedynie 16 wpisano (w całości lub w części) do rejestru zabytków. Specyficzne cechy zachowanych historycznych układów przestrzennych tworzą wyjątkowy charakter krajobrazu kulturowego, w ramach którego wskazano 66 jednostek tworzących sieć ośrodków historycznych[118].

[112] Na podstawie danych z Raportu o gospodarowaniu przestrzenią na terenie województwa łódzkiego. Stan na dzień 31.12.2017 r.
[113] Na podstawie danych z Raportu rocznego z realizacji PZPWŁ oraz PZPMOF Łodzi, Łódź, grudzień 2024 oraz GUS BDL.
[114] Wartość pojemności demograficznej przyjęto zgodnie z propozycją założeń w _Raporcie o ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce, _przygotowanej przez PAN, przyjmując podstawowy poziom intensywności zamieszkania (40 osób/1 ha dla terenów mieszkaniowych jednorodzinnych oraz 200 osób dla terenów mieszkaniowych wielorodzinnych).
[115] Raport roczny z realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, Łódź, grudzień 2024 r., BPPWŁ.
[116] Ustalono na podstawie danych serwisu: Zabytek.pl, prowadzonego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID).
[117] Opracowanie własne na podstawie dokumentu „Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w województwie łódzkim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)" - stan na 30.04.2016 r.; a także corocznych zestawień dotyczących wpisów i skreśleń z rejestru zabytków pozyskiwanych od WKZ w latach 2017-2023.
[118] W Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023 wskazano 1 ośrodek o randze europejskiej: Łódź; 5 ośrodków o randze krajowej: Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Wieluń; 11 ośrodków o randze regionalnej: Kutno, Opoczno, Pabianice, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Uniejów, Wieruszów, Wolbórz, Zgierz; oraz 49 ośrodków rangi lokalnej.

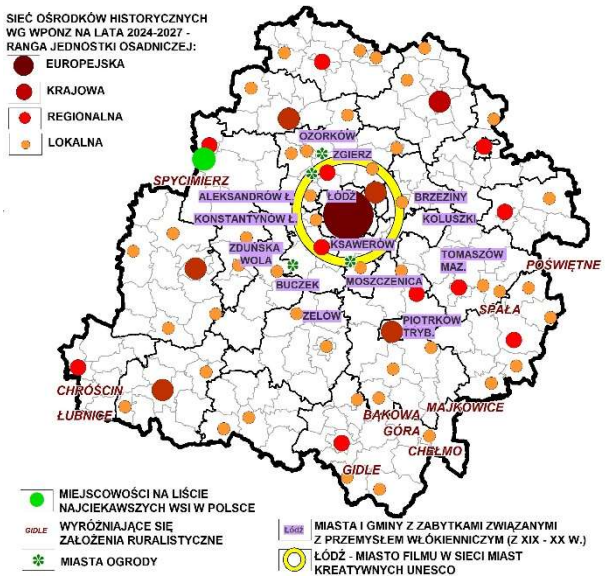
Rys. 37. Procesy rewitalizacji w ośrodkach historycznych na tle zabytków o najwyższych walorach kulturowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Rys. 38. Specyficzne komponenty dziedzictwa kulturowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Najwyższymi walorami urbanistycznymi odznaczają się jednostki o genezie średniowiecznej, zwłaszcza Łęczyca, Sieradz, Rawa Mazowiecka[119], a także Piotrków Trybunalski, Łowicz i Wieluń. Specyficzne dla województwa są ponadto miejscowości o tradycjach wielokulturowych i przemysłowych, związanych głównie z rozwojem XIX-wiecznego włókiennictwa, przede wszystkim Łódź z krajobrazem wielkomiejskim i rozlokowane wokół niej ośrodki (m.in. Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Ozorków, Pabianice, Tomaszów Mazowiecki, Zelów i Zgierz).

Odzwierciedleniem regionalnej specyfiki są obszary i obiekty wyróżniające się krajobrazowo[120], wśród których najcenniejszymi wartościami odznacza się 5 pomników historii: w Łodzi (Wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego), Łowiczu (Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pw. Wniebowzięcia NMP), Nieborowie i Arkadii (Zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny), Sulejowie (Zespół opactwa cystersów) i Tumie pod Łęczycą (Zespół archikolegiaty pw. Najświętszej Maryi Panny i św. Aleksego) (plasując województwo na 13. pozycji w kraju ex aequo z lubuskim)[121] oraz 3 parki kulturowe (6. miejsce wśród województw)[122] w Leszczynku, Sieradzu i Zgierzu[123].

Pomimo podejmowanych działań sanacyjnych w historycznych jednostkach osadniczych wciąż występują **liczne problemy w sferze ochrony zachowanej spuścizny**. W procesie rozwoju przestrzennego zabytkowe struktury o zachowanych historycznych układach rozplanowania narażone są na szereg niekorzystnych oddziaływań, w których efekcie następuje **sukcesywny zanik czytelności ich cech specyficznych** (w tym także będących świadectwem historycznej obecności w przestrzeni **mniejszości narodowych** oraz wyznaniowych), głównie za sprawą: chaotycznego rozprzestrzeniania się zabudowy i braku harmonii w sposobie jej komponowania, powodującego dysharmonię w strukturze historycznych miejscowości i prowadzącego do stopniowego **zaniku lokalnych form architektonicznych** oraz **tradycyjnych form zagospodarowania**, a ostatecznie do **zubożenia krajobrazu kulturowego**. Negatywne zjawiska szczególnie mocno dotykają nielicznie zachowanych

[119] Stołeczne ośrodki najważniejszych ziem historycznych, stanowiących zasadniczy zrąb współczesnego regionu, których godła znalazły się w herbie współczesnego województwa łódzkiego.

[120] W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego wskazano obiekty i obszary o najwyższych wartościach kulturowych wymagające wzmocnienia obszarowej ochrony prawnej, które uwzględniono również w rozszerzonym katalogu rekomendacji, zawartym w WPOnZ na lata 2020-2023, następnie uzupełnionym/skorygowanym w WPOnZ na lata 2024-2027.

[121] Dane na 2024 r., www.prezydent.pl/aktualnosci/polityka-historyczna/pomniki-historii/obiekty-wpisane-na-liste-pomnikow-historii.

[122] Pozycja wśród województw (ex aequo z województwem pomorskim) ma charakter nieformalny, gdyż przepisy prawa nie wskazują obowiązku gmin w zakresie konieczności informowania innych podmiotów o utworzeniu parku kulturowego na swoim obszarze. Opracowanie własne BPPWŁ dla 2022 r. na podstawie: https://krajobrazmojegomiasta.pl/2022/02/01/zestawienie-istniejacych-parkow-kulturowych-w-polsce/ (zebrane na podstawie informacji z NID).

[123] Liczba parków kulturowych województwa łódzkiego zmniejszyła się o jeden w stosunku do 2019 r. PK ulicy Piotrkowskiej w Łodzi utworzony został Uchwałą Rady Miejskiej w Łodzi Nr XXI/483/15 z dnia 9 grudnia 2015 r., jednakże z powodów formalnych (braku planu ochrony), ww. uchwała na mocy wyroku NSA (II OSK 3243/20) z dnia 26.09.2023 r.) została uchylona w całości.

cennych **założeń ruralistycznych**[124], w obrębie których postępuje zanik **tradycyjnego budownictwa wiejskiego** (wykazującego specyficzne odrębności – szczególnie w rejonie Łowicza i Opoczna).

Dla większości ośrodków zdiagnozowano **zagrożenia dla możliwości zachowania panoram widokowych**, zwłaszcza w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego i fizjonomii krajobrazu[125]. Chaos przestrzenny i wizualny pogłębia wprowadzanie nowych dominant wysokościowych i wielkogabarytowych oraz obecność licznych lub wielkopowierzchniowych reklam.

Do **negatywnych przekształceń krajobrazu kulturowego** przyczynił się również m.in. gwałtowny zanik funkcji przemysłowych w wyniku transformacji gospodarczej. W konsekwencji w zdegradowanych historycznych strukturach postindustrialnych występuje koncentracja problemów przestrzennych i społecznych.

Słabą stroną jest wciąż **niewystarczająca skuteczność ochrony**, zwłaszcza najcenniejszych form dziedzictwa kulturowego. Przyczynia się do tego niedostateczne wykorzystanie dostępnych narzędzi (np. ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i uchwał reklamowych), niepełna synchronizacja współpracy instytucjonalnej i brak zintegrowanego sytemu informacji, niedostateczna świadomość społeczna znaczenia zachowania walorów krajobrazu kulturowego a także sceptyczność samorządów i mieszkańców w kwestii powoływania nowych i zwiększania powierzchni istniejących form ochrony zabytków (zwłaszcza obszarowych).

Pozytywnym zjawiskiem w zakresie poprawy stanu zachowania struktur przestrzennych są **działania rewitalizacyjne**, realizowane w wielu ośrodkach, a w odniesieniu do dziedzictwa postindustrialnego prowadzone na dużą skalę głównie w Łodzi, a także m.in. w Pabianicach i Zgierzu. Mimo to nadal skala zdegradowanych obiektów i obszarów wymagających rewitalizacji jest znacząca. Od 1 stycznia 2024 r. procesy rewitalizacyjne mogą być prowadzone wyłącznie według zasad Ustawy o rewitalizacji na podstawie Gminnych Programów Rewitalizacji. Część gmin województwa łódzkiego przystąpiło w latach 2021-2024 do tworzenia nowych lub uaktualnienia dotychczas obowiązujących gminnych programów rewitalizacji. Do końca stycznia 2025 r. pozytywną opinię Instytucji Zarządzającej programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027 uzyskało 20 gminnych programów rewitalizacji[126].

Zachowane dziedzictwo kulturowe wpisuje Łódzkie w system Europejskich Szlaków Kulturowych (Bursztynowy, Cysterski, Romański, Szlak Dziedzictwa Przemysłowego ERIH[127]) i wraz z tradycjami postindustrialnymi oraz filmowymi stanowi podstawę dla rozwoju turystyki kulturowej, poznawczej i festiwalowej.

Walory przyrodnicze

Wyzwanie: Niewystarczająca ochrona i zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych, w tym różnorodności biologicznej

Województwo łódzkie charakteryzuje się stosunkowo niewielką powierzchnią **obszarów prawnie chronionych**[128]. W 2023 r. ich udział stanowił 19,5% powierzchni Łódzkiego (15. miejsce w kraju, Polska 32,2%) i w stosunku do roku 2014 zmniejszył się o 0,1 p.p. Na 1 mieszkańca przypadało 1 508 m^2 obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych (14. miejsce, Polska 2 685 m^2)[129].

Obszary Natura 2000 to odrębny system ochrony przyrody, którego głównymi celami jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków uznanych za cenne i zagrożone w skali całej Europy, a także ochrona różnorodności biologicznej. W 2023 r. na terenie województwa łącznie znajdowało się

[124] Identyfikacja układów ruralistycznych o istotnych wartościach krajobrazowych i kulturowych w skali województwa łódzkiego i ich waloryzacja pod kątem rekomendacji do wyznaczania krajobrazów priorytetowych, Wójcik M., Dmochowska-Dudek K., Łódź, grudzień 2018.

[125] Diagnoza walorów widokowo-kompozycyjnych oraz zagrożeń dla możliwości ich zachowania w województwie łódzkim; Pracownia Projektowa URBIOSIS Agnieszka Kowalewska, grudzień 2018.

[126] Gidle, Inowłódz, Łask, Osjaków, Pątnów, Piotrków Trybunalski, m. Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Ujazd, Błaszki, Dalików, Kamieńsk, Parzęczew, Poddębice, m. Radomsko, Sulejów, Wierzchlas, Zapolice, Żychlin. Aktualny wykaz pozytywnie zweryfikowanych gminnych programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027 dostępny na stronie internetowej: https://funduszeue.lodzkie.pl/rewitalizacja

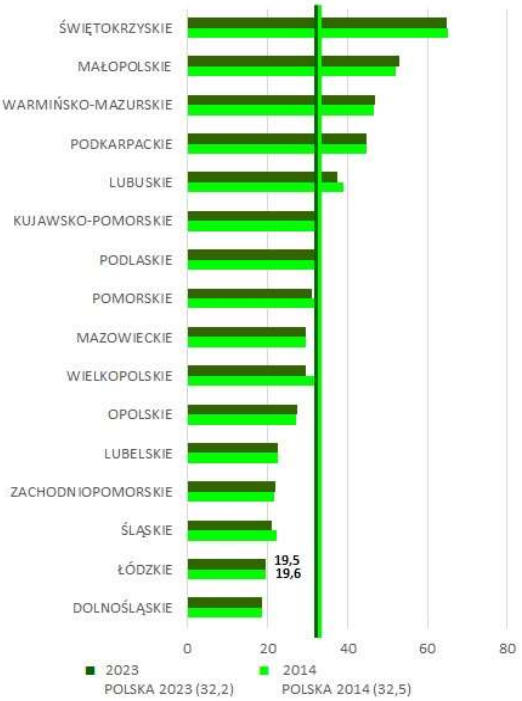
[127] Na prestiżowym Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego ERIH (największej europejskiej sieci zabytków poprzemysłowych) w Polsce znajduje się 12 punktów kotwicznych – obiekty o szczególnym znaczeniu historycznym i dużym potencjale turystycznym. Trzy z nich znajdują się w Łodzi, są to: Manufaktura, EC 1 – Miasto Kultury i Centralne Muzeum Włókiennictwa.

[128] W myśl ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1478, 1940).

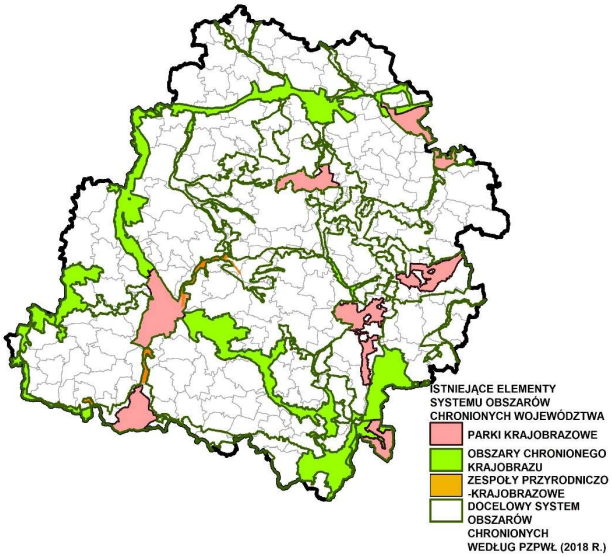
[129] Ochrona środowiska 2024, GUS. Warszawa 2024.

41 obszarów Natura 2000 (5 obszarów specjalnej ochrony ptaków, 36 specjalnych obszarów ochrony siedlisk), zajmujących odpowiednio 2,2% i 3,0% jego powierzchni.

Rys. 39. Udział powierzchni obszarów chronionych według województw w latach 2014-2023 r. [%]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Rys. 40. Istniejące elementy systemu obszarów chronionych w województwie łódzkim w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDOT, CRFOP

Problemami w zakresie zwiększania udziału powierzchni obszarów prawnie chronionych są: niedostatecznie uporządkowany status prawny, niechęć samorządów do powoływania nowych form ochrony przyrody[130], brak planów ochrony dla niektórych parków krajobrazowych[131] oraz brak kompleksowego monitoringu krajobrazowego. Skutkuje to **niespójnością systemu obszarów chronionych** oraz słabymi powiązaniami przyrodniczymi w skali regionalnej i ponadregionalnej. Zagrożeniem dla zachowania różnorodności biologicznej są m.in.: inwazje obcych gatunków roślin i zwierząt, spadek poziomu wód gruntowych, szczególnie na siedliskach hydrogenicznych, sukcesja wtórna w ekosystemach nieleśnych, obniżanie się kondycji zdrowotnej drzew w wyniku zmian klimatycznych, a także najniższa w kraju lesistość, dominacja monokultur sosnowych, presja inwestycyjna na obszary cenne przyrodniczo, zanieczyszczenie środowiska i niska świadomość ekologiczna społeczeństwa.

Część obszarów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych została objęta ochroną prawną i poprzez doliny rzek[132] oraz zwarte kompleksy leśne wykorzystana do kształtowania regionalnego systemu obszarów chronionych (SOCH). Jego stopniowe uzupełnianie kolejnymi formami ochrony przyrody[133] usprawni funkcjonalne

[130] W latach 2010-2020 Sejmik Województwa Łódzkiego podjął 9 uchwał porządkujących status prawny istniejących obszarów chronionego krajobrazu (Brązewicki, Dolina Chojnatki, Dolina Prosny, Doliny Widawki, Doliny Wolbórki, Nadwarciański, Piliczański, Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Przedborski).

[131] Przedborski, Spalski, Wzniesień Łódzkich oraz Załęczański PK nie posiadają planów ochrony.

[132] Pilicy, Warty, Bzury, Prosny, Neru, Rawki, Mrogi, Mrożycy, Widawki, Grabi, Wolbórki, Czarnej, Drzewiczki, Opoczniank, Brzuśni, Sługwi, Przysowy, Ochni, Głogowianki.

[133] Zaproponowany w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego regionalny system obszarów chronionych (SOCH, łącznie 36 elementów) docelowo obejmie:
1) parki krajobrazowe (7): Bolimowski, Międzyrzecza Warty i Widawki, Przedborski, Spalski, Sulejowski, Wzniesień Łódzkich, Załęczański;
2) obszary chronionego krajobrazu (26):
a) istniejące o uporządkowanym statusie prawnym (9): Brązewicki, Dolina Chojnatki, Dolina Prosny, Doliny Widawki, Doliny Wolbórki, Nadwarciański, Piliczański, Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Przedborski,
b) do weryfikacji – wymagające dostosowania statusu prawnego do ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody, zmiany granic oraz nazewnictwa (7): Bolimowsko-Radziejowicki z doliną środkowej Rawki (docelowo jako Górnej i Środkowej Rawki), Dolina Przysowy (docelowo jako Doliny Sługwi-Przysowy), Doliny Bzury (docelowo jako Doliny Sługwi-Przysowy), Górnej Rawki (docelowo jako Górnej i Środkowej Rawki, Koluszkowsko-Lubochniański), Mrogi i Mrożycy (docelowo jako Mrogi-Mrożycy), Puczniewski (docelowo jako Doliny Neru oraz Puczniewsko-Grotnicki), Środkowej Grabi (docelowo jako Tuszyńsko-Dłutowski),

i przestrzenne powiązania przyrodnicze województwa z krajowym, i pośrednio międzynarodowym, systemem obszarów chronionych oraz wzmocni różnorodność biologiczną. W 2023 r. jego istniejące elementy stanowiły niewiele ponad 16,0% powierzchni województwa, a docelowo obejmie on około 29,0%.

Walory przyrodnicze Łódzkiego, w tym zasoby wód termalnych i leczniczych, stanowią duży, ale nie do końca wykorzystany potencjał na potrzeby rozwoju turystyki i rekreacji, a także balneologii[134].

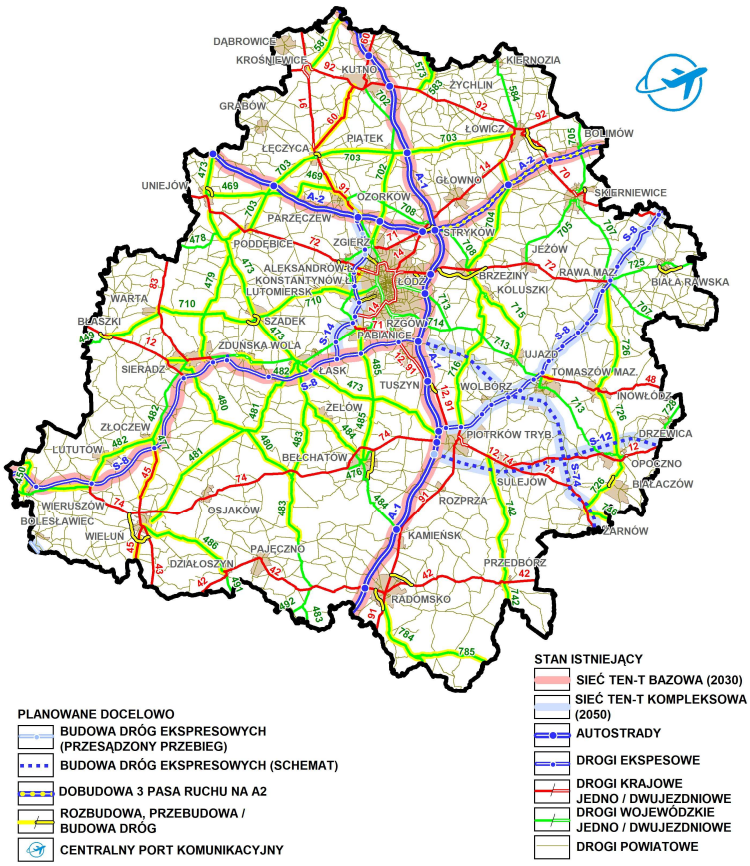
Transport drogowy

Wyzwanie: Niepełna dostępność drogowa województwa

Województwo łódzkie jest relatywnie dobrze wyposażone w **drogi publiczne**[135]. W 2023 r. ich długość wynosiła 25 982,3 km (7. miejsce w kraju), a gęstość 142,6 km/100 km^2 (7. miejsce w kraju) (Polska 136,5 km/100 km^2).

Przez obszar województwa przebiega wiele dróg krajowych, w tym w ramach dwóch, przecinających się w Łódzkiem, korytarzy bazowej transeuropejskiej sieci transportowej[136] (TEN-T) oraz inne ważne elementy tej sieci – bazowej (A1, A2, S8 Wrocław – Łódź) i kompleksowej (S8 Piotrków Tryb. - Warszawa, S12, S14 i S74). Długość dróg krajowych od 2014 r. wzrosła o 39,6 km i w 2023 r. wynosiła 1 479,1 km (3. miejsce w kraju). W tym samym czasie długość autostrad wzrosła o 86,4 km do 274,0 km (1. miejsce w kraju), natomiast długość dróg ekspresowych wzrosła o 31,5 km do 249,3 km (5. miejsce w kraju). W 2023 r. gęstość dróg krajowych wyniosła 8,1 km/100 km^2 (3. miejsce w kraju), w tym autostrad i dróg ekspresowych 2,9 km/100 km^2 (2. miejsce w kraju; średnia krajowa 1,6 km/100 km^2).

Rys. 41. Układ drogowy w województwie łódzkim
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Łączna długość **dróg wojewódzkich** w Łódzkiem wzrosła z 1 178,6 km w 2014 r. do 1 339,7 km (14. miejsce w kraju) w 2023 r. Pod względem gęstości dróg wojewódzkich wynoszącej w 2023 r. 7,4 km/100 km^2, województwo zajmowało 15. pozycję w kraju (Polska 9,4 km/100 km^2), co było rekompensowane przez dużą gęstość dróg krajowych.

Łódzkie charakteryzuje się relatywnie dobrze rozwiniętą siecią **dróg powiatowych i gminnych**, których łączna długość w 2023 r. wyniosła 23 163,5 km (7. miejsce w kraju), z czego 18 840,6 km (6. miejsce w kraju) stanowiły drogi o nawierzchni twardej. Gęstość dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w regionie w 2023 r. wynosiła 103,4 km/100 km^2 (4. miejsce w kraju) i była wyższa niż średnia dla kraju 86,3 km/100 km^2.

c) nowe (10): Białaczowski, Bzury i dorzecze Sokołówki, Dolnej Wolbórki, Ochni-Głogowianki, Pajęczańsko-Gidelski, Sokolnicko-Piątkowski, Spalsko-Sulejowski, Strugi Strzeleckiej, Tuszyńsko-Dłutowski, Załęczański, Złoczewski;

3) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (3): Dolina Grabi, Osjakowski, Wzgórza Ożarowskie.

Istniejący Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Miazgi pod Andrespolem nie znalazł się w proponowanym systemie obszarów chronionych województwa łódzkiego.

[134] Potencjałem do rozwoju turystyki zdrowotnej, w tym uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej, mogą być m.in. zasoby wód geotermalnych w Kleszczowie, Łodzi, Poddębicach, Rogóźnie, Sieradzu, Skierniewicach, Uniejowie.

[135] Krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne.

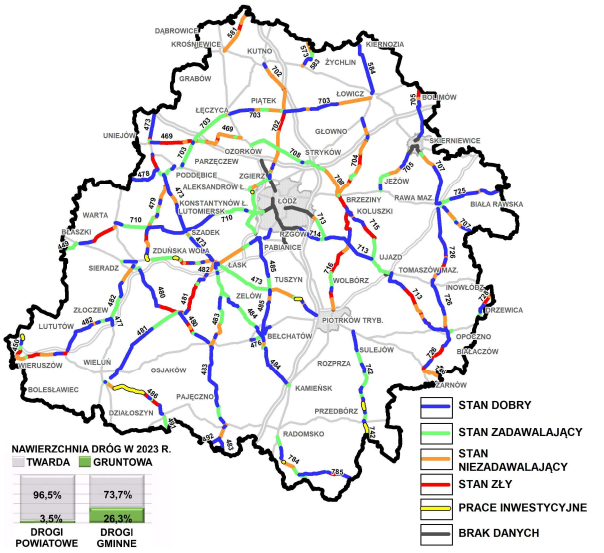
[136] Morze Bałtyckie – Morze Adriatyckie oraz Morze Północne – Morze Bałtyckie.

Istotny problem dla województwa stanowi niedopełniony strategiczny układ autostrad i dróg ekspresowych. Pomimo dynamicznego w ostatnich latach przyrostu dróg szybkiego ruchu w Łódzkiem, sieć drogowa nadal wymaga uzupełnień na kierunku południowo-wschodnim (S12, S74) oraz rozbudowy A2 na odcinku Łódź – Warszawa dla zwiększenia przepustowości w kontekście budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego i wzmocnienia układu bipolarnego metropolii Warszawy i Łodzi. Dodatkowo w kontekście pełnego wykorzystania atutu wynikającego z przebiegu autostrad i dróg ekspresowych zauważalny jest niedobór wysokiej jakości dojazdów do punktów węzłowych, szczególnie w rejonie Łodzi, gdzie układ dróg dojazdowych wymaga uzupełnienia, a istniejące powiązania z węzłami rozbudowy i dostosowania do prognozowanego natężenia ruchu.

Układ drogowy województwa uzupełniać będzie również zaplanowana do 2030 r., w ramach programów krajowych, budowa 5 obwodnic na drogach krajowych: Błaszek (DK12), Brzezin (DK72), Łowicza (DK14/70/92), Srocka (DK91) oraz Wielunia (DK45). Na liście rezerwowej znalazły się natomiast obwodnice Aleksandrowa Łódzkiego (DK72), Skierniewic (DK70) oraz Strykowa (DK14). Na poziomie regionalnym[137], wskazano dodatkowo m.in. realizację obwodnic w ciągu dróg wojewódzkich: Uniejowa (DW473), Szadku (DW710), Łęczycy (DW703), Białej Rawskiej (DW725) oraz Miedznej Drewnianej (DW726).

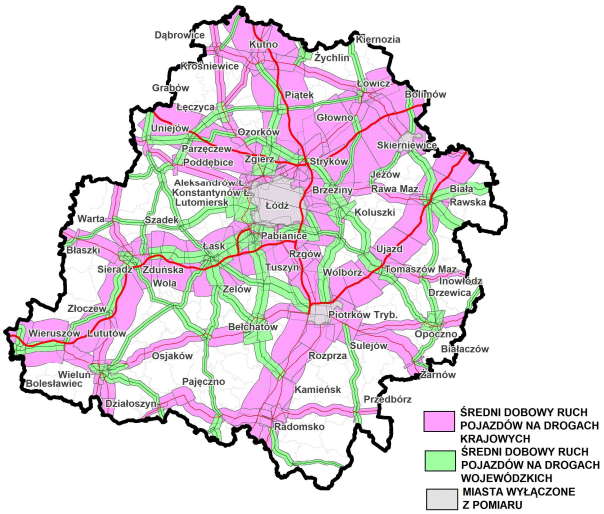
Rys. 42. Stan nawierzchni dróg wojewódzkich w województwie łódzkim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZDW w Łodzi

Rys. 43. Średni dobowy ruch roczny pojazdów w województwie łódzkim w 2020/2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników GPR 2020/2021

Pomimo rosnących w ostatnich latach nakładów na modernizację sieci drogowej problemem województwa nadal jest **niedostateczny standard dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych (w tym obiektów mostowych i wiaduktów kolejowych)**. Z przeglądów technicznych wynika, że 41,1% dróg krajowych[138] i 37,0% dróg wojewódzkich[139] było w stanie złym i niezadowalającym, wymagającym podjęcia prac modernizacyjnych. Problem stanowi również wysoki udział dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni gruntowej w ogólnej długości tych dróg, wynoszący w 2023 r. 18,7% (o 7,8 p.p. mniej niż w 2014 r.).

Duży problem stanowi **brak obwodnic, szczególnie w świetle wysokiego poziomu kongestii i obciążenia ruchem tranzytowym**. W 2020/2021 r. średni dobowy ruch[140] na drogach krajowych w województwie wynosił 16 030 pojazdów/dobę (5. miejsce w kraju) i był wyższy niż w kraju (13 574 pojazdów/dobę). Wzrost ruchu w porównaniu z 2015 r. był na średnim poziomie (o 19,0%; Polska o 21,0%). Średni dobowy ruch pojazdów na drogach wojewódzkich w 2020/2021 r. wynosił 4 809 pojazdów/dobę (6. miejsce w kraju; średnia krajowa 4 231

[137] Zgodnie z Regionalnym Planem Transportowym Województwa Łódzkiego dla realizacji warunku podstawowego Celu Polityki 3 (w zakresie transportu) w perspektywie finansowej 2021-2027

[138] Na podstawie Raportu o stanie technicznym nawierzchni sieci dróg krajowych na koniec 2023 r., GDDKIA, Warszawa 2024.

[139] Na podstawie Sprawozdania z przeprowadzonego przeglądu sieci dróg wojewódzkich administrowanych przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w 2024 r. (stan na II kw. 2024 r.).

[140] Na podstawie Generalnego Pomiaru Ruchu 2020/2021 na istniejącej sieci dróg krajowych i wojewódzkich z wyłączeniem odcinków zarządzanych przez prezydentów miasta na prawach powiatu (Łódź, Piotrków Trybunalski, Skierniewice).

pojazdów/dobę). Zgodnie z wynikami Generalnego Pomiaru Ruchu 2020/2021, miejscowości, których obszary centralne są najbardziej obciążone ruchem tranzytowym, ze znaczącym udziałem samochodów ciężarowych to:

- w ciągu dróg krajowych: Zgierz (DK71, 91), Sulejów (DK12, 74), Aleksandrów Łódzki (DK71, 72), Rozprza (DK91), Brzeziny (DK72), Radomsko (DK42, 91), Kamieńsk (DK91), Wieluń (DK43, 45), Łowicz (DK70), Poddębice (DK72), Błaszki (DK12), Stryków (DK14), Pajęczno (DK42),
- w ciągu dróg wojewódzkich: Bełchatów (DW484), Łęczyca (DW703), Tomaszów Mazowiecki (DW713), Konstantynów Łódzki (DW710), Koluszki (DW715), Brzeziny (DW715), Opoczno (DW713/726), Ujazd (DW713) i Zgierz (DW702).

Duże obciążenie dróg stanowi zagrożenie dla **bezpieczeństwa ruchu i jakości powietrza**. Województwo, pomimo spadku od 2014 r. liczby wypadków i ofiar śmiertelnych odpowiednio o 1 859 i 90, nadal charakteryzuje się ich wysoką liczbą wynoszącą w 2023 r. 2 127 (4. miejsce w kraju) i 166 (3. miejsce w kraju). Do spadku bezpieczeństwa ruchu drogowego przyczynia się również rosnący **wskaźnik motoryzacji**, który od 2014 r. wzrósł o 214,2 pojazdy/1 000 mieszkańców i w 2023 r. wyniósł 738,9 (6. miejsce w kraju) przy średniej krajowej 723,4.

Transport kolejowy

Wyzwanie: Brak włączenia w system szybkich połączeń kolejowych

Województwo charakteryzuje się korzystnym transportowym położeniem na przecięciu **dwóch korytarzy bazowej transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T)**, w ramach której uwzględniono istniejące linie kolejowe sieci bazowej: pasażerskie – E65/CE65[141] i linia dużych prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/ Wrocław oraz przeznaczone głównie dla ruchu towarowego – CE65, E20/CE20, CE20 i C65/1[142] oraz linie kolejowe rozszerzonej sieci bazowej: pasażerskie – Nr 25 na odcinku Łódź – Centralna Magistrala Kolejowa, towarowe – C65/2[143], Nr 14 na odcinku Zduńska Wola – Głogów. Uzupełnieniem sieci bazowej jest linia kolejowa Nr 25 na odc. Opoczno (CMK) – granica z województwem świętokrzyskim, będąca w sieci kompleksowej.

Rys. 44. Układ kolejowy w województwie łódzkim w 2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

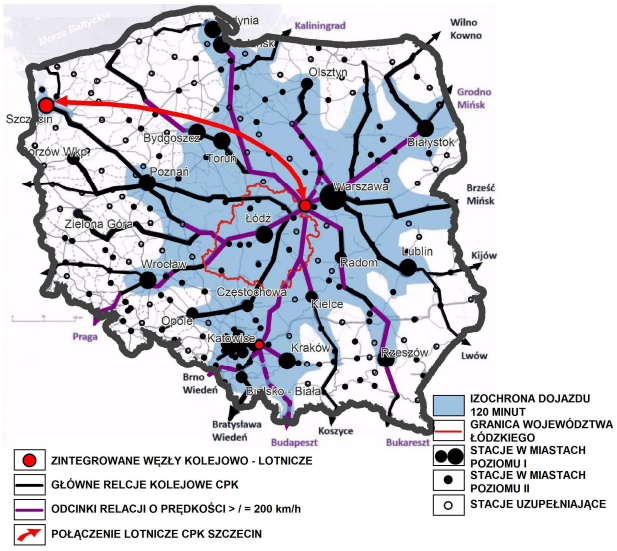

Pomimo tego Łódzkie charakteryzuje się stosunkowo słabo rozwiniętą siecią kolejową. **Gęstość linii kolejowych** w 2023 r. wynosiła 5,9 km/100 km^2 (średnia krajowa 6,3 km/100 km^2), co skutkuje ograniczonym dostępem wielu miast do sieci kolejowej. W 2024 r. spośród 60 miast województwa, aż 31 nie posiadało dostępu do linii kolejowych[144], a kolejne 4 leżą przy liniach kolejowych, po których nie jest prowadzony regularny ruch pasażerski[145,146]. W 2023 r. całkowita długość eksploatowanych linii kolejowych wyniosła 1 069,0 km, stanowiąc 5,5% sieci krajowej, przy czym **niezelektryfikowane** pozostawało 7,7% (82 km) linii[147].

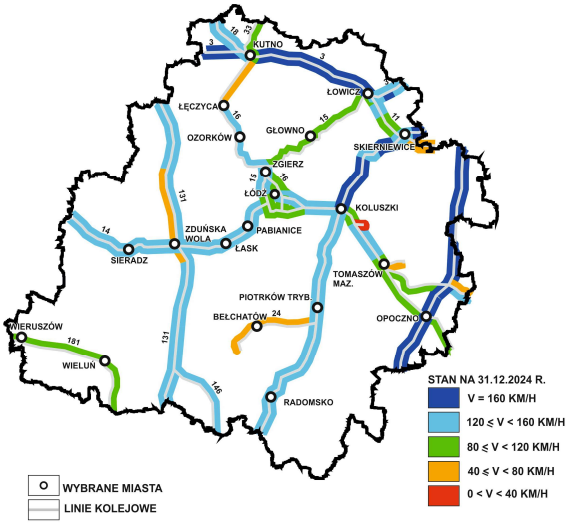
[141] E65/CE65 Gdynia – Warszawa – Centralna Magistrala Kolejowa – Katowice – Zebrzydowice.
[142] CE65 Gdynia – Tczew – Zduńska Wola Karsznice – Chorzów Batory – Zwardoń, E20/CE20 Kunowice – Poznań – Kutno – Warszawa – Terespol, CE20 Kunowice – Poznań – Kutno – Pilawa – Terespol, C65/1 Zduńska Wola Karsznice – Łódź – Skierniewice (łącznik CE65 i CE20).
[143] C65/2 – Chorzew Siemkowice – Częstochowa – Zawiercie – Czechowice-Dziedzice.
[144] Aleksandrów Łódzki, Białaczów, Biała Rawska, Bolesławiec, Bolimów, Brzeziny, Dąbrowice, Grabów, Inowłódz, Jeżów, Kiernozia, Konstantynów Łódzki, Krośniewice, Lututów, Osjaków, Pajęczno, Parzęczew, Piątek, Przedbórz, Rawa Mazowiecka, Rozprza, Rzgów, Sulejów, Tuszyn, Ujazd, Uniejów, Warta, Zelów, Złoczew, Żarnów.
[145] Bełchatów, Działoszyn, Poddębice, Szadek.
[146] Dodatkowo 2 miasta leżące w południowo-zachodniej części województwa (Wieluń i Wieruszów) mają dostęp do połączeń kolejowych, ale łącząca je linia kolejowa nie jest powiązana z resztą sieci kolejowej regionu, zaś 4 sąsiadujące powiaty: bełchatowski, pajęczański, wieluński i wieruszowski pozbawione są kolejowych połączeń pasażerskich z Łodzią.
[147] Nr 24 Piotrków Trybunalski – Bełchatów, Nr 25 na odcinku Tomaszów Mazowiecki – Opoczno – granica z województwem świętokrzyskim i Nr 53 na odcinku Tomaszów Mazowiecki – Spała.

Jakość infrastruktury kolejowej w województwie poprawia się dzięki trwającemu procesowi inwestycyjnemu, co wpłynęło na poprawę syntetycznego wskaźnika kolejowej dostępności transportowej. Na przestrzeni ostatnich kilku lat dzięki inwestycjom o charakterze punktowym następowała również poprawa infrastruktury służącej pasażerom. Modernizowano istniejące i budowano nowe[148] **stacje i przystanki kolejowe.** W ostatnich latach przebudowano również wiele budynków dworców kolejowych: Gałkówek, Gorzkowice, Koluszki, Łowicz Główny, Rogów, Rokiciny, Wilkoszewice, Zduńska Wola. W ostatnim czasie wzrósł także **poziom bezpieczeństwa** sieci kolejowej.

Rys. 45. Centralny Port Komunikacyjny. Ogólnopolska sieć połączeń kolejowych wraz z izochroną 120 minut dojazdu do CPK.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Koncepcji CPK

Rys. 46. Maksymalne prędkości na liniach kolejowych, stan na 31.12.2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKP PLK S.A.

Istotnym problemem województwa jest **niedokończony układ kolejowy o wysokich parametrach**, nadal barierę dla przepustowości infrastruktury kolejowej stanowią odcinki charakteryzujące się obniżonymi prędkościami szlakowymi oraz **linie jednotorowe**[149], których długość w 2023 r. wyniosła 394,0 km (36,8%). Peryferyjny względem Łodzi i części województwa przebieg magistralnych linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym (Nr 1, 3, 4, 131) oraz niezrealizowana linia kolei dużych prędkości, będąca w sieci TEN-T, skutkują **ograniczonymi powiązaniami z wieloma ośrodkami miejskimi** w kraju oraz w ramach połączeń międzynarodowych (Praga, Berlin). Dodatkowo wyłączenie z eksploatacji m.in. linii kolejowej Nr 24 Piotrków Trybunalski – Bełchatów oraz brak powiązania Wielunia z siecią kolejową województwa sprawia, że południowa część województwa wykluczona jest z obsługi kolejowymi połączeniami pasażerskimi[150]. Szansą dla rozwoju kolejowych powiązań o najwyższych parametrach technicznych jest realizacja nowych linii kolejowych, w tym linii kolei dużych prędkości Warszawa – Centralny Port Komunikacyjny – Łódź – Wrocław/Poznań, umożliwiającej prowadzenie szybkiego ruchu regionalnego oraz planowanych linii kolejowych łączących w szczególności: Łódź (w tym Port Lotniczy Łódź) z Bełchatowem, Bełchatów – Wieluń oraz Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki – CMK.

Ponadto układ linii w Łódzkim Węźle Kolejowym (ŁWK) jest nieefektywny i w ograniczonym stopniu zaspokaja potrzeby mieszkańców. Przez lata problemem w zakresie obsługi kolejowej Łodzi był **brak jednego, centralnie położonego dworca, skupiającego wszystkie potoki pasażerskie**, obecnie do tej roli przygotowany jest dworzec Łódź Fabryczna. Szansą na integrację ŁWK i pełniejsze wykorzystanie stacji Łódź Fabryczna jest trwająca realizacja

[148] W ostatnich latach wybudowano nowe obiekty, w tym m.in.: Biała Szlachecka, Głowno Północne, Izabelów, Jedlicze k. Zgierza, Łódź Radogoszcz Wschód, Łódź Retkinia, Łódź Warszawska, Łódź Zarzew, Nowa Brzeźnica, Pabianice Północ, Pieńki Dubidzkie, Stare Grudze, Strzelce Wielkie, Tomaszówek, Ważne Młyny, Wistka, Zgierz Rudunki.

[149] Nr 15, 16, 22, 24, 25, 33, 53, 146, 181.

[150] W ramach I etapu naboru do Programu Uzupełniania Lokalnej i Regionalnej Infrastruktury Kolejowej – Kolej+ do 2028 roku, z obszaru województwa łódzkiego zgłoszono 3 projekty: „Modernizacja i elektryfikacja linii kolejowej Nr 24 na odcinku Piotrków Trybunalski – Bełchatów z wydłużeniem do Bogumiłowa", „Budowa linii łączącej linię kolejową Nr 131 (Chorzew Siemkowice) z linią kolejową Nr 181 (Wieluń)", „Modernizacja i elektryfikacja linii kolejowej Nr 25 na odcinku Tomaszów Mazowiecki - Skarżysko Kamienna" (jako partner województwa świętokrzyskiego). Wszystkie 3 przedsięwzięcia zakwalifikowały się do II etapu naboru, co skutkuje opracowaniem dla ww. projektów studiów planistyczno-prognostycznych, które stanowić będą podstawę do kwalifikacji projektów do dofinansowania w ramach programu.

tunelu średnicowego pod centrum Łodzi wraz z przystankami pośrednimi[151]. Ograniczenie stanowią również: niewielka ilość bezkolizyjnych przekroczeń dróg z liniami kolejowymi oraz brak łącznic kolejowych spinających kolejowy układ obwodowy.

Transport lotniczy

Wyzwanie: Niska lotnicza dostępność województwa

W województwie zlokalizowane jest jedno regionalne lotnisko o znaczeniu międzynarodowym – Port Lotniczy Łódź im. W. Reymonta – PL Łódź, znajdujący się jako jeden z 9 w kraju w **sieci bazowej TEN-T**. Lotnisko ma przepustowość ok. 2 mln pasażerów rocznie i wyposażone jest w system ILS I[152].

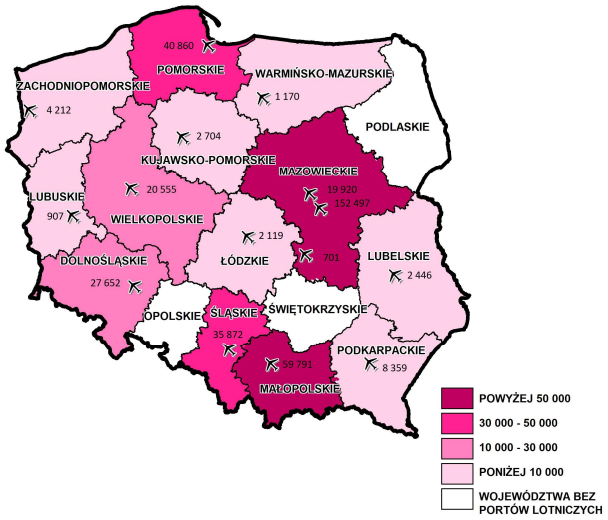
W porównaniu z 2014 r. w PL Łódź notowany jest **wzrost liczby operacji lotniczych** pax[153]. W 2023 r. w PL Łódź zrealizowano 2 119 operacji (12. miejsce w kraju), tj. o ok. 4,38% więcej niż w 2014 r. – 2 030 operacji (11. miejsce w kraju). W tym samym okresie w Polsce liczba operacji lotniczych wzrosła o ok. 41,21%.

Oferta regularnych połączeń pasażerskich jest niewielka, a usługi przewozowe świadczy ograniczona liczba przewoźników, głównie niskokosztowych. Konkurencyjna nie jest również oferta lotów czarterowych. Na lotnisku obsługiwane są loty szkoleniowe i biznesowe, transport ładunków i poczty oraz loty medyczne. Uzupełnienie infrastruktury lotniczej w regionie stanowią: lotnisko sportowe w Piotrkowie Trybunalskim oraz lotniska wojskowe w Leźnicy Wielkiej, Łasku i Glinniku, które w obecnej sytuacji geopolitycznej podnoszą możliwości obronne kraju.

Ogromną szansą na poprawę dostępności lotniczej województwa łódzkiego jest Centralny Port Komunikacyjny, w którym dzięki dogodnemu skomunikowaniu planowanym szybkim połączeniem kolejowym oraz rozbudowaną autostradą A2 założono zapewnienie obsługi lotniczej kraju, w tym województwa łódzkiego, w powiązaniach europejskich oraz międzykontynentalnych.

Rys. 47.Operacje lotnicze pax w PL Łódź na tle portów lotniczych w kraju w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ULC

Transport zbiorowy

Wyzwanie: Niepełne wykorzystanie publicznego transportu zbiorowego

Transport pasażerski w województwie oparty jest na kolejowej i autobusowej komunikacji o charakterze lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym, a także na systemach komunikacji miejskiej występującej w 26 miastach. W ostatnich latach zauważalne jest zmniejszenie długości **linii komunikacji miejskiej**, która w 2023 r. wyniosła 3 329,0 km (6. miejsce w kraju), jednocześnie nastąpił znaczny spadek przewozów pasażerskich. Dzięki inwestycjom w infrastrukturę kolejową, tabor oraz poprawę oferty przewozowej, coraz większą rolę w województwie zaczął pełnić **kolejowy transport pasażerski**. Działająca od 2014 r. Łódzka Kolej Aglomeracyjna wprowadziła nową jakość w systemie regionalnych przewozów kolejowych, a dzięki sukcesywnemu rozwojowi siatki połączeń i inwestycjom w tabor, przewiozła w 2023 r. 10 151 tys. pasażerów. Zwiększa się również **integracja taryfowa,** m.in. bilet Polregio+PKS, Wspólny Bilet Aglomeracyjny, czy wzajemne honorowanie biletów kolejowych przewoźników regionalnych (ŁKA, Polregio) i MPK Łódź, co pozwoliło na włączenie kolei do systemu transportu miejskiego. Istotnym przedsięwzięciem w kierunku integracji było utworzenie w 2019 r. „Biletu Zintegrowanego ŁKA+PKS", czyli wspólnego biletu kolejowo-autobusowego dla połączeń realizowanych przez ŁKA i przewoźników

[151] W ramach projektu pn. „Udrożnienie Łódzkiego Węzła Kolejowego (TEN-T), etap II, odcinek Łódź Fabryczna – Łódź Kaliska/Łódź Żabieniec", zakładającego również realizację 3 przystanków kolejowych: Łódź Śródmieście, Łódź Polesie, Łódź Koziny.

[152] Kategoria nawigacyjna pozwalająca na bezpieczne wykonywanie operacji lotniczych przy niesprzyjających warunkach atmosferycznych.

[153] Operacja lotnicza w pasażerskim ruchu lotniczym.

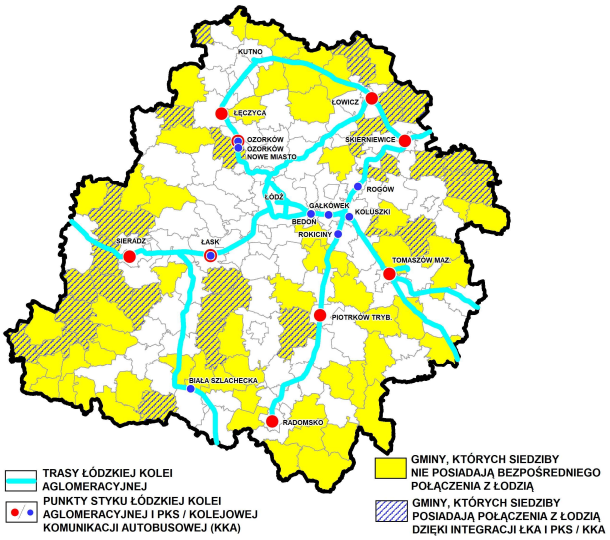
autobusowych wykonujących kursy na liniach utworzonych w ramach Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej.

Pomimo realizacji wielu inwestycji w infrastrukturę publicznego transportu zbiorowego[154], nadal istotny problem stanowi jej **niedostateczna jakość.** W województwie występuje **niewielka liczba w pełni funkcjonalnych zintegrowanych węzłów przesiadkowych**[155], w tym niewystarczające powiązania stacji i przystanków kolejowych z siecią komunikacyjną miast (szczególnie na obszarze Aglomeracji Łódzkiej), co jest szczególnie istotne w kontekście rozwijającej się Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej i rosnących przewozów pasażerskich. Dużym mankamentem jest także niedobór w zakresie funkcjonowania systemu Park&Ride, oraz niewystarczające uprzywilejowanie transportu zbiorowego w ruchu miejskim – długość buspasów w województwie wyniosła w 2023 r. jedynie 29,8 km.

Rys. 48. Publiczny transport zbiorowy w województwie łódzkim w 2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Rys. 49. Dostępność publicznym transportem zbiorowym (kolejowym i autobusowym) do Łodzi w 2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

W Łodzi i części jednostek Aglomeracji Łódzkiej funkcjonuje komunikacja tramwajowa, której długość linii od 2014 r. spadła o 99,1 km i w 2023 r. wyniosła 199,1 km (7. miejsce w kraju). Mimo dużego znaczenia komunikacji tramwajowej w ruchu lokalnym i aglomeracyjnym, **stan techniczny** wielu odcinków jest niezadowalający i wymaga przebudowy. Interwencji wymaga część odcinków na obszarze Łodzi oraz linie łączące Zgierz z Ozorkowem i Konstantynów Łódzki z Lutomierskiem[156].

Problem stanowi także **niedobór nowoczesnego taboru**, zero- lub niskoemisyjnego i dostępnego dla osób o ograniczonej sprawności. W 2014 r. w województwie do przewozu osób z niepełnosprawnościami przystosowanych było 78,9% autobusów (spośród 814 pojazdów) i 6,7% tramwajów (spośród 494 składów), natomiast w 2023 r. odpowiednio ok. 96,5% autobusów (spośród 794 pojazdów) (Polska 95%) i jedynie 38,4% tramwajów (spośród 405 składów) (Polska 54,4%). Ponadto w 2023 r. 8% floty autobusowej stanowiły pojazdy o napędzie hybrydowym, 5,4% o napędzie elektrycznym i 1,8% napędzanych sprężonym gazem ziemnym CNG. Zdecydowanie **najlepiej kształtował się stan taboru kolejowego,** szczególnie obsługującego połączenia regionalne (stanowiący własność województwa, w tym ŁKA) oraz o charakterze ponadregionalnym (PKP Intercity). Największy wpływ na wzrost jakości regionalnego taboru kolejowego miały zakupy nowoczesnych elektrycznych zespołów trakcyjnych dla ŁKA. Dalszy rozwój kolejowego parku taborowego zapewnią realizowane obecnie dostawy kolejnych nowoczesnych pociągów.

[154] W tym m.in.: inwestycje w infrastrukturę transportu miejskiego, modernizacja infrastruktury dworcowej oraz realizowane przez PKP PLK S.A. w oparciu o dokumentację UMWŁ inwestycje w zakresie budowy węzłów multimodalnych i doposażenia infrastruktury służącej obsłudze podróżnych.

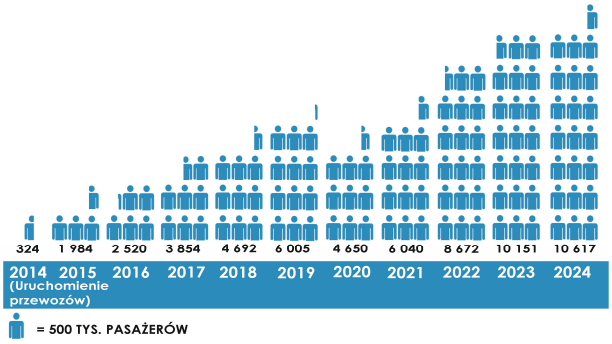
[155] Zintegrowany węzeł przesiadkowy – miejsce umożliwiające dogodną zmianę środka transportu wyposażone w niezbędną dla obsługi podróżnych infrastrukturę, w szczególności: miejsca postojowe, przystanki komunikacyjne, punkty sprzedaży biletów, systemy informacyjne umożliwiające zapoznanie się zwłaszcza z rozkładem jazdy, linią komunikacyjną lub siecią komunikacyjną.

[156] W ostatnich latach zakończono realizację odcinków: Łódź (gr. miasta) – Pabianice, Łódź (gr. miasta) – Zgierz (Pl. Kilińskiego) oraz Łódź (Zdrowie) – Konstantynów Łódzki (Pl. Wolności).

Czynnikiem obniżającym atrakcyjność komunikacji zbiorowej jest także **niezadowalająca oferta przewozów publicznym transportem zbiorowym**, w tym zmniejszająca się siatka połączeń autobusowych i częstotliwość niedostosowana do potrzeb pasażerów, powstawaniem białych plam dostępności transportowej. Od 2014 r. zmniejszyła się całkowita długość linii regularnej komunikacji autobusowej (w tym połączeń dalekobieżnych, regionalnych oraz o charakterze miejskim) i w 2023 r. wyniosła 25 716,0 km (6,2% sieci krajowej; 9. miejsce w kraju).

W ostatnim okresie na zahamowanie negatywnych trendów w przewozach autobusowych oraz niwelację obszarów wykluczonych komunikacyjnie wpływ miało uruchomienie nowych linii regionalnych finansowanych z Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej[157] (obecnie 43 linie) oraz utworzenie przez Łódzką Kolej Aglomeracyjną – Kolejowej Komunikacji Autobusowej (KKA) stanowiącej zintegrowane z ofertą kolejową połączenia dowozowe do stacji i przystanków kolejowych[158]. Dodatkowo dla podniesienia jakości obsługi **zintegrowano połączenia autobusowe z kolejowymi** w 10 punktach opartych o stacje kolejowe w Łasku, Łęczycy, Łowiczu, Ozorkowie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Sieradzu, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim oraz Łodzi.

Rys. 50. Liczba pasażerów przewiezionych przez Łódzką Kolej Aglomeracyjną w latach 2014-2024
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ŁKA

Nadal niewystarczająca oferta występuje w zakresie regularnych kolejowych połączeń międzynarodowych, których stolica województwa jest pozbawiona, a jedyne połączenia oferowane są z Opoczna i Kutna. Przeprowadzone analizy **dostępności publicznym transportem zbiorowym** wykazały, że najgorszą dostępnością charakteryzują się obszary: peryferyjnie położone względem miast i słabo zurbanizowane, oddalone od najważniejszych szlaków komunikacyjnych oraz rejony nieobjęte działalnością dużych przewoźników (PKS). Ponadto analizy **obsługi publicznym transportem zbiorowym**[159] do Łodzi wykazały, że w 2024 r. bezpośrednich połączeń z Łodzią nie posiadało 88 gmin województwa (ok. 50%) – o 38 gmin więcej niż w 2016 r. Obszary wymagające likwidacji wykluczenia komunikacyjnego, charakteryzujące się najniższą dostępnością zlokalizowane były peryferyjnie, przede wszystkim w południowej, południowo-zachodniej i północno-wschodniej części województwa.

Istotnym problemem w kontekście rosnącej presji motoryzacyjnej, szczególnie w obszarach centralnych miast, i jej negatywnych skutków związanych z kongestią, niską jakością powietrza oraz zanieczyszczeniem hałasem, jest **niewystarczająca świadomość społeczna** w zakresie zasad zrównoważonej mobilności i rozwoju. Pomimo realizacji wielu inwestycji w publiczny transport zbiorowy oraz **rozwój transportu rowerowego**[160], w tym systemów rowerów publicznych[161] i innych form mikromobilności, nadal stopień wykorzystania indywidualnego transportu samochodowego jest wysoki.

Ponadto niewielkie znaczenie dla **pasażerskich przewozów lotniczych** ma PL Łódź, który w 2024 r. obsłużył 431 142 osoby.

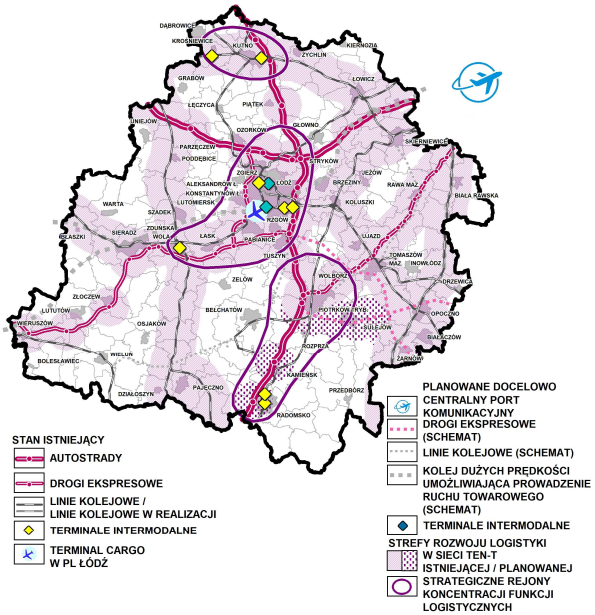
[157] Wprowadzony w 2019 r. rządowy fundusz, w ramach którego dofinansowywane jest przywracanie lokalnych połączeń autobusowych na obszarach wykluczonych komunikacyjnie.
[158] W 2024 r. funkcjonowało 9 linii KKA dowożących pasażerów do stacji: Bedoń, Biała Szlachecka, Gałkówek, Koluszki, Łask, Ozorków, Rogów, Rokiciny, a w najbliższym czasie uruchomiona zostanie linia KKA do Pabianic.
[159] Na podstawie rozkładów jazdy regularnych linii autobusowych (PKS, BUS) oraz regularnych linii kolejowych.
[160] Długość dróg rowerowych sukcesywnie rośnie, z 543,8 km w 2014 r. do 1 188,0 km w 2023 r. (10. miejsce w kraju).
[161] Na obszarze województwa zrealizowano system Wojewódzkiego Roweru Publicznego („Rowerowe Łódzkie") obejmującego: Koluszki, Kutno, Łask, Łowicz, Łódź, Pabianice, Sieradz, Skierniewice, Zduńską Wolę, Zgierz. Ponadto na obszarze Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego funkcjonują systemy rowerów miejskich.

Transport towarowy i usługi logistyczne

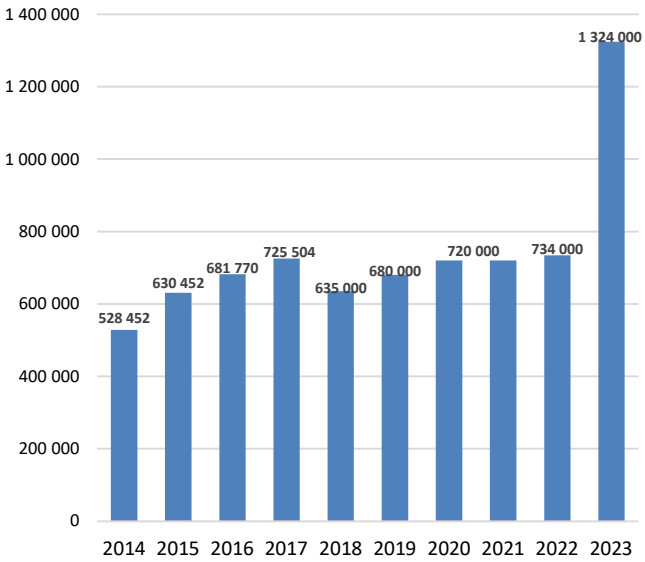
Wyzwanie: Rosnące zapotrzebowanie na intermodalność transportu towarowego i usługi logistyczne

Położenie województwa na przecięciu dwóch korytarzy bazowej transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, a także realizowane w ostatnich latach inwestycje w infrastrukturę transportową, zwiększyły atrakcyjność gospodarczą Łódzkiego, dając mu impuls dla zaistnienia na światowej i europejskiej mapie przepływów towarowych.

Rys. 51. Transport towarowy i logistyka w województwie łódzkim w 2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Rys. 52. Możliwości przeładunkowe w terminalach intermodalnych [%] w województwie łódzkim w latach 2014-2023
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych od operatorów terminali

Kolejowy transport towarowy w województwie realizowany jest na liniach objętych międzynarodowymi umowami AGTC[162]: CE65, C65/1, CE20 oraz C65/2 (sieć TEN-T). Ponadto przez województwo przebiegają dwa **Międzynarodowe Korytarze Transportu Towarowego (RFC-Rail Freight Corridors)**: RFC5 Bałtyk-Adriatyk (linie Nr 131 i 146) i RFC8 Morze Północne-Bałtyk (linie Nr 1, 3, 11, 12, 14, 17, 25 i 539), dzięki czemu łódzkie posiada potencjał do dalszego rozwoju rynku przewozów towarowych. W Łódzkiem funkcjonuje 8 **terminali drogowo-kolejowych** (w tym obiekty uwzględnione w sieci TEN-T[163]) oferujących rozbudowaną siatkę **regularnych połączeń intermodalnych europejskich i międzykontynentalnych**[164].

W latach 2014-2023 roczne **możliwości przeładunkowe terminali** w województwie łódzkim wzrosły o ponad 150,5%, z poziomu 582 452 TEU do 1 324 000 TEU (tj. ok. 16,15% rocznych możliwości przeładunkowych terminali lądowych w Polsce). Wielkość **zrealizowanych przeładunków** w latach 2014-2023 wzrosła o 87,1%, z 298 999 TEU do 559 375 TEU. Ponadto w 2023 r. uruchomiono nowe obiekty: Zduńska Wola Karsznice oraz Morawce – Krzewie. Barierą w rozwoju transportu intermodalnego jest ograniczona przepustowość linii kolejowych prowadzących do terminali kontenerowych, w tym infrastruktura „ostatniej mili".

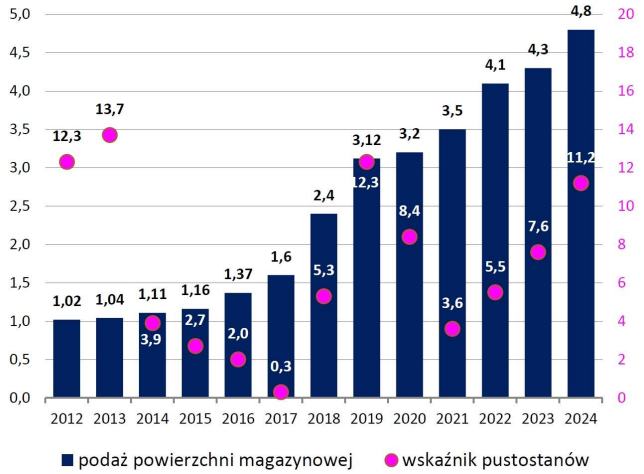
Od 2009 r. w PL Łódź funkcjonuje także **terminal cargo**, w którym problemem jest transport odprawianych ładunków siecią drogową do hubów międzykontynentalnych (RFS – Road Feeder Service).

[162] Umowa o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących.
[163] Sieć bazowa TEN-T – Łódź Olechów (Spedcont), Łódź Olechów (Erontrans), Zduńska Wola Karsznice (PKP Cargo). Dodatkowy potencjał stanowią 2 obiekty planowane do realizacji: Łódź Północ (Contargo Hatrans) oraz terminal dla połączeń Łódź – Chengdu.
[164] Najwięcej kursów wewnątrzkrajowych oferowanych jest do bałtyckich terminali morskich oraz do obiektów: w Małaszewiczach, Poznaniu, Sławkowie, Medyce, Warszawie i Wrocławiu, natomiast w ramach połączeń międzynarodowych realizowane są kursy do Niemiec, Holandii, Belgii, Czech, Włoch, Rumunii, Austrii, Turcji, Węgier, Ukrainy, Chin, Mongolii i Kazachstanu.

Województwo jest jednym z największych **obszarów działalności logistycznej** w Polsce. Funkcjonują tu parki magazynowe dedykowane wielu najemcom (multi-tenant[165]), których najwyższa koncentracja występuje w rejonie Łodzi, Strykowa, Kutna, Radomska i Piotrkowa Trybunalskiego. Łączna powierzchnia **parków magazynowych zrealizowanych w formułach multi-tenant i build-to-suit** (BTS)[166] na koniec 2024 r. wynosiła 4,8 mln m^2 (3. miejsce) i stanowiła ok. 14,2% powierzchni zasobów magazynowych w kraju, a wskaźnik pustostanów kształtował się na poziomie 11,2[167]. W okresie 2014-2024 podaż powierzchni tych parków w Łódzkiem wzrosła o 3,69 mln m^2, czyli o około 332%, w tym tylko w latach 2020-2024 deweloperzy oddali do użytku około 1,6 mln m^2 nowoczesnych powierzchni magazynowych, odpowiadających na potrzeby szerokiego grona najemców[168].

Rys. 53. Podaż powierzchni magazynowej multi-tenant i BTS [mln m²] i wskaźnik pustostanów [%] w województwie łódzkim w latach 2014-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Coliers International

W oparciu o potencjał związany z koncentracją usług logistycznych (w tym obiektów magazynowych multi-tenant i build-to-suit), lokalizacją terminali intermodalnych oraz nasyceniem w pozostałą infrastrukturę transportową dla obsługi łańcuchów logistycznych i dystrybucji towarów, w województwie można wyróżnić 3 **strategiczne rejony koncentracji funkcji logistycznych**: Stryków – Łódź – Zduńska Wola, Kutno oraz Piotrków Trybunalski – Radomsko. Jednak mimo dużej dynamiki inwestycyjnej ogromny popyt na usługi logistyczne sprawia, że w dalszej perspektywie problemem Łódzkiego może być **sprostanie wysokiemu zainteresowaniu powierzchniami magazynowymi**.

Elektroenergetyka i odnawialne źródła energii

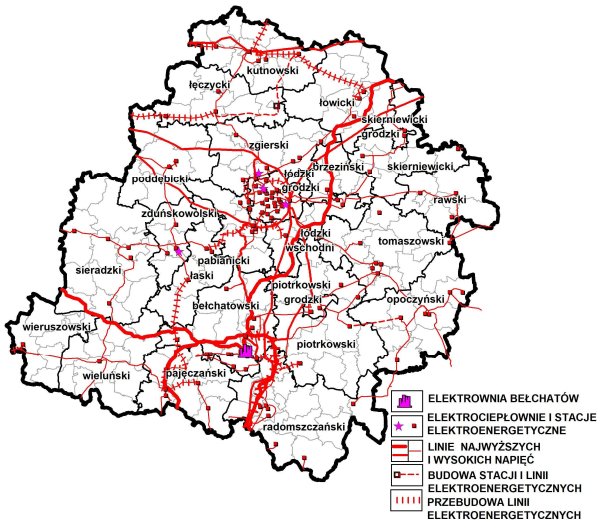
Wyzwanie: Ograniczenie produkcji energii ze źródeł konwencjonalnych oraz dostarczenie czystej, przystępnej cenowo i bezpiecznej energii

Na system elektroenergetyczny województwa składają się: jednostki wytwarzające energię, głównie Elektrownia Bełchatów, uzupełniana m.in. przez mniejsze elektrociepłownie łódzkie, elektrownie wodne, przemysłowe oraz liczne instalacje wykorzystujące OZE, a także rozbudowana **sieć linii najwyższych i wysokich napięć**.

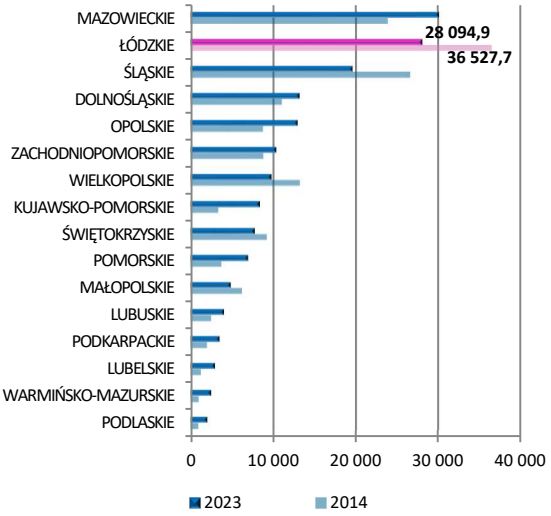
Województwo wyróżnia się na tle kraju w **produkcji energii elektrycznej**, głównie ze źródeł konwencjonalnych. Od 2014 r. **moc zainstalowana** urządzeń produkujących energię elektryczną (w tym z OZE) w Łódzkiem wzrosła o 1 537 MW i w 2023 r. wynosiła 7 779,7 MW (3. miejsce w kraju). W latach 2014-2023 nastąpił spadek **produkcji energii elektrycznej** z 36 527,7 GWh do poziomu 28 094,9 GWh (ok. 16,8% produkcji krajowej) (2. miejsce w kraju). Głównym producentem energii jest **Elektrownia Bełchatów**, gdzie w 2023 r. łączna moc zainstalowana bloków energetycznych wynosiła 5 096,7 MW, a produkcja energii elektrycznej brutto w 2023 r. wyniosła 23 843,5 GWh.

[165] Parki magazynowe udostępnione przed dewelopera i przeznaczone pod wynajem na wolnym rynku.
[166] Obiekty magazynowe realizowane dla dedykowanego odbiorcy, dzięki czemu najemca może dowolnie skomponować moduły powierzchni magazynowych.
[167] Cushman&Wakefield, Rynek magazynowy, III kw. 2024 r.
[168] Coliers International, Raporty roczne 2013-2023 Market Insights.

Rys. 54. System elektroenergetyczny w województwie łódzkim 2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z zakładów energetycznych

Rys. 55. Produkcja energii elektrycznej w województwie łódzkim na tle pozostałych województw w 2014 r. i 2023 r. [GWh]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Produkcja energii w województwie ze źródeł konwencjonalnych oparta na eksploatowanych złożach węgla brunatnego w polach Bełchatów i Szczerców stanowi **duży problem w obliczu zachodzących zmian klimatycznych** oraz zobowiązań Polski w zakresie obniżenia do 2030 r. udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej do poziomu ok. 56% (przy zrównoważonych cenach za emisję CO_2) lub 37% (przy wysokich).

W 2023 r. województwo zajmowało 7. miejsce w kraju pod względem **mocy zainstalowanej** w elektrowniach wykorzystujących OZE (1 010,8 MW). W stosunku do 2014 r. (927,2 GWh) **produkcja energii z OZE** w Łódzkiem wzrosła i w 2024 r. wynosiła 2 874,4 GWh (6. miejsce w kraju). **Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem** w województwie wzrósł z 2,5% w 2014 r. do zaledwie 10,2% w 2023 r. (14. miejsce w kraju), co wynikało z dużego udziału produkcji energii ze źródeł konwencjonalnych.

Obecnie największy udział w energetyce wykorzystującej odnawialne źródła energii w Łódzkiem ma **energetyka wiatrowa.** W 2023 r. elektrownie wiatrowe generowały **moc** ok. 677,5 MW (7,1% produkcji krajowej), jednak ze względu na ich negatywne oddziaływanie na tereny zurbanizowane (obniżenie wartości gruntów, hałas) oraz obniżenie walorów krajobrazowych, a także równinny charakter województwa stwarzający przeciętne warunki dla tego typu rozwiązań, przewiduje się, że dynamika rozwoju elektrowni lądowych będzie mniejsza w skali kraju na rzecz skupienia produkcji na terenach o najbardziej korzystnych warunkach wiatrowych (na morzu), a w skali województwa na rzecz wykorzystywania innych gałęzi OZE.

Zauważalną mocą charakteryzowały się również elektrociepłownie wykorzystujące **biomasę** (w Łodzi – EC4, Żychlinie), w których w 2023 r. zainstalowana **moc** elektryczna wynosiła ok. 59,3 MW (4,7% produkcji krajowej). Oprócz ww. instalacji, od 2023 r. spalanie biomasy wykorzystuje się do celów grzewczych również w miastach Skierniewice i Wieluń, kontynuowane jest również spalanie biomasy w Uniejowie i Poddębicach. Województwo wykazuje potencjał dla produkcji biomasy, który stanowią gleby o niskiej klasie bonitacyjnej położone w południowej części województwa.

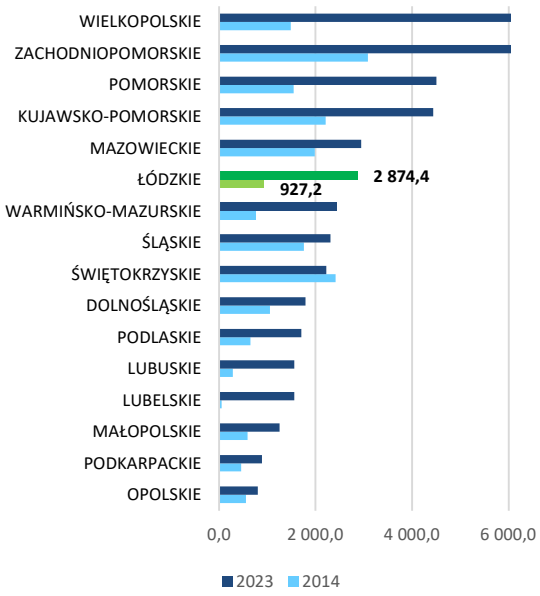
W zakresie **energetyki geotermalnej** województwo dotychczas nie wykorzystało w pełni posiadanego potencjału, występującego m.in. w powiatach: poddębickim, łęczyckim, skierniewickim, skierniewickim grodzkim, rawskim i sieradzkim. Obecnie wody geotermalne wykorzystywane są do celów ciepłowniczych i rekreacyjno-leczniczych w Uniejowie, Poddębicach, Kleszczowie i Sieradzu. Prace nad wykorzystaniem wód geotermalnych prowadzone są m.in. w Łodzi, Łowiczu, Aleksandrowie Łódzkim, Konstantynowie Łódzkim, Skierniewicach, Radomsku, Tomaszowie Mazowieckim, Wieluniu, Koluszkach i Moszczenicy.

Dużego znaczenia w udziale produkcji energii z OZE zaczyna nabierać w województwie **energia fotowoltaiczna**, wielkopowierzchniowa, prosumencka. W 2023 r. **moc** instalacji wynosiła 246,4 MW (4,8% mocy elektrowni krajowych). Podobnie jak dla biomasy potencjał dla jej produkcji w województwie stanowią gleby o niskiej klasie bonitacyjnej lub zdegradowane tereny poprzemysłowe w rejonie Bełchatowa.

Energia z biogazu w województwie odzyskiwana jest na składowiskach oraz w oczyszczalniach i w biogazowniach. W 2023 r. **moc** instalacji wynosiła ok. 17,0 MW (5,7% mocy elektrowni krajowych), jednak wykorzystywana jest głównie do produkcji energii na cele własne.

Energia wodna pozyskiwana jest głównie w elektrowniach na zbiornikach Sulejów i Jeziorsko oraz w niewielkim stopniu na rzekach województwa. W 2023 r. **moc** instalacji wynosiła 10,7 MW. Z uwagi na nizinny charakter Łódzkiego (mały spadek rzek) oraz stałe obniżanie się poziomu wód powierzchniowych i coraz częściej występujące susze, energetyka wodna ma niewielki potencjał rozwojowy.

Rys. 56. Produkcja energii z OZE w województwie łódzkim na tle pozostałych województw w 2014 i 2023 r. [GWh]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie obsługi energetycznej województwa rozbudowana **sieć linii najwyższych i wysokich napięć** stanowi jego silną stronę. Problemem jest jednak starzenie się i niewystarczający rozwój systemu elektroenergetycznego, głównie w zakresie wdrażania inteligentnych rozwiązań oraz przystosowania do przyłączania nowych mocy z OZE. Obecnie działający system nie jest również wyposażony w magazyny energii, kluczowe dla dynamicznego zwiększania produkcji czystej energii.

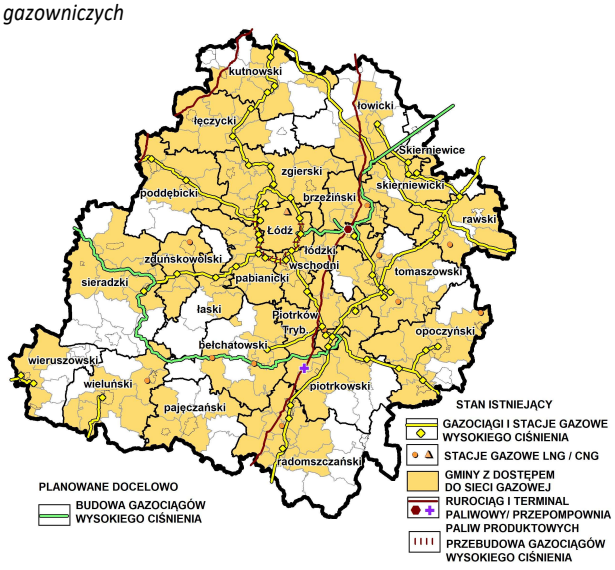
Sieć gazowa i ciepłownictwo

Wyzwanie: Niewystarczająca dostępność do sieci gazowej i ciepłowniczej

Województwo charakteryzuje się dość gęstą siecią **dystrybucyjnych gazociągów wysokiego ciśnienia**, głównie w centralnej części. Gazyfikacja koncentruje się wzdłuż tras istniejących gazociągów, a większość dużych miast jest wyposażona w **dystrybucyjne sieci gazowe**. Stan techniczny sieci gazowej sukcesywnie się poprawia**, jednak nadal istotnym problemem jest starzenie się i niewystarczający rozwój systemu gazociągów wysokiego ciśnienia**. Szansą na poprawę bezpieczeństwa zaopatrzenia regionu w gaz jest budowa gazociągów wysokiego ciśnienia z Łodzi w kierunku Łyszkowic i Warszawy oraz z Piotrkowa Trybunalskiego w kierunku Sieradza i dalej Kalisza, jak również modernizacja części tzw. pierścienia Łodzi. Problem ten dotyczy również dystrybucyjnej sieci gazowej i wynika z niskiej opłacalności ekonomicznej włączania nowych odbiorców na terenach o rozproszonej zabudowie, w tym wiejskich.

Z gazu sieciowego w 2023 r. w województwie korzystało 41,6% ludności (15. miejsce w kraju), z czego w miastach 61,4% (15. miejsce w kraju), a na obszarach wiejskich tylko 9,7% (14. miejsce w kraju).

Rys. 57. System paliwowy w województwie łódzkim w 2024 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze spółek gazowniczych

W łódzkim nastąpił znaczny **rozwój gazyfikacji metodą LNG**[169], co umożliwiło obsługę terenów o niskiej opłacalności rozbudowy sieci gazowej. Obecnie w województwie występują stacje LNG w Rogowcu, Dobryszycach, Piotrkowie Trybunalskim (2 punkty tankowania), Cielądzu, Szczercowie, Tomaszowie Mazowieckim, Osjakowie, Budziszewicach, Drzewicy, Szadku i w Rogowie oraz jedna stacja CNG[170] (sprężony gaz ziemny) w Łodzi (1 punkt tankowania).

W zakresie ciepłownictwa zauważalna jest **niewystarczająca dostępność do sieci ciepłowniczych**, a także niedostateczna obsługa dystrybucyjną siecią gazową, która może stanowić uzupełnienie, w zakresie grzewczym, dla systemów ciepłowniczych.

Gospodarka wodno-ściekowa

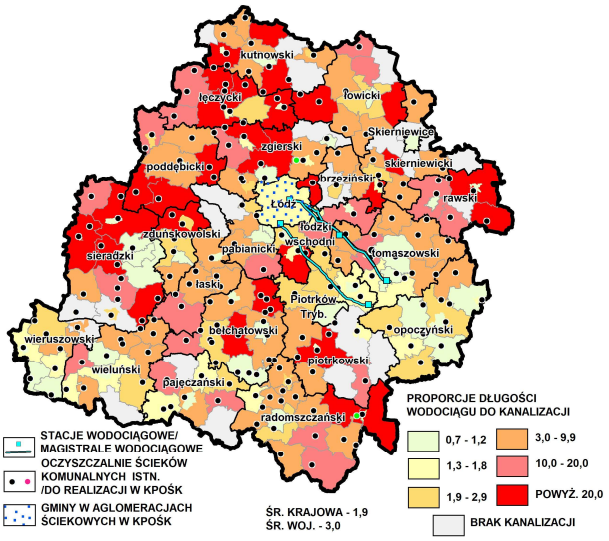
Wyzwanie: Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej

Rosnące oczekiwania dotyczące standardów życia ludności determinują rozwój **gospodarki wodno-ściekowej,** zgodny z wymogami ochrony środowiska.

Systemy wodociągowe, oparte na dobrych jakościowo wodach głębinowych, w latach 2014-2023 były nieznacznie rozbudowywane, zwłaszcza na obszarach wiejskich, gdzie udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej wzrósł o 0,9 p.p. do poziomu 93,2% (6. miejsce w kraju; średnia krajowa 86,4%).

Odsetek ludności obsługiwanej przez tę sieć w miastach województwa wzrósł o 0,4 p.p. i wyniósł 95,5% (13. miejsce w kraju; średnia krajowa 96,8%). Problem stanowią również **przestarzałe sieci wodociągowe i stacje uzdatniania wraz z ujęciami wody,** które wymagają rozbudowy i modernizacji w celu zapewnienia mieszkańcom stałych dostaw wody pitnej z uwzględnieniem ochrony jej zasobów.

Rys. 58. Gospodarka wodno-ściekowa w woj. łódzkim w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ, GUS i KPOŚK oraz ze sprawozdania z wykonania KPOŚK za 2022 r.

W zakresie **gospodarki ściekami komunalnymi** w 2023 r. w województwie funkcjonowało 211 biologicznych oczyszczalni ścieków komunalnych, w tym 39 z technologią PUB[171]. Największą działającą w Łódzkiem oczyszczalnią jest Grupowa Oczyszczalnia Ścieków Łódzkiej Aglomeracji Miejskiej (GOŚ ŁAM), obsługująca Łódź, Pabianice, Konstantynów Łódzki oraz gminę Ksawerów.

W 2023 r. wszystkie miasta województwa[172], prócz Lutomierska i Dąbrowic, odprowadzały ścieki do **biologicznych oczyszczalni ścieków**, z których ok. 57% posiadało technologię PUB. Istotny wpływ na rozwój systemów kanalizacyjnych ma realizacja inwestycji w ramach KPOŚK[173], w 63 aglomeracjach ściekowych[174] z województwa (w tym 25 o wielkości powyżej 10 000 RLM[175], wymagających zastosowania na oczyszczalniach technologii PUB). Problemem nadal pozostają **niewystarczająco rozbudowane systemy kanalizacji,** szczególnie niespełniające warunku pełnej obsługi siecią mieszkańców w ponad połowie aglomeracji ściekowych ujętych

[169] Liquefied Natural Gas – gaz ziemny w ciekłym stanie skupienia.
[170] Compressed Natural Gas – sprężony gaz ziemny.
[171] PUB – technologia oczyszczania ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów, tzn. związków azotu i fosforu.
[172] Obszary miejskie w gminach miejsko-wiejskich i gminy miejskie.
[173] Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych.
[174] Aglomeracja (ściekowa) – teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków albo końcowego punktu zrzutu tych ścieków – art. 86 ust. 3 pkt. 1 ustawy Prawo wodne.
[175] Równoważna Liczba Mieszkańców (RLM) – liczba oznaczająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z zakładów przemysłowych i usługowych w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach z gospodarstw domowych, odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby.

w KPOŚK oraz na obszarach wiejskich. W 2023 r. w województwie w sieci kanalizacyjne nie było wyposażonych: 16 gmin wiejskich, 2 gminy miejsko-wiejskie oraz 3 obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich.

Dysproporcje między długościami sieci wodociągowych i kanalizacyjnych zmniejszyły się z 3,8 w 2014 r. do 3,0 w 2023 r. (14. miejsce; średnia krajowa 1,9). Największe dysproporcje sieci wodociągowej w stosunku do kanalizacyjnej występowały na obszarach wiejskich[176], długość wodociągu przekraczała 20-krotnie długość kanalizacji w 20 gminach wiejskich oraz 10 obszarach wiejskich w gminach miejsko-wiejskich.

W latach 2014-2023 **odsetek ludności obsługiwanej siecią kanalizacyjną** w miastach województwa wzrósł o 1,6 p.p. do 87,5% (ostatnie miejsce w kraju wraz z województwem świętokrzyskim; średnia krajowa 91,0%), na obszarach wiejskich o 5,7 p.p. do 28,2% (14. miejsce w kraju; średnia krajowa 45,5%).

W zakresie **produkcji ścieków przemysłowych** w latach 2014-2023 w województwie nastąpił 14,5% spadek ilości ścieków odprowadzanych ogółem (zamknięcie wielu zakładów przemysłowych), w Polsce spadek wyniósł 29,7%. W zakładowych oczyszczalniach poprawiła się jakość technologii oczyszczania ścieków. W 2014 r. udział ścieków oczyszczonych mechanicznie w Łódzkiem stanowił ponad 64%, a w 2023 r. spadł do 5,6%, natomiast w tym okresie udział ścieków oczyszczonych biologicznie (w tym z zastosowaniem PUB) wzrósł o 50,5 p.p. do 84,8%. Problem nadal stanowi **niewielki udział zakładów przemysłowych ponownie wykorzystujących oczyszczone ścieki do celów produkcyjnych** (wyposażonych w zamknięte obiegi wody)**.** W latach 2014-2023 udział ścieków ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych w ściekach odprowadzanych wzrósł zaledwie o 0,6 p.p. do poziomu 1,0% (9. miejsce w kraju, średnia krajowa obniżyła się o 0,4 p.p. do 1,0%).

Gospodarka odpadami

Wyzwanie: Usprawnienie systemu gospodarowania odpadami

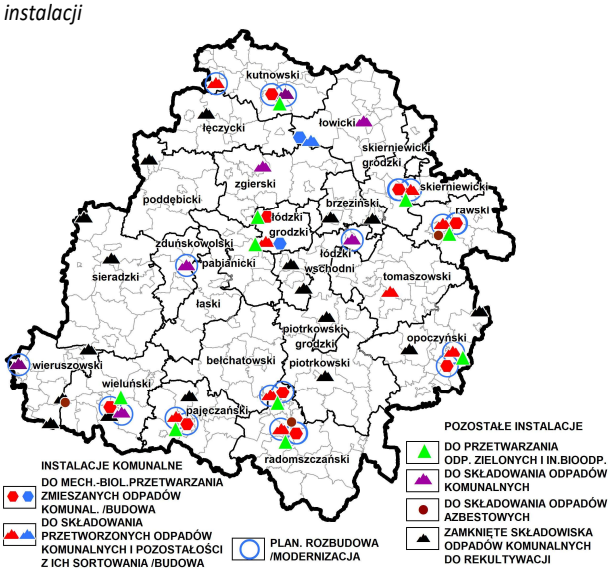
W latach 2014-2023 w województwie udział wytworzonych odpadów komunalnych w wytworzonych odpadach ogółem wzrósł o 6,0 p.p. do poziomu 12,1%. Utrzymywał się korzystny trend **zmniejszania udziału odpadów komunalnych deponowanych na składowiskach w ilości odpadów zebranych zmieszanych**, nastąpił spadek o 34,8 p.p. i wyniósł 39,0% (średnia krajowa – spadek o 27,3 p.p. do 36,5%), co lokowało Łódzkie na 10. miejscu w kraju.

Problemem pozostaje **niski poziom efektywności systemów selektywnego zbierania odpadów**. Mimo wzrostu w Łódzkiem **udziału odpadów komunalnych zebranych selektywnie** w ogólnej masie zebranych odpadów do poziomu 40,4% w 2023 r. (8. miejsce w kraju) oraz **udziału odpadów komunalnych przeznaczonych do recyklingu** do wartości 27,9% (średnia krajowa – 38,8%), wartości te były nadal niskie zarówno dla województwa, jak i kraju.

Na terenie województwa łódzkiego brak jest instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych oraz odpadów pochodzących z przetworzenia odpadów komunalnych. Brak tych instalacji nie pozwala na zagospodarowanie tzw. frakcji podsitowej, która ze względu na swoją wysoką kaloryczność nie może być bezpośrednio deponowana na składowiskach odpadów. Frakcja energetyczna jest niezagospodarowana.

Rys. 59. Gospodarka odpadami komunalnymi w województwie łódzkim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WIOŚ, PGOWŁ na lata 2019-2025 z uwzględnieniem lat 2026-2031, od zarządców instalacji

Przeważającą masę odpadów wytwarzanych ogółem stanowią odpady przemysłowe (87,9%), dlatego problemem jest nadal niski **udział odpadów poddanych**

[176] Obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich i gminy wiejskie.

odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych, mimo wzrostu z 2,8% w 2014 r. do 9,7% w 2023 r., co dało województwu 11. miejsce w kraju (Polska – z 21,0% do 22,6%).

Problemem jest zagospodarowanie masy komunalnych osadów ściekowych powstających w procesie oczyszczania ścieków. W 2023 r. w województwie masa wytworzonych osadów zmniejszyła się o 7,6% w stosunku do 2014 r. Korzystnym trendem w tym okresie był wzrost udziału zagospodarowanej[177] masy tych osadów – o 2,2 p.p. do wartości 51,1%, pozycjonując województwo na 6. miejscu w kraju (w 2014 r. – 7. miejsce).

Ponadto problem stanowią niezrekultywowane zamknięte składowiska odpadów (w 2024 r. było ich 17, w tym 14 w trakcie rekultywacji) oraz miejsca nielegalnego deponowania odpadów (tzw. dzikie wysypiska, zdegradowane tereny poprzemysłowe, wyrobiska poeksploatacyjne), stanowiące potencjalne zagrożenie dla środowiska (m.in. pożary, skażenie chemiczne) oraz zdrowia i życia ludzi.

Na terenie województwa łódzkiego brak jest wystarczających mocy przerobowych do unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych.

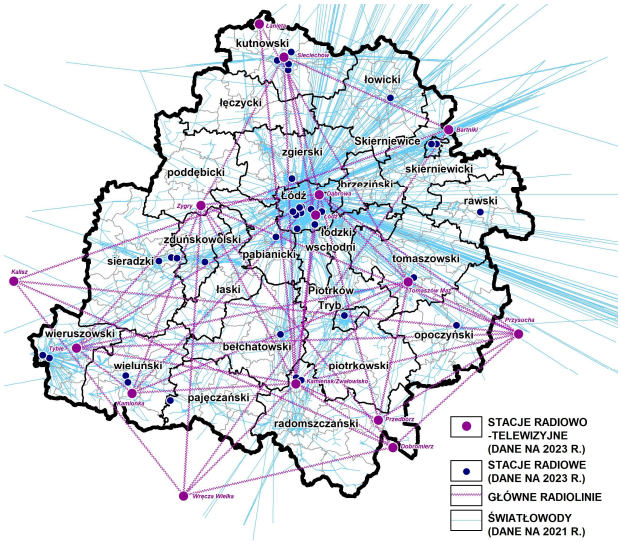
Kontynuowana była inwentaryzacja **wyrobów zawierających azbest** i ich unieszkodliwianie przez składowanie[178]. W latach 2014-2024 znacząco wzrosła zarówno ilość unieszkodliwionych odpadów azbestowych, jak i ilość odpadów azbestowych zinwentaryzowanych, nadal jednak do unieszkodliwienia pozostało ich 82,74% (14. miejsce w kraju; w kraju – 78,32%). Na relatywnie **niską skuteczność oczyszczania województwa z azbestu** mają wpływ m.in. zbyt duże koszty odtworzenia pokryć dachowych po demontażu eternitu dla przeciętnego mieszkańca.

Teleinformatyka

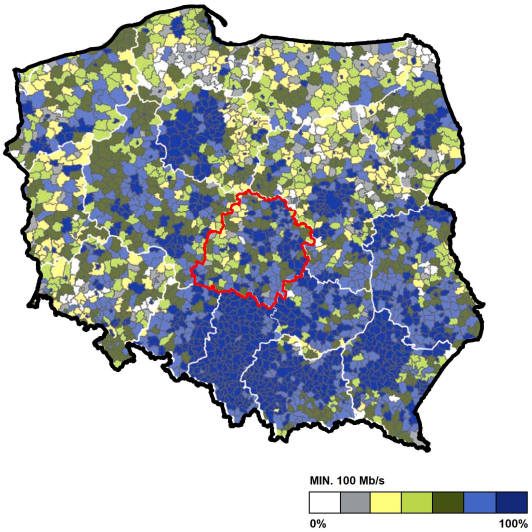
Wyzwanie: Rosnące zapotrzebowanie na usługi teleinformatyczne

Zidentyfikowane potrzeby wielu firm, instytucji, placówek edukacyjnych i innych podmiotów województwa łódzkiego związane z procesem cyfryzacji, rozwojem Internetu i społeczeństwa informacyjnego (w tym potrzebą podnoszenia kompetencji cyfrowych, świadczenia i korzystania z e-usług) wymuszają nadążenie z rozwojem infrastruktury teleinformatycznej, przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa sieci i systemów teleinformatycznych.

Rys. 60. Infrastruktura telekomunikacyjna i teleinformatyczna w województwie łódzkim
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UKE

Rys. 61. Penetracja gospodarstw domowych zasięgami Internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 100 Mb/s w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UKE

[177] Zastosowanie w rolnictwie, do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne, do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu oraz przekształcone termicznie.

[178] Do unieszkodliwiania wyrobów z azbestu wyznaczono w województwie 3 składowiska z kwaterami do deponowania wyrobów z azbestu: w Płoszowie – gm. Radomsko i Pukininie – gm. Rawa Mazowiecka oraz w miejscowości Młynisko Wieś – gm. Biała.

Rozwój usług teleinformatycznych w województwie realizowany jest przez operatorów komercyjnych oraz dzięki projektom[179], m.in.: Miejska sieć komputerowa LODMAN, Łódzka Regionalna Sieć Teleinformatyczna, Regionalny System Informacji Medycznej, Regionalny System Informacji Przestrzennej. Realizację tych projektów umożliwia **sieć światłowodowa**[180] (przewodowa), łącząca głównie miasta. Problemem jest jej **niewystarczająca rozbudowa** w kontekście rosnącego zapotrzebowania na usługi teleinformatyczne, wyrażanego przez mieszkańców, przedsiębiorców, administrację publiczną oraz inne podmioty z różnych sfer i sektorów gospodarki. W 2023 r. 87% gospodarstw domowych w województwie znajdowało się w zasięgu Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 100 Mb/s (4. miejsce w kraju, UKE), a tylko 83,4% przedsiębiorstw w województwie posiadało **szerokopasmowy**[181] **dostęp do Internetu** (6. miejsce w kraju, GUS). Ponadto potwierdzeniem niekorzystnej sytuacji jest fakt, że w 2023 r. w województwie jedynie 84,1% gospodarstw domowych miało **dostęp do Internetu** (13. miejsce w kraju, GUS).

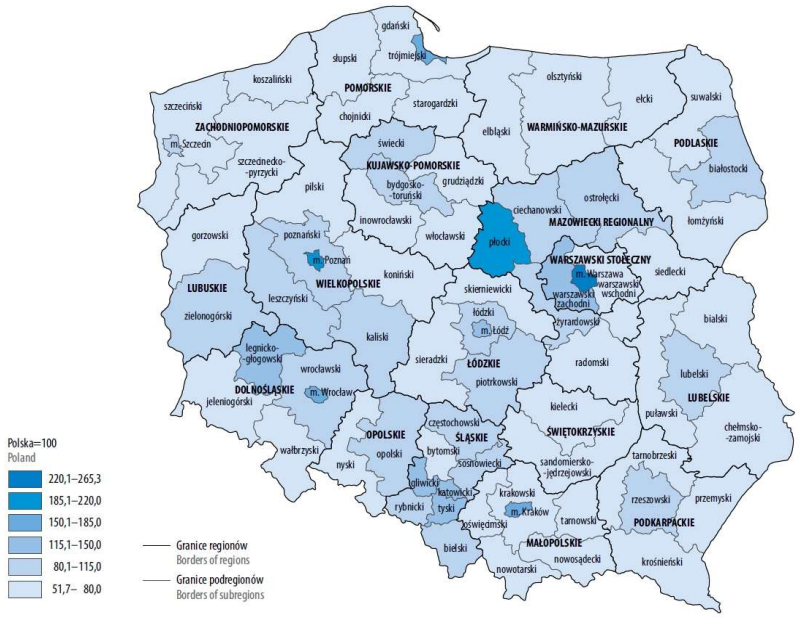
Wyzwaniem jest również niewystarczający rozwój telekomunikacji przy użyciu technologii komórkowych (bezprzewodowych), głównie 5G. W 2023 r. w województwie udział gospodarstw domowych wyposażonych w telefon komórkowy wynosił 98,6% (11. miejsce w kraju), z czego smartfony stanowiły 87,3% (10. miejsce w kraju, GUS), natomiast 89,6% gospodarstw domowych w województwie znajdowało się w zasięgu sieci 5G (3. miejsce w kraju, UKE).

Spójność terytorialna

Wyzwanie: Przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych

Przez spójność terytorialną regionu należy rozumieć wysoki i jednocześnie równomierny przestrzennie poziom jego rozwoju społeczno-gospodarczego, a jej wyrazem jest zrównoważona struktura funkcjonalno-przestrzenna. Na spójność terytorialną składają się przy tym trzy główne, powiązane ze sobą przyczynowo aspekty: spójność gospodarcza, spójność społeczna i spójność przestrzenna.

Rys. 62. Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca według podregionów w 2022 r.
Źródło: Produkt Krajowy Brutto – rachunki regionalne w latach 2020-2022, GUS

Województwo łódzkie jest zróżnicowane pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, na co wskazuje wielkość i dynamika PKB na 1 mieszkańca, zarówno w skali województwa, jak i jego podregionów. Według danych GUS z 2022 r. PKB na 1 mieszkańca wynosił w województwie 77 383 zł (6. miejsce w kraju). W latach 2020-2022 wzrósł jednak dystans między poziomem rozwoju województwa łódzkiego a poziomem rozwoju Polski. Dynamika wzrostu PKB na 1 mieszkańca była w województwie mniejsza niż w Polsce (odpowiednio 125,9% i 129,1%), a wartość tego wskaźnika dla województwa w stosunku do jego wartości dla Polski zmniejszyła się z 96,7% do 94,3%.

Wśród podregionów wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego wyróżnia się **miasto Łódź**, o wyższym niż w Polsce PKB na 1 mieszkańca (101 617 zł, 11. miejsce wśród 73 podregionów), co wskazuje na rolę miasta jako regionalnego bieguna rozwoju społeczno-gospodarczego. Stosunkowo wysoki poziom rozwoju,

[179] W ramach tych projektów świadczone są e-usługi dla studentów i mieszkańców miast w zakresie wiedzy akademickiej, opieki zdrowotnej, wymiany danych między samorządami, urzędami administracji państwowej, innymi instytucjami publicznymi oraz podmiotami gospodarczymi.
[180] Światłowód – przezroczysta zamknięta struktura z włókna szklanego wykorzystywana do propagacji światła jako nośnika informacji.
[181] Internet szerokopasmowy – umożliwia korzystanie z usług polegających na łączeniu z Internetem za pomocą szybkiego łącza lub medium o dużej przepustowości. Połączenie szerokopasmowe pozwala na równoległe przesyłanie danych cyfrowych łącznie z analogową lub cyfrową komunikacją głosową.

chociaż niższy niż ogółem w województwie obserwowano w **podregionie łódzkim**, dla którego PKB na 1 mieszkańca wynosił w 2022 r. 67 262 zł (30. miejsce w kraju). Wartość ta oraz jej stosunkowo niewielka dynamika wzrostu w latach 2020-2022 (123,6%) wskazują na komplementarną rolę aglomeracji łódzkiej w stosunku do stolicy województwa i procesy wymywania czynników rozwoju.

Wyższym niż ogółem w województwie poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego charakteryzował się podregion piotrkowski, w którym PKB na mieszkańca wyniósł w 2022 r. 79 371 zł (17. miejsce w kraju). Jest to podregion silnie uprzemysłowiony i o wysokim poziomie przedsiębiorczości, ale z mniejszą niż w województwie i w kraju dynamiką wzrostu PKB na 1 mieszkańca w latach 2020-2022 (125,7%), co było skutkiem malejącego potencjału Kompleksu Górniczo-Energetycznego Bełchatów. Dwa słabiej uprzemysłowione podregiony – sieradzki i skierniewicki charakteryzowały się najmniejszymi w 2022 r. wartościami PKB na mieszkańca (odpowiednio 60 046 zł i 59 855 zł, czyli 48. i 49. miejsce w kraju). Jednak o ile podregion sieradzki nadrabia dystans do reszty województwa, to w regionie skierniewickim pogłębia się dysproporcja w rozwoju społeczno-gospodarczym. W podregionach tych dynamika wzrostu PKB na 1 mieszkańca w latach 2020-2022 wynosiła bowiem odpowiednio: 129,9% i 125,1%.

Jednym z najważniejszych czynników spójności terytorialnej regionu jest jego zrównoważona, policentryczna, a jednocześnie hierarchiczna sieć osadnicza. Istotą takiej sieci jest pełnienie przez miasta funkcji biegunów rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ośrodków zaopatrzenia w usługi dla obszarów otaczających te miasta, zwanych obszarami obsługi. Miasta są zatem – poprzez skoncentrowane w nich instytucje i podmioty gospodarcze – ośrodkami pełniącymi funkcje centralne[182], które w sieciowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej województwa kształtują – na poziomie regionalnym, subregionalnym, ponadlokalnym i lokalnym – relacje funkcjonalne miasto-miasto i miasto-obszar obsługi. Przestrzenny zasięg obszaru obsługi wzrasta wraz ze wzrostem szczebla hierarchicznego miasta, czyli wzrostem wielkości i zróżnicowania strukturalnego jego bazy ekonomicznej, w tym usługowej. Obszary obsługi wyższego szczebla zawierają przy tym kilka obszarów obsługi szczebla niższego. Taka sieć osadnicza zapewnia z jednej strony spójność gospodarczą – poprzez zróżnicowanie strukturalne przedsiębiorstw skoncentrowanych w miastach, a z drugiej strony spójność społeczną poprzez zapewnienie wszystkim mieszkańcom województwa dostępności do podstawowych usług publicznych i usług wyższego rzędu. Zróżnicowana przestrzennie struktura gospodarcza, w tym usługowa oraz omówiona wyżej sprawna sieć transportowa kształtują jednocześnie sieć powiązań funkcjonalno-przestrzennych, zapewniając spójność przestrzenną województwa.

Najważniejszym ośrodkiem w sieci osadniczej województwa jest **Łódź** – stolica województwa – będąca ośrodkiem koncentracji potencjału ludnościowego (ponad 27,5% ludności województwa), administracyjnego i gospodarczego (ponad 36,7% podmiotów gospodarczych województwa), w tym usługowego. W Łodzi zlokalizowane są urzędy administracji publicznej, w tym wojewódzkiej i samorządowej różnych szczebli, a także sądy i konsulaty. Miasto jest największym w województwie i ważnym w Polsce ośrodkiem akademickim i ośrodkiem kultury, z unikatowymi w skali kraju kierunkami kształcenia na uczelniach artystycznych (ASP, PWSFTviT), a także prężnym środowiskiem muzycznym, projektowania odzieży i mody oraz produkcji filmowej. Bardzo wysokim poziomem rozwoju charakteryzują się w Łodzi usługi edukacji, zdrowia oraz tzw. usługi profesjonalne, jak działalność informatyczna, naukowo-badawcza i usługi dla przedsiębiorstw[183]. Żywe są również tradycje przemysłu odzieżowo-włókienniczego, w postaci wielu przedsiębiorstw odzieżowych, chociaż udział tego przemysłu maleje, zarówno w strukturze podmiotów gospodarczych, jak i w strukturze pracujących. Miasto posiada również duży potencjał dla rozwoju turystyki oparty na wielokulturowym dziedzictwie kultury materialnej i niematerialnej oraz licznych muzeach z unikatowymi zbiorami, jak m.in. Muzeum Sztuki w Łodzi, Centralne Muzeum Włókiennictwa i Muzeum Kinematografii.

Transformacja struktury gospodarczej Łodzi – od tradycyjnych przemysłu i usług w kierunku działów kreatywnych i opartych na wiedzy jest jednak zbyt powolna, co skutkuje m.in. brakiem miejsc pracy i zarobków, które zaspokajałyby aspiracje młodych, wykształconych absolwentów szkół wyższych. W rezultacie obserwuje się

[182] Funkcje centralne miasta – funkcje tworzone przez nadwyżkę produkowanych w tym mieście dóbr i usług, która pozostała po zaspokojeniu potrzeb mieszkańców miasta. Nadwyżka ta może być eksportowana na zewnątrz i dla usług rynkowych jest źródłem dochodów miasta. Nadwyżka dóbr i usług, tworząca funkcje centralne, zaspokaja głównie potrzeby mieszkańców obszaru otaczającego miasto, czyli obszaru obsługi, dla którego dane miasto odgrywa rolę ośrodka centralnego.

[183] Przez usługi dla przedsiębiorstw rozumie się działalność prawniczą, projektową, księgową, marketingową i reklamową.

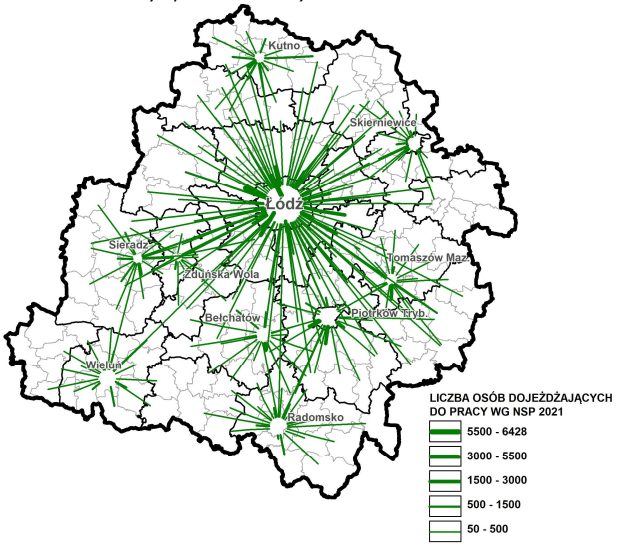
wzrastającą dynamikę emigracji młodych, utalentowanych osób i pogłębianie się najbardziej niekorzystnych w Polsce tendencji demograficznych w postaci starzejącego się społeczeństwa i depopulacji miasta. W latach 2014-2023 ludność miasta skurczyła się o -7,6%, do 652 015 mieszkańców, a zgodnie z prognozą demograficzną GUS, do 2040 roku skurczy się o dalsze -12,6%, do 562 932 mieszkańców.

Pomimo powyższych problemów Łódź, m.in. dzięki koncentracji usług i instytucji o cechach metropolitalnych, wytworzyła silne powiązania funkcjonalne o zasięgu regionalnym – ze swoim obszarem obsługi oraz o zasięgu ponadregionalnym, w tym w układzie bipolarnym Łódź – Warszawa oraz ponadlokalnym – **obszar aglomeracji łódzkiej,** tworzący z miastem wspólny organizm społeczno-gospodarczy. O znaczeniu tego obszaru dla rozwoju województwa świadczy skoncentrowany na jego terenie potencjał ludnościowy (44,1% mieszkańców województwa) i gospodarczy (54,1% zlokalizowanych w województwie podmiotów gospodarczych). Procesy depopulacji aglomeracji łódzkiej mają przy tym o wiele mniejszą dynamikę niż w Łodzi, a liczba mieszkańców tego obszaru zmniejszyła się w latach 2014-2023 zaledwie o -4,5%, do 1 042 286 osób. **Miasta aglomeracji łódzkiej** charakteryzują się w większości średnim poziomem potencjału usługowego i mogą zaspokoić potrzeby własnych mieszkańców, względnie mieszkańców niewielkiego obszaru otaczającego, w zakresie podstawowych usług edukacji, ochrony zdrowia, kultury, handlu czy też usług profesjonalnych. Wiele miast aglomeracji łódzkiej ma jednak silnie rozwinięte funkcje wyspecjalizowane o znaczeniu ponadregionalnym, np**. Tuszyn i Rzgów** – przemysłowe i handlowe, **Stryków** – przemysłowe i magazynowo-logistyczne i **Koluszki** – transportowe. **Pabianice i Zgierz** mają natomiast stosunkowo dobrze rozwinięte i częściowo komplementarne funkcje centralne – ochrony zdrowia i usług profesjonalnych, w tym dla przedsiębiorstw: w Pabianicach marketingu, reklamy i prawniczo-księgowe, a w Zgierzu badań rynku. Ponadto w Pabianicach stosunkowo dobrze rozwinięte są usługi kultury.

Ośrodkami istotnymi z punktu widzenia kształtowania policentrycznego układu osadniczego i spójności terytorialnej województwa są miasta, liczące powyżej 35 000 mieszkańców i charakteryzujące się wysokim albo średnim w skali województwa poziomem rozwoju funkcji usługowych o charakterze centralnym: **Bełchatów, Kutno, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Sieradz, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki i Zduńska Wola**. Podobnej wielkości potencjał usługowy obserwowano również w miastach średniej wielkości, liczących powyżej 10 000 mieszkańców: **Łasku, Łęczycy, Łowiczu, Opocznie, Rawie Mazowieckiej** i **Wieluniu**. W miastach tych skoncentrowany jest duży potencjał usług związanych z administracją publiczną, kulturą i ochroną zdrowia oraz stosunkowo duży potencjał usług edukacyjnych, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa średniego ogólnokształcącego oraz średniego zawodowego, w tym artystycznego. W zakresie usług rynkowych, w większości tych miast dobrze rozwinięte są usługi dla przedsiębiorstw w zakresie działalności prawniczej i księgowej, a w mniejszym stopniu reklamowo-marketingowej. W przypadku Piotrkowa Trybunalskiego istotnym czynnikiem rozwoju usług rynkowych jest potencjał turystyczny, oparty głównie na dziedzictwie kultury materialnej oraz na położonych w okolicy terenach o dużych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Słabo natomiast rozwinięte są usługi w dziedzinie badawczej i naukowej. Należy zauważyć, że spośród miast średnich największym potencjałem usługowym dysponuje **Wieluń**.

O znaczeniu ww. miast w przestrzennych procesach rozwoju społeczno-gospodarczego województwa świadczą również zasięgi i intensywność dojazdów do pracy, kształtowane przez rynki pracy tych miast, czyli skoncentrowane w nich instytucje oraz przemysłowe i usługowe podmioty gospodarcze. Największy rynek pracy, kształtujący dojazdy do pracy o zasięgu regionalnym, obserwowano w **Łodzi**, ale rynki pracy o stosunkowo dużych przestrzennych zasięgach dojazdów charakteryzowały również: **Bełchatów, Kutno, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Sieradz i Wieluń.** Nieco mniejsze zasięgi dojazdów do pracy kształtują natomiast rynki pracy **Tomaszowa Mazowieckiego**

Rys. 63. Liczba osób dojeżdżających do pracy w 2021 r.
Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2021

i Zduńskiej Woli. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w 2021 r. stosunkowo intensywne, wzajemne dojazdy do pracy łączyły **Sieradz i Zduńską Wolę**, a dojazdy do pracy do **Bełchatowa i Piotrkowa Trybunalskiego** miały miejsce z tych samych gmin. Takie procesy mogą wskazywać na kształtowanie przez te ośrodki wspólnego obszaru obsługi.

Sieć miast uzupełniają małe ośrodki miejskie, o zaludnieniu poniżej 10 tys. mieszkańców, w których rozwija się funkcja usługowa, w zakresie podstawowych usług publicznych, a w niektórych ośrodkach również wyspecjalizowane usługi rynkowe, np. ochrony zdrowia i uzdrowiskowe oraz działalność przemysłowa. Zasięgi oddziaływania takich ośrodków są również zróżnicowane. W przypadku usług publicznych jest to zasięg gminny, ale wyspecjalizowane usługi rynkowe oraz przemysł mają znaczenie regionalne, a nawet krajowe.

Zgodnie z zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) **9 miast średnich zostało uznanych za tracące funkcje społeczno-gospodarcze** (Kutno, Łask, Opoczno, Ozorków, Radomsko, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Wieluń, Zduńska Wola)[184].

Obszary wiejskie są bardzo zróżnicowane pod względem pełnionych funkcji i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Wiele z nich zachowało funkcje typowo rolnicze, a wyróżniający się pod tym względem obszar występuje w północnej części województwa. Wysoko wyspecjalizowany rolniczo rejon sadowniczy obejmuje pasmo gmin od Brzezin i Łowicza przez Skierniewice do Rawy Mazowieckiej. W północnej i zachodniej części województwa obserwuje się ponadto koncentrację hodowli bydła, a gminy w pasie od Rawy Mazowieckiej do Piotrkowa Trybunalskiego charakteryzują się koncentracją hodowli trzody chlewnej. Istotnym problemem obszarów intensywnego rolnictwa jest niedobór wody, zwłaszcza w sezonie wegetacyjnym.

Duża grupa gmin wiejskich ma charakter wielofunkcyjny ze stosunkowo dobrze rozwiniętym sektorem przemysłu lub usług. Są to w większości gminy silnie zurbanizowane, otaczające miasta i tworzące z nimi układy funkcjonalno-przestrzenne. Występujący w tych gminach proces suburbanizacji prowadzi jednak często do konfliktów przestrzennych przejawiających się m.in. w wyłączaniu dużych obszarów z użytkowania rolniczego albo degradacji obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo. Rozwój pozarolniczych funkcji tych gmin oparty jest często na innych potencjałach rozwojowych niż sąsiedztwo dużych ośrodków miejskich. Gminy położone w pobliżu skrzyżowania ważnych, tranzytowych szlaków transportowych, drogowych i kolejowych są predystynowane do rozwoju funkcji logistycznej i magazynowej, a także przemysłowej. Na obszarze wielu gmin udokumentowane są również złoża kopalin[185], których pozyskiwanie odbywa się z wysoką dbałością o środowisko naturalne, m.in. poprzez wdrażanie innowacyjnych i efektywnych rozwiązań technicznych i technologicznych przyjaznych środowisku, co pozwala w znacznym stopniu ograniczyć negatywne skutki eksploatacji. Wybrane nieeksploatowane złoża mogą stanowić potencjał do zabezpieczenia potrzeb surowcowych kraju (węgiel brunatny, sól kamienna, surowce szklarskie) oraz regionu (kamienie łamane i bloczne-chalcedonit, wapienie dla przemysłu wapienniczego, wapienie i margle dla przemysłu cementowego, piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych, piaski i żwiry)[186].

Część gmin wiejskich oraz niektóre miasta, położone w **dolinach największych rzek województwa: Pilicy, Warty i Bzury** oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie, charakteryzuje się wysokim poziomem walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Najcenniejsze przyrodniczo tereny objęte są ochroną prawną w postaci parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. W połączeniu z infrastrukturą turystyczną stanowią potencjał dla rozwoju różnorodnych form turystyki, rekreacji i sportu, w tym turystyki aktywnej (m.in.: rowerowej, pieszej, konnej, kajakowej), kulturowej, konferencyjno-biznesowej, zdrowotnej, w tym uzdrowiskowej

[184] Źródło KSRR 2030 i Aktualizacja delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (Śleszyński P., Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, 2019).

[185] Obecnie najważniejsze wydobywane surowce mineralne to: węgiel brunatny (z pól Bełchatów i Szczerców - około 75,0% wydobycia krajowego), piaski formierskie i surowce szklarskie w rejonie: Białej Góry, Unewela, Piaskownicy-Zajączkowa, Grudzeń-Lasu i Ludwikowa (odpowiednio 83,3% i 64,0% wydobycia krajowego), wapienie i margle w okolicach: Działoszyna, Pajęczna, Raciszyna, Lisowic, Niwisk Górnych i Dolnych oraz Sulejowa, chalcedonity w pobliżu Teofilowa (100% wydobycia krajowego). Pozyskiwanie węgla brunatnego jest obniżane i zgodnie z polityką UE będzie sukcesywnie wygaszane.

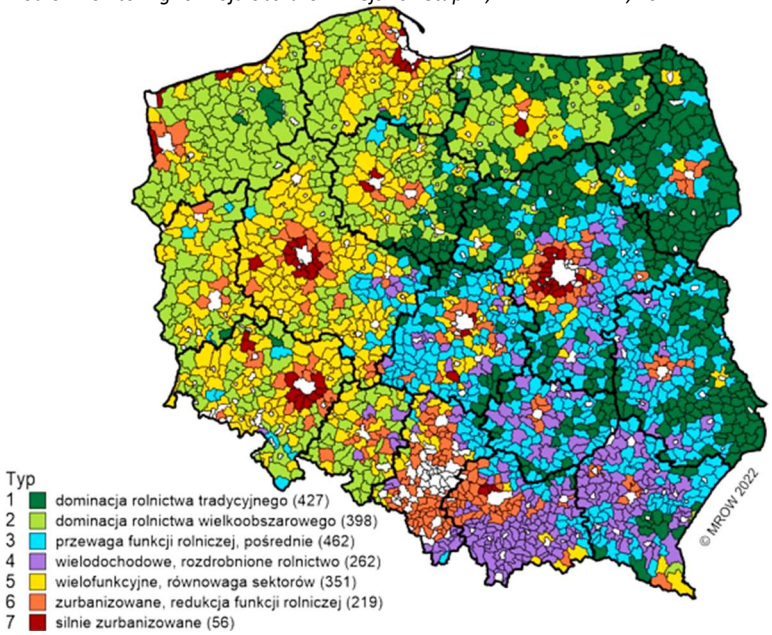
[186] Złoża o znaczeniu ogólnokrajowym: węgiel brunatny (Bełchatów-p. Kamieńsk, Łęki Szlacheckie, Rogóźno, Złoczew), sól kamienna (Łanięta, Rogóźno), surowce szklarskie (Góry Trzebiatowskie, Radonia, Unewel-Wschód, Wygnanów II, Zajączków).
Złoża o znaczeniu regionalnym: kamienie łamane i bloczne-chalcedonit (Dęborzyczka), piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych (Dylów Szlachecki, Męcka Wola II, Zaosie-Bronisławów), piaski i żwiry (Barczkowice-1, Brzustów I, Kalenice, Narty II, Węże), wapienie dla przemysłu wapienniczego (Bobrowniki, Kodrąb-Dmenin, Pajęczno, Sulejów II), wapienie i margle dla przemysłu cementowego (Goślub, Granice, Kodrąb-Dmenin, Kule, Mariampol-Stok, Mariampol-Stok I).

i rehabilitacyjnej, przyrodniczej, edukacyjnej, rodzinnej i kulinarnej. Zbiornik Sulejowski na rzece Pilicy i Zbiornik Jeziorsko na rzece Warcie predysponują obszar do rozwoju wielu form spędzania wolnego czasu (w tym m.in.: żeglarstwa, kajakarstwa i windsurfingu, wędkarstwa), jednak są dotknięte problemem znacznej eutrofizacji wód. W dolinie Pilicy znajdują się m.in. ośrodki sportowe o randze krajowej: Ośrodek Przygotowań Olimpijskich – Centralny Ośrodek Sportu w Spale i Arena Lodowa w Tomaszowie Mazowieckim, a w dolinie Warty – Uzdrowisko Termalne Uniejów. Obszary te charakteryzują się wysokimi walorami dziedzictwa kulturowego, posiadając unikatowe w skali kraju zabytki architektury sakralnej (m.in.: w Łowiczu, zabytki romańskie w Tumie, Inowłodzu i Sulejowie-Podklasztorzu oraz architektury drewnianej – kościoły typu wieluńskiego), obronnej (m.in. zamki: w Łęczycy, Uniejowie, Piotrkowie Trybunalskim), a także tradycje związane z folklorem łowickim i opoczyńskim. Najcenniejsze obszary i obiekty zabytkowe połączone są siecią szlaków turystycznych, w tym kulturowych, na których wyróżniają się także certyfikowane produkty turystyczne Polskiej Organizacji Turystycznej[187].

Wg Monitoringu rozwoju obszarów wiejskich[188] ponad połowa obszarów wiejskich w województwie łódzkim należy do typu z przewagą funkcji rolniczej (pośredniego), a ich liczba wzrosła z 75 w 2018 r. do 88 w 2022 r. Znacząco spadła natomiast liczba gmin z dominacją rolnictwa tradycyjnego (z 53 do 24). Wśród gmin rolniczych liczne są również gminy o typie wielodochodowym (z rozdrobnionym rolnictwem). W województwie nie ma natomiast żadnych gmin z grupy rolnictwa wielkoobszarowego. Pozostałe typy gmin, czyli wielofunkcyjne (o równowadze sektorów), zurbanizowane (ze zredukowaną funkcją rolniczą) oraz gminy silnie zurbanizowane zlokalizowane są najczęściej w sąsiedztwie ośrodków miejskich. Gminy zurbanizowane występują głównie w sąsiedztwie Łodzi, zaś trzy gminy (Kleszczów, Rzgów i Nowosolna) zostały zakwalifikowane do grupy silnie zurbanizowanych. Nowosolna oraz Rzgów od wielu lat stanowią jeden z najatrakcyjniejszych kierunków migracji z Łodzi, zaś gmina Kleszczów jest najbogatszą gminą w Polsce z uwagi na działalność kompleksu górniczo-energetycznego.

Rys. 64. Rozkład przestrzenny typów obszarów wiejskich według struktury składowych rozwoju w IV etapie badań

Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich etap IV, EFRWP i IRWiR, 2022

Za krajowe obszary problemowe na obszarach wiejskich, zagrożone trwałą marginalizacją[189] uznano w Łódzkiem **18 gmin wiejskich**, położonych na obrzeżach województwa, a ich delimitacja w pełni pokrywa się z analizami prowadzonymi na poziomie regionalnym[190]. Są to: Burzenin, Błaszki, Grabów, Goszczanów, Daszyna, Dąbrowice, Klonowa, Krośniewice, Łanięta, Masłowice, Nowe Ostrowy, Oporów, Przedbórz, Sadkowice, Uniejów, Wielgomłyny, Żychlin, Żytno. Dodatkowo na poziomie regionalnym wyznaczono 7 gmin wiejskich, które zostały uznane za obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Są to: Aleksandrów, Budziszewice, Czerniewice, Łęki Szlacheckie, Ręczno, Żarnów, Żelechlinek. **Łącznie w województwie łódzkim wyznaczono 25 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** w których kumulują się zarówno problemy społeczne, jak i gospodarcze; gminy te charakteryzują się również słabszą dostępnością transportową.

[187] Trasa Turystyczna „Bunkier w Konewce", Skansen Rzeki Pilicy „Muzeum bez Kapci" w Tomaszowie Mazowieckim, Spalski Jarmark Antyków i Rękodzieła, Zoo Safari Borysew, Uniejów – Pierwsze w Polsce Uzdrowisko Termalne.

[188] Monitoring rozwoju obszarów wiejskich etap IV, struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej i Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2022.

[189] KSRR 2030 i Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na rok 2018 (Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T. i in., Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, 2019).

[190] Potencjał rozwoju obszarów wiejskich, BPPWŁ 2015, aktualizacja 2020.

Specyficznym obszarem problemowym, a zarazem jednym z największych wyzwań rozwojowych w zakresie spójności terytorialnej województwa łódzkiego, jest **obszar Zagłębia Bełchatowskiego**. Rozwój Zagłębia Bełchatowskiego jest od kilkudziesięciu lat oparty na wydobyciu węgla brunatnego i produkcji energii elektrycznej na bazie tego surowca. Kopalnia Węgla Brunatnego Bełchatów jest największą kopalnią odkrywkową w Polsce i jedną z największych w Europie. Na koniec 2023 r. wydobycie węgla ze złoża Bełchatów (pole Szczerców i pole Bełchatów) wynosiło łącznie 33 006[191] tys. ton, tj. 77,6% krajowego rocznego wydobycia tego surowca.

Na tym terenie zlokalizowana jest także największa elektrownia systemowa w kraju o mocy 5 GW. Roczna produkcja energii elektrycznej netto osiąga 27,4 TWh, co stanowi około 20% energii wyprodukowanej w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym. Elektrownia Bełchatów zaliczana jest do największych emitentów CO_2 w Unii Europejskiej, w 2023 r. roczna emisja CO_2 wyniosła 26[192] mln Mt (ton metrycznych). PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna Bełchatów jest największym pracodawcą w regionie zatrudniającym ponad 8 tys. osób, w tym 4,7 tys. w Kopalni i 3,0 tys. w Elektrowni (stan na 15.07.2024 r.). Dodatkowe zatrudnienie na poziomie 5,5 tys. osób gwarantują spółki zależne od PGE[193]. Na rzecz Kompleksu Górniczo-Energetycznego pracują również firmy zlokalizowane w Zagłębiu Bełchatowskim, jak również poza jego granicami. W zakresie dostaw i usług w 2020 r. Elektrownia i Kopalnia współpracowały z ponad 800 firmami. Szacuje się, że łącznie w Kompleksie Górniczo-Energetycznym Bełchatów i sektorach powiązanych zatrudnionych może być ponad 20 tys. osób.

Problemem tego obszaru jest monofunkcyjność gospodarki opartej na sektorze górniczo-energetycznym, który odpowiada za około 50% PKB wytwarzanego przez podregion piotrkowski, czyli 12% PKB województwa łódzkiego. PGE GiEK S.A. jest ponadto największym pracodawcą w rejonie Bełchatowa oraz bezpośrednio i pośrednio wnosi znaczące środki finansowe na rzecz jednostek samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa tytułem podatków i opłat lokalnych. Przejście na gospodarkę neutralną dla klimatu może – na obszarze objętym transformacją energetyczną – wywołać negatywne skutki społeczne i gospodarcze, jak m.in.: odpływ ludności, spadek zatrudnienia, spadek PKB, spadek zamożności jednostek samorządu terytorialnego i mieszkańców, spadek stopy inwestycji i ograniczenie popytu wewnętrznego. Zdefiniuje to obszar na najbliższe lata jako Obszar Transformacji.

Obszar Transformacji charakteryzuje się niekorzystnymi trendami demograficznymi związanymi ze spadkiem liczby ludności i procesem starzenia. Proces szybkiego starzenia się mieszkańców dotknie szczególnie miasto Bełchatów. Spadek liczby ludności determinowany jest w coraz większym stopniu migracjami (odpływem ludności, szczególnie młodych ludzi), dodatkowo pogłębia go ujemny przyrost naturalny. Ograniczanie zatrudnienia w kompleksie górniczo-energetycznym może wpłynąć nie tylko na pogorszenie sytuacji materialnej mieszkańców Obszaru Transformacji, ale pośrednio też na rynek dóbr konsumpcyjnych i usług oraz wzrost bezrobocia, ubóstwa (w tym ubóstwa energetycznego) i wykluczenia społecznego. Wyzwaniem dla obszaru, a szczególnie dla powiatu bełchatowskiego i miasta Bełchatowa, jest słabo zdywersyfikowana i mało innowacyjna gospodarka. Problemem jest także niezadawalający poziom kapitału społecznego, w tym małe przywiązanie do regionu, wynikające z faktu znacznego udziału ludności napływowej.

Obszar Transformacji charakteryzuje się największymi w Polsce i jednymi z największych w Europie przekształceniami litosfery, powstałymi w wyniku odkrywkowej eksploatacji węgla brunatnego. W wyniku inwestycji na obszarze Pola Bełchatów powstała odkrywka o długości 18,0 km i głębokości 250,0-280,0 m, a zwałowisko zewnętrzne ma formę nasypu o wysokości dochodzącej do 180,0 m. W 2019 r. powierzchnia wyrobiska Pola Bełchatów wynosiła około 1300 ha, natomiast Pola Szczerców 1600 ha. Skutki negatywnego oddziaływania na środowisko eksploatacji węgla brunatnego są odczuwalne nie tylko w granicach powiatu bełchatowskiego, ale również na obszarach sąsiadujących. Lej depresji w rejonie odkrywek Bełchatów i Szczerców obejmuje swoim zasięgiem 482 km^2. Stanowi on główne zagrożenie dla poziomu wód podziemnych. Znaczące przekształcenia krajobrazu tego obszaru związane są m.in. z powstaniem wyrobisk i zwałowisk zewnętrznych, wylesieniami, wyłączeniami znacznych obszarów z rolniczego użytkowania oraz ingerencją w system hydrograficzny (przesunięcia koryt rzek Widawki i Krasówki). Przewiduje się, że zakończenie trwającej obecnie eksploatacji złóż węgla brunatnego w Polu Bełchatów nastąpi w roku 2026, a w Polu Szczerców w roku 2038.

[191] Źródło: Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2023 r. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2024 r.
[192] Źródło: Europejska Federacja Transportu i Środowiska.
[193] Źródło: PGE GiEK S.A. Oddział Bełchatów, lipiec 2024 r.

Istotnym problemem w zakresie mobilności na Obszarze Transformacji Górniczo-Energetycznej jest niska dostępność do pasażerskiego transportu kolejowego, wpływająca na wykluczenie komunikacyjne jego mieszkańców. Połączenia pasażerskie obejmują jedynie linię kolejową Nr 1, obsługując ciąg Piotrków Trybunalski – Radomsko, natomiast na pozostałych odcinkach prowadzony jest wyłącznie ruch towarowy (Nr 131 i Nr 146). Ponadto z uwagi na zły stan techniczny infrastruktury (niezelektryfikowany i jednotorowy odcinek o niskich parametrach) z ruchu pasażerskiego wyłączona jest linia kolejowa Nr 24 Piotrków Trybunalski – Zarzecze.

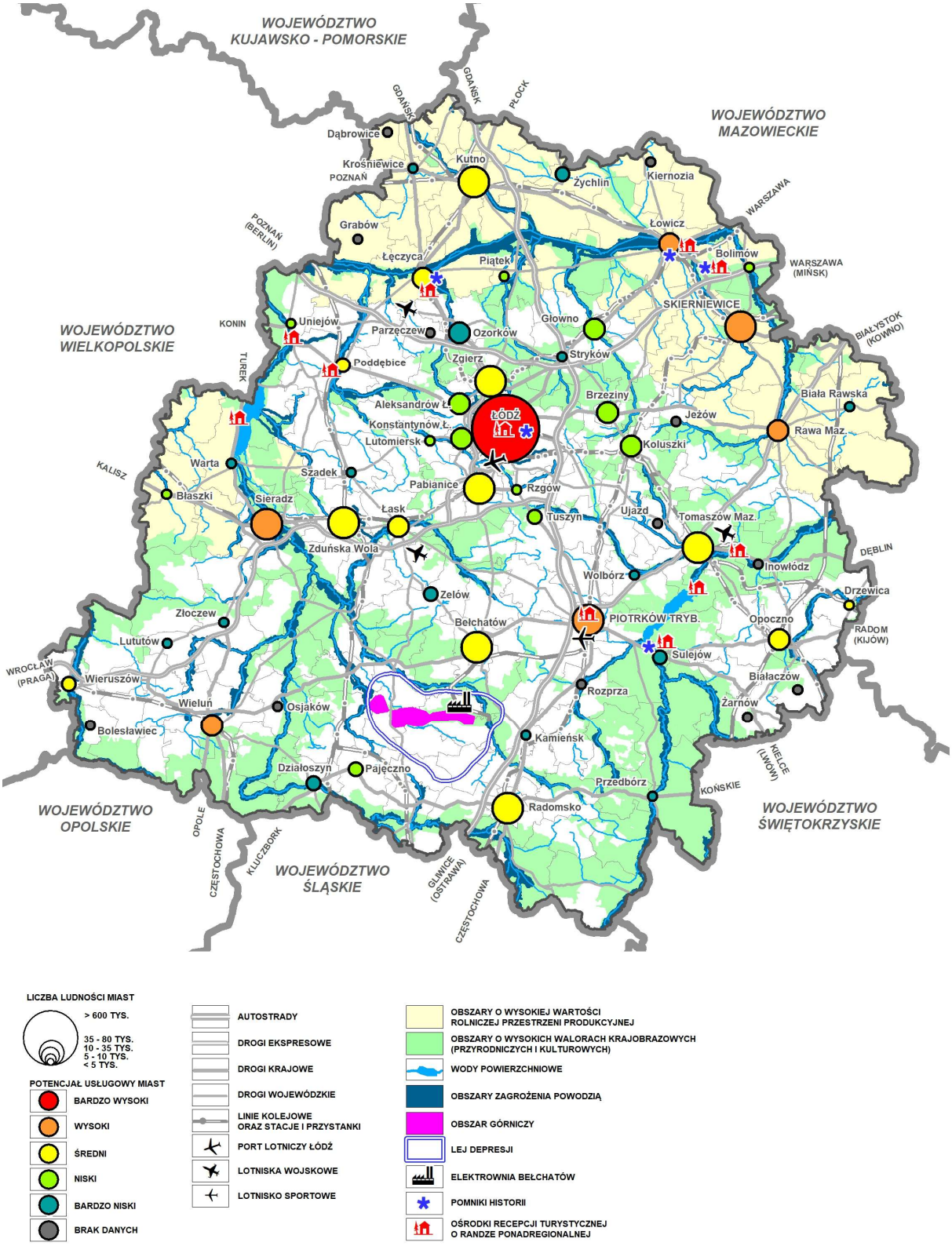
Nowe uwarunkowania, nakreślone przez strategię Europejski Zielony Ład i związane z dążeniem do osiągnięcia neutralności klimatycznej w perspektywie roku 2050, wpływają na konieczność ograniczenia emisji CO_2. Będzie to wymagało stopniowego ograniczania wydobycia węgla brunatnego i produkcji energii elektrycznej z tego surowca, co przełoży się na zmniejszanie zatrudnienia zarówno w kopalni, jak i elektrowni oraz w sektorze okołogórniczym. Do takich działań przygotowuje się główny producent energii w województwie PGE GiEK S.A.

Głównymi wyzwaniami dla tego obszaru są rozwój innowacyjnej i zdywersyfikowanej gospodarki, przyciągnięcie nowych inwestorów i stworzenie atrakcyjnych miejsc pracy dla odchodzących z sektora górniczo-energetycznego, kobiet oraz osób młodych i wykształconych, rozwój sektora przemysłu na rzecz czystej gospodarki o obiegu zamkniętym. W sferze społecznej najważniejsze wyzwania to rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego, w tym przebranżowienie, podnoszenie kwalifikacji i kompetencji zawodowych pracowników i tworzenie stabilnych miejsc pracy w nowych sektorach gospodarki. W sferze przestrzennej główne wyzwania to racjonalne wykorzystanie złóż surowców naturalnych i rekultywacja terenów pogórniczych, przyspieszenie przejścia na zrównoważoną i inteligentną mobilność[194].

[194] Projekt Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Łódzkiego: Człowiek – Gospodarka – Przestrzeń, kwiecień 2021 r.

Rys. 65. Kluczowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

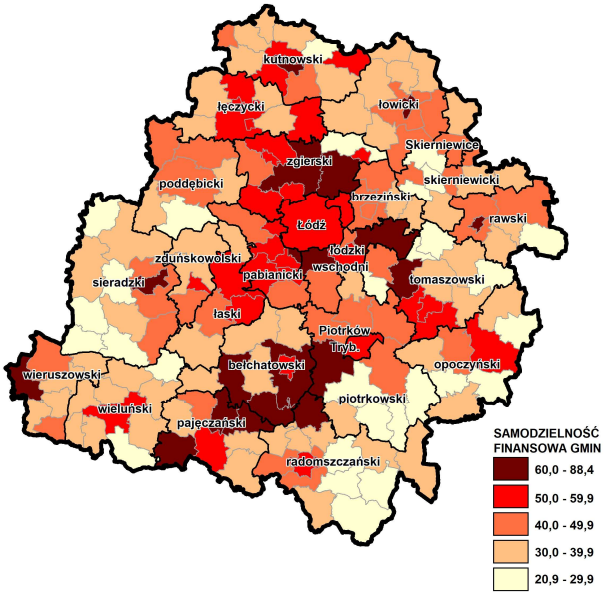
Zarządzanie rozwojem

Wyzwanie: Niewystarczająca sprawność systemu zarządzania rozwojem na poziomie regionalnym i lokalnym oraz poziom współpracy między JST, sektorem prywatnym i sektorem pozarządowym

Sprawne zarządzanie w jednostkach samorządu terytorialnego (JST) to skuteczne, korzystne i efektywne realizowanie celów rozwoju i zadań ustawowych. Jedną ze składowych sprawnego zarządzania rozwojem są m.in. **finanse samorządów**.

Stosunek dochodów własnych gmin do dochodów budżetowych ogółem świadczy o poziomie **samodzielności finansowej samorządu**[195]. W 2023 r. 48 spośród 177 gmin miało wskaźnik dochodów własnych w stosunku do dochodów ogółem przekraczający 50%. Najwyższym **wskaźnikiem samodzielności finansowej** wyróżniały się miasta i gminy o znaczącym potencjale gospodarczym, w tym: Kleszczów (88,4%), gmina Bełchatów (78,6%), Stryków (75,4%), Rzgów (71,8%), Sulmierzyce (70,7%), Ksawerów (70,3). Na przeciwnym krańcu były gminy, przede wszystkim wiejskie, o wskaźniku nieprzekraczającym 30% (29 gmin), w tym gmina o najniższym wskaźniku – Budziszewice (20,9%).

Rys. 66. Samodzielność finansowa gmin w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Znacząca część **inwestycji publicznych** realizowanych w Łódzkiem jest **współfinansowana przez fundusze unijne**. Oceniając stopień wykorzystania środków polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2014-2020[196] należy odnotować znaczne zróżnicowanie terytorialne pod względem wartości projektów. Niekwestionowanym liderem pod względem wysokości pozyskanych środków na 1 mieszkańca jest gmina Uniejów (35 168 zł), na 2. miejscu uplasował się Inowłódz (32 702 zł), zaś 3. miejsce przypadło gminie Pęczniew (31 087 zł). Pomimo pozytywnego wpływu funduszy unijnych na rozwój lokalny, należy podkreślić, że nie wszystkie przedsięwzięcia są efektywne ekonomicznie i odpowiadają na rzeczywiste potrzeby, co może wpływać negatywnie na bieżącą sytuację finansową jednostki samorządu i ograniczać możliwości inwestowania w przyszłości. Jest to zauważalne szczególnie w skali lokalnej w postaci finansowania przedsięwzięć o niskim znaczeniu rozwojowym, ale też generujących w przyszłości koszty niewspółmierne do osiąganych korzyści.

Do sprawnego wykorzystywania środków finansowych przyczyniają się efektywne **zamówienia publiczne**. Ważne narzędzie w realizacji celów polityki ochrony środowiska stanowią **zielone zamówienia publiczne.** Uwzględniają one kwestie środowiskowe, odnoszą się m.in. do zmian klimatu, wykorzystania zasobów oraz zrównoważonej konsumpcji i produkcji. Istotnym elementem w procedurze udzielania zamówień publicznych przez administrację publiczną są **społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne**[197]**.** Szczególnym rodzajem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych są zamówienia zawierające **klauzule społeczne**[198]. Jednak

[195] Im niższy jest ten wskaźnik, tym większe uzależnienie jednostki samorządu od sytuacji budżetu państwa, koniunktury gospodarczej czy poziomu bezrobocia. Jeśli ponad 50% budżetu gminy pochodzi ze źródeł zewnętrznych, to samorządy mają trudności z planowaniem długoterminowym inwestycji.

[196] Według stanu na 31.12.2023 r. pod kątem projektów, których miejscem realizacji był obszar gminy. Analizowano programy: RPO WŁ, POIiŚ, POIR, POWER i POPC.

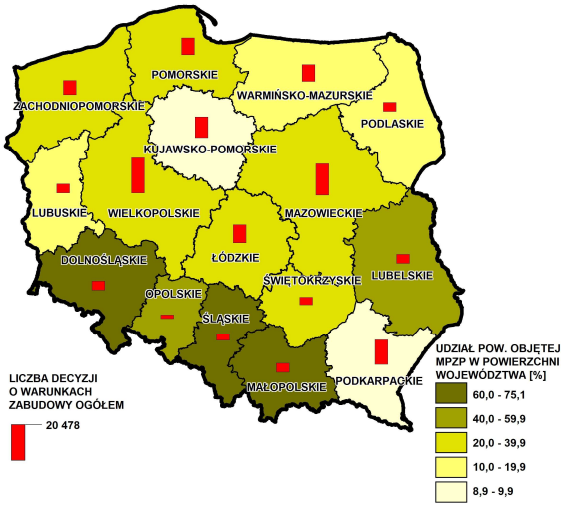
[197] Społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne uwzględniają jeden lub kilka następujących aspektów: promocja godnej pracy, poszanowanie praw człowieka i prawa pracy, wsparcie społecznego włączenia (w tym osób niepełnosprawnych), ekonomia społeczna i MSP, promocja równych szans oraz zasady „dostępny i przeznaczony dla wszystkich", włączenie zrównoważonych kryteriów (źródło: Urząd Zamówień Publicznych).

[198] Klauzule społeczne to rozwiązania dające zamawiającemu możliwość uzależnienia realizacji zamówienia od spełnienia przez wykonawcę określonych warunków, istotnych z uwagi na osiągane dzięki ich spełnieniu korzyści społeczne. Bezpośrednim celem stosowania klauzul jest przede wszystkim podtrzymywanie zatrudnienia i tworzenie nowych miejsc pracy.

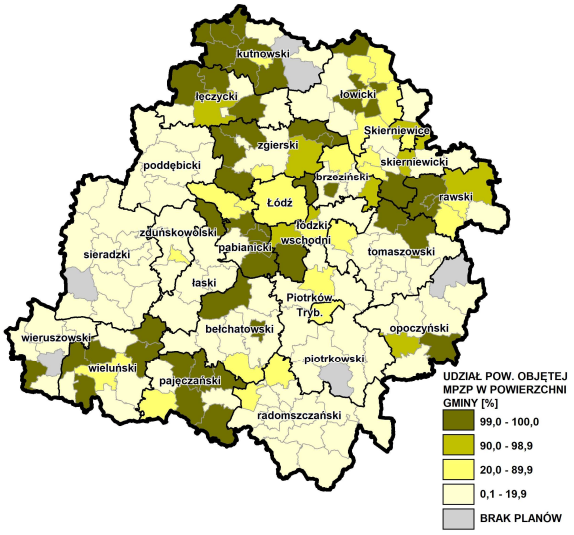
zarówno zielone zamówienia publiczne, jak też zamówienia uwzględniające klauzule społeczne, nie są powszechną praktyką w administracji publicznej.

O efektywności zarządzania rozwojem świadczy również **racjonalne gospodarowanie przestrzenią**. Zapewnienie ładu przestrzennego i gospodarka terenami jest zadaniem własnym gminy, realizowanym m.in. poprzez uchwalanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego**. W 2023 r. planami pokryte było 33,0% powierzchni województwa (7. miejsce w kraju; Polska 32,3%). Pomimo stopniowego przyrostu powierzchni pokrytej planami miejscowymi jedynie w 43 gminach planami objęto powyżej 99% powierzchni gminy, a 6 gmin nie uchwaliło żadnego planu. Problemem w zakresie racjonalnego gospodarowania przestrzenią jest pomijanie ustaleń planów przy realizacji strategicznych inwestycji w trybie specustaw i stosowanie decyzji administracyjnej o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku planu, co prowadzi do rozpraszania zabudowy i chaosu przestrzennego. Niekontrolowana suburbanizacja generuje koszty związane z koniecznością zapewnienia usług publicznych oraz rozbudową infrastruktury technicznej. Stanowi także duże obciążenie dla budżetu gminy oraz wpływa niekorzystnie na środowisko i aspekty społeczne.

Rys. 67. Stan opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego według województw w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 68. Stan opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego według gmin w 2023 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Jedną z przyczyn nieefektywnego planowania przestrzennego i strategicznego oraz zarządzania rozwojem są **niewystarczające kompetencje kadr**, w tym również w zakresie prowadzenia dialogu społecznego i zachęcania społeczności lokalnych do partycypacji w decyzjach dotyczących spraw publicznych. Nadal w procesie zarządzania w niezadowalającym stopniu wykorzystywane są technologie informacyjno-komunikacyjne, co przekłada się na **niedostateczny stopień świadczenia e-usług publicznych**. Pomimo odnotowanego postępu w zakresie udziału osób korzystających z usług administracji publicznej za pośrednictwem Internetu z 26,1% w roku 2014 do 57,3% w roku 2023, województwo plasowało się pod tym względem dopiero na 7. miejscu w kraju (Polska – 58,5%).

Poziom współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego na rzecz rozwoju regionalnego wciąż **jest niewystarczający**. Jedną z przyczyn słabszych efektów realizacji polityki terytorialno-funkcjonalnej jest niedostateczny poziom współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu tworzenia i realizacji projektów zintegrowanych.

Wzmacnianiu współpracy sprzyjają m.in. instrumenty dedykowane do miejskich obszarów funkcjonalnych w ramach środków na Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. W perspektywie finansowej 2014-2020 były one skierowane dla Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego, a w perspektywie 2021-2027 dla 4 MOF: MOF Ośrodka Wojewódzkiego – Łodzi oraz 3 wielordzeniowe MOF: MOF Sieradz – Zduńska Wola – Łask, MOF Tomaszów Mazowiecki – Opoczno oraz MOF Radomsko – Piotrków Trybunalski – Bełchatów.

Na obszarach wiejskich wykorzystywany jest instrument terytorialny opierający się na zasadzie partnerstwa – **Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność** (RLKS) w ramach Inicjatywy LEADER w perspektywie finansowej na

lata 2014-2020 (w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Programie Operacyjnym Rybactwo i Morze) oraz na lata 2021-2027 (w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej oraz Funduszach Europejskich dla Rybactwa). Mechanizm RLKS pozwala na rozwój współpracy samorządów i społeczności na poziomie lokalnym w ramach Lokalnych Grup Działania.

Nadal jednak konieczne są działania związane z podnoszeniem świadomości dotyczącej znaczenia wzajemnej współpracy i rozwoju kompetencji wśród pracowników jst, w tym poszerzenie współpracy z instytucjami wspierającymi (m.in. uczelnie, IOB), co przełoży się na wykreowanie liderów, którzy taką współpracę będą inicjowali, a następnie podtrzymywali i kontynuowali.

Pojawienie się w 2020 r. epidemii COVID-19 uwidoczniło nowe potrzeby w zakresie sprawności zarządzania, związane z zapewnieniem bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego i przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym. W związku z powyższym konieczne będzie podejmowanie działań podnoszących poziom tego bezpieczeństwa, koordynację współpracy służb ratowniczych, zwiększanie świadomości społeczeństwa.

IV. WIZJA ROZWOJU

Wizja regionu odzwierciedla pożądany stan województwa w pespektywie 2030 r., w trzech strategicznych wymiarach rozwoju, tj. gospodarczym, społecznym i przestrzennym, który jest **odpowiedzią na sformułowane wyzwania rozwojowe.** Uwzględnia zachodzące w świecie zmiany i globalne megatrendy, które będą w najbliższych latach kształtować społeczeństwa i gospodarki.

HARMONIJNIE ROZWIJAJĄCE SIĘ WOJEWÓDZTWO W CENTRUM POLSKI, PRZYJAZNE RODZINOM, MIESZKAŃCOM MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH. REGION, W KTÓRYM NOWOCZESNA GOSPODARKA IDZIE W PARZE Z OCHRONĄ WALORÓW KULTUROWYCH I PRZYRODNICZYCH.

NOWOCZESNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA

Województwo łódzkie efektywnie wykorzystuje swój potencjał endogeniczny oraz szanse wynikające z rozwoju **przemysłu 4.0,** budując **przewagę konkurencyjną** na arenie krajowej i międzynarodowej. Istotną rolę pełni dominujący w województwie sektor MŚP.

Wzrasta potencjał innowacyjny, pozwalając na dynamiczne dostosowanie struktury gospodarczej do wysoce zmiennych wymogów otoczenia i globalnych trendów związanych z rozwojem przemysłu 4.0, technologii 5G oraz **biogospodarki**.

Następuje trwałe **umiędzynarodowienie** podmiotów gospodarczych, rozwijają się **silne centra B+R**. Uczelnie wyższe i sektor naukowo-badawczy uzyskują zdolność do elastycznego i szybkiego reagowania, w szczególności na potrzeby **sieciowej gospodarki o obiegu zamkniętym, wiodących regionalnych specjalizacji** i potrzeb nowoczesnego sektora usług.

Uczelnie wyższe i inne jednostki naukowe zyskują międzynarodową rangę. Wzmocniony zostaje wizerunek województwa jako **centrum nauk** stanowiących naturalne zaplecze dla wiodących obecnie i perspektywicznych głównych dziedzin gospodarki regionu i kraju. Znacząco wzrasta atrakcyjność Łódzkiego dla nowych inwestorów oraz **produktywność gospodarki.**

Następuje wzrost jakości **kapitału ludzkiego**, mieszkańcy, w tym również seniorzy, są aktywni zawodowo, a województwo jest liderem w rozwoju **silver economy**.

Funkcjonuje **rozwinięty system kształcenia ustawicznego i zawodowego,** stale wzmacniający kompetencje kluczowe zasobów pracy. Wyhamowaniu ulegają **procesy depopulacyjne,** a województwo staje się atrakcyjnym miejscem dla napływu nowych mieszkańców.

OBYWATELSKIE SPOŁECZEŃSTWO RÓWNYCH SZANS

Mieszkańcy są największym bogactwem województwa łódzkiego, niezależnie od miejsca zamieszkania i pozycji społecznej. Rodziny i gospodarstwa domowe uzyskują **satysfakcjonujące dochody**, mieszkańcy mają dostęp do mieszkań o odpowiednim standardzie oraz do **wysokiej jakości usług publicznych**. Rozwinięte usługi publiczne, w tym senioralne, pozwalają na długie, zdrowe, dostatnie i twórcze życie, przy poszanowaniu praw i godności człowieka. **Wysoka jakość więzi rodzinnych** i przyjacielskich przekłada się na jakość życia oraz aktywność społeczną i kulturalną mieszkańców.

Następuje znacząca **poprawa stanu zdrowia** mieszkańców, a poziom wykluczenia społecznego i ubóstwa jest ograniczony do minimum.

Wzrasta poziom **tożsamości** i pojawia się duma z zamieszkiwania w województwie łódzkim. Wzrasta **zaufanie społeczne** oraz **poczucie międzyludzkiej solidarności,** co sprawia, że mieszkańcy angażują się w działalność społeczną i wolontariat, zwłaszcza w ramach lokalnych społeczności, a także są **otwarci na integrację** z osobami zagrożonymi wykluczeniem. Mieszkańcy województwa uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych, turystycznych, rekreacyjnych i sportowych organizowanych m.in. przez instytucje kultury i organizacje pozarządowe, które scalają lokalne środowiska oraz pozwalają nawiązywać nowe więzi społeczne w wymiarze ponadlokalnym.

Proces sprawiedliwej transformacji, inicjujący nowe impulsy gospodarcze, generuje atrakcyjne miejsca pracy, dzięki czemu rośnie poziom życia mieszkańców.

ATRAKCYJNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ

Województwo łódzkie jest spójne terytorialnie, miasta odzyskują swoje funkcje, a gminy wiejskie odbudowują swój potencjał. **Uporządkowane tereny zurbanizowane** są objęte transportem publicznym oraz siecią infrastrukturalną. Powstrzymywane są procesy chaotycznej suburbanizacji, także na terenach rolniczych, a rozproszone **struktury osadnicze** są dopełniane. Centra miast są przywracane mieszkańcom i stają się **atrakcyjnymi przestrzeniami** do zamieszkania, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb rodziny. Miasta i obszary wiejskie spełniają **standardy czystości powietrza.**

Stan czystości środowiska ulega zasadniczej poprawie dzięki sprawnemu systemowi gospodarowania odpadami, zintegrowanemu z rozwijającą się **gospodarką o obiegu zamkniętym** i popularyzacji metod produkcji uwzględniających efekty środowiskowe. Radykalnie **poprawia się jakość wód powierzchniowych.**

Dzięki uzyskanej większej **adaptacyjności do zmian klimatu** Łódzkie utrzymuje swoje funkcje żywicielskie. Rozwija się system małej retencji, powstają nowe wielofunkcyjne zbiorniki retencyjne, przywracane są **naturalne warunki przepływu** oraz sukcesywnie zmniejsza się niedobór wody. Wzrasta znacząco powierzchnia terenów zieleni i postępuje ekologizacja przestrzeni miejskiej. Życie w miastach staje się przyjemniejsze dzięki złagodzeniu skutków upałów i powodzi błyskawicznych.

Łódzkie cechuje się spójnym systemem ochrony cennych zasobów krajobrazowych, przyrodniczych i kulturowych. Znacznie zwiększa powierzchnię obszarów prawnie chronionych oraz dba o zachowanie różnorodności biologicznej. Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe staje się istotnym **czynnikiem zainteresowania turystyczno-rekreacyjnego,** a województwo staje się atrakcyjnym punktem na mapie podróży turystów krajowych i zagranicznych. Łódź staje się ważnym europejskim centrum kulturowego dziedzictwa poprzemysłowego.

Powstają zielone sieci atrakcyjnie zaaranżowanych terenów zielonych, a **Łódzkie staje się zielonym ogrodem Polski.**

Mieszkańcy miast i obszarów wiejskich zamieszkują w czystym, przyjaznym, dostępnym i zrównoważonym środowisku. Województwo stwarza atrakcyjną i różnorodną przestrzeń dla indywidualnej i zbiorowej aktywności fizycznej oraz wypoczynku dla wszystkich grup wiekowych i osób z niepełnosprawnościami.

Katalizatorem przyspieszającym międzynarodową atrakcyjność walorów województwa są **Centralny Port Komunikacyjny** oraz rozwinięty **układ linii kolejowych o wysokich parametrach**. Wzmocniony zostaje układ bipolarny metropolii Warszawy i Łodzi. **Sieć drogowa** województwa, szczególnie w ramach transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, jest rozbudowywana i uzupełniana, a dotychczasowe obszary peryferyjne transportowo są wpisane w spójny system społeczno-gospodarczy. Łódzkie jest istotnym w skali europejskiej węzłem logistycznym.

V. STRUKTURA CELÓW STRATEGII

Część strategiczną dokumentu tworzy hierarchiczny i spójny układ zamierzeń rozwojowych województwa, na który składają się: cele strategiczne, cele operacyjne oraz kierunki działań pozwalające na osiągnięcie założonej wizji rozwoju. W Strategii wskazano **trzy cele strategiczne w ramach trzech sfer: gospodarczej, społecznej i przestrzennej**:

- Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka,
- Obywatelskie społeczeństwo równych szans,
- Atrakcyjna i dostępna przestrzeń.

Cele strategiczne polityki rozwoju województwa łódzkiego ukierunkowują zakres niezbędnych działań, w perspektywie roku 2030, pozwalających na wykorzystanie potencjałów i niwelowanie barier rozwojowych, zdiagnozowanych jako strategiczne wyzwania rozwojowe. Odnoszą się do działań realizowanych w sferze gospodarczej, społecznej, przestrzennej, uwzględniając **współzależność procesów rozwojowych** zachodzących w ramach tych trzech sfer.

Dodatkowo wskazano jeden **cel horyzontalny: Efektywnie i odpowiedzialnie zarządzane województwo.** Skuteczne działania podejmowane w sferze zarządczej pozytywnie oddziałują na realizację wskazanych powyżej celów strategicznych oraz pozwolą na skuteczną realizację Strategii i optymalizację procesów rozwojowych. W ramach tego celu działania będą skoncentrowane na poprawie funkcjonowania administracji publicznej oraz rozwoju współpracy na różnych poziomach zarządzania, szczególnie współpracy samorządu wojewódzkiego i samorządów lokalnych.

Istotą tego celu będzie **prowadzenie zintegrowanej polityki rozwoju, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju,** poprzez wzmacnianie potencjału endogenicznego miast i obszarów wiejskich, podniesienie ich atrakcyjności osadniczej, niwelowanie barier rozwojowych, zapobieganie peryferyzacji. Kluczowe znaczenie będzie przy tym miało poszanowanie zasad ochrony środowiska, w tym najwartościowszych elementów środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Polityka zrównoważonego rozwoju pozwoli na zaspokojenie potrzeb obecnych mieszkańców województwa łódzkiego i zachowanie najcenniejszych elementów środowiska dla przyszłych pokoleń. Osiąganie efektu synergii w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego będzie następowało z poszanowaniem walorów przestrzeni.

Realizacja strategicznej polityki rozwoju adresowana jest do wszystkich podmiotów funkcjonujących w Łódzkiem i będzie odbywała się na obszarze całego województwa.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	KIERUNKI DZIAŁAŃ
1. sfera GOSPODARCZA NOWOCZESNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA	1.1. ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU BADAWCZEGO I INNOWACYJNEGO	1.1.1. Rozwój sfery B+R, szczególnie na rzecz inteligentnych specjalizacji
		1.1.2. Intensyfikacja współpracy między sferą B+R a przedsiębiorcami
		1.1.3. Rozwój regionalnych inteligentnych specjalizacji
		1.1.4. Wykorzystanie istniejących i kształtujących się potencjałów stymulujących rozwój gospodarczy
	1.2. PODNOSZENIE JAKOŚCI KAPITAŁU LUDZKIEGO	1.2.1. Zwiększenie wykorzystania potencjału łódzkich uczelni
		1.2.2. Upowszechnienie kształcenia zawodowego i ustawicznego
		1.2.3. Aktywizacja osób nieaktywnych zawodowo, w tym bezrobotnych
		1.2.4. Rozwój kompetencji kluczowych
	1.3. WSPARCIE ROZWOJU MŚP	1.3.1. Zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw
		1.3.2. Wspieranie usieciowienia MŚP
		1.3.3. Poprawa efektywności i sprawności działania IOB
	1.4. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO I ZWIĘKSZENIE JEGO KONKURENCYJNOŚCI	1.4.1. Zwiększenie efektywności i opłacalności produkcji rolnej
		1.4.2. Utrzymanie wysokiego poziomu jakości produktów rolno-spożywczych
2. sfera SPOŁECZNA OBYWATELSKIE SPOŁECZEŃSTWO RÓWNYCH SZANS	2.1. ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	2.1.1. Budowa zaufania społecznego, rozwijanie postaw społecznych i obywatelskich, promowanie wartości rodzinnych
		2.1.2. Zwiększenie uczestnictwa w kulturze i rozwój usług kultury
		2.1.3. Rozwój sektora sportu, turystyki i rekreacji
		2.1.4. Wzmacnianie tożsamości regionalnej i lokalnej
	2.2. POPRAWA STANU ZDROWIA MIESZKAŃCÓW	2.2.1. Podniesienie świadomości prozdrowotnej i wzmocnienie działań profilaktycznych
		2.2.2. Poprawa dostępności i jakości usług ochrony zdrowia
		2.2.3. Poprawa dostępności w zakresie opieki długoterminowej i psychiatrycznej
	2.3. OGRANICZENIE SKALI UBÓSTWA I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO	2.3.1. Wsparcie dla rodzin i osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem
		2.3.2. Rozwój placówek i usług świadczonych przez lokalne środowiska (deinstytucjonalizacja usług)
		2.3.3. Rozwój ekonomii społecznej i solidarnej
3. sfera PRZESTRZENNA ATRAKCYJNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ	3.1. ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU I POPRAWA JAKOŚCI ZASOBÓW ŚRODOWISKA	3.1.1. Poprawa jakości powietrza
		3.1.2. Ochrona zasobów wód oraz poprawa ich jakości
		3.1.3. Przeciwdziałanie skutkom suszy i zmniejszanie niedoborów wody
		3.1.4. Ograniczanie skutków zjawisk ekstremalnych
	3.2. OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU	3.2.1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego
		3.2.2. Ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych
		3.2.3. Rewaloryzowanie, poszerzanie i wzbogacanie przestrzeni o atrakcyjnie zaaranżowane tereny zieleni
	3.3. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ	3.3.1. Zwiększenie dostępności drogowej województwa
		3.3.2. Włączenie w system szybkich połączeń kolejowych i zwiększenie dostępności kolejowej województwa
		3.3.3. Zwiększenie dostępności lotniczej województwa
		3.3.4. Stworzenie atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty przewozowej publicznym transportem zbiorowym
		3.3.5. Zwiększenie intermodalności transportu towarowego i rozwój usług logistycznych
	3.4. NOWOCZESNA ENERGETYKA W WOJEWÓDZTWIE	3.4.1. Rozwój strategicznego systemu elektroenergetycznego
		3.4.2. Rozwój strategicznego systemu gazowego
	3.5. RACJONALIZACJA GOSPODARKI ODPADAMI	3.5.1. Rozwój infrastruktury w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym
		3.5.2. Zmniejszanie negatywnego wpływu odpadów na środowisko
		3.5.3. Poprawa skuteczności oczyszczania województwa z azbestu
	3.6. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI DO USŁUG TELEINFORMATYCZNYCH	3.6.1. Rozwój przewodowej i bezprzewodowej infrastruktury teleinformatycznej
		3.6.2. Rozwój, wdrażanie i upowszechnianie nowoczesnych e-usług

CEL HORYZONTALNY	KIERUNKI DZIAŁAŃ
ZARZĄDZANIE ROZWOJEM EFEKTYWNIE I ODPOWIEDZIALNIE ZARZĄDZANE WOJEWÓDZTWO	a. Podnoszenie wiedzy i umiejętności z zakresu planowania i zarządzania rozwojem pracowników administracji samorządowej wszystkich szczebli
	b. Upowszechnianie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w zarządzaniu rozwojem
	c. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa samorządów
	d. Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego

1. SFERA GOSPODARCZA – CEL STRATEGICZNY: NOWOCZESNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA

Kluczowym wyzwaniem dla gospodarki województwa jest **zdynamizowanie procesu transformacji** w kierunku **gospodarki opartej na wiedzy**, wytwarzającej nowoczesne i konkurencyjne produkty i usługi. Od sukcesu działań podjętych w sferze gospodarczej zależy przyszłe miejsce Łódzkiego na arenie krajowej i europejskiej, a także to, czy województwo będzie atrakcyjnym miejscem do życia, pracy, inwestowania oraz zaspokajania potrzeb i ambicji mieszkańców. **Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka** to również **miejsca pracy wysokiej jakości,** które stanowią silny bodziec zwiększający atrakcyjność osadniczą. Analizy prowadzone w zakresie dyfuzji innowacji w województwie łódzkim[199] wskazują, że główne problemy koncentrują się wokół trzech zagadnień: zaufania między partnerami systemu innowacji, efektywności i przystępności administracji publicznej oraz edukacji i kwalifikacji mieszkańców.

Osiągnięcie założonego celu wymaga działań w czterech głównych obszarach. Punktem wyjścia jest **dyfuzja innowacji** na całą gospodarkę województwa. W każdej aktywności gospodarczej istnieje miejsce na innowacje. SRWŁ 2030 wspiera je, począwszy od drobnych rozwiązań organizacyjnych, na wdrażaniu dużych prac badawczych skończywszy. Niezbędnym czynnikiem jest wysokiej jakości **kapitał ludzki**, którego gotowość do tworzenia, wdrażania i wykorzystywania innowacji zadecyduje o powodzeniu w realizacji celu. Obszarem szczególnego wsparcia w tym zakresie są **małe i średnie przedsiębiorstwa**, stanowiące 99% liczby podmiotów gospodarczych województwa, często o niskiej konkurencyjności, mało innowacyjne i zamknięte na współpracę. Ostatnim filarem budowy nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarki jest wysokotowarowe **rolnictwo** i **przetwórstwo rolno-spożywcze** oferujące produkty najwyższej jakości.

Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego

Rozwój nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarki jest zdeterminowany zdolnością do tworzenia i absorpcji innowacji oraz potencjałem prac badawczo-rozwojowych. Środowisko innowacyjności wymaga wsparcia na wielu płaszczyznach. Największy nacisk położony będzie na badania naukowe o charakterze wdrożeniowym, które najsilniej przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności i umożliwią transformację technologiczną gospodarki. Jednocześnie **rozwój kadr** wraz z **unowocześnieniem zaplecza badawczo-rozwojowego** stworzy warunki do prowadzenia badań naukowych na szerszą skalę.

Przedsiębiorstwa funkcjonujące w ramach **regionalnych inteligentnych specjalizacji** województwa łódzkiego, dzięki pracom badawczym i rozwojowym, będą w stanie oferować nowoczesne i innowacyjne produkty, konkurencyjne na rynkach światowych. Ich jakość i rozpoznawalność będzie pozytywnie wpływać na wizerunek Łódzkiego jako województwa o nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarce. Szansą rozwoju gospodarczego województwa będą również **nowe regionalne inteligentne specjalizacje wyłonione z zastosowaniem procesu przedsiębiorczego odkrywania**.

Prace badawczo-rozwojowe oraz szerokie wykorzystanie **technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT)** przyczynią się do dalszego rozwoju **biogospodarki, reindustrializacji** oraz aktywowania nowych potencjałów, np. z zakresu **gospodarki o obiegu zamkniętym** i **przemysłu 4.0.**

Polityka proinnowacyjna zostanie ukierunkowana na **wzmacnianie współpracy** między instytucjami badawczymi, ośrodkami akademickimi, samorządami, przedsiębiorcami oraz pozostałymi interesariuszami regionalnego ekosystemu innowacyjności. W ramach działalności IOB **zintensyfikowana zostanie praca brokerów technologii**, dzięki czemu możliwe stanie się zacieśnianie współpracy sfery B+R z przedsiębiorcami.

Kierunki działań i działania:

1.1.1. Rozwój sfery B+R, szczególnie na rzecz inteligentnych specjalizacji, m.in. poprzez:

- rozwój zaplecza naukowo-badawczego, wsparcie jednostek B+R, ze szczególnym uwzględnieniem B+R w przedsiębiorstwach,
- wspieranie badań o charakterze wdrożeniowym, komercjalizacja wyników badań i wsparcie nawiązywania kontaktów w kraju i za granicą,
- rozwój zasobów kadrowych w szkołach wyższych, jednostkach B+R oraz działach B+R przedsiębiorstw.

[199] Analiza wąskich gardeł dyfuzji innowacji w województwie łódzkim, BPPWŁ, listopad 2020.

1.1.2. Intensyfikacja współpracy między sferą B+R a przedsiębiorcami, m.in. poprzez:

- zwiększenie zaangażowania instytucji otoczenia biznesu we współpracę między jednostkami B+R a przedsiębiorcami,
- wspieranie działalności brokerów technologii oraz promocję idei „brokeringu technologicznego",
- promocję dobrych praktyk w zakresie współpracy sfery B+R i przedsiębiorstw, rozwój zaplecza laboratoryjnego poprzez wsparcie IOB, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy z MŚP.

1.1.3. Rozwój regionalnych inteligentnych specjalizacji, m.in. poprzez:

- pogłębienie współpracy między sferą nauki, biznesu, administracji publicznej i instytucji wspierających,
- zwiększenie internacjonalizacji przedsiębiorstw, w tym m.in. wspieranie wejścia na nowe rynki, rozwój e-eksportu[200], udział w targach i misjach zagranicznych,
- budowę pozytywnego wizerunku i promocję przedsiębiorstw funkcjonujących w obszarze regionalnych inteligentnych specjalizacji,
- wykorzystanie procesu przedsiębiorczego odkrywania na rzecz wyłaniania nowych regionalnych inteligentnych specjalizacji,
- wspieranie rozwoju nowoczesnych technologii, w tym kluczowych technologii wspomagających (KET)[201], a także procesów dyfuzji innowacyjnych rozwiązań dla gospodarki.

1.1.4. Wykorzystanie istniejących i kształtujących się potencjałów stymulujących rozwój gospodarczy, m.in. poprzez:

- wsparcie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) dla tworzenia nowych zaawansowanych produktów i usług, np. dzięki idei Hubu Innowacji Cyfrowych,
- wsparcie wdrażania rozwiązań z zakresu biogospodarki, wykorzystujących biotechnologiczne i chemiczne procesy, bioprodukty i produkty chemii specjalistycznej oraz inżynierii środowiska,
- wsparcie reindustrializacji gospodarki województwa, obejmującej również zastosowanie rozwiązań z zakresu przemysłu 4.0, m.in. zaawansowanych systemów integracji, analizy i przetwarzania danych, z wykorzystaniem Przemysłowego Internetu Rzeczy[202], robotów współpracujących, wdrożeń sztucznej inteligencji, autodiagnostyki, chmury danych oraz Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ), oraz produkcji i magazynowania niskoemisyjnej energii elektrycznej.

Cel operacyjny 1.2. Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego

Jakość kapitału ludzkiego stanowi jeden z kluczowych elementów gospodarki opartej na wiedzy i jednocześnie jest jednym z czynników warunkujących atrakcyjność rynku pracy w województwie. Jednym z najważniejszych czynników wpływających na wysoki poziom kapitału ludzkiego są **atrakcyjne uczelnie**, których potencjał jest w pełni wykorzystany.

Aby mogły one stać się swoistymi magnesami przyciągającymi młodych ludzi nie tylko z Łódzkiego, ale także z innych województw i z zagranicy, konieczne jest ich kompleksowe wsparcie – także poprzez kreowanie **pozytywnego wizerunku Łodzi i województwa łódzkiego**. Natomiast dla pozyskania naukowców z kraju i zagranicy, należy położyć nacisk na **aktywne promowanie i wykorzystanie istniejącego zaplecza technologicznego i kapitału ludzkiego** oraz wsparcie **doktoratów wdrożeniowych**. **Wsparcie edukacji i wzrost kwalifikacji mieszkańców** jest jedną z trzech rekomendacji sformułowanych w Analizie wąskich gardeł dyfuzji innowacji w województwie łódzkim[203].

Pracodawcy – wobec rosnącej potrzeby rozwoju technologicznego działalności produkcyjnej i usługowej – będą poszukiwali osób o wysokim poziomie **kompetencji kluczowych** oraz z kwalifikacjami[204] odpowiadającymi bieżącemu zapotrzebowaniu na rynku pracy. Szczególny nacisk zostanie położony na edukację od najmłodszych lat ukierunkowaną nie tylko na wiedzę teoretyczną, ale też kształtowanie postaw prospołecznych

[200] Sprzedaż internetowa produktów i usług do innych krajów.
[201] Kluczowe technologie wspomagające (ang. *key enabling technologies*), do których zalicza się mikro- i nanoelektronikę, fotonikę, nanotechnologię, biotechnologie przemysłowe, zaawansowane technologie produkcyjne.
[202] Przemysłowy Internet Rzeczy jest koncepcją wywodzącą się z Internetu Rzeczy i obejmuje przemysłowe zastosowanie urządzeń połączonych w sieć, źródło: przemyslprzyszlosci.gov.pl
[203] Badanie zrealizowane przez BPPWŁ w Łodzi w 2020 roku.
[204] Kwalifikacja – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne (Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Art. 2).

i proekologicznych poprzez włączenie kompetencji kluczowych do procesu nauczania. W świetle dokonujących się zmian technologicznych gospodarki (Przemysł 4.0, technologie 5G) szczególnie istotne na rynku pracy staną się **umiejętności cyfrowe**.

Kolejnym elementem, którego rozwój zapewni wzrost jakości kapitału ludzkiego w województwie łódzkim, jest **kształcenie zawodowe i podstawowe**. Promocja kształcenia zawodowego i aktywniejsze włączenie w ten proces przedsiębiorców przyczyni się do wzrostu zainteresowania tego rodzaju kształceniem. Dopełnieniem kształtowania rynku pracy poprzez działania na rzecz podnoszenia jakości kapitału ludzkiego jest **propagowanie idei kształcenia ustawicznego** – przede wszystkim w celu nabywania przez osoby dorosłe nowych umiejętności i kwalifikacji zbieżnych z wymogami nowoczesnej gospodarki.

Usprawnieniu ulegnie **system doradztwa zawodowego**, ułatwiający zdobycie nowych kwalifikacji pozwalających na **włączanie w rynek pracy osób nieaktywnych zawodowo oraz bezrobotnych**. Rozwój różnych form opieki nad osobami zależnymi, takimi jak: małe dzieci, osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorzy, pozwoli opiekunom tych osób powrócić na rynek pracy. Ważną grupą odbiorców wsparcia w podjęciu zatrudnienia są również **osoby z niepełnosprawnościami**, których potencjał zasili rynek pracy. Proponowane działania przyczynią się do niwelowania luki pokoleniowej na rynku pracy.

Kierunki działań i działania:

1.2.1. Zwiększenie wykorzystania potencjału łódzkich uczelni, m.in. poprzez:

- podnoszenie jakości kształcenia na uczelniach wyższych, m.in. poprzez zwiększenie potencjału naukowego uczelni, kształtowanie kierunków studiów w odpowiedzi na potrzeby przedsiębiorców i rynku pracy, włączenie przedsiębiorstw w proces kształcenia, wspieranie rozwoju sieci współpracy między uczelniami, w tym współpracy międzynarodowej, zwiększenie stopnia multidyscyplinarności programowej,
- kreowanie atrakcyjnego wizerunku Łodzi i województwa, szczególnie wśród młodych ludzi,
- aktywne promowanie i wykorzystanie istniejącego zaplecza technologicznego i kapitału ludzkiego jako oferty skierowanej do naukowców z kraju i z zagranicy,
- zwiększenie poziomu komercjalizacji prowadzonych prac badawczych,
- wsparcie doktoratów wdrożeniowych.

1.2.2. Upowszechnienie kształcenia zawodowego i ustawicznego, m.in. poprzez:

- wzmacnianie potencjału szkolnictwa zawodowego, m.in. poprzez: poprawę jakości istniejącej i budowę nowej infrastruktury, doposażenie pracowni i warsztatów szkolnych w stanowiska techniczno-dydaktyczne, podnoszenie kompetencji i uzupełnienie luk kadrowych, stymulowanie współpracy między szkołami zawodowymi a pracodawcami, rozwój centrów kształcenia zawodowego i kwalifikacyjnych kursów zawodowych, rozwój kształcenia dualnego, modułowego[205] i form pośrednich,
- rozwój kształcenia ustawicznego, m.in. poprzez zwiększenie oferty kształcenia dla osób pracujących, promocję idei uczenia się przez całe życie, rozwój otwartej edukacji, w tym otwartych kursów online (np. w ramach platform edukacyjnych), rozwój kompetencji cyfrowych wśród osób dorosłych,
- utworzenie sieci branżowych centrów kształcenia zawodowego[206] w poszczególnych powiatach i doposażenie ich w nowoczesny sprzęt specjalistyczny do prowadzenia zajęć dydaktycznych, odpowiadających potrzebom gospodarki,
- dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego do wymagań nowoczesnej gospodarki i specjalizacji regionalnych oraz zmian zachodzących na rynku pracy, w tym opracowanie metod badań ilościowych i jakościowych dopasowania oferty szkoły do potrzeb rynku pracy,

[205] Kształcenie modułowe – model edukacyjny, w którym dominują metody projektowe (na podstawie https://www.wckp.lodz.pl/content/ksztа%C5%82cenie-modu%C5%82owe, dostęp z dnia 13.04.2021 r.). Formy pośrednie to m.in. kształcenie modualne – łączące elementy kształcenia modułowego i dualnego.

[206] Branżowe centrum kształcenia zawodowego – centrum kształcenia zawodowego specjalizujące się w określonych branżach, prowadzące kształcenie zawodowe i ustawiczne (na podstawie http://www.zst.augustow.pl/projekty/branzowe-centrum-ksztalcenia-zawodowego, dostęp z dnia 13.04.2021 r.)

- zaangażowanie pracodawców w organizację szkoleń branżowych dla nauczycieli, wizyty studyjne nauczycieli w zakładach pracy, opracowanie i wdrożenie oferty szkoleń dla nauczycieli kształcenia zawodowego,
- promowanie szkolnictwa zawodowego i ustawicznego.

1.2.3. Aktywizacja osób nieaktywnych zawodowo, w tym bezrobotnych, m.in. poprzez:

- rozwój form opieki nad dziećmi do 3. roku życia, członkami rodzin osób z niepełnosprawnościami oraz chorobami przewlekłymi, a także seniorami,
- zapewnienie dostępu do kształcenia/zmiany kwalifikacji dla podjęcia edukacji zawodowej, możliwości walidacji[207] efektów uczenia się, wzmocnienie doradztwa edukacyjno-zawodowego, w tym dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób młodych, niepracujących i nie kształcących się (grupa NEET),
- rozwijanie zatrudnienia wspomaganego dla osób z niepełnosprawnościami,
- zwiększenie aktywności zawodowej rezerw rynku pracy, w tym tworzenie miejsc pracy wysokiej jakości.

1.2.4. Rozwój kompetencji kluczowych, m.in. poprzez:

- poprawę innowacyjności kształcenia na rzecz kształtowania – od najmłodszych lat – kreatywności, kompetencji potrzebnych na rynku pracy oraz postaw prospołecznych i proekologicznych,
- rozwijanie umiejętności biznesowych o różnym stopniu zaawansowania i intensywności dla osób chcących założyć lub prowadzących działalność gospodarczą,
- wzmacnianie potencjału szkół prowadzących kształcenie ogólne oraz przedszkolne i innych form wychowania przedszkolnego, m.in. poprzez rozwój i doposażenie bazy dydaktycznej placówek oświatowych, doposażenie szkół (np. sprzęt TIK, pracownie przyrodnicze, baza sportowa), podnoszenie kompetencji nauczycieli i kadr dydaktycznych, rozwój systemów nauczania opartych o technologie komputerowe, integrację dzieci i uczniów z niepełnosprawnościami oraz specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- rozwój zaawansowanych kompetencji cyfrowych istotnych na rynku pracy, m.in. poprzez rozwój programów kształcenia na studiach pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia (w tym podnoszenie kompetencji kadry dydaktycznej), wsparcie studiów podyplomowych dla pracowników i osób poszukujących pracy, organizowanie praktyk zawodowych dla studentów i absolwentów oraz szkoleń dla pracowników i osób poszukujących pracy,
- zwiększanie dostępności infrastruktury umożliwiającej równoczesne zaspokajanie potrzeb edukacji i promocji z wykorzystaniem multimedialnych oraz interaktywnych form popularyzacji wiedzy.

Cel operacyjny 1.3. Wsparcie rozwoju MŚP

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) stanowi trzon gospodarki województwa łódzkiego, dając zatrudnienie przeszło połowie pracujących. Firmy z tego sektora są bardziej podatne na gospodarcze cykle koniunkturalne, w mniejszym stopniu angażują się również w działalność innowacyjną. Z drugiej jednak strony sektor MŚP charakteryzuje się dużą elastycznością i efektywnością, wynikającą z nieskomplikowanej struktury oraz przewagą osobistych kontaktów w relacjach biznesowych.

Kluczowe będą działania zmierzające do wzmacniania zalet MŚP i jednoczesne niwelowanie ich barier rozwojowych. Efektem prowadzonych działań będzie **zwiększenie konkurencyjności sektora MŚP**, m.in. poprzez otwarcie przedsiębiorstw na badania naukowe i innowacje, wspieranie modernizacji technologicznej, a także wsparcie we wdrażaniu najnowszych rozwiązań z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym narzędzi kształtujących cykl życia produktu. Zwiększeniu ulegnie **usieciowienie MŚP,** m.in. dzięki aktywnemu poszukiwaniu partnerów biznesowych, także tych silniejszych, dysponujących środkami finansowymi i technologiami oraz zawiązywaniu oddolnych terytorialnych inicjatyw sieciowych. Wzrośnie rola i zaangażowanie **Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB)** w gospodarce, które dzięki lepszej ofercie, wzmocnieniu potencjału kadrowego i uruchomieniu nowych instrumentów finansowych staną się katalizatorem wzrostu dla MŚP na terenie całego województwa.

[207] Walidacja to „sprawdzenie, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla danej kwalifikacji niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby" (Art. 2 Ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji).

Kierunki działań i działania:

1.3.1. Zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw, m.in. poprzez:

- wsparcie przedsiębiorstw komercjalizujących badania naukowe, w tym także młodych, innowacyjnych przedsiębiorstw (startupów),
- wsparcie misji zagranicznych, udziału w imprezach targowych oraz promocji przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach zagranicznych oraz promocji produktów regionalnych,
- wsparcie modernizacji parku maszynowego i wdrażania zaawansowanych rozwiązań, w tym w szczególności zgodnych z inteligentnymi specjalizacjami województwa łódzkiego,
- wsparcie cyfryzacji przedsiębiorstw, wdrażanie rozwiązań Przemysłu 4.0 oraz gospodarki opartej na danych, rozwój kompetencji cyfrowych pracowników zatrudnionych w MŚP,
- system wsparcia dla nowo powstałych podmiotów, zakładający m.in. dofinansowanie działalności w pierwszym okresie ich funkcjonowania, wsparcie szkoleniowo-doradcze, dofinansowanie rozwiązań innowacyjnych oraz z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym,
- wsparcie przedsięwzięć rozwojowych MŚP m.in. poprzez instrumenty finansowe,
- wsparcie wdrażania nowych modeli biznesowych oraz nowoczesnych i proekologicznych rozwiązań wśród MŚP, w tym z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym np. wykorzystujących metodologię analizy cyklu życia produktu,
- promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu,
- wykorzystanie potencjału *silver economy* do rozwijania technologii, produktów i usług dla seniorów,
- wsparcie tworzenia nowych obszarów rozwojowych, w tym m.in. w przygotowaniu infrastruktury technicznej na terenach inwestycyjnych oraz promocja terenów inwestycyjnych.

1.3.2. Wspieranie usieciowienia MŚP, m.in. poprzez:

- wsparcie przedsiębiorstw w procesach wchodzenia w międzynarodowe łańcuchy gospodarcze, m.in. poprzez szkolenia, udział w wizytach studyjnych, imprezach branżowych oraz seminariach,
- wsparcie dla terytorialnych inicjatyw sieciowych, w tym także współpracy międzysektorowej w ramach klastrów, m.in. poprzez zapewnienie forum do dyskusji i współpracy dla przedsiębiorców oraz pobudzanie przez samorząd wojewódzki rozwoju kształtujących się sieci powiązań,
- wspieranie współpracy przedsiębiorstw w zakresie tworzenia interdyscyplinarnych rozwiązań.

1.3.3. Poprawa efektywności i sprawności działania IOB, m.in. poprzez:

- rozszerzenie katalogu usług oraz wzmocnienie kompetencji pracowników IOB,
- zwiększenie liczby i wzmocnienie instytucji pożyczkowych, kapitału zalążkowego i venture capital,
- zwiększenie sprawności IOB jako operatorów szkoleń i usług doradczo-wdrożeniowych wspierających MŚP,
- wsparcie działalności parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości oraz centrów transferu technologii,
- wzmocnienie współpracy IOB i administracji publicznej w systemach rozwoju przedsiębiorczości.

Cel operacyjny 1.4. Rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności

Istotnym segmentem gospodarczym województwa jest **sektor rolniczy**, a kluczową rolę w jego rozwoju będą pełnić rolnicy indywidualni, w tym prowadzący **rodzinne gospodarstwa rolne**. Dla zwiększenia wykorzystania potencjału surowcowego i przetwórczego oraz wzmacniania pozycji konkurencyjnej rolnictwa w układach krajowych i międzynarodowych konieczne będzie podejmowanie działań związanych z poprawą struktury obszarowej gospodarstw, modernizacją technologiczną rolnictwa, zwiększaniem skali współpracy, zwiększaniem innowacyjności. Istotne będą również działania zwiększające ofertę wysokiej jakości produktów pochodzących z lokalnych gospodarstw, ich promocja, tworzenie nowych modeli organizacyjno-marketingowych oraz nowych form oddolnych inicjatyw społecznych. Pozwoli to na osiąganie efektów synergii oraz **wzmocnienia pozycji rolników** w łańcuchu żywnościowym. Jednocześnie położenie nacisku na zrównoważone przetwórstwo rolno-spożywcze i wytwarzanie żywności wysokiej jakości zwiększy kwestie **bezpieczeństwa żywności** oraz odpowiadać będzie na bieżące gusta i zapotrzebowanie konsumentów w kraju oraz na rynkach międzynarodowych. Ważnym wyzwaniem będzie ograniczenie strat i marnotrawienia żywności oraz zarządzanie łańcuchem żywnościowym odwołującym się do koncepcji Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ).

Kierunki działań i działania:

1.4.1. Zwiększenie efektywności i opłacalności produkcji rolnej, m.in. poprzez:

- modernizację i restrukturyzację gospodarstw rolnych, w tym rodzinnych, m.in. poprzez poprawę struktury obszarowej (scalenia gruntów), wsparcie specjalizacji produkcji rolnej, wsparcie mechanizacji i automatyzacji w gospodarstwach, komputerowe zarządzanie gospodarstwem, wdrażanie modelu rolnictwa precyzyjnego,
- poprawę wydajności gospodarowania (m.in. zmiany w technologii produkcji oparte na wykorzystaniu danych – Internet Rzeczy, wdrażanie postępu technicznego) i dostosowanie do zmieniających się warunków rynkowych oraz wdrażanie idei gospodarki obiegu zamkniętego, w tym wykorzystanie odpadów rolnych oraz odpadów i pozostałości z sektora spożywczego,
- wzmocnienie procesów integracji poziomej i pionowej na rynku rolnym, w tym poprzez rozwój kooperacji między producentami, ułatwienie organizacji rolników w grupy producentów rolnych, wzmacnianie powiązań gospodarstw rolnych z zakładami przetwórstwa rolno-spożywczego, skracanie łańcuchów dostaw,
- wspieranie innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich, w tym zwiększanie przepływów wiedzy i wzmacnianie powiązań między badaniami a praktyką,
- wspieranie działań na rzecz produkcji innowacyjnych maszyn i urządzeń oraz usług dla rolnictwa.

1.4.2. Utrzymanie wysokiego poziomu jakości produktów rolno-spożywczych, m.in. poprzez:

- wspieranie tworzenia gospodarstw ekologicznych oraz produkcji żywności wysokiej jakości: ekologicznej, tradycyjnej, regionalnej,
- wsparcie budowy i modernizacji lokalnych rynków rolno-spożywczych i targowisk oraz wspieranie krótkich łańcuchów dostaw[208], w tym w ramach innowacyjnych rozwiązań organizacyjno-marketingowych (model franczyzowy), zwiększających pozycję producentów rolnych w kontaktach z odbiorcami i podaż żywności wysokiej jakości,
- promocja i wspieranie dystrybucji produktów lokalnych i tradycyjnych,
- wspieranie tworzenia zrównoważonego i konkurencyjnego przemysłu rolno-spożywczego.

2. SFERA SPOŁECZNA – CEL STRATEGICZNY: OBYWATELSKIE SPOŁECZEŃSTWO RÓWNYCH SZANS

Spójność społeczna, w tym **wzrost kapitału społecznego**, **wzmocnienie funkcji i roli rodziny**, **poprawa stanu zdrowia** oraz **ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego** są wyzwaniami, przed którymi stoi obecnie województwo łódzkie.

Stworzenie możliwości rozwoju dla wszystkich, a szczególnie tych najsłabszych, **dobry dostęp do infrastruktury społecznej i usług publicznych,** będą prowadziły do zbudowania obywatelskiego społeczeństwa równych szans. Szczególnym wsparciem objęci będą **seniorzy**, zarówno ci o ograniczonej samodzielności, jak też ci, których należy w różnych formach aktywizować.

Osiągnięcie założonego celu wymagać będzie działań w kilku obszarach. Kluczowe znaczenie, szczególnie w kontekście pogarszającej się sytuacji demograficznej województwa łódzkiego, będą miały działania przyczyniające się do **poprawy sytuacji zdrowotnej** mieszkańców, w tym zarówno w zakresie profilaktyki, jak i rozwoju usług oraz bazy infrastrukturalnej.

Kolejna grupa działań będzie podejmowana w **obszarze integracji i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu**, w celu stworzenia równych szans rozwojowych mieszkańcom województwa i włączenia do społeczeństwa tych, którzy są wykluczeni bądź zagrożeni wykluczeniem.

Działania w obszarze polityki społecznej kierowane będą w szczególności do osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej i życiowej, której nie są wstanie pokonać wykorzystując własne zasoby i możliwości.

Niezwykle ważne będą również działania przyczyniające się do **rozwoju kapitału społecznego**, m.in. podnoszące świadomość społeczną, w tym ekologiczną, zwiększające poziom zaufania, poczucie tożsamości

[208] Krótki łańcuch dostaw oznacza zmniejszenie liczby pośredników niezbędnych do dostarczenia ostatecznemu konsumentowi produktu końcowego.

regionalnej i lokalnej oraz zaangażowanie mieszkańców Łódzkiego w działalność społeczną, charytatywną, kulturalną.

Kluczową rolę w tym zakresie będzie odgrywał **sektor kultury**, stwarzający nowe możliwości rozwoju i dostępności oferty kulturalnej, w tym w przestrzeni cyfrowej.

Rozwinięcie celów sfery społecznej znajduje swoje odzwierciedlenie w Strategii w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku[209], stanowiącej integralną część Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 oraz w programach dotyczących wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej[210].

Cel operacyjny 2.1. Rozwój kapitału społecznego

Kapitał społeczny, a konkretnie jego wysoka jakość, warunkuje prawidłowe funkcjonowanie obywatelskiego społeczeństwa równych szans. Jest również istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, a jego niewystarczający poziom stanowi jedną z barier we współpracy przedsiębiorstw i dyfuzji innowacyjności. Podniesienie jakości kapitału społecznego będzie wymagać działań na wielu płaszczyznach. Ich efektem będzie m.in. wzrost poziomu zaufania mieszkańców województwa do siebie nawzajem, jak i do przedstawicieli władz publicznych. Przełoży się to na lepszą współpracę i wyższą wydajność pracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie lokalnym i regionalnym. Wzrost wzajemnego zaufania wśród przedsiębiorców sprzyjać będzie rozwijaniu sieci współpracy, szczególnie wśród MŚP i zawiązywaniu się inicjatyw klastrowych.

Wzrost świadomości społecznej w zakresie zachowań prozdrowotnych, proekologicznych i proinnowacyjnych będzie korelował z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego. Zostanie to osiągnięte przez kształtowanie postaw i wzorów zachowań, promowanie wartości rodzinnych, naukę współpracy już od najmłodszych lat, czy upowszechnienie mechanizmów partycypacji obywatelskiej. Na wzrost kapitału społecznego przekłada się budowanie świadomości społecznej, polegającej m.in. na uwrażliwieniu mieszkańców województwa na innych, ale także na sytuacje kryzysowe i odpowiednie reagowanie w przypadku ich wystąpienia.

Ważnym składnikiem kapitału społecznego jest **kapitał rodzinny**, rozumiany jako więzi rodzinne między: małżonkami, rodzicami a dziećmi, dziadkami a wnukami, rodzeństwem. Od więzi rodzinnych zależy jakość życia, poczucie szczęścia i poczucie bezpieczeństwa. Jest to istotny czynnik, ponieważ to właśnie w rodzinie człowiek może zaspokajać potrzebę uczuć, co przekłada się na jego postawę i aktywność w różnych sferach (społecznej, kulturalnej oraz ekonomicznej)[211].

Budowaniu kapitału społecznego będzie również sprzyjać **działalność organizacji pozarządowych.** Wspieranie trzeciego sektora, promowanie wolontariatu wpłynie na wzrost zaangażowania społecznego. Jedną z form aktywizacji lokalnych społeczności będzie działalność Ochotniczych Straży Pożarnych i Kół Gospodyń Wiejskich, wykorzystujących wiedzę o regionie i kultywujących tradycje.

Istotny wpływ na rozwijanie kapitału społecznego będzie miała **działalność kulturalna**. Dzięki unowocześnieniu i rozszerzeniu działań podejmowanych przez instytucje kultury (teatry, muzea, domy kultury, biblioteki) oraz organizacje pozarządowe zwiększy się uczestnictwo mieszkańców w wydarzeniach i inicjatywach o charakterze kulturalnym. Organizacja wydarzeń kulturalnych tworzyć będzie przestrzeń do poszukiwań i inspiracji, czy też miejsc spotkań dla rodzin, różnych grup wiekowych i zawodowych, scalać lokalne środowiska. W tym kontekście bardzo ważne będzie rozwijanie współpracy instytucji kultury z podmiotami, które prowadzą działalność kulturalną w terenie, a także wspieranie twórców i animatorów kultury. Większe wykorzystanie technologii cyfrowych pozwoli na upowszechnienie kultury w sieci, zwiększenie kompetencji kadr kultury oraz promowanie oferty kulturalnej. Kluczowe znaczenie będzie również odgrywać edukacja kulturalna, szczególnie dzieci i młodzieży, służąca budowaniu postaw kreatywnych.

Rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej będzie stanowił podstawę do upowszechnienia aktywności fizycznej wśród mieszkańców Łódzkiego i stanie się istotnym impulsem dla tworzenia wizerunkowych produktów

[209] Strategia została przyjęta Uchwałą nr XLVIII/577/22 Sejmiku Województwa Łódzkiego w dniu 27.09.2022 r. Wskazano w niej 3 cele strategiczne: Aktywne i silne społeczności lokalne (z obszarami: kapitał społeczny, rodzina, edukacja, kultura), Standardy i jakość życia (z obszarami: przeciwdziałanie ubóstwu, w tym energetycznemu, aktywność zawodowa, mieszkalnictwo, zdrowy styl życia), Włączenie społeczno-zawodowe (z obszarami: osoby z niepełnosprawnościami, seniorzy, osoby uzależnione, osoby w kryzysie bezdomności, cudzoziemcy, dostępność), a także cel horyzontalny (z obszarami: ekonomia społeczna, usługi społeczne).

[210] Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r. poz. 49).

[211] Sztaudynger J. J., Rodzinny kapitał społeczny a wzrost gospodarczy w Polsce [w:] Annales. Etyka w życiu gospodarczym, 12/1., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

turystycznych oraz przemysłu czasu wolnego. Atrakcyjna oferta, w której promocji wykorzystane zostaną nowoczesne narzędzia ICT, przyczyni się do wykreowania turystycznej marki Łódzkiego. Szerokie uczestnictwo mieszkańców w różnych formach **turystyki, sportu i rekreacji** przyczyni się również do budowy więzi społecznych na poziomie lokalnym oraz umożliwi rodzinom wspólne aktywne spędzanie wolnego czasu.

Poznawanie własnego **dziedzictwa kulturowego**, szacunek wobec tradycji, wspieranie kultury ludowej, pogłębianie wiedzy o województwie i jego historii (zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży), skutkować będzie silniejszą więzią z regionem oraz lokalną społecznością, co przełoży się na solidarność między ludźmi, czy między różnymi mikrospołecznościami, a także wzrost poczucia współodpowiedzialności za wspólne zasoby i dobra publiczne.

Kierunki działań i działania:

2.1.1. Budowa zaufania społecznego, rozwijanie postaw społecznych i obywatelskich, promowanie wartości rodzinnych, m.in. poprzez:

- wspieranie szkoleń, programów edukacyjnych i konkursów promujących postawy proobywatelskie, prospołeczne i proekologiczne, w tym m.in. kształcenie umiejętności współpracy, budowanie otwartości na innych, wspieranie podnoszenia kompetencji liderów społecznych, szkolenia wolontariuszy,
- wspieranie inicjatyw oddolnych, w tym projektów w ramach budżetu obywatelskiego, programu LEADER, wojewódzkiego programu mikrograntów oraz funduszu sołeckiego,
- wzmocnienie instytucji rodziny i małżeństwa, budowę więzi międzypokoleniowych,
- kreowanie i umacnianie pozytywnego wizerunku sektora organizacji pozarządowych (NGO), stymulowanie współpracy między organizacjami pozarządowymi, sektorem prywatnym i publicznym, rozwój kompetencji kadr organizacji pozarządowych, promocję i wspieranie rozwoju wolontariatu w organizacjach pozarządowych,
- rozwój różnych form wsparcia instytucjonalnego dla sektora obywatelskiego, np. centrów wsparcia, inkubatorów organizacji pozarządowych.

2.1.2. Zwiększenie uczestnictwa w kulturze i rozwój usług kultury, m.in. poprzez:

- wzmacnianie potencjału regionalnych i lokalnych instytucji kultury oraz innych podmiotów działających w tym obszarze, m.in. poprzez inwestycje w poprawę jakości istniejącej oraz budowę nowej infrastruktury kultury, a także ich doposażenie m.in. w celu wdrażania i rozwijania e-kultury,
- wsparcie rozwoju kadr instytucji kultury, w tym animatorów kultury,
- zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej dostosowanej do zmieniających się potrzeb odbiorców i wszystkich grup wiekowych, w tym m.in. poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych (e-kultura),
- rozwijanie współpracy instytucji kultury z podmiotami prowadzącymi działalność kulturalną w terenie,
- animowanie potencjału kulturowego w społecznościach lokalnych, w tym na terenach peryferyjnych, m.in. poprzez inicjatywy społeczne sprzyjające międzypokoleniowej wymianie wartości kulturowych,
- rozwijanie programów edukacji kulturalnej, podnoszących kompetencje kulturowe oraz artystyczne mieszkańców województwa.

2.1.3. Rozwój sektora sportu, turystyki i rekreacji, m.in. poprzez:

- wspieranie inwestycji w zakresie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej (w tym m.in. szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, centrów edukacyjno-turystycznych, obiektów świadczących usługi hotelarskie, agroturystyki i ekoturystyki, obiektów gastronomicznych) oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznych sprzyjających aktywności fizycznej, rekreacji i rodzinnemu wypoczynkowi,
- poprawę atrakcyjności oferty turystycznej, rekreacyjnej i sportowej dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych oraz osób z niepełnosprawnościami, w tym m.in. rozwój i komercjalizacja produktów turystycznych oraz przemysłu czasu wolnego,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych (ICT) na rzecz promocji oferty turystycznej oraz usług związanych z ofertą czasu wolnego (m.in. zintegrowany system informacji, e-turystyka),
- upowszechnianie aktywności fizycznej wśród mieszkańców (w tym m.in. osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży),

- wspieranie organizacji imprez sportowych i turystycznych.

2.1.4. Wzmacnianie tożsamości regionalnej i lokalnej, m.in. poprzez:

- kształtowanie świadomości regionalnej i lokalnej opartej na historycznej i kulturowej różnorodności, m.in. poprzez wspieranie organizacji wystaw, imprez i konkursów promujących region,
- wspieranie tradycyjnych produktów regionalnych oraz rozwoju twórczości ludowej, w tym m.in. wykorzystanie form tradycji w sektorze przemysłów kreatywnych, budowa infrastruktury regionalnych ośrodków promocji tradycyjnych produktów i twórczości ludowej,
- kreowanie marki Łódzkie wykorzystującej potencjał dziedzictwa kulturowego, walorów przestrzeni, produktów i wydarzeń symbolicznych,
- upowszechnianie wiedzy o historii i tradycji regionu na wszystkich poziomach edukacji szkolnej oraz pozaszkolnej.

Cel operacyjny 2.2. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców

Zdrowie to jeden z czynników determinujących jakość kapitału ludzkiego i niezbędny warunek dla utrzymania aktywności zawodowej i społecznej oraz wysokiej jakości życia. Konieczne jest zatem podjęcie szeregu działań w zakresie **profilaktyki, poprawy jakości i dostępności do usług ochrony zdrowia** (w tym rozwój e-zdrowia) oraz **rozwoju opieki długoterminowej i psychiatrycznej**. Zakładane działania przyczynią się do poprawy jakości kapitału ludzkiego oraz wydłużenia oczekiwanego trwania życia kobiet i mężczyzn.

Aktywność fizyczna, unikanie palenia papierosów oraz ograniczenie spożycia alkoholu i odpowiednia dieta są podstawą zdrowego stylu życia. Ruch, poprzez swoje oddziaływanie na organizm, wpływa na właściwy stan psychofizyczny i zdrowotny człowieka. Z tego względu konieczne będzie **zwiększenie świadomości prozdrowotnej**, a także promocja aktywnego i zdrowego stylu życia wśród mieszkańców województwa łódzkiego, m.in. poprzez Centra Zdrowego i Aktywnego Seniora. **Profilaktyka chorób i przesiewowe badania przyczynią** się do wczesnego wykrywania i leczenia chorób, w tym charakterystycznych dla podeszłego wieku, ograniczenia niepełnosprawności i niekorzystnych wzorców zachowań społecznych. Natomiast wczesna diagnostyka wpłynie na szybsze podejmowanie leczenia zachowawczego. Niezwykle ważne będzie również wdrażanie **programów zdrowotnych**, które pozwolą ograniczyć liczbę zgonów w przyszłości (np. bezpłatne szczepienia przeciw wirusowi HPV, szczepienia przeciwko pneumokokom, grypie i COVID-19).

Z uwagi na nierówny dostęp do usług medycznych na obszarze województwa łódzkiego konieczny będzie **dalszy rozwój infrastruktury ochrony zdrowia** oraz wspieranie **kształcenia kadr medycznych** i zwiększanie liczby personelu medycznego. Niezbędne będzie **polepszenie dostępności i jakości usług ochrony zdrowia**, które mają decydujący wpływ na zdrowie i życie mieszkańców (choroby układu krążenia, nowotwory, choroby neurologiczne wieku podeszłego). Narastający proces starzenia się społeczeństwa będzie wymagał **rozwoju i wykorzystania innowacyjnych technologii** w ochronie zdrowia (m.in. telemedycyna, teleopieka).

Istotny wpływ na kondycję opieki zdrowotnej związaną z pojawieniem się pandemii COVID-19 będą miały rozwiązania z zakresu e-usług medycznych. Konieczne będzie wsparcie IT nakierowane na nowoczesne technologie medyczne (sprzęt, aparatura), a także odpowiednie zabezpieczenie służb medycznych i szpitali. Poza tym niezbędne będzie wsparcie psychiatryczne i psychologiczne dzieci i młodzieży, które ucierpiały na skutek izolacji związanej z pandemią koronawirusa (nauka zdalna).

Koordynowana opieka zdrowotna przyczyni się do poprawy poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego pacjentów oraz poprawy jakości życia osób przewlekle i nieuleczalnie chorych. Wobec postępującego procesu starzenia się społeczeństwa priorytetowe staną się działania związane z rozwojem usług w zakresie **opieki długoterminowej, hospicyjnej i geriatrycznej**. Ze względu na znaczny deficyt w tym zakresie ważne będzie zarówno zwiększenie liczby łóżek stacjonarnych w opiece długoterminowej, hospicyjnej i geriatrycznej, jak i poprawa **środowiskowej opieki długoterminowej**. Rozwój zasobów kadrowych, w tym **lekarzy geriatrów,** przełoży się na skuteczniejsze i efektywniejsze leczenie osób starszych.

Upowszechnienie **środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej** (m.in. poprzez tworzenie centrów zdrowia psychicznego) przyczyni się do zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wszechstronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej.

Kierunki działań i działania:

2.2.1. Podniesienie świadomości prozdrowotnej i wzmocnienie działań profilaktycznych, m.in. poprzez:

- promocję aktywnego i zdrowego stylu życia, w tym edukację zdrowotną, poprawę stanu i rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz zagospodarowanie otwartych stref aktywności,
- promocję programów profilaktycznych oraz poszerzenie ich oferty o nowe programy dotychczas niefinansowane ze źródeł publicznych, w tym wprowadzenie bezpłatnych szczepień ochronnych dla osób o najmniejszej odporności i najbardziej narażonych na utratę zdrowia lub życia (osoby starsze, osoby obciążone wieloma chorobami),
- rozwój działań z zakresu diagnostyki w obszarze najczęściej występujących w województwie jednostek chorobowych,
- wspieranie programów edukacyjnych promujących spożycie owoców i warzyw jako stylu odżywiania rekomendowanego w profilaktyce chorób dietozależnych.

2.2.2. Poprawa dostępności i jakości usług ochrony zdrowia, m.in. poprzez:

- poprawę dostępu do usług ochrony zdrowia adekwatnie do sytuacji demograficzno-epidemiologicznej, w tym rozwój ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS), koordynowanej opieki zdrowotnej oraz upowszechnienie wykorzystania nowoczesnych technologii i rozwiązań cyfrowych, np. teleopieki i telemedycyny, szczególnie dla osób starszych z trudno dostępnych obszarów wiejskich,
- rozwój infrastruktury ochrony zdrowia, w tym infrastruktury oddziałów obserwacyjno-zakaźnych w szpitalach oraz infrastruktury kryzysowej gotowej do uruchomienia np. w sytuacji pandemii,
- wspieranie kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr medycznych oraz przeciwdziałanie niedoborom personelu medycznego,
- upowszechnienie koordynacji opieki zdrowotnej i społecznej.

2.2.3. Poprawa dostępności w zakresie opieki długoterminowej i psychiatrycznej, m.in. poprzez:

- wsparcie rozwoju placówek i podnoszenia kwalifikacji personelu opieki długoterminowej[212],
- poprawę jakości i dostępności środowiskowej opieki długoterminowej, w tym domowej opieki pielęgniarskiej i dziennych domów opieki medycznej,
- poprawę dostępu do stacjonarnych form opieki geriatrycznej, paliatywnej i hospicyjnej,
- upowszechnienie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej, m.in. w ramach centrów zdrowia psychicznego,
- zwiększenie dostępności do wykwalifikowanych usług i programów w zakresie opieki psychiatrycznej i psychologicznej dla dzieci i młodzieży.

Cel operacyjny 2.3. Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego

Budowa **spójności społecznej** wymaga podejmowania szeregu działań mających na celu **ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego** rodzin i osób zaliczanych do **grup defaworyzowanych,** które bez wsparcia nie są w stanie poprawić swojej sytuacji. Zmniejszenie nierówności społecznych i integracja społeczna rodzin i osób narażonych na marginalizację wpływa też pozytywnie na gospodarkę poprzez aktywizację społeczną i zawodową osób wykluczonych. W tym kontekście powinny być podejmowane działania mające na celu wspieranie aktywnego włączania społecznego, poprawę **standardu mieszkań** pozbawionych podstawowych mediów (WC, łazienka, centralne ogrzewanie), m.in. poprzez kompleksową rewitalizację oraz ograniczenie **ubóstwa energetycznego**. Innymi wymiarami wykluczenia, ograniczającymi pełne uczestnictwo w życiu społecznym oraz gospodarczym i wymagającymi interwencji, są: **wykluczenie transportowe,** które dotyczy szczególnie peryferyjnych obszarów województwa oraz **wykluczenie cyfrowe**, na które narażeni są zwłaszcza seniorzy**.** Istotne będą również działania ułatwiające zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkaniowych, szczególnie wśród o niskich dochodach.

Zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa generują zapotrzebowanie na określone usługi społeczne, w tym na usługi związane z medycyną przeciwstarzeniową, a zwłaszcza usługi opiekuńcze dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Preferowane będą usługi społeczne świadczone w **formach zdeinstytucjonalizowanych** przez środowisko lokalne

[212] Opieka długoterminowa – zgodnie z definicją Ministerstwa Zdrowia – to długookresowa, profesjonalna pielęgnacja i rehabilitacja oraz kontynuacja leczenia farmakologicznego i postępowania dietetycznego w warunkach domowych. Pielęgniarska opieka długoterminowa realizowana jest w domu chorego.

w miejscu zamieszkania tych osób, także w postaci **ośrodków wsparcia** (m.in. środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy i kluby seniora) oraz **mieszkań chronionych i wspomaganych.** Pozwoli to na wydłużenie pozostawania osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i z niepełnosprawnościami w środowisku domowym, co wzmocni **poczucie godności i podmiotowości** tych osób. Działania te przyczynią się również do odciążenia rodzin, a tym samym zwiększą szanse opiekunów na zatrudnienie i wpłyną na poprawę jakości opieki domowej sprawowanej nad osobami niesamodzielnymi. **Proces deinstytucjonalizacji** usług jest najbardziej zaawansowany w obszarze opieki nad dziećmi, gdzie w miejsce placówek opiekuńczo-wychowawczych upowszechniana jest **rodzinna piecza zastępcza** i ten kierunek będzie kontynuowany. Będą również wspierane rodziny celem wzmocnienia pełnienia przez nie funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Bardzo ważnym kierunkiem działań będzie **poprawa dostępności przestrzeni publicznych** dla osób ze szczególnymi potrzebami i o ograniczonej samodzielności, w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych, przy uwzględnieniu zasad uniwersalnego projektowania.

Konieczne będzie także podejmowanie skutecznych działań mających na celu **wyjście z bezdomności i uzależnienia** osób nimi dotkniętych, co umożliwi reintegrację społeczną tych grup. Rozwiązywaniu problemów społecznych mieszkańców służyć powinny też **innowacje społeczne,** takie jak np. **gospodarstwo opiekuńcze czy dom wielopokoleniowy.** Istotną rolę we wspieraniu integracji społecznej i zawodowej osób ubogich i narażonych na wykluczenie społeczne, w tym na obszarach zdegradowanych i rewitalizowanych, powinny odgrywać **podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe oraz Lokalne Grupy Działania.** Rozwój **sektora ekonomii społecznej i solidarnej** przyczyni się do wzrostu roli tego sektora w gospodarce i w rozwiązywaniu problemów społecznych.

Kierunki działań i działania:

2.3.1. Wsparcie dla rodzin i osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem, m.in. poprzez:

- rozwój systemu wspierania rodziny w środowisku, w tym zwiększenie podaży usług na rzecz rodziny, m.in. wczesne kompleksowe wspieranie rozwoju dziecka, poradnictwo specjalistyczne, placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży,
- rozwój różnych form wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych ubóstwem energetycznym oraz mieszkających w substandardowych lokalach mieszkalnych[213], w tym położonych na wsi i na terenach starej zabudowy kamienicowej w miastach – m.in. poprzez ich kompleksową rewitalizację,
- działania mające na celu ograniczenie skali wykluczenia transportowego, zwłaszcza osób zamieszkujących peryferyjnie położone gminy oraz skali wykluczenia cyfrowego, szczególnie wśród seniorów,
- tworzenie warunków służących włączeniu społecznemu osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i osób z niepełnosprawnościami, m.in. poprzez poprawę dostępu do terapii i rehabilitacji oraz pracy dostosowanej do ich możliwości,
- wspieranie działań na rzecz zaspokojenia podstawowych potrzeb mieszkaniowych rodzin o niskich i przeciętnych dochodach oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- rozwój różnych form pomocy i wsparcia dla osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem, w tym: bezdomnych (m.in. noclegownie, schroniska, ogrzewalnie), uzależnionych (m.in. profilaktyka, terapia, rehabilitacja).

2.3.2. Rozwój placówek i usług świadczonych przez lokalne środowiska (deinstytucjonalizacja usług), m.in. poprzez:

- rozwój i upowszechnienie środowiskowych form usług opiekuńczych, w tym również wsparcie opiekunów osób o ograniczonej samodzielności, takich jak: osoby starsze, osoby z chorobami przewlekłymi, z chorobami otępiennymi oraz psychicznymi (m.in. opieka dzienna, domowa, wytchnieniowa, szkolenia, wypożyczalnie sprzętu medycznego),
- rozwój dziennych ośrodków wsparcia (m.in. środowiskowy dom samopomocy, dzienny dom pomocy) oraz mieszkalnictwa wspomaganego i chronionego, a także usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami,
- rozwój innowacji społecznych (m.in. dom wielopokoleniowy, gospodarstwo opiekuńcze),

[213] Substandardowy lokal mieszkalny – mieszkanie w złym stanie technicznym, bez toalety, łazienki, centralnego ogrzewania.

- popularyzacja opieki długoterminowej w placówkach przyjaznych dla podopiecznych (np. rodzinny dom opieki, kameralny dom opieki),
- wspieranie działań na rzecz przystosowania przestrzeni publicznych, zapewnienia dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych, przy uwzględnieniu uniwersalnego projektowania albo zastosowania racjonalnego usprawnienia,
- rozwój i wsparcie systemu rodzinnej pieczy zastępczej, w tym m.in. promowanie i wdrażanie nowych rozwiązań oraz tworzenie infrastruktury pieczy zastępczej.

2.3.3. Rozwój ekonomii społecznej i solidarnej, m.in. poprzez:

- zwiększenie konkurencyjności rynkowej przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej (PES), w tym m.in. poprzez wspieranie partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i samorządów lokalnych w realizacji usług społecznych oraz nawiązanie współpracy tych podmiotów z biznesem, a także wparcie doradcze dla PES,
- rozwój podmiotów reintegracji społecznej i zawodowej, w tym: Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej, Warsztatów Terapii Zajęciowej, Zakładów Aktywności Zawodowej,
- zaangażowanie podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w rozwiązywanie problemów społecznych na obszarach zdegradowanych i rewitalizowanych, wsparcie zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem.

3. SFERA PRZESTRZENNA – CEL STRATEGICZNY: ATRAKCYJNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ

Jednym ze strategicznych założeń w sferze przestrzennej jest stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju województwa poprzez kreowanie atrakcyjnej i dostępnej przestrzeni, co będzie sprzyjało rozwojowi gospodarczemu i poprawie jakości życia mieszkańców, przy jednoczesnym poszanowaniu zasobów środowiska. Podjęte działania będą wymagały systemowego podejścia m.in. do zagadnień związanych z **adaptacją do zmian klimatu i poprawą jakości środowiska** oraz ochroną i kształtowaniem **krajobrazu**. Równie ważnym aspektem będzie stworzenie efektywnych sieci infrastrukturalnych poprzez zwiększenie dostępności **transportowej i teleinformatycznej**, zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz racjonalne gospodarowanie odpadami.

Osiągnięcie założonego celu w oparciu o zdefiniowane wyzwania wymagać będzie szerokiego spektrum strategicznych działań realizowanych przy założeniu ograniczenia ingerencji w tereny cenne przyrodniczo, w szczególności na obszary Natura 2000. W obliczu nasilających się zmian klimatycznych niezbędne staje się podjęcie interwencji w zakresie eliminacji emisji **zanieczyszczeń powietrza**, szczególnie w miastach, poprawy **jakości wód,** zdrowotności lasów oraz przeciwdziałania skutkom suszy i zjawisk ekstremalnych. Niezwykle istotne zagadnienie stanowi także ochrona wartości **dziedzictwa kulturowego,** zwłaszcza poprzemysłowego, wielokulturowego i filmowego, oraz **walorów przyrodniczych**, przy jednoczesnym zachowaniu harmonii w krajobrazie. Obszarem szczególnego wsparcia będzie system transportowy. W celu zwiększenia dostępności kluczowe będą działania polegające na dopełnieniu **strategicznego układu drogowego** i włączeniu województwa w system **szybkich połączeń kolejowych**, szczególnie w ramach sieci TEN-T wzmacniającej powiązania międzynarodowe, międzyregionalne i układu bipolarnego metropolii Warszawy i Łodzi oraz zapewnieniu lotniczej obsługi województwa. W celu osiągnięcia przesunięcia modalnego na rzecz bardziej **zrównoważonych form transportu** priorytetem będzie stworzenie atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty przewozowej publicznego transportu zbiorowego, w tym realizacja w pełni zintegrowanych i przyjaznych pasażerom węzłów przesiadkowych oraz zwiększenie **intermodalności transportu towarowego**. Dodatkowo działania będą koncentrowały się na tworzeniu odpowiednich warunków inwestycyjnych dla rozwoju usług logistycznych sprzyjających kształtowaniu się węzła logistycznego o znaczeniu europejskim.

Wyzwaniem będzie przeprowadzenie przekształceń systemu energetycznego, wspierającego transformację województwa w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, w tym znaczący wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych.

Nastąpi również **racjonalizacja gospodarki odpadami** w kierunku zmniejszenia negatywnego wpływu na środowisko i rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym. Ostatnim filarem budowy nowoczesnej infrastruktury

będzie zwiększenie dostępności do **usług teleinformatycznych** opartych zarówno o sieci przewodowe, jak i bezprzewodowe.

Cel operacyjny 3.1. Adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska

Zmiany klimatyczne i nasilenie zjawisk ekstremalnych w ostatnich latach stały się obecnie wyraźnym czynnikiem wpływającym na obniżenie jakości życia. Działalność człowieka wywiera presję na wszystkie elementy środowiska, wpływając na pogorszenie jakości powietrza, w szczególności w miastach, zanieczyszczenie wód, deficyt wody i intensyfikację skutków suszy, co w dłuższym okresie spowoduje wzrost ryzyka suszy oraz ograniczenie zasobów dyspozycyjnych wód powierzchniowych i podziemnych. Istotnym jest więc podjęcie działań minimalizujących negatywne zmiany środowiska, obejmujących m.in. przeciwdziałanie skutkom suszy oraz skuteczne zarządzanie ryzykiem powodziowym.

Do **poprawy jakości powietrza** przyczyni się **rozwój systemów infrastrukturalnych** dla celów grzewczych, który będzie sprzyjał zmniejszeniu emisji powierzchniowej oraz **rozwój nisko- i zeroemisyjnego transportu,** który doprowadzi do ograniczenia emisji liniowej jako problemu wynikającego z rozwiniętego transportu drogowego i zapóźnień w przeprowadzaniu zmiany modelu polityki transportowej. Ponadto kształtowanie korytarzy przewietrzających na terenach zurbanizowanych będzie sprzyjać utrzymaniu korzystnych warunków aerosanitarnych. **Dla poprawy jakości wód** konieczna będzie intensyfikacja działań w zakresie realizacji sieci kanalizacyjnych oraz działania skierowane na odnowienie i przywrócenie naturalności rzekom, zapobieganie dalszej degradacji zbiorników retencyjnych (w tym m.in. Zalewu Sulejowskiego), a także służące osiągnięciu celów środowiskowych, zwłaszcza dla jednolitych części wód powierzchniowych, poprzez ograniczenie dopływu zanieczyszczeń z różnych źródeł. Efektem podejmowanych działań będzie poprawa jakości wód powierzchniowych i doprowadzenie większości z nich do dobrego stanu/potencjału ekologicznego oraz dobrego stanu chemicznego.

Przeciwdziałanie skutkom suszy w województwie łódzkim będzie realizowane poprzez wdrożenie rozwiązań służących poprawie zdolności retencyjnych zlewni, co sukcesywnie będzie zmniejszać niedobory wody. Zakres tych działań będzie obejmował m.in. zwiększenie ilości i jakości dyspozycyjnych zasobów wodnych w krajobrazie przy jednoczesnej ochronie różnorodności biologicznej, budowę obiektów retencyjnych, zwiększanie lub odtwarzanie naturalnej retencji (m.in. mokradeł i starorzeczy) oraz retencji dolinowej/korytowej, rozwój systemów melioracyjnych oraz zwiększenie ilości materii organicznej w glebie. Podjęcie interwencji w tym zakresie doprowadzi do zwiększenia retencji wód, zminimalizowania wpływu zjawiska suszy na środowisko oraz utrzymania funkcji żywicielskiej. Chronione będą również zasoby wód podziemnych, poprzez modernizację i wymianę sieci w systemach wodociągowych. Problemem wymagającym pilnego rozwiązania jest zwiększenie odporności na występowanie deszczy nawalnych oraz powodzi nagłych[214], szczególnie na terenach miejskich, m.in. poprzez budowę i rozwój systemów odwodnienia ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań powtórnego wykorzystania wód (m.in. retencji). Doprowadzenie do **ograniczenia skutków zjawisk ekstremalnych** wymaga inwestycji służących minimalizacji skutków katastrof o charakterze naturalnym (np. powodzi, wichur, upałów).

Kierunki działań i działania:

3.1.1. Poprawa jakości powietrza, m.in. poprzez:

- ograniczenie emisji powierzchniowej, w tym m.in. termomodernizacje, wymiana źródeł ciepła na proekologiczne (m.in. wykorzystujące OZE, pompy ciepła), wspieranie realizacji budownictwa pasywnego i energooszczędnego, budowa, rozbudowa i modernizacja systemów ciepłowniczych (m.in. kogeneracja i trigeneracja) oraz dystrybucyjnych systemów gazowniczych (w tym rozwój gazyfikacji metodą LNG),
- ograniczenie emisji ze źródeł o charakterze liniowym, w tym m.in.: rozwój spójnego systemu tras rowerowych (m.in. regionalnych, ponadregionalnych i międzynarodowych) wraz z infrastrukturą oraz z systemami rowerów publicznych[215]; realizacja rozwiązań organizacyjnych sprzyjających kształtowaniu zrównoważonego transportu; promocja ekomobilności i rozwój nowoczesnych form przemieszczania się; budowa systemów zasilania pojazdów zero- i niskoemisyjnych,

[214] Plan adaptacji do zmian klimatu miasta Łodzi do roku 2030.
[215] Stanowiących uzupełnienie systemów publicznego transportu zbiorowego.

- utrzymanie i tworzenie korytarzy przewietrzających, wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień na ulicach i placach oraz zalesień na nieużytkach.

3.1.2. Ochrona zasobów wód oraz poprawa ich jakości, m.in. poprzez:

- rozwój systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, w tym m.in.: rozbudowa i modernizacja ujęć wody pitnej i urządzeń do jej uzdatniania oraz sieci wodociągowej; rozbudowa oczyszczalni ścieków i kanalizacji w aglomeracjach ściekowych w KPOŚK w celu osiągnięcia pełnej obsługi tą siecią mieszkańców, budowa i rozbudowa kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków na obszarach miejskich i wiejskich poza aglomeracjami ściekowymi; wdrażanie inteligentnego systemu zarządzania siecią wodociągowo-kanalizacyjną;
- ograniczenie eutrofizacji wód powierzchniowych, w tym m.in. ochrona, poprawa oraz zapobieganie pogorszeniu stanu/potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych, zaniechanie i stopniowe eliminowanie emisji zanieczyszczeń do wód powierzchniowych (substancji priorytetowych, substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego) m.in. z zastosowaniem indywidualnych systemów gromadzenia i unieszkodliwiania ścieków, w tym przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach zabudowy rozproszonej; renaturyzacja rzek i zbiorników wodnych; wdrażanie dobrych praktyk rolniczych minimalizujących produkcję zanieczyszczeń z wykorzystaniem rozwiązań biotechnologicznych i ekohydrologicznych; tworzenie wysokoefektywnych stref ekotonowych systemu rzecznego i zbiorników retencyjnych.

3.1.3. Przeciwdziałanie skutkom suszy i zmniejszanie niedoborów wody, m.in. poprzez:

- poprawę zdolności retencyjnych, w tym m.in. zwiększanie naturalnej retencji oraz przywracanie naturalnych warunków przepływu za pomocą wprowadzania zalesień i zadrzewień; ograniczenie przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne; stosowanie rozwiązań służących spowalnianiu spływu wód; ochrona obszarów źródliskowych, terenów podmokłych, zbiorników wodnych; odtwarzanie i ochrona mokradeł oraz starorzeczy; budowa małych i średnich obiektów retencjonujących wodę (w tym wielofunkcyjnych zbiorników retencyjnych); odtwarzanie zdolności retencji dolinowej/ korytowej; zagospodarowanie wód opadowych w miejscu ich powstawania, budowa i rozwój systemów odwodnienia ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań powtórnego wykorzystania wód,
- prowadzenie racjonalnej gospodarki rolnej, w tym wdrażanie najnowszych technologii agrotechnicznych, stosowanie upraw roślin bardziej odpornych na susze; przebudowa systemów melioracyjnych odwadniających na odwadniająco-nawadniające wraz z uwzględnieniem systemu małej retencji; odtwarzanie urządzeń piętrzących[216]; zachowanie trwałych użytków zielonych i uprawa międzyplonów; utrzymywanie istniejących oraz tworzenie nowych ostoi różnorodności biologicznej (m.in. miedze, sady z tradycyjnymi odmianami drzew owocowych); zastosowanie Internety Rzeczy; redukcja emisji gazów cieplarnianych ze źródeł rolniczych.

3.1.4. Ograniczanie skutków zjawisk ekstremalnych, m.in. poprzez:

- rozwój infrastruktury przeciwzagrożeniowej, w tym m.in.: budowa i modernizacja kanalizacji deszczowej (wraz ze zwiększaniem retencji podziemnej), systemu łączności i monitoringu wczesnego ostrzegania (w tym m.in. lotniczego),
- doposażanie sprzętowe służb usuwających skutki zjawisk ekstremalnych, m.in. opadów śniegu, wichur, powodzi, pożarów,
- realizację inwestycji przeciwpowodziowych, m.in. budowa i modernizacja obiektów hydrotechnicznych, w tym wielofunkcyjnych zbiorników retencyjnych[217] i innych urządzeń wodnych, ekologicznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych, rozbudowa magazynów przeciwpowodziowych, racjonalne gospodarowanie obszarami zagrożenia powodziowego,
- realizację inwestycji przeciwpożarowych, m.in. budowa i modernizacja obiektów obserwacyjnych, dojazdów pożarowych i punktów czerpania wody, budowa zbiorników retencyjnych o funkcji przeciwpożarowej.

[216] m.in. zgłoszonych przez Marszałka Województwa Łódzkiego do projektu Planu Przeciwdziałania Skutkom Suszy.
[217] m.in. inwestycji wynikających z Założeń do Programu przeciwdziałania niedoborowi wody na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 (M.P. z dnia 4 października 2019 r., poz. 941) oraz projektu Planu Przeciwdziałania Skutkom Suszy.

Cel operacyjny 3.2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu

Antropogeniczne zmiany środowiska, w tym m.in. presja urbanizacyjna, są zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Istotą skutecznej ochrony i właściwego kształtowania przestrzeni powinno być zachowanie powiązań pomiędzy walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi oraz kulturowymi. Utrzymanie wartości krajobrazu kulturowego będzie wymagać szeregu działań ochronnych, zwłaszcza ukierunkowanych na **zachowanie kompletności i integralności zasobu**. W odniesieniu do zdegradowanych zasobów dziedzictwa kulturowego kluczowe znaczenie będzie mieć **realizacja procesów rewitalizacji**, zmierzających do przywracania funkcji użytkowych, w tym m.in. kulturalnych, turystycznych i rekreacyjnych. W rewaloryzacji przestrzeni miejskiej istotną rolę odgrywać będą działania w zakresie wprowadzania elementów zieleni.

W zakresie ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych najistotniejszym działaniem zapewniającym osiągnięcie założonego celu będzie powiększenie oraz **uspójnienie regionalnego systemu obszarów chronionych**, co zapewni jego powiązanie z systemem krajowym i międzynarodowym oraz w pewnym stopniu ograniczy presję urbanizacyjną. Istotną rolę odgrywać będą działania sprzyjające ochronie, wzbogacaniu i odtwarzaniu różnorodności biologicznej, które zminimalizują ryzyko degradacji obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo.

Zachowanie i poprawa jakości zasobów przyrodniczo-krajobrazowych są zasadniczymi czynnikami wpływającymi na atrakcyjność turystyczną województwa. W kształtowaniu turystycznej marki województwa istotne będzie **racjonalne wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych** na potrzeby turystyki zrównoważonej i rekreacji. Rozwijać się będzie również branża turystyki zdrowotnej (w tym uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej) wykorzystującej potencjał zasobów wód termalnych i leczniczych. Tworzenie regionalnego systemu obszarów chronionych nie utrudni powstawania na tych terenach ekologicznych tras i szlaków turystycznych z niezbędną infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną. Równocześnie podnoszenie standardów infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej będzie korzystnie wpływać na rozwój tzw. „przemysłu czasu wolnego" skierowanego do wszystkich grup wiekowych.

W zakresie kształtowania krajobrazu oraz zwiększania potencjału przyrodniczego jednym z istotnych działań będzie **aranżowanie terenów zieleni o wysokich walorach użytkowych, estetycznych oraz edukacyjnych**. Wprowadzanie elementów zieleni będzie odgrywać ważną rolę w rewaloryzacji przestrzeni, zwłaszcza miejskiej, i wpłynie na poprawę adaptacyjności do zmian klimatu obszarów o intensywnej zabudowie. Wielofunkcyjne ogrody i parki staną się atrakcyjnym miejscem dla rodzinnego i aktywnego wypoczynku, a wprowadzanie elementów błękitno-zielonej infrastruktury, w tym zielonych enklaw (zielone podwórka i przedogródki, ogrody społeczne, zielone dachy i ściany, zielone przystanki) przyczyni się do stworzenia estetycznej i przyjaznej przestrzeni. Priorytetem w zakresie kształtowania terenów zieleni będzie tworzenie Zielonych Sieci.

Odpowiedzialne i **zrównoważone kształtowanie przestrzeni** z poszanowaniem wartości dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w którym nacisk kładzie się m.in. na minimalizację negatywnej ingerencji człowieka w krajobraz, ograniczanie i niwelowanie zjawiska urbanizacji oraz rosnącego chaosu przestrzennego, będą determinantą wysokiej jakości krajobrazu, a tym samym jakości życia ludzi. Atrakcyjność krajobrazu i jakość środowiska przyrodniczego będą współdecydować o wartości rynkowej przestrzeni, nieruchomości i wartości majątku narodowego w długiej perspektywie trwania.

Kierunki działań i działania:

3.2.1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

- zachowanie kompletności i integralności zasobu jako czynnika definiującego krajobraz kulturowy i tożsamość regionalną, ze szczególnym uwzględnieniem pomników historii, zabytków reprezentatywnych[218], historycznych jednostek przestrzennych oraz unikatowych komponentów dziedzictwa m.in. poprzemysłowego, związanego z komunikacją[219], sakralnego, rezydencjalnego[220], filmowego, mniejszości narodowych, drewnianego,

[218] Zgodnie z wykazem zawartym w obowiązującym Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027 oraz kolejnych jego edycjach.
[219] Elementy komunikacyjnej infrastruktury technicznej (kolejowej, tramwajowej, drogowej) – liniowe i punktowe, m.in. kolejki wąskotorowe, mosty, dworce.
[220] Założenia pałacowo- i dworsko-parkowe.

- wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, naukowo-edukacyjne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych i przyrodniczych,
- zwiększenie skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych, w tym wspieranie projektów rewitalizacji zabytków, rozszerzenie możliwości finansowania, wspieranie alternatywnych form finansowania dziedzictwa kulturowego, np. finansowanie społecznościowe,
- inwentaryzacja i promocja lokalnych form architektonicznych zabudowy, promowanie wiedzy o architekturze, przygotowanie katalogów wzorów projektowania form nowej architektury (zgodnej z tradycją lokalną) wpisanej w kontekst krajobrazowy.

3.2.2. Ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych, m.in. poprzez:

- utworzenie spójnego regionalnego systemu obszarów chronionych (SOCh), utrzymanie ochrony jego istniejących elementów, weryfikację obszarów chronionego krajobrazu o nieuporządkowanym statusie prawnym oraz powoływanie nowych i zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną,
- przeciwdziałanie i niwelowanie procesów niekontrolowanej suburbanizacji oraz postępującego chaosu przestrzennego,
- ochronę, wzbogacanie, odtwarzanie i monitoring różnorodności biologicznej, utrzymanie istniejących form ochrony przyrody spoza SOCh oraz powoływanie nowych, utrzymanie i kształtowanie ostoi najwyższej różnorodności biologicznej, renaturyzację ekosystemów zdegradowanych, restytucję zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, kontrolę i ograniczanie ekspansji gatunków inwazyjnych, stworzenie kompleksowego monitoringu krajobrazowego,
- wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych na potrzeby turystyki zrównoważonej, z uwzględnieniem m.in. turystyki: aktywnej, poznawczej, ekologicznej, edukacyjnej, rodzinnej, zdrowotnej (w tym uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej).

3.2.3. Rewaloryzowanie, poszerzanie i wzbogacanie przestrzeni o atrakcyjnie zaaranżowane tereny zieleni m.in. takie jak:

- ogrody rekreacyjno-sportowe (wraz z takimi obiektami jak m.in. place zabaw, boiska, kameralne stadiony lokalne, mini amfiteatry, siłownie na świeżym powietrzu, korty tenisowe, skateparki, kąpieliska, stoki narciarskie i lodowiska),
- ogrody owocowe (np. sady z tradycyjnymi odmianami drzew owocowych, winnice),
- ogrody edukacyjne (np. ogrody botaniczne, arboreta, ogrody tematyczne, ogrody historyczne, ogrody popularno-naukowe, ogrody sensoryczne, ogrody zoologiczne),
- zabytkowe formy zieleni (np. przy obiektach rezydencjalnych i sakralnych),
- zielone enklawy (np. zielone podwórka i przedogródki, ogrody społeczne, łąki kwietne, parki „kieszonkowe", „zielone dachy", „zielone przystanki", „zielone ściany") wraz z elementami uzupełniającymi tereny zieleni (np. pasieki na dachach, budki dla ptaków),
- Zielone Sieci rozumiane jako połączenia ogrodów o różnorodnych funkcjach drogami rowerowymi, ścieżkami dla pieszych wzbogacone infrastrukturą turystyczną, np. wiaty turystyczne i punkty widokowe.

Cel operacyjny 3.3. Zwiększenie dostępności transportowej

Rozwój i **dopełnienie strategicznego układu transportowego województwa,** szczególnie w ramach transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, stanowi jedno z kluczowych wyzwań zwiększających atrakcyjność i dostępność województwa, przyczyniających się do wzmacniania powiązań międzyregionalnych oraz pozwalających na pełne zdyskontowanie położenia województwa w kraju i Europie. Istotą dobrze i efektywnie funkcjonującego systemu transportowego wychodzącego naprzeciw najważniejszym wyzwaniom i sprzyjającego rozwojowi Łódzkiego jest rozwinięta, **zintegrowana i nowoczesna infrastruktura transportowa**, wspierana odpowiednimi działaniami organizacyjnymi oraz skutecznie zarządzana.

Kluczowym aspektem wydajnego systemu transportowego służącym osiągnięciu założonego celu będzie **zwiększenie dostępności drogowej** realizowane m.in. dzięki dopełnieniu strategicznego układu drogowego województwa i zdyskontowaniu jego przebiegu poprzez zapewnienie sprawnych połączeń z węzłami, realizacji nowych węzłów drogowych i obwodnic oraz podniesieniu standardów technicznych dróg publicznych. Pozwoli to na włączenie województwa w system połączeń krajowych i europejskich (szczególnie w kontekście Centralnego Portu Komunikacyjnego) oraz wzmocni spójność wewnętrzną zapewniając komfortowe przemieszczanie się, poprawę bezpieczeństwa i płynności ruchu. Kolejnym kluczowym elementem dla realizacji celu będzie **włączenie województwa w system szybkich połączeń kolejowych i zwiększenie jego dostępności kolejowej**. Zostanie to osiągnięte dzięki inwestycjom w rozbudowę układu kolejowego i infrastruktury punktowej, w tym realizację systemu **ciągów stanowiących dojazd do Centralnego Portu Komunikacyjnego**, m.in. linii **Kolei Dużych Prędkości (KDP[221]),** po której prowadzony będzie również szybki ruch regionalny. Rozwój i poprawa jakości infrastruktury oraz eliminacja „wąskich gardeł", w tym udrożnienie węzłów kolejowych (m.in. Łódzkiego Węzła Kolejowego), a także włączenie wąskotorowych linii kolejowych w obsługę obszarów wykluczonych komunikacyjnie oraz zwiększanie oferty pasażerskiej na liniach z dominującym ruchem towarowym, stworzy realną konkurencję dla indywidualnego transportu samochodowego i przyczyni się do zwiększenia udziału kolei w przewozach pasażerskich, zarówno w podróżach krajowych, jak i regionalnych[222]. W obliczu dalszego dynamicznego wzrostu popytu na pasażerskie przewozy lotnicze kluczowe będzie podjęcie działań dla **zwiększenia dostępności lotniczej województwa.** Szczególnie ważny w kontekście międzykontynentalnego zasięgu połączeń będzie hub lotniczy w Centralnym Porcie Komunikacyjnym. Do czasu jego powstania obsługę lotniczą regionu zapewni PL Łódź, który po realizacji CPK będzie pełnić rolę rezerwową w zakresie lotów krajowych, czarterowych, biznesowych. Dodatkowe możliwości stwarza lotnisko sportowe w Piotrkowie Trybunalskim, które w przyszłości może stać się elementem infrastruktury podwójnego zastosowania.

System transportowy należy rozwijać w kierunku bardziej **zrównoważonym i ekologicznym**, przy jednoczesnym zastosowaniu nowoczesnych technologii podnoszących jego efektywność oraz dążeniu do **przesunięcia modalnego** na rzecz rozwoju nowoczesnych, zintegrowanych i przyjaznych środowisku środków transportu. W związku z tym istotne będzie **stworzenie atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty przewozowej publicznym transportem zbiorowym**, w ramach którego zakłada się realizację inwestycji podnoszących jakość infrastruktury, w tym zintegrowanych węzłów przesiadkowych, infrastruktury liniowej i punktowej. Dodatkowo dla zachęcenia podróżnych kluczowe będą inwestycje w nowoczesny park taborowy (autobusowy, tramwajowy i kolejowy) uwzględniający potrzeby osób z niepełnosprawnościami i o ograniczonych możliwościach poruszania się.

Przyjmuje się, że m.in. rozbudowa układu kolejowego, w tym linii prowadzących do terminali, rozwój terminali intermodalnych i stworzenie odpowiednich warunków inwestycyjnych, przyczynią się do **zwiększenia intermodalności transportu towarowego i rozwoju usług logistycznych**, a w konsekwencji do wzrostu gospodarczego i konkurencyjności województwa, przedsiębiorczości i zatrudnienia, umacniając wysoką pozycję województwa w branży logistycznej. Kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju będzie miała współpraca podmiotów branży transportowo-logistycznej, tak aby w pełni wykorzystać potencjał dotychczasowego doświadczenia na rzecz efektu synergii. Dodatkowo wsparciu potencjału logistycznego regionu służyć będzie rozwój funkcji cargo na lotnisku w Piotrkowie Trybunalskim.

Ponadto w kontekście wzmacniania systemu obronności kraju, wzrastać będzie strategiczne znaczenie lotnisk wojskowych zlokalizowanych w regionie.

[221] Koleje Dużych Prędkości – podsystem kolejowych przewozów pasażerskich charakteryzujący się znacznie większą prędkością handlową pociągów niż pozostałe rodzaje przewozów: linie zbudowane specjalnie dla dużych prędkości, pozwalające na osiąganie prędkości równej lub większej niż 250 km/h, linie o standardzie dostosowanym do dużych prędkości, pozwalające na osiąganie prędkości rzędu 200 km/h.

[222] Zgodnie z Koncepcją CPK, poza pociągami KDP, po nowych liniach kolejowych będzie możliwość prowadzenia ruchu o charakterze regionalnym, dzięki czemu możliwe będzie wykreowanie szybkich połączeń o charakterze regionalnym, łączących Łódź z m.in. Wieruszowem, Sieradzem, Łowiczem i Skierniewicami.

Kierunki działań i działania:

3.3.1. Zwiększenie dostępności drogowej województwa, m.in. poprzez:

- dopełnienie strategicznego układu drogowego wraz z realizacją sprawnych powiązań z węzłami, w tym m.in. wspieranie: budowy, przebudowy i rozbudowy autostrad i dróg ekspresowych; budowy nowych węzłów drogowych; budowy nowych i dostosowania do odpowiednich standardów istniejących odcinków dróg dojazdowych do węzłów, szczególnie w rejonie Łodzi,
- rozwój i poprawę parametrów technicznych dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym m.in. wspieranie: budowy, przebudowy i rozbudowy dróg i obiektów mostowych (w tym inwestycji zwiększających bezpieczeństwo ruchu drogowego); budowy obwodnic; wdrażania inteligentnych systemów transportowych[223] (np. system sterowania ruchem, informacja drogowa itp.).

3.3.2. Włączenie w system szybkich połączeń kolejowych i zwiększenie dostępności kolejowej województwa, m.in. poprzez:

- budowę i rozbudowę linii kolejowych stanowiących ciągi doprowadzające do Centralnego Portu Komunikacyjnego, w tym m.in. budowę nowej linii kolei dużych prędkości Warszawa – Centralny Port Komunikacyjny – Łódź – Wrocław/Poznań, umożliwiającej prowadzenie szybkiego ruchu regionalnego,
- rozwój kluczowych elementów układu kolejowego, w tym m.in. wspieranie: poprawy parametrów technicznych istniejących linii kolejowych (np. elektryfikacji linii, eliminacji „wąskich gardeł"); budowy nowych linii kolejowych (np. Bełchatów – Wieluń, Łódź (w tym Port Lotniczy Łódź) – Bełchatów, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki – CMK); budowy i modernizacji infrastruktury punktowej (np. stacji i przystanków kolejowych oraz przejazdów drogowo-kolejowych, w tym realizacja rozwiązań bezkolizyjnych); wdrażania inteligentnych systemów transportowych (np. ERTMS[224]).

3.3.3. Zwiększenie dostępności lotniczej województwa, m.in. poprzez:

- wspieranie realizacji Centralnego Portu Komunikacyjnego,
- zapewnienie połączeń lotniczych krajowych i międzynarodowych.

3.3.4. Stworzenie atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty przewozowej publicznym transportem zbiorowym, m.in. poprzez:

- poprawę jakości infrastruktury publicznego transportu zbiorowego, infrastruktury uwzględniającej potrzeby osób ze szczególnymi potrzebami, w szczególności osób z niepełnosprawnościami i starszych, w tym m.in. wspieranie: doposażenia i realizacji zintegrowanych węzłów przesiadkowych (wraz z systemami parkingów Park&Ride i Bike&Ride[225] oraz powiązaniami funkcjonalno-przestrzennymi z siecią komunikacyjną); modernizacji dworców autobusowych i kolejowych; budowy i przebudowy infrastruktury tramwajowej (w tym o charakterze aglomeracyjnym); tworzenia infrastruktury i rozwiązań organizacyjnych dla uprzywilejowania zbiorowej komunikacji miejskiej; wdrażania inteligentnych systemów transportowych (w tym sterowania ruchem),
- rozwój parku taborowego, w tym m.in. wspieranie: zakupu nowoczesnego zero- lub niskoemisyjnego taboru (np. o alternatywnych źródłach napędu) autobusowego, tramwajowego i kolejowego uwzględniającego wymogi osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych,
- wzmocnienie systemu połączeń publicznym transportem zbiorowym, w tym m.in. wspieranie: rozwoju siatki połączeń i zwiększania częstotliwości kursowania; koordynacji rozkładów jazdy; integracja taryfowo-biletowa.

[223] Inteligentne Systemy Transportowe (ITS) – szeroki zbiór różnorodnych narzędzi bazujących na technologii informatycznej, komunikacji bezprzewodowej i elektronice pojazdowej, umożliwiających sprawne i efektywne zarządzanie infrastrukturą transportową oraz sprawną obsługę podróżnych. W takich systemach funkcjonowanie transportu jest w wysokim stopniu wspierane zintegrowanymi rozwiązaniami pomiarowymi (czujniki, sensory), telekomunikacyjnymi, informatycznymi i informacyjnymi, a także automatycznego sterowania.

[224] ERTMS (ang. European Rail Traffic Management System) – Europejski System Zarządzania Ruchem Kolejowym – projekt ujednoliconego systemu sterowania ruchem kolejowym, który ma zapewnić interoperacyjność transportu kolejowego.

[225] Bike&Ride (B&R) – system parkingów dla rowerów, który umożliwia bezpieczne pozostawienie swojego roweru i kontynuację dalszej podróży przy użyciu publicznego transportu zbiorowego.

3.3.5. Zwiększenie intermodalności transportu towarowego i rozwój usług logistycznych, m.in. poprzez:

- rozwój terminali intermodalnych, w tym m.in. wspieranie: rozbudowy istniejących terminali intermodalnych; budowy nowych obiektów; doposażenia, np. w systemy informatyczne usprawniające funkcjonowanie terminali,
- kształtowanie warunków inwestycyjnych dla rozwoju logistyki w strefie oddziaływania sieci TEN-T i w strategicznych rejonach rozwoju funkcji logistycznych, w tym m.in. wspieranie: przygotowania terenów inwestycyjnych; budowy i rozbudowy parków magazynowych.

Cel operacyjny 3.4. Nowoczesna energetyka w województwie

Zakłada się, że zmiany systemu energetycznego w województwie do 2030 r. oraz docelowo do 2050 r. polegać będą na stopniowym ograniczaniu produkcji energii ze źródeł konwencjonalnych i przechodzeniu na produkcję energii opartej na niskoemisyjnych, innowacyjnych źródłach, przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego w krajowym bilansie produkcji energii i odpowiedzialności społecznej. Kompleks Energetyczny Bełchatów będzie pełnił stabilizującą rolę w systemie elektroenergetycznym przy znacznie niższej emisji dwutlenku węgla do momentu osiągnięcia udziału energii alternatywnej pokrywającego zapotrzebowanie. W procesie systemowych przemian rozwijana będzie energetyka rozproszona i prosumencka pochodząca z OZE (m.in. klastry energii i spółdzielnie energetyczne), w tym lepiej wykorzystany zostanie potencjał m.in. dla geotermii i fotowoltaiki. Niestabilność produkowanej energii z OZE wymagać będzie realizacji magazynów energii.

Rezygnacja z węgla jako głównego źródła produkcji energii spowoduje znaczny ubytek mocy wytwórczej w Elektrowni Bełchatów, której zastąpieniu nie sprostają elektrownie wykorzystujące OZE. Zgodnie z Polityką Energetyczną Państwa do roku 2040 przyjmuje się zatem możliwość zlokalizowania po 2033 r. elektrowni jądrowej w rejonie Bełchatowa, co umożliwi zaspokojenie rosnących potrzeb energetycznych.

Niezwykle ważnym elementem zapewnienia stabilności energetycznej w województwie jest również **rozwój elektroenergetycznych sieci** przesyłowych i dystrybucyjnych wraz z elementami węzłowymi. Przyjmuje się, że **modernizacje sieci elektroenergetycznych** polegać będą na **stosowaniu inteligentnych systemów**, wykorzystujących nowoczesne oraz innowacyjne rozwiązania i urządzenia do sterowania, regulacji i zabezpieczenia sieci. Przyczynią się one do zmniejszenia awaryjności sieci i strat energii na przesyle, spowodują oszczędności w źródłach wytwarzania energii poprzez możliwość wytwarzania mniejszej jej ilości przy takim samym zapotrzebowaniu. Nadwyżki produkowanej energii elektrycznej mogą być magazynowane poprzez przetwarzanie w inne formy energii (np. ciepło – power to heat[226] lub paliwa gazowe – power to gas[227]). Na bezpieczeństwo energetyczne województwa wpływ będą miały również **rozwój i modernizacja sieci gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych**. Zakłada się, że podjęte działania w dziedzinie gazyfikacji koncentrować się będą na podnoszeniu ciśnienia i zwiększaniu średnicy gazociągów, jak również dywersyfikacji kierunków dostaw gazu. Ponadto rozwój **sieci gazowych** powinien dążyć do wprowadzania systemów **inteligentnych,** polegających m.in. na podwyższeniu poziomu automatyzacji i monitoringu, wdrażaniu nowych rozwiązań technologicznych, podwyższaniu bezpieczeństwa oraz wprowadzaniu opomiarowania w czasie rzeczywistym, jak również wprowadzeniu możliwości transportu innych paliw gazowych niż gaz ziemny: biometan, syntetyczny metan, gaz z pokładów węglowych oraz wodór. Problemem pozostaje nieopłacalność ekonomiczna budowy sieci gazowej na obszarach wiejskich.

Kierunki działań i działania:

3.4.1. Rozwój strategicznego systemu elektroenergetycznego, m.in. poprzez:

- wdrażanie niskoemisyjnych, innowacyjnych rozwiązań w produkcji energii, np. wytwarzania wodoru (dla sektora energetycznego i transportowego), syntezy wodoru z dwutlenkiem węgla i wykorzystanie powstałego metanu do produkcji energii elektrycznej,
- wspieranie budowy i rozbudowy instalacji do spalania paliw ze źródeł odnawialnych w sektorze energetycznym oraz technologii ich wytwarzania,

[226] Power to heat – to technologia wykorzystująca nadwyżki energii elektrycznej do produkcji ciepła (pompy ciepła).
[227] Power to gas – to technologia wykorzystująca nadwyżki energii elektrycznej do produkcji paliwa gazowego poprzez procesy elektrolizy (wodór) i metanizacji (metan).

- utrzymanie i rozbudowę systemu elektroenergetycznego, w tym m.in. wspieranie: budowy inteligentnych stacji i sieci elektroenergetycznych *(smart grids);* rozbudowy i modernizacji istniejących stacji i sieci elektroenergetycznych (z uwzględnieniem *smart grids*),
- utrzymanie produkcji energii w Elektrowni Bełchatów do czasu zmiany miksu energetycznego,
- wspieranie budowy instalacji do pozyskiwania energii z OZE (m.in. geotermia, fotowoltaika),
- wspieranie budowy magazynów energii, w tym m.in. magazynowanie poprzez zamianę na inne formy energii,
- wspieranie rozwoju energetyki prosumenckiej i rozproszonej,
- wspieranie tworzenia klastrów energii lub spółdzielni energetycznych,
- wspieranie badań umożliwiających pozyskiwanie energii z OZE.

3.4.2. Rozwój strategicznego[228] systemu gazowego, m.in. poprzez:

- wspieranie budowy, rozbudowy i modernizacji gazociągów wysokiego ciśnienia, w tym m.in. wspieranie budowy sieci inteligentnych,
- wspieranie budowy, rozbudowy i modernizacji stacji gazowych wysokiego ciśnienia, w tym m.in. wspieranie budowy sieci inteligentnych.

Cel operacyjny 3.5. Racjonalizacja gospodarki odpadami

W gospodarce odpadami przyjmuje się ukierunkowanie działań na ochronę środowiska przed zanieczyszczaniem odpadami, przede wszystkim zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami, poprzez propagowanie działań zapobiegających ich powstawaniu, następnie wykorzystywanie odpadów jako źródła cennych surowców, co prowadzić będzie do ochrony wyczerpujących się zasobów naturalnych. Służą temu założenia **Gospodarki Obiegu Zamkniętego** (GOZ), której głównym celem jest zapobieganie powstawaniu odpadów m.in. poprzez rozwój technologii surowcooszczędnych. Zakłada się **usprawnienie systemu instalacji komunalnych do przetwarzania odpadów** oraz **systemu selektywnej zbiórki odpadów** przy uwzględnieniu optymalizacji rozwiązań logistycznych i ekonomizacji odzysku surowców[229] oraz zwiększenie nadzoru nad odbiorem odpadów w celu poprawy jakości uzyskiwanych surowców wtórnych. W gospodarce komunalnymi osadami ściekowymi powstającymi w oczyszczalniach w procesie oczyszczania ścieków zakłada się dążenie do maksymalizacji stopnia wykorzystania zawartych w nich substancji biogennych jako cennych surowców m.in. dla rolnictwa, przy jednoczesnym spełnieniu wszystkich wymogów dotyczących bezpieczeństwa sanitarnego, chemicznego i środowiskowego (realizacja m.in. w ramach KPOŚK). Działania te przełożą się na minimalizowanie ilości składowanych odpadów, tym samym liczby składowisk, a docelowo wyeliminowanie składowania odpadów podlegających recyklingowi oraz biodegradacji.

Dodatkowo zakłada się minimalizowanie skutków zanieczyszczenia środowiska odpadami poprzez **rekultywację zamkniętych składowisk** oraz **likwidację miejsc nielegalnego deponowania odpadów** (tzw. dzikich wysypisk, wyrobisk oraz zdegradowanych terenów poprzemysłowych). Zakłada się również usprawnienie systemu unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych.

Na terenie województwa łódzkiego zakłada się zwiększenie skuteczności usuwania odpadów zawierających azbest, w ramach „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032". Kontynuowana będzie inwentaryzacja wyrobów z azbestu oraz ich unieszkodliwianie poprzez deponowanie na rozbudowanych i wybudowanych w tym celu składowiskach.

Kierunki działań i działania:

3.5.1. Rozwój infrastruktury w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym, m.in. poprzez:

- usprawnienie systemu instalacji komunalnych do przetwarzania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych lub pozostałości z przetwarzania tych odpadów, instalacji do przetwarzania bioodpadów oraz instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych lub odpadów

[228] Obejmuje przesyłowe gazociągi wysokiego ciśnienia.

[229] Ekonomizacja gospodarowania odpadami komunalnymi jest jednym z celów pakietu KE gospodarki o obiegu zamkniętym – tworzenia mechanizmów umożliwiających osiąganie efektów synergii pomiędzy celami ekologicznymi i gospodarczymi (źródło: „System gospodarowania odpadami opakowaniowymi w Polsce wobec wyzwań projektu gospodarki o obiegu zamkniętym" – Analiza Instytutu Sobieskiego nr 78, W-wa, styczeń 2016 r.

pochodzących z przetwarzania odpadów komunalnych z odzyskiem energii, poprzez ich budowę, rozbudowę i modernizację,
- dostosowanie systemu odbioru odpadów komunalnych do wymogów gospodarki cyrkularnej, w tym m.in. wspieranie budowy, rozbudowy, modernizacji: punktów odbioru selektywnie zbieranych odpadów, punktów napraw uszkodzonych urządzeń; sortowni i stacji przeładunkowych odpadów komunalnych oraz rozwoju systemu kaucyjnego w odniesieniu do opakowań,
- usprawnienie oczyszczalni ścieków komunalnych w zakresie modyfikacji metod przeróbki komunalnych osadów ściekowych.

3.5.2. Zmniejszanie negatywnego wpływu odpadów na środowisko, m.in. poprzez:
- rekultywację nieczynnych składowisk odpadów innych niż komunalne, w tym niebezpiecznych,
- rekultywację zamkniętych składowisk odpadów komunalnych,
- usprawnienie systemu unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych,
- likwidację miejsc nielegalnego deponowania odpadów, w tym. m.in. inwentaryzacja oraz monitoring tzw. dzikich wysypisk, wyrobisk poeksploatacyjnych oraz zdegradowanych terenów poprzemysłowych.

3.5.3. Poprawa skuteczności oczyszczania województwa z azbestu, m.in. poprzez:
- rozbudowę składowisk do deponowania odpadów zawierających azbest,
- budowę składowisk do deponowania odpadów zawierających azbest,
- wsparcie działań na rzecz skutecznego usuwania azbestu.

Cel operacyjny 3.6. Zwiększenie dostępności do usług teleinformatycznych

Dostępność i jakość technologii cyfrowych warunkuje zarówno poziom życia mieszkańców, jak i sprawne funkcjonowanie i rozwój gospodarki. W obliczu dynamicznie rosnącego zapotrzebowania na technologie cyfrowe najistotniejsze jest wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości **dostępu do Internetu szerokopasmowego** o wysokich przepustowościach. W związku z tym przewiduje się **rozbudowę światłowodowej sieci telekomunikacyjnej** oraz **sieci komórkowej 3G, 4G, w szczególności budowę 5G.** W kontekście rozwoju sieci kluczowe będzie zapewnienie bezpieczeństwa jej użytkowania oraz **rozwój publicznych punktów dostępowych** (wi-fi), umożliwiający szersze korzystanie **e-usług** przez mieszkańców.

Kierunki działań i działania:

3.6.1. Rozwój przewodowej i bezprzewodowej infrastruktury teleinformatycznej, m.in. poprzez:
- wspieranie utrzymania, rozbudowy i budowy liniowych elementów sieci światłowodowych wraz z węzłami dostępowymi,
- wspieranie utrzymania, rozbudowy i budowy infrastruktury 3G i 4G (LTE),
- wspieranie budowy infrastruktury 5G.

3.6.2. Rozwój, wdrażanie i upowszechnianie nowoczesnych e-usług, w tym m.in.:
- budowa systemów umożliwiających realizację e-usług, w tym m.in. systemu e-zdrowia oraz usług telemedycznych, e-szkolnictwa, systemów obsługi obywateli i przedsiębiorców,
- realizacja programów wspierających ludność w korzystaniu z e-usług,
- wsparcie realizacji działań z zakresu cyberbezpieczeństwa i ochrony sieci,
- rozwój publicznych sieci Wi-Fi.

CEL HORYZONTALNY: EFEKTYWNIE I ODPOWIEDZIALNIE ZARZĄDZANE WOJEWÓDZTWO

Warunkiem skutecznej realizacji zamierzeń i celów rozwoju jest sprawna sfera zarządzania rozwojem, dzięki której Strategia nie pozostaje martwym zbiorem nierealizowanych postulatów. Zarządzanie województwem powinno być przy tym **efektywne**, to znaczy, że rezultat podjętych działań powinien być uzyskany przy możliwie niskich i racjonalnych kosztach. Służą temu działania podnoszące kompetencje administracji, rozwijanie bazy wiedzy o regionie oraz optymalizacja procedur. Podniesieniu efektywności zarządzania rozwojem sprzyjać będzie również szersze wykorzystanie **nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych** niezbędnych do tworzenia e-administracji, w tym m.in. w relacji z mieszkańcami i innymi samorządami oraz do tworzenia baz danych.

W rezultacie szerokiego wykorzystania nowoczesnych technologii, zwiększenia profesjonalizacji kadr oraz dzięki sprawnym i przejrzystym procedurom powstanie **przyjazna dla obywateli administracja**[230].

W związku z obecnym zagrożeniem COVID-19 i możliwością pojawienia się zagrożeń epidemiologicznych w przyszłości kluczowe staje się zapewnienie współpracy służb na wypadek epidemii, integrowanie systemów łączności i zarządzania pomiędzy służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i ratownictwo, odpowiednie wyposażenie służb ratowniczych, edukacja społeczeństwa w zakresie postaw i nawyków zwiększających bezpieczeństwo.

Istotnym elementem **odpowiedzialnego** zarządzania jest wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju na wszystkich szczeblach administracji publicznej. Administracja publiczna powinna lepiej wykorzystywać istniejące instrumenty zlecania zadań publicznych z uwzględnieniem aspektów ekologicznych **(zielone zamówienia)** oraz **klauzul społecznych**.

Kluczowego znaczenia nabiera **współpraca** wszystkich interesariuszy Strategii, w tym w szczególności na linii samorząd województwa – samorządy lokalne, sprzyjając realizacji zintegrowanych projektów. Niezbędne jest zatem podejmowanie działań zachęcających jednostki samorządu, sektora prywatnego i partnerów społecznych do kooperacji oraz promowanie i uświadamianie korzyści płynących ze współpracy. Współpraca samorządów przyczyni się do podniesienia efektywności i optymalizacji kosztów realizowanych projektów i świadczonych usług publicznych. Realizacji Strategii sprzyjać będzie także budowanie partnerstw w zakresie **współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej**.

Niezwykle ważnym elementem zarządzania jest **kształtowanie przestrzeni województwa w sposób zrównoważony**, tj. umożliwiający wykorzystanie jej potencjału dla zwiększania konkurencyjności gospodarczej województwa, podnoszenia jakości życia przy zachowaniu najcenniejszych walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych oraz niwelowaniu zdiagnozowanych barier i nierówności rozwojowych. Gminy posiadają najważniejsze kompetencje w zakresie gospodarowania przestrzenią, opracowując studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz sporządzając miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, stanowiące akt prawa miejscowego. Ponadto narzędziem służącym uzyskaniu pożądanego stanu przestrzeni będzie wykonanie audytu krajobrazowego ze wskazaniem krajobrazów priorytetowych. Dla racjonalnego kształtowania przestrzeni konieczna jest koordynacja procesów planowania i współpraca wszystkich podmiotów, których interesy w tej przestrzeni są realizowane.

Oczekiwanym rezultatem podejmowanych działań będzie unowocześniona administracja, podniesione kompetencje pracowników, zintegrowany system planowania i zarządzania rozwojem, podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego, efektywniejsze wykorzystanie środków UE oraz racjonalne gospodarowanie przestrzenią. Rozwój współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego, przedsiębiorcami, uczelniami i mieszkańcami przyczyni się do efektywnej realizacji założonych celów rozwojowych, wzmocnienia konkurencyjności, podniesienia jakości życia oraz aktywizacji mieszkańców.

Kierunki działań i działania:

a. Podnoszenie wiedzy i umiejętności z zakresu planowania i zarządzania rozwojem pracowników administracji samorządowej wszystkich szczebli, m.in. poprzez:

- wspieranie szkoleń dla pracowników administracji samorządowej, wspieranie warsztatowego systemu wypracowywania wspólnych dla zespołów gmin i powiatów projektów i mechanizmów ich realizacji,
- upowszechnienie wsparcia eksperckiego, rozwijanie systemowej współpracy ze środowiskiem naukowym, biznesowym i społecznym oraz wymianę dobrych praktyk dla jednostek samorządu terytorialnego,
- podnoszenie kompetencji w zakresie stosowania ustawy prawo zamówień publicznych, w szczególności w zakresie zamówień odpowiedzialnych społecznie i „zielonych zamówień" oraz ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym,
- podnoszenie kompetencji w zakresie planowania zintegrowanego, przestrzennego i strategicznego.

[230] Jedną z trzech rekomendacji sformułowanych w regionalnej Analizie wąskich gardeł dyfuzji innowacji jest „Zwrot w kierunku przyjaznej administracji publicznej".

b. Upowszechnianie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w zarządzaniu rozwojem, m.in. poprzez:

- upowszechnienie wśród samorządów stosowania dostępnych, przetestowanych narzędzi monitoringu jakości usług publicznych i jakości życia,
- zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w zarządzaniu procesami rozwojowymi i kryzysowymi, komunikacji z mieszkańcami i przedsiębiorcami oraz dla realizacji zadań w formie zdalnej,
- cyfryzację zasobów instytucji publicznych,
- tworzenie i aktualizację baz danych, w tym m.in. systemów informacji przestrzennej oraz geodezyjnych rejestrów publicznych,
- prowadzenie kampanii promocyjnych na stronach Samorządu Wojewódzkiego, w tym także z wykorzystaniem serwisów społecznościowych,
- wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców, integracja systemów zarządzania i wymiany informacji,
- wzmacnianie pozycji jednostek prowadzących monitoring sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa, w tym Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego Województwa Łódzkiego.

c. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa samorządów, m.in. poprzez:

- promowanie i uświadamianie korzyści płynących ze współpracy w ramach realizacji Strategii i projektów, w tym tworzenie platform wymiany wiedzy, doświadczeń i dobrych praktyk, wprowadzanie mechanizmów zachęcających samorządy do współpracy i realizacji przedsięwzięć rozwojowych, integrujących źródła finansowania jednostek samorządu terytorialnego i innych podmiotów,
- uczestniczenie w sieciach współpracy między samorządami różnych szczebli na gruncie krajowym i międzynarodowym oraz realizacji międzyregionalnych i międzynarodowych projektów,
- stymulowanie gospodarki regionalnej poprzez odpowiednie wykorzystanie środków publicznych, m.in. stosując klauzule zielonych zamówień publicznych,
- promowanie i wdrażanie modelowych rozwiązań rewitalizacyjnych, integrujących aspekty społeczne, gospodarcze i techniczno-przestrzenne oraz angażujących możliwie duże grono interesariuszy: samorządowców, przedsiębiorców, naukowców, mieszkańców i społeczników,
- rozwój współpracy sektora publicznego z sektorem prywatnym (partnerstwo publiczno-prywatne) oraz sektora publicznego z sektorem pozarządowym, w tym promowanie lokalnych partnerstw na rzecz innowacyjnego rozwoju,
- inicjowanie i koordynowanie współpracy na rzecz budowania marki i promocji regionu łódzkiego,
- włączenie społeczeństwa obywatelskiego oraz organizacji pozarządowych w proces zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym, w tym wykorzystanie instrumentu LEADER/RLKS,
- zapewnienie współpracy służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo epidemiologiczne oraz ich odpowiednie wyposażenie.

d. Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego, m.in. poprzez:

- wdrażanie rozwiązań zapewniających spójność dokumentów planistycznych i strategicznych na różnych szczeblach planowania i programowania, m.in. w procesie konsultowania dokumentów,
- wspieranie gmin w procesach planowania przestrzennego i uświadamianie zagrożeń związanych z brakiem prowadzenia zrównoważonej polityki przestrzennej,
- zwiększanie skali i skuteczności ochrony krajobrazu, w tym wykorzystanie wyników audytu krajobrazowego w procesie zarządzania przestrzenią,
- wsparcie procesów zwiększających wzrost atrakcyjności przestrzeni miast i gmin, w tym w szczególności rewitalizacji, tworzenia przyjaznych przestrzeni publicznych i terenów zielonych (w tym m.in. ogrodów, parków),
- wspieranie działań i inwestycji przyczyniających się do efektywnego wykorzystania terenów wskazanych pod zabudowę mieszkaniową, m.in. poprzez zagęszczanie i uzupełnianie zabudowy na

obszarach o dobrej obsłudze komunikacyjnej i wyposażonych w sieci infrastruktury technicznej, w szczególności kanalizacyjnej,
- wsparcie działań i inwestycji podnoszących jakość i dbałość o ład przestrzenny,
- wsparcie działań i inwestycji poprawiających jakość życia mieszkańców i warunków bytowych,
- wsparcie zarządzania miastem, w tym wdrażanie systemów sterowania efektywnością energetyczną,
- promowanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, zakładającego ochronę terenów otwartych, rolniczych i leśnych przed zabudową,
- zapewnienie dostępności do podstawowych i ponadlokalnych usług publicznych w szczególności na obszarach peryferyjnych.

VI. ZINTEGROWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE

Wyrazem operacjonalizacji celów SRWŁ 2030 oraz stosowanego na poziomie krajowym podejścia projektowego są **Zintegrowane Przedsięwzięcia Strategiczne** (ZPS). Przedsięwzięcia te są **wyborem strategicznym i priorytetyzacją działań przewidzianych w ramach polityki rozwoju**.

Każde z opisanych niżej przedsięwzięć pozwoliło na **zintegrowanie celów i działań sformułowanych w sferach: gospodarczej, społecznej i przestrzennej,** co przy uwzględnieniu działań podnoszących sprawność zarządzania regionem umożliwi osiągnięcie efektu synergii w realizacji Strategii i dążeniu do zrównoważonego rozwoju województwa. Zintegrowane Przedsięwzięcia Strategiczne stanowią wiązki projektów, których zasadniczym celem jest osiągnięcie oddziaływania w ramach wszystkich sfer określonych w Strategii. W ramach ZPS nastąpi konsolidacja sił i środków w najważniejszych z punktu widzenia rozwoju województwa obszarach wymagających wsparcia.

1. ZIELONE I AKTYWNE ŁÓDZKIE

Cel

Celem przedsięwzięcia zakładającego kształtowanie terenów zielonych i ochronę przyrody w województwie łódzkim jest nie tylko poprawa jakości, dostępności i atrakcyjności terenów rekreacyjno-sportowych, ale dzięki kreowaniu nowych przestrzeni zielonych także lepsza adaptacja do zmian klimatu, poprawa jakości zasobów środowiska oraz wzmacnianie więzi mieszkańców zaangażowanych w tworzenie ogrodów społecznych. Nastąpi poprawa ładu przestrzennego - ograniczenie procesów niekontrolowanego rozpraszania zabudowy. Zachowana zostanie różnorodność biologiczna terenów zielonych. Dzięki zwiększeniu obszarów zieleni zapewniona zostanie drożność korytarzy ekologicznych i korytarzy przewietrzania miast. Inwestycje w obszarze infrastruktury rowerowej zwiększą komfort i bezpieczeństwo ruchu rowerowego. Nastąpi poprawa jakości przestrzeni publicznych oraz walorów krajobrazowych, przyrodniczych i jakości życia w regionie, a wizerunek „zielonego regionu" sprawi, że Łódzkie stanie się atrakcyjnym miejscem zamieszkania oraz spędzania czasu wolnego. Na skutek polepszania lokalnych warunków mikroklimatycznych i podnoszenia aktywności fizycznej nastąpi poprawa stanu zdrowia mieszkańców, wydłużenie oczekiwanego trwania życia oraz zwiększenie sprawności psychofizycznej mieszkańców województwa.

Działania

Działania podejmowane w ramach przedsięwzięcia będą koncentrować się na tworzeniu atrakcyjnej przestrzeni dla indywidualnej aktywności fizycznej i rodzinnego wypoczynku. Planowane jest tworzenie i zagospodarowanie wielofunkcyjnych terenów zielonych, w szczególności o charakterze linearnym, wpisujących się w sieć lokalnych i regionalnych terenów zielonych, na które składają się m.in. doliny rzeczne, parki, ogrody edukacyjne, tematyczne i działkowe oraz lasy. Prowadzone będą działania mające na celu zwiększenie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną w myśl art. 6. ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Planuje się realizację projektów polegających na zagospodarowaniu turystyczno-rekreacyjnym i sportowym ww. terenów, w szczególności budowie infrastruktury rowerowej (w tym ścieżek rowerowych), wypoczynkowej, ścieżek spacerowych, placów zabaw dla rodzin z dziećmi, zbiorników wodnych z funkcją kąpielisk, przestrzeni dla sportów wodnych oraz infrastruktury sanitarnej. W ramach przedsięwzięcia planuje się budowę nowoczesnych form edukacji przyrodniczej, prowadzone będą kampanie na rzecz promocji zdrowego stylu życia oraz popularyzacji idei ogrodów społecznych, a także promowania walorów turystycznych województwa łódzkiego jako miejsca aktywnego spędzania czasu wolnego. Wsparciem zostaną objęte również inicjatywy społeczne dotyczące ww. zadań.

2. KOLEJ NA ŁÓDZKIE

Cel

Celem przedsięwzięcia jest stworzenie sprawnie funkcjonującego, atrakcyjnego i dostępnego (w tym dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się) transportu zbiorowego, stanowiącego realną konkurencję wobec indywidualnego transportu samochodowego. Zwiększenie udziału przejazdów koleją w ogólnej liczbie podróży. Zmniejszenie wykluczenia komunikacyjnego i zwiększenie mobilności mieszkańców, poprawa dostępności do

rynku pracy, urzędów, edukacji – w tym szkół wyższych – i usług. Zmniejszenie liczby wypadków na drogach, poprawa płynności ruchu samochodowego oraz zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza – emisji liniowej powstającej na skutek transportu drogowego. Oszczędności związane ze skróceniem czasu podróży, tworzenie bezpiecznych, estetycznych i pozbawionych barier przestrzeni publicznych w otoczeniu węzłów przesiadkowych. Pełne wykorzystanie możliwości wynikających z realizacji przełomowych inwestycji kolejowych, które są lub będą prowadzone w obecnej dekadzie na terenie województwa łódzkiego.

Działania

Realizacja funkcjonalnych i zintegrowanych węzłów przesiadkowych opartych na kolei, wraz z szeregiem udogodnień dla podróżnych. Budowa miejsc parkingowych dla indywidualnego transportu samochodowego (Park&Ride, Kiss&Ride) oraz dla użytkowników transportu rowerowego (Bike&Ride). Zakup taboru dla obsługi pasażerskich połączeń kolejowych. Dostosowanie oferty przewozów do zmieniających się potrzeb – rozwój siatki regionalnych połączeń kolejowych i zwiększenie częstotliwości kursowania, wraz z rozwojem systemu regionalnych połączeń autobusowych, dowożących podróżnych do kolejowych węzłów przesiadkowych. Wsparcie inwestycji w zakresie kształtowania atrakcyjnych przestrzeni publicznych powiązanych funkcjonalnie z węzłami przesiadkowymi (np. place, zielone pasaże) oraz dróg prowadzących do stacji i przystanków kolejowych – ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb pieszych, rowerzystów oraz osób z ograniczeniami ruchowymi.

3. CZYSTE ŚRODOWISKO

Cel

Głównym celem przedsięwzięcia jest ograniczenie wpływu działalności ludzkiej na środowisko – ochrona przed zanieczyszczeniami. Poprawa jakości powietrza przyczyni się do poprawy stanu zdrowia mieszkańców. Należy również oczekiwać zmian w sferze przestrzennej, polegających na zmniejszeniu powierzchni zajmowanych przez składowiska odpadów, co przełoży się na lepsze warunki życia i podniesienie lokalnych walorów krajobrazowych. Celem jest również poprawa jakości wód powierzchniowych, przywrócenie rzekom i zbiornikom wodnym walorów turystycznych oraz łagodzenie skutków suszy, negatywnie wpływającej na kondycję rolnictwa.

Działania

Jednym z głównych elementów walki z niską emisją będzie podłączanie budynków do sieci ciepłowniczej lub wymiana nieefektywnych źródeł ciepła na terenach nieobjętych sieciami ciepłowniczymi, a także wsparcie termomodernizacji budynków. Ponadto rozbudowane zostaną strefy zieleni wzdłuż ciągów komunikacyjnych w miastach, systemy monitorowania poziomu zanieczyszczenia powietrza oraz systemy informowania mieszkańców o aktualnej jakości powietrza.

Przedsięwzięcie zakłada również projekty w zakresie Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ). Planuje się usprawnienie systemu zbierania, segregowania i przetwarzania odpadów. Nastąpi zwiększenie wykorzystania odpadów jako źródła surowców oraz energii. Planowane są projekty mające na celu rekultywację zamkniętych składowisk odpadów komunalnych oraz nieczynnych składowisk odpadów innych niż komunalne, w tym niebezpiecznych. Uzupełnieniem powyższych działań będzie stworzenie systemu monitorowania instalacji i procesów oraz produktów Gospodarki Obiegu Zamkniętego (GOZ).

Zakłada się realizację projektów inwestycyjnych dotyczących sieci kanalizacyjnych, wodociągowych i oczyszczalni ścieków, jak również promowanie dobrych praktyk rolniczych na rzecz zmniejszenia poziomu zanieczyszczenia wód, m.in. wykorzystania bioodpadów z hodowli zwierzęcej w sektorze biogazowym. Realizacja przedsięwzięcia będzie polegać także na budowie obiektów retencjonujących wodę, w tym również zbiorników wielofunkcyjnych, działaniach na rzecz powtórnego wykorzystania wody oraz zagospodarowania wód opadowych. Zakłada się realizację działań z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury (w tym m.in. ogrody deszczowe, zielone dachy, zbiorniki na deszczówkę). Elementem przedsięwzięcia będą również programy i kampanie edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną zarówno mieszkańców województwa, jak i urzędników, oraz budowa lub adaptacja ośrodków edukacji ekologicznej i pracowni terenowych. Wsparciem zostaną objęte również inicjatywy społeczne dotyczące ww. zadań.

4. INNOWACYJNE ŁÓDZKIE

Cel

Celem przedsięwzięcia jest poprawa konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw województwa łódzkiego, zwiększenie potencjału w zakresie badań i innowacji, rozwój postaw przedsiębiorczych i poprawa warunków do rozwoju przedsiębiorczości, a także zwiększenie dostępu do usług teleinformatycznych i rozwój e-usług publicznych. Celem przedsięwzięcia jest także łagodzenie skutków społeczno-ekonomicznych transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu poprzez wdrożenie nowego modelu gospodarki.

Działania

Planuje się wsparcie podmiotów regionalnej gospodarki poprzez dostarczanie im narzędzi i rozwiązań służących podnoszeniu przewag konkurencyjnych. W ramach przedsięwzięcia zakłada się zapewnienie kompleksowego wsparcia dla działań pobudzających współpracę nauki i biznesu oraz wdrażania innowacyjnych rozwiązań w firmach. Istotą przedsięwzięcia będzie wsparcie rozwoju nowego, zielonego i bardziej zdywersyfikowanego modelu gospodarki.

Szczególny nacisk zostanie położony na rozszerzenie dostępu do nowoczesnych technologii cyfrowych, rozbudowę infrastruktury teleinformatycznej przewodowej (w tym światłowodowej) oraz komórkowej o szybkim przesyle (w tym 5G). Przedsięwzięcie zakłada budowę systemów umożliwiających świadczenie e-usług publicznych (np. e-administracja, e-zdrowie, e-bezpieczeństwo).

Oprócz działań bezpośrednio wpływających na gospodarcze wykorzystanie innowacji niezbędne są również projekty koncentrujące się na wspieraniu przedsiębiorczości i jej rozwoju, m.in. poprzez wsparcie finansowe i doradcze dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej.

5. PROFESJONALNE ŁÓDZKIE

Cel

Celem podejmowanych działań będzie poszerzenie oferty i poprawa jakości kształcenia oraz zwiększenie konkurencyjności regionu w kontekście przemian demograficznych, gospodarczych i zmian na rynku pracy.

Działania

W ramach przedsięwzięcia przewiduje się zwiększenie dostępu do nowoczesnych technik i technologii na wszystkich etapach edukacji oraz rozwój kompetencji kluczowych, ułatwiających przystosowanie się do szybko zmieniających się warunków życia. Niezbędne jest prawidłowe diagnozowanie potrzeb pracodawców i wspieranie procesów odpowiedniego dopasowania do nich oferty kształcenia. Przedsięwzięcie zakłada rozwój i promocję kształcenia zawodowego przy aktywnym udziale regionalnego sektora gospodarki oraz uwzględnianiu najnowszych trendów ekonomicznych i technologicznych, w tym również sporządzenie i wdrożenie Strategii szkolnictwa zawodowego dla rozwoju inteligentnych specjalizacji województwa. Zakłada również realizację projektów wpisujących się w ideę uczenia się przez całe życie, m.in. z wykorzystaniem możliwości i narzędzi opracowanych w ramach Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji. Istotnym elementem przedsięwzięcia będą również projekty aktywizujące i zwiększające kompetencje osób starszych (w tym kompetencje cyfrowe).

Podejmowane będą działania mające celu ochronę mieszkańców, którzy najsilniej odczują skutki transformacji energetycznej gospodarki regionu, poprzez umożliwienie im zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych i objęcie stabilnych miejsc pracy w innych sektorach gospodarki.

6. SOLIDARNE ŁÓDZKIE

Cel

Głównym celem przedsięwzięcia jest budowanie silnego kapitału społecznego, będącego filarem warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy regionu i przyczyniającym się do poprawy warunków funkcjonowania osób i rodzin. Celem podejmowanych działań będzie w szczególności wzmocnienie sektora organizacji pozarządowych oraz sektora ekonomii społecznej, ograniczenie skali ubóstwa, silniejsza integracja społeczna osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem, wzmocnienie więzi mieszkańców zarówno z regionem, jak i społecznością lokalną, oraz zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach i inicjatywach regionalnych.

Działania

Realizacja przedsięwzięcia będzie koncentrować się na wsparciu osób i rodzin oraz podmiotów trzeciego sektora. Istotne będą również działania wspierające kształtowanie postaw obywatelskich oraz upowszechnianie mechanizmów partycypacji obywatelskiej. Przedsięwzięcie obejmie także działania w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych, wspierające proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego.

W związku ze zdiagnozowanymi potrzebami, jak również zachodzącymi zmianami w strukturze demograficznej regionu, zakłada się realizację działań związanych z poprawą dostępności do różnych form pomocy, w tym usług społecznych świadczonych przez lokalne środowiska (deinstytucjonalizacja usług). Przewiduje się rozwijanie infrastruktury dziennych ośrodków wsparcia oraz mieszkań chronionych i wspomaganych. Elementem przedsięwzięcia będą również działania koncentrujące się na poprawie szeroko rozumianej dostępności, w tym dostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i starszych. Konieczna jest koordynacja działań na rzecz integracji społecznej oraz dostosowanie różnych form wsparcia do starzejącego się społeczeństwa. W ramach przedsięwzięcia przewidziane jest zapewnienie pomocy rodzinom, w tym rodzinom z dziećmi znajdującym się w kryzysie (zwłaszcza mającym problemy wychowawczo-opiekuńcze). Elementem przedsięwzięcia będzie również wzmocnienie potencjału i konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej.

7. ZDROWE ŁÓDZKIE

Cel

Cele przedsięwzięcia obejmują poprawę stanu zdrowia mieszkańców województwa, wydłużenie oczekiwanego trwania życia, zmniejszenie kosztów związanych z absencją pracowników, zwiększenie świadomości w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz poprawę jakości infrastruktury ochrony zdrowia.

Działania

Realizacja przedsięwzięcia będzie polegała na poprawie dostępności przestrzennej i podniesieniu jakości usług ochrony zdrowia, szczególnie w zakresie chorób układu krążenia, leczenia onkologicznego, leczenia udarów, psychiatrycznej opieki zdrowotnej, rehabilitacji oraz opieki długoterminowej, paliatywnej, geriatrycznej i hospicyjnej. Planuje się także zmniejszenie wykluczenia i zwiększenie innowacyjności w obszarze zdrowia poprzez realizację aplikacji i budowę systemów umożliwiających świadczenie usług e-zdrowia (w tym telemedycyny). Szczególny nacisk będzie położony na potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej seniorów, w tym świadczonej w formie ambulatoryjnej i środowiskowej. Pandemia COVID-19 udowodniła, że konieczne będzie utrzymanie zdolności do sprawnego uruchamiania infrastruktury kryzysowej, np. w sytuacji epidemii. Istotne będą projekty służące upowszechnianiu profilaktyki zdrowotnej, m.in. poprzez kampanie informacyjno-edukacyjne czy realizację programów zdrowotnych, jak również działania na rzecz promocji zdrowego stylu życia.

Z uwagi na **zakres Zintegrowanych Przedsięwzięć Strategicznych** wykraczający poza sferę możliwości bezpośredniego oddziaływania samorządu województwa przyjmuje się, że będą one stanowić **ofertę współpracy dla szerokiego grona interesariuszy publicznych i prywatnych**. Wspólne działania różnych podmiotów z terenu województwa w najważniejszych obszarach zapewnią wyższą skuteczność realizowanych działań. Kumulacja środków w wybranych przedsięwzięciach podniesie również efektywność i skuteczność wydatkowania środków publicznych i prywatnych. W celu efektywnej realizacji możliwe jest opracowanie szczegółowych planów wdrażania poszczególnych przedsięwzięć.

W ramach polityki rozwoju wspierane będą także inne nowatorskie lub konieczne przedsięwzięcia, niezdefiniowane w niniejszym dokumencie, o ile będą zgodne z wizją i celami określonymi w Strategii. Ich realizacja wraz z wdrożeniem Zintegrowanych Przedsięwzięć Strategicznych w sposób najbardziej kompleksowy wpłynie na osiągnięcie założonych celów dokumentu.

VII. TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII

Cele i kierunki SRWŁ 2030, składające się na sfery: gospodarczą, społeczną i przestrzenną, wskazują najważniejsze – strategiczne – działania różnych interesariuszy, zapewniające zrównoważony rozwój całego regionu. Przestrzeń województwa jest jednak zróżnicowana pod względem pełnionych funkcji, a także barier i endogenicznych potencjałów rozwojowych oraz wynikających z nich dysproporcji w poziomie rozwoju. W rezultacie różne obszary województwa, w tym miejskie i wiejskie, charakteryzują się różnymi potrzebami i wymagają odmiennych działań interwencyjnych. Odpowiedzią na to zróżnicowanie przestrzenne jest terytorializacja Strategii, która ma dwa zasadnicze cele. Pierwszym z nich jest kształtowanie takiej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, która zapewni zrównoważony przestrzennie rozwój społeczno-gospodarczy w perspektywie długiego trwania. Drugim celem terytorializacji Strategii jest natomiast ukierunkowanie interwencji na obszary wymagające szczególnego wsparcia i wskazanie dla nich najistotniejszych działań. Terytorializacja Strategii zapewnia zatem spójność terytorialną województwa oraz racjonalizację wydatkowania środków finansowych, kierując je do miejsc, w których są one najpotrzebniejsze i przynoszą największy skutek.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obejmuje docelowy układ zróżnicowanych funkcjonalnie elementów zagospodarowania przestrzennego województwa, kluczowych dla jego rozwoju społeczno-gospodarczego. Zakłada się, że sprawne i umiejętne kształtowanie tych elementów oraz ich rozwój w pożądanym kierunku zapewnią maksymalne wykorzystanie zróżnicowanych przestrzennie potencjałów, przy jednoczesnym efektywnym niwelowaniu barier rozwojowych województwa i unikaniu konfliktów przestrzennych. Ukształtowanie docelowego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa zapewni w rezultacie jego zrównoważony terytorialnie i ekologicznie rozwój społeczno-gospodarczy. Na proponowany model struktury funkcjonalno-przestrzennej składają się przy tym:

1. Struktura sieci miast wraz z ich hierarchią funkcjonalną.
2. Obszary wiejskie:
    - obszar koncentracji funkcji żywicielskiej;
    - obszar transformacji górniczo-energetycznej;
    - pozostałe obszary wiejskie.
3. System korytarzy i elementy sieci transportowej:
    - autostrady i drogi ekspresowe;
    - drogi krajowe i wojewódzkie;
    - lotniska cywilne i wojskowe;
    - linie kolejowe wraz ze stacjami i przystankami;
    - krajowe korytarze tras rowerowych.
4. System powiązań przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego:
    - regionalny system obszarów chronionych wraz z kierunkami powiązań przyrodniczych;
    - zielony pierścień aglomeracji łódzkiej;
    - krajobrazy priorytetowe;
    - wody powierzchniowe wraz z obszarami zagrożenia powodziowego;
    - złoża surowców mineralnych istotne dla gospodarki surowcowej kraju i regionu;
    - pomniki historii;
    - ośrodki recepcji turystycznej o randze ponadregionalnej.

Sieć miast

Sieć miast jest – obok systemu transportowego – kluczowym składnikiem struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa. W SRWŁ 2030 zakłada się, że miasta – poprzez skoncentrowane w nich funkcje centralne o charakterze usługowym – będą zaspokajać potrzeby mieszkańców obszarów je otaczających, czyli będą ośrodkami centralnymi swoich obszarów obsługi.

Łódź – największe miasto i stolica województwa, w hierarchii ośrodków centralnych będzie pełnić funkcje **ośrodka ponadregionalnego – metropolii krajowej**, z obszarem obsługi wykraczającym poza granice województwa. Metropolitalne funkcje **Łodzi** oparte będą na wzmacnianiu istniejącego potencjału przemysłowego i usługowego oraz na rozwoju jego zróżnicowania strukturalnego. Wraz z rozwojem funkcji metropolitalnych Łodzi podejmowane będą również działania w zakresie powiązań transportowych, kształtujące silne relacje funkcjonalne w układzie bipolarnym Łódź – Warszawa.

Łódź wraz z czterema powiatami ją otaczającymi: brzezińskim, łódzkim wschodnim, pabianickim i zgierskim tworzy **aglomerację łódzką**. Obszar ten charakteryzuje się dużą gęstością zaludnienia, wysokim poziomem koncentracji podmiotów gospodarczych oraz silnymi, wewnętrznymi powiązaniami funkcjonalno-przestrzennymi, a w jego skład, oprócz Łodzi, wchodzi czternaście miast różnej wielkości wraz ze swoimi obszarami obsługi. Największe z nich: **Pabianice i Zgierz**, liczące pow. 50 tys. mieszkańców, w hierarchiczno-funkcjonalnej sieci miast będą odgrywać rolę **aglomeracyjnych ośrodków ponadlokalnych**, ponieważ oddziaływanie Łodzi uniemożliwia im ukształtowanie ich własnych obszarów o zasięgu subregionalnym. Pozostałe miasta aglomeracji łódzkiej: **Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Głowno, Jeżów, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Lutomiersk, Ozorków, Parzęczew, Rzgów, Stryków i Tuszyn** w hierarchii funkcjonalnej miast będą **aglomeracyjnymi ośrodkami lokalnymi**. Należy zauważyć, że we wszystkich miastach aglomeracji, oprócz funkcji adekwatnych do ich szczebla hierarchicznego, ponadlokalnego albo lokalnego, rozwijane będą funkcje komplementarne w stosunku do centralnych i metropolitalnych funkcji Łodzi.

Większość potrzeb wyższego rzędu będzie zaspokajana **w ośrodkach o funkcjach subregionalnych**, zapewniających odpowiednią dostępność czasową do tych usług mieszkańcom swoich obszarów obsługi. Ośrodkami subregionalnymi będą miasta o zaludnieniu w przedziale 35-80 tys. osób: **Kutno, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Sieradz, Skierniewice i Tomaszów Mazowiecki.** Radomsko i Tomaszów Mazowiecki dysponuje potencjałem usługowym o średnim poziomie, ale wystarczającym do obsługi południowej i południowo-wschodniej części województwa. Potencjał Sieradza jest natomiast niewystarczający dla obsługi południowo-zachodniej części województwa oraz powiatu poddębickiego, a potencjał Piotrkowa Trybunalskiego dla obsługi całego powiatu bełchatowskiego. Z tych powodów proponuje się jako ośrodek subregionalny również **Wieluń**, który pomimo niewielkiej liczby mieszkańców charakteryzuje się wysokim poziomem potencjału usługowego, oraz utworzenie bipolarnych układów subregionalnych opartych na ośrodkach **Sieradz – Zduńska Wola** oraz **Piotrków Trybunalski – Bełchatów**. Zduńska Wola i Bełchatów mają co prawda średni poziom potencjału usługowego, ale w przypadku Bełchatowa potencjał ten jest substytucyjny w stosunku do Piotrkowa Trybunalskiego, a w przypadku Zduńskiej Woli – komplementarny z potencjałem Sieradza. Subregionalne obszary obsługi powyższych ośrodków miałyby zatem następujące zasięgi przestrzenne:

- **Kutno**: powiaty kutnowski i łęczycki;
- **Piotrków Trybunalski – Bełchatów**: powiaty bełchatowski i piotrkowski;
- **Radomsko**: powiaty radomszczański i pajęczański;
- **Sieradz – Zduńska Wola**: powiaty poddębicki, sieradzki, łaski i zduńskowolski;
- **Skierniewice**: powiaty łowicki, rawski i skierniewicki;
- **Tomaszów Mazowiecki**: powiaty opoczyński i tomaszowski;
- **Wieluń**: powiaty wieluński i wieruszowski.

Pozostałe ośrodki powiatowe będą pełnić funkcje **ośrodków ponadlokalnych**: **Łowicz** i **Rawa Mazowiecka** w subregionie skierniewickim, **Opoczno** w subregionie tomaszowskim, **Łęczyca** w subregionie kutnowskim, **Łask i Poddębice** w subregionie sieradzko-zduńskowolskim, **Wieruszów** w subregionie wieluńskim oraz **Pajęczno** w subregionie radomszczańskim. Funkcje centralne tych ośrodków zapewniają dostęp do usług niższego rzędu mieszkańcom obszarów obsługi o zasięgu co najwyżej powiatowym, przy czym w przypadku Pajęczna, Poddębic i Wieruszowa konieczne będzie wzmocnienie i rozwinięcie potencjału usługowego tych ośrodków.

Pozostałe małe i bardzo małe miasta o zaludnieniu poniżej 10 tys. mieszkańców oraz niskim i bardzo niskim poziomie potencjału usługowego będą pełnić funkcje **ośrodków lokalnych**, zapewniających dostęp do usług podstawowych mieszkańcom obszarów obsługi o maksymalnym zasięgu przestrzennym dwóch-trzech gmin.

Obszary wiejskie

Poza ośrodkami miejskimi, w przestrzeni województwa znaczący udział mają obszary wiejskie. W ich skład wchodzą jednostki osadnicze o specyficznej fizjonomii i zabudowie, tereny użytkowane rolniczo, tereny o walorach przyrodniczych, a także tereny zajęte pod pozarolniczą działalność gospodarczą. Obszary wiejskie są zatem zróżnicowane pod względem liczby ludności i funkcji społeczno-gospodarczych, co w dużej mierze zależy od odległości od większych miast. Dominującą funkcją tych obszarów jest i pozostanie funkcja rolnicza, która wymaga wsparcia i modernizacji, ale również wielofunkcyjnej dywersyfikacji opartej na lokalnych potencjałach rozwojowych. Gminy – wykorzystując walory krajobrazowo-przyrodnicze lub korzystne położenie transportowe – będą rozwijać usługi turystyczne albo strefy aktywności gospodarczej, w tym logistycznej. Zakłada się przy tym wzrost standardów ochrony środowiska i krajobrazu kulturowego.

Obszar koncentracji funkcji żywicielskiej

Województwo łódzkie charakteryzuje się występowaniem znacznego areału użytków rolnych, a największa ich kumulacja występuje w północnej, północno-wschodniej i zachodniej części województwa. Są to zarazem obszary koncentracji gleb o największej przydatności rolniczej (najlepszych warunkach przyrodniczo-glebowych), predysponowane do intensyfikacji produkcji rolniczej i rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego. Obszar ten stanowi jeden z kluczowych regionów żywicielskich na mapie Polski. Jednocześnie strefa ta charakteryzuje się najniższą w skali regionu lesistością i notowanym od szeregu lat deficytem opadów atmosferycznych, pogłębiających zjawisko suszy. Zakłada się utrzymanie dominującej rolniczej funkcji tych terenów z możliwością rozwoju innych, pozarolniczych działalności.

Obszar transformacji górniczo-energetycznej

Obszar obejmuje 35 gmin, w obrębie których zlokalizowana jest największa w skali kraju odkrywkowa kopalnia węgla brunatnego oraz elektrownia. Jest to zarazem obszar największej degradacji środowiska przyrodniczego (odkrywka, lej depresji). Zmiana polityki energetycznej UE i wszelkie przedsięwzięcia mające doprowadzić do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku, w tym w kierunku wygaszania działalności kopalni węgla brunatnego i elektrowni Bełchatów, będą prowadzić m.in. do negatywnych skutków społeczno-gospodarczych. Skutkom tym ma przeciwdziałać sprawiedliwa i włączająca transformacja. W jej rezultacie omawiany obszar będzie się charakteryzować zrestrukturyzowaną, nowoczesną i zdywersyfikowaną gospodarką opartą na wiedzy. Pełnić będzie również nową rolę w krajowym systemie energetycznym, stanowiąc wsparcie dla procesu osiągniecia neutralności klimatycznej. Dzięki procesom rekultywacji, terenom zdegradowanym w wyniku działalności górniczej zostaną przywrócone funkcje przyrodnicze lub nadane nowe funkcje, a spójność terytorialna obszaru zostanie osiągnięta poprzez rozwój systemu powiązań komunikacyjnych.

System transportowy

System transportowy stanowi element spajający przestrzennie oraz funkcjonalnie obszar całego województwa i składa się na niego rozwinięty układ drogowy i kolejowy znaczenia ponadregionalnego, w tym europejskiego, a także sieć dróg wojewódzkich wzmacniająca powiązania o charakterze regionalnym. Rozwój społeczno-gospodarczy miast i obszarów wiejskich warunkować będzie dopełniający się system dróg szybkiego ruchu oraz realizacja kluczowych inwestycji kolejowych, w tym przede wszystkim kolei dużych prędkości Warszawa – Centralny Port Komunikacyjny – Łódź – Wrocław / Poznań. Istotne będą również nowe linie kolejowe łączące w szczególności: Łódź (w tym Port Lotniczy Łódź) z Bełchatowem, Bełchatów – Wieluń oraz Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki – CMK, których przebiegi będą stopniowo doprecyzowywane (obecnie przebiegi schematyczne). Dostępność lotniczą zapewniać będzie międzynarodowy Port Lotniczy Łódź, dla którego zostanie zapewniona dostępność kolejowa oraz lotnisko w Piotrkowie Trybunalskim, stanowiące docelowo infrastrukturę podwójnego zastosowania. Ponadto w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa militarnego niezwykle istotną rolę odgrywać będą lotniska wojskowe stanowiące ważny element systemu obronności kraju. Uzupełnieniem systemu transportowego będą trasy rowerowe, w tym korytarze krajowe oraz infrastruktura transportu zbiorowego.

Regionalny system obszarów chronionych

System obszarów chronionych (SOCH), który tworzą: parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu oraz wybrane zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowi istotny element kształtujący powiązania obszarów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym (m.in. doliny rzek, zwarte kompleksy leśne), nie tylko w wymiarze regionalnym, ale także krajowym i międzynarodowym. Zakłada się, że jego docelowy kształt w optymalnym stopniu zapewni powiązania przyrodnicze z krajowym, a także międzynarodowym systemem obszarów chronionych. Sukcesywne dopełnianie systemu obszarów chronionych województwa nowymi wielkopowierzchniowymi formami ochrony przyrody uporządkuje status prawny niektórych jego elementów, umożliwi dalszy zrównoważony rozwój regionu, częściowo ograniczy presję urbanizacyjną oraz usprawni kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni.

Ponadto utworzenie Zielonego Pierścienia Aglomeracji Łódzkiej ukierunkowane na zahamowanie zjawiska rozlewania się miast, poprawę warunków życia mieszkańców, zalesianie oraz uzupełnianie elementami błękitno-zielonej infrastruktury wzbogaci walory przyrodniczo-krajobrazowe, zapewni trwałość kluczowych procesów przyrodniczych, poprawi jakość powietrza oraz zwiększy adaptacyjność do zmian klimatu terenów intensywnie zurbanizowanych.

Krajobrazy priorytetowe

Łódzkie charakteryzuje się mozaiką krajobrazów (z dominacją krajobrazów wiejskich), spośród których 171 uznano za priorytetowe, czyli najcenniejsze dla regionu. O ich wartości przesądzają walory przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe. Ze względu na swoje znaczenie, wymagają szczególnej ochrony w celu ich zachowania poprzez określenie zasad ochrony i warunków ich kształtowania zgodnie z rekomendacjami audytu krajobrazowego. Zajmują one ponad 14% powierzchni województwa. Wśród nich występują krajobrazy przyrodnicze związane z dolinami dużych rzek (Pilicy, Warty) i nieco mniejszych cieków z ekstensywnie użytkowanymi łąkami (Prosny, Grabi, Drzewiczki, Sługwi i Widawki) oraz kompleksami leśnymi (z przewagą siedlisk borowych oraz lasowych, z marginalnym udziałem podmokłych siedlisk łęgowych, olsowych lub bagiennych). Krajobrazy te wraz z obszarami torfowisk i bagien są swoistymi „magazynami" wody istotnymi w obliczu zmian klimatycznych i suszy. Wyjątkowe krajobrazy wiejskie ze wstęgowymi układami pól ornych, łąk i pastwisk zachowały się w obszarach peryferyjnych, zwłaszcza na Wyżynie Przedborskiej i Ziemi Wieluńskiej. Ważną rolę w otwartym krajobrazie wiejskim odgrywają wsie z zachowanymi układami ruralistycznymi (m.in. Bąkowa Góra, Majkowice, Skotniki, Chełmo) oraz krajobrazy będące pozostałością tradycji folwarczno-dworskich reprezentowane przez wielkoobszarowe zespoły pałacowo-parkowe i klasztorne oraz inne komponowane układy architektury, zieleni i wód, spośród których najbardziej reprezentatywne to m.in. Nieborów z Arkadią, Białaczów, Walewice, Wolbórz, Zgniłe Błoto, Gidle i Poświętne.

Najcenniejsze krajobrazy kulturowe związane są z historycznymi ośrodkami wielkomiejskimi: Łodzi (z kompleksami XIX-wiecznych fabryk) oraz Piotrkowa Trybunalskiego (średniowiecznym zespołem urbanistycznym przypominającym o dawnej świetności miasta sejmów i trybunałów). Równie istotne są także krajobrazy mniejszych miast o rodowodzie średniowiecznym takie jak m.in. Łęczyca, Łowicz, Sieradz i Wieluń.

Złoża istotne dla zabezpieczenia potrzeb surowcowych kraju i regionu

W obliczu zachodzących zmian klimatycznych oraz zobowiązań Polski w zakresie obniżenia udziału węgla w produkcji energii elektrycznej w celu osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku podejmowane będą działania ukierunkowane na ograniczanie eksploatacji węgla brunatnego w KWB Bełchatów i dywersyfikację produkcji energii elektrycznej poprzez wprowadzenie alternatywnych źródeł produkcji energii. Jednocześnie dotychczasowy obszar eksploatacji węgla brunatnego będzie podlegał rekultywacji w celu niwelowania szkód pogórniczych. Eksploatacja pozostałych udokumentowanych złóż surowców będzie prowadzona w warunkach zrównoważonego rozwoju w sposób zasobooszczędny (optymalizacja wykorzystania energii i zasobów naturalnych), a wywołane nią niekorzystne dla środowiska zmiany sukcesywnie niwelowane. Złoża nieeksploatowanych dotychczas surowców strategicznych będą natomiast podlegały ochronie w celu ewentualnego, nie zakłóconego ich eksploatowania w latach następnych, w zależności od potrzeb surowcowych kraju lub regionu.

Elementy dziedzictwa kulturowego

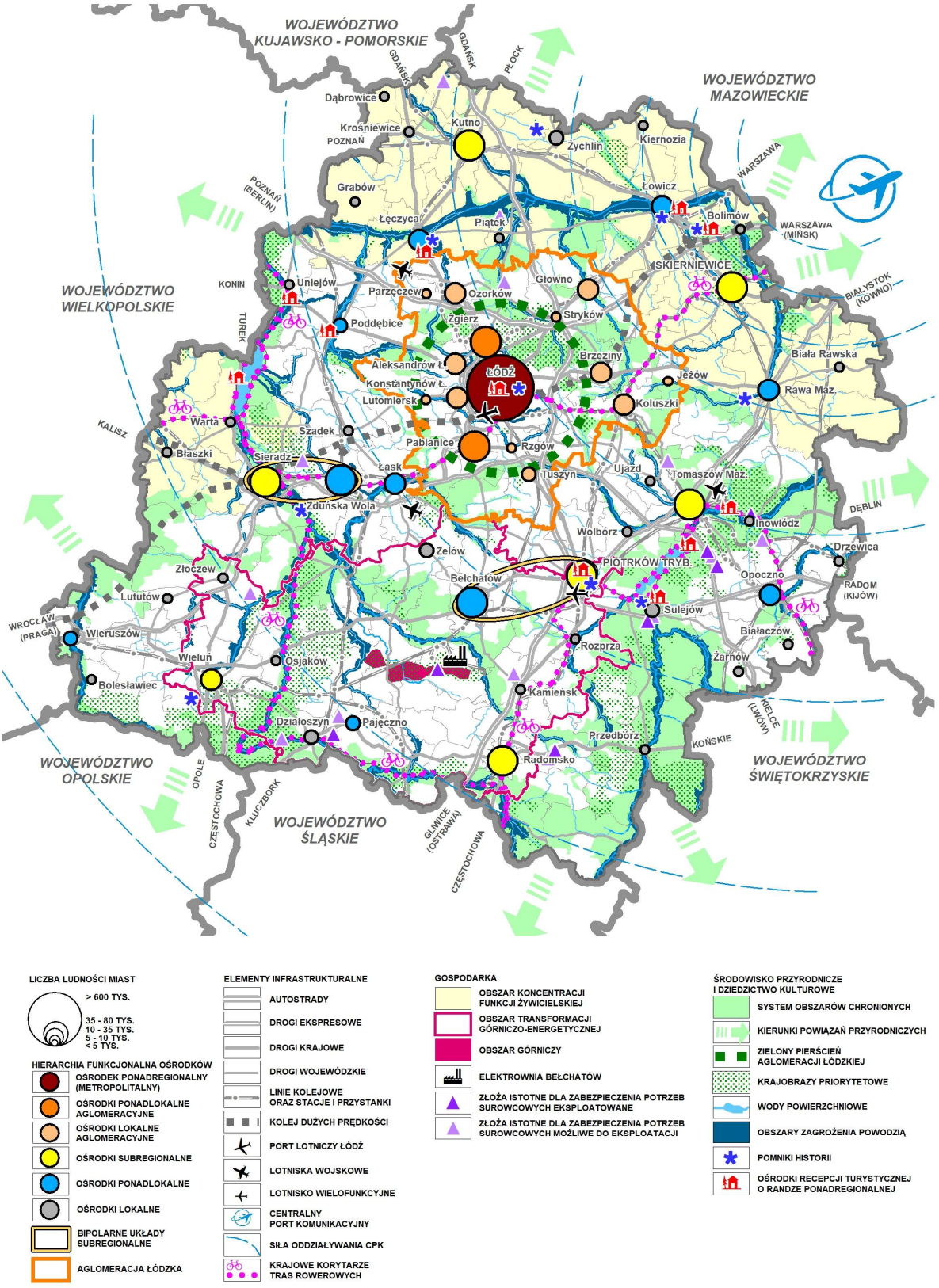
Zachowaną spuściznę kulturową województwa łódzkiego cechuje różnorodność wynikająca z wielowiekowych tradycji, czego świadectwa stanowią m.in. zachowane układy przestrzenne historycznych jednostek osadniczych (w tym miejscowości o tradycjach przemysłowych i założenia ruralistyczne), ślady obecności mniejszości narodowych i religijnych, zespoły pałacowe, dworskie i parkowe. W odniesieniu do obiektów i zespołów odznaczających się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi i znaczeniem dla dziedzictwa kulturowego kraju i regionu należy dążyć do wzmacniania rangi ochrony dziedzictwa kulturowego. Najwartościowsze przejawy dziedzictwa kulturowego chronią istniejące pomniki historii (w Łowiczu, Łodzi, Nieborowie i Arkadii, Sulejowie i Tumie pod Łęczycą). Wśród obszarów proponowanych do stanowienia pomników historii znajdują się: zespół XVI-wiecznego drewnianego kościoła w Boguszycach, grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, zespół kościoła romańskiego w Strońsku, zespół zamku w Oporowie. Jednocześnie Cmentarz Żydowski w Łodzi, stanowiący jedną z części pomnika historii „Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego", proponowany jest do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Ośrodki recepcji turystycznej

Turystyka w regionie rozwija się przede wszystkim w oparciu o potencjał przyrodniczy i kulturowy. Dziedzictwo kulturowe, a zwłaszcza poprzemysłowe i filmowe odgrywa istotną rolę w rozwoju Łodzi jako największego ośrodka recepcji turystycznej. Zakłada się, że Łódź jako miasto stanie się wizerunkowym produktem turystycznym – marką regionu, a podejmowane działania rewitalizacyjne zwiększą skalę już dużego wrażenia przemian Łodzi. Przewiduje się, że również działania ukierunkowane na turystykę festiwalową, wystawienniczo-targową, sportową, zakupową i związaną z modą zwiększą ruch turystyczny nie tylko krajowy, ale i z zagranicy. Występujące w województwie złoża wód geotermalnych mają istotne znaczenie dla rozwoju turystyki zdrowotnej, w tym uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej, zwłaszcza w Uniejowie i Poddębicach, gdzie przewiduje się ich dalszy rozwój. Ważnymi ośrodkami recepcji turystycznej są miejscowości położone nad zbiornikami wodnymi, gdzie powstała nowoczesna infrastruktura turystyczna przyciągająca wielu turystów: w Smardzewicach nad Zalewem Sulejowskim i Ostrowie Warckim nad Zbiornikiem Jeziorsko, gdzie rozwija się m.in. turystyka wypoczynkowa, aktywna (rowerowa, wodna – kajakarstwo, windsurfing, żeglarstwo) oraz konferencyjna i kulturowa (m.in. w Sulejowie Podklasztorzu). Duże znaczenie, zwłaszcza kulturowe oraz związane z folklorem, mają także ośrodki recepcji turystycznej obejmujące obszary: łęczycko-tumski, łowicki z Arkadią i Nieborowem, spalsko-inowłodzki oraz Piotrków Trybunalski.

Rys. 69. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie

Sieć miast

Łódź – ośrodek ponadregionalny (metropolitalny) i obszar aglomeracji łódzkiej

1. Wzmacnianie Łodzi jako ośrodka metropolitalnego poprzez rozwój wyspecjalizowanych usług ochrony zdrowia, edukacyjnych, kulturalnych, sportu i rekreacji o znaczeniu krajowym i regionalnym.
2. Wzmacnianie funkcji akademickiej, naukowej i badawczo-rozwojowej Łodzi oraz rozwój przemysłów kreatywnych.
3. Rozwój powiązań funkcjonalnych w układzie bipolarnym Łódź – Warszawa.
4. Wspieranie komplementarności usług kultury, ochrony zdrowia i edukacji różnych szczebli w miastach aglomeracji, w szczególności Łodzi, Pabianicach i Zgierzu.
5. Zapewnienie integracji transportu zbiorowego zwiększające spójność terytorialną aglomeracji.
6. Kształtowanie systemu zielonego pierścienia aglomeracji łódzkiej z uwzględnieniem systemów zieleni miejskiej oraz ponadlokalnego systemu przyrodniczego przy zachowaniu drożności korytarzy przewietrzających.
7. Kontynuacja działań rewitalizacyjnych, w tym m.in. poprzez wprowadzanie nowych funkcji na zdegradowanych terenach miejskich, szczególnie w ośrodku metropolitalnym (Łodzi) i w ośrodkach ponadlokalnych aglomeracyjnych.

Ośrodki subregionalne

1. Wspomaganie rozwoju usług ochrony zdrowia, w tym specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz szpitali z oddziałami specjalistycznymi.
2. Zapewnienie mieszkańcom ośrodków i ich obszarów obsługi dostępu do wyspecjalizowanych usług kultury, sportu i rekreacji oraz edukacji na poziomie średnim i wyższym.
3. W bipolarnych układach subregionalnych Sieradz – Zduńska Wola oraz Piotrków Trybunalski – Bełchatów rozwijanie komplementarnych usług ośrodków, m.in. w zakresie ochrony zdrowia, w tym specjalistycznego leczenia szpitalnego, wyspecjalizowanych usług kultury, sportu i rekreacji oraz usług szkolnictwa średniego i wyższego.
4. Wzmocnienie transportowych powiązań ośrodków miejskich z ich obszarami obsługi, w tym w ramach bipolarnych układów subregionalnych.
5. Kontynuacja działań rewitalizacyjnych, w tym m.in. poprzez wprowadzanie nowych funkcji na zdegradowanych terenach miejskich.

Ośrodki ponadlokalne

1. Wspieranie rozwoju usług ochrony zdrowia, w tym specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz szpitali z oddziałami podstawowymi, a także podstawowych usług kultury, sportu i rekreacji.
2. Zapewnienie mieszkańcom ośrodków oraz ich obszarów obsługi dostępu do usług transportu zbiorowego.

Ośrodki lokalne

1. Wspieranie rozwoju usług podstawowych, w tym podstawowej opieki zdrowotnej.
2. Zapewnienie efektywnej obsługi transportem zbiorowym.

Wszystkie ośrodki miejskie

1. Kształtowanie miast „kompaktowych” i „piętnastominutowych”, głównie w ośrodkach aglomeracji łódzkiej i subregionalnych, m.in. poprzez zagęszczanie zabudowy.
2. Dążenie do eliminacji barier architektonicznych i dostosowanie przestrzeni i budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób wszystkich grup wiekowych oraz osób ze szczególnymi potrzebami.
3. Kształtowanie obszarów miast w kierunku wyprowadzania indywidualnego ruchu samochodowego z centrów miast z uwzględnieniem wprowadzania obszarów uspokojonego ruchu z priorytetem dla użytkowników niezmotoryzowanych.
4. Utrzymywanie wysokiej jakości infrastruktury transportowej służącej zapewnieniu powiązań ośrodków miejskich między sobą i z ich obszarami obsługi oraz w ramach układu bipolarnego Łodzi i Warszawy wraz z Centralnym Portem Komunikacyjnym.

5. Kształtowanie struktur zabytkowych z poszanowaniem autentyzmu i integralności, w tym rewaloryzacja historycznych założeń przestrzennych w miastach, konserwacja, restauracja i rewaloryzacja zabytków.
6. Rozwijanie i kształtowanie przestrzeni publicznych, zwłaszcza w postaci terenów zieleni urządzonej (parków i skwerów).
7. Ochrona przed zabudową korytarzy przewietrzających, zapewnienie ciągłości wewnątrzmiejskich układów ekologicznych i kształtowanie powiązań terenów zieleni miejskiej z terenami otwartymi i ponadlokalnym systemem przyrodniczym.

Obszary wiejskie

1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oparty na lokalnych zasobach, m.in. poprzez rozwój branż komplementarnych dla rolnictwa, turystyki, działalności logistycznej, OZE, przy jednoczesnym rozwoju i modernizacji funkcji rolniczej oraz z poszanowaniem ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych, zwłaszcza wynikających z ochrony krajobrazów priorytetowych.
2. Ograniczanie niekontrolowanej suburbanizacji m.in. poprzez:
   - kształtowanie nowej zabudowy mieszkaniowej poprzez dopełnianie istniejących struktur osadniczych w kierunku tworzenia zwartych układów;
   - planowanie urbanizacji w sposób, który pozwoli na osiągnięcie opłacalności w zakresie objęcia zbiorczymi systemami infrastruktury technicznej oraz na efektywną obsługę transportową, w tym przede wszystkim na terenach wokół zintegrowanych węzłów przesiadkowych.
3. Na terenach zabudowy rozproszonej zabezpieczenie właściwego standardu indywidualnych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz obsługi teleinformatycznej albo włączanie tych terenów w sieć infrastruktury technicznej, jeżeli znajdują się w strefie ekonomicznie i technicznie uzasadnionego rozwoju tej sieci.
4. Dla terenów zabudowy zwartej rozwój sieci infrastruktury technicznej.
5. Na obszarach dotychczas niezurbanizowanych unikanie wyznaczania nowych terenów mieszkaniowych wzdłuż tranzytowych ciągów komunikacyjnych.
6. Stosowanie rozwiązań komunikacyjnych służących niwelowaniu białych plam dostępności transportem zbiorowym, w tym przede wszystkim na obszarach najsłabiej zaludnionych i peryferyjnych.
7. Poprawa dostępności do podstawowych usług publicznych, w tym szkół, przedszkoli, przychodni, obiektów kulturalnych i sportowych z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.
8. Prowadzenie polityki przestrzennej z poszanowaniem walorów kulturowych obszarów wiejskich z uwzględnieniem m.in. historycznie ukształtowanych układów ruralistycznych, struktur zabytkowych, historycznych założeń przestrzennych i zabytków, historycznych zespołów zakomponowanej zieleni.
9. Rozwój zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego, w tym dróg rowerowych i szlaków turystycznych oraz agroturystyki na obszarach o największym potencjale dla tej formy działalności gospodarczej.
10. Kształtowanie wspólnych przestrzeni publicznych w obrębie wsi, jako miejsc integracji lokalnej społeczności.
11. Zapobieganie eutrofizacji wód powierzchniowych m.in. dzięki rewaloryzacji i renaturyzacji zbiorników wodnych i zmniejszenia dopływu zanieczyszczeń ze źródeł rolniczych.

Obszary koncentracji funkcji żywicielskiej

1. Utrzymanie rolniczego charakteru użytkowania ziemi zgodnie z dotychczasowym przeznaczeniem, w tym m.in.: ograniczanie lokalizacji nowej zabudowy i przeznaczania na cele nierolnicze gleb najwyższych klas bonitacyjnych.
2. Przywracanie wartości użytkowej gruntom zdewastowanym i zdegradowanym.
3. Kontynuowanie działań zwiększających jakość żywności, w tym promowanie i rozwijanie rolnictwa ekologicznego.
4. Zwiększanie retencjonowania wód m.in. poprzez tworzenie i rekultywację zbiorników retencyjnych, wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, rozwój i modernizację systemów melioracji wodnych oraz zachowanie trwałych użytków zielonych i terenów podmokłych.

Obszar transformacji górniczo-energetycznej

1. Rozwój energetyki opartej na alternatywnych źródłach energii oraz magazynów energii z wykorzystaniem potencjału infrastruktury elektroenergetycznej.
2. Dywersyfikacja dotychczasowej struktury gospodarczej, zwłaszcza poprzez rozwój gospodarki opartej na wiedzy.
3. Zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej, zwłaszcza realizacja nowych linii kolejowych Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki – CMK, Łódź (w tym Port Lotniczy Łódź) – Bełchatów, Bełchatów – Wieluń oraz modernizacja linii kolejowej Piotrków Trybunalski – Bełchatów, co włączy Bełchatów w krajowy system transportu kolejowego oraz przyczyni się do wzmocnienia powiązań bipolarnego układu subregionalnego Piotrków Trybunalski – Bełchatów.
4. Rekultywacja terenów pogórniczych oraz innych terenów zdegradowanych, m.in. w kierunku przywrócenia im funkcji przyrodniczych lub nadania im nowych funkcji.

Środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe – ujęcie horyzontalne

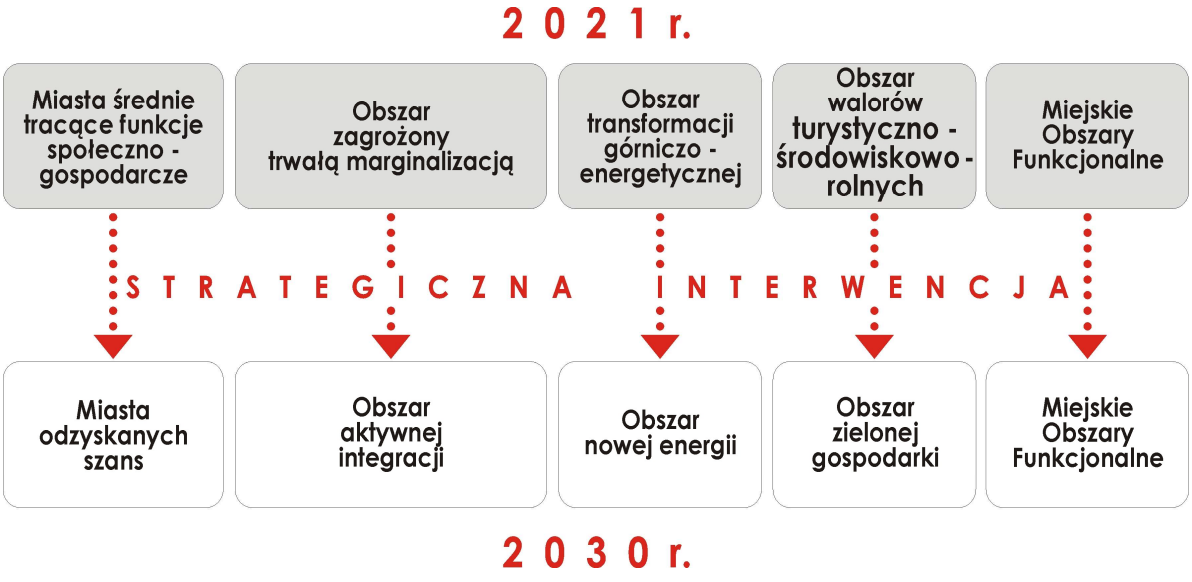
1. Utrzymanie i weryfikacja istniejących form ochrony przyrody oraz stanowienie nowych, szczególnie będących kluczowymi elementami regionalnego systemu obszarów chronionych (tj. parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe).
2. Ochrona, wzmacnianie i odtwarzanie różnorodności biologicznej poprzez zapewnienie trwałości ekosystemów leśnych, łąkowych, wodnych (m.in. obszarów źródliskowych, zbiorników wodnych, starorzeczy, oczek wodnych, torfowisk, bagien i mokradeł), renaturyzację ekosystemów zdegradowanych, utrzymanie i kształtowanie ostoi przyrodniczych, restytucję zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, kontrolę i ograniczanie ekspansji gatunków obcych i inwazyjnych.
3. Kształtowanie zasobów leśnych poprzez zwiększanie lesistości oraz ochronę i wzbogacanie istniejących kompleksów leśnych i zadrzewień.
4. Wprowadzanie w strukturach funkcjonalno-przestrzennych rozwiązań opartych na przyrodzie służących adaptacji do zmian klimatu i przeciwdziałania niedoborowi wody, m.in. terenów zieleni urządzonej, elementów małej retencji i mikroretencji, rozwiązań powtórnego wykorzystania wód oraz systemów odwodnienia (w tym kanalizacji burzowej/deszczowej, zwłaszcza w obszarach zurbanizowanych).
5. Rozwój infrastruktury przeciw zagrożeniowej ograniczającej skutki zjawisk ekstremalnych, w tym systemu łączności i monitoringu wczesnego ostrzegania oraz inwestycji przeciwpowodziowych i przeciwpożarowych.
6. Zachowanie ciągłości przyrodniczej, w tym m.in. ograniczanie presji osadniczej na terenach pełniących funkcje korytarzy ekologicznych i przewietrzających; niewprowadzanie zabudowy w dolinach rzek i na terenach leśnych, kształtowanie stref ekotonowych.
7. Eksploatacja złóż ze szczególnym uwzględnieniem zasad ochrony innych zasobów środowiska (m.in.: wód podziemnych, obszarów cennych przyrodniczo, walorów krajobrazowych).
8. Ochrona cennych form rzeźby terenu oraz rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych.
9. Zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego poprzez stanowienie form ochrony, w tym obszarowej (m.in. wpisów do rejestru zabytków, parków kulturowych, pomników historii) oraz kształtowanie struktur zabytkowych, z poszanowaniem ich autentyzmu i integralności, m.in. poprzez konserwację, restaurację i rewaloryzację.
10. Zwiększanie skali i skuteczności ochrony krajobrazu, w tym poprzez wykorzystanie rekomendacji audytu krajobrazowego w procesie zarządzania i gospodarowania przestrzenią, z uwzględnieniem m.in. ochrony walorów widokowych, ograniczenia lokalizacji reklam wielkopowierzchniowych oraz kształtowania nowej zabudowy harmonijnie dostosowanej do otoczenia w nawiązaniu do lokalnej tradycji.

Obszary Strategicznej Interwencji

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju **obszar strategicznej interwencji** to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne. W Strategii wskazano OSI dwojakiego rodzaju: krajowe oraz regionalne.

Dzięki ukierunkowanej terytorialnie **strategicznej interwencji** obszary województwa, w których zidentyfikowano problemy rozwojowe lub dostrzeżono szczególne walory, w perspektywie 2030 roku osiągną stabilny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. **Miasta średnie odzyskają szanse** rozwojowe i wzmocnią swoją pozycję w strukturze osadniczej województwa. Nowe bodźce rozwojowe w **obszarach zmarginalizowanych** pozwolą na **aktywną integrację** gmin wiejskich i zrównoważony rozwój całego województwa. Ważną rolę w rozwoju województwa będą pełnić **obszary zielonej gospodarki**, w których szczególny akcent będzie położony na rozwój funkcji rolniczej, turystycznej i ochronę środowiska, a działania w nich podejmowane przyczynią się do realizacji koncepcji kształtowania przestrzeni Łódzkiego, jako Zielonego Ogrodu Polski. Dzięki sprawiedliwej **transformacji**, której najważniejszym podmiotem jest człowiek, obszar Zagłębia Bełchatowskiego zyska nową energię dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Wzmacnianie powiązań między miastami i otaczającymi je gminami w ramach **Miejskich Obszarów Funkcjonalnych** pozwoli na wspólne przezwyciężanie barier rozwojowych tych obszarów i zwiększenie ich atrakcyjności osadniczej.

1. MIASTA ODZYSKANYCH SZANS

Na terenie województwa zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (wraz z aktualizacją)[231] wyróżniono 9 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze: Kutno, Łask, Opoczno, Ozorków, Radomsko, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Wieluń, Zduńską Wolę.

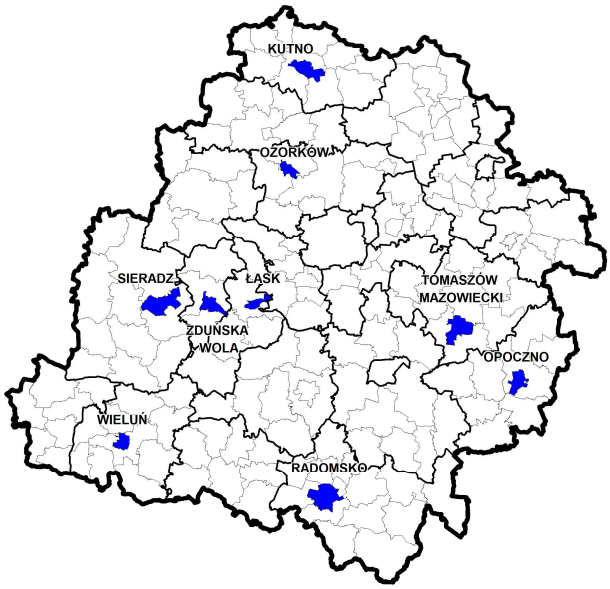
W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze podejmowane działania powinny w szczególności skupiać się na zatrzymaniu dalszej utraty funkcji, a w następnej fazie do ich przywracania. Rodzaj, zakres i wymiar interwencji będzie zależeć bezpośrednio od specyficznych potrzeb i potencjałów poszczególnych miast. Zgodnie z KSRR 2030 zakłada się, że interwencja będzie ukierunkowana przede wszystkim na: odbudowę bazy gospodarczej oraz wzmocnienie roli tych miast jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej, likwidowanie barier rozwojowych, poprawę atrakcyjności inwestycyjnej, rozwój przedsiębiorczości, aktywizację lokalnych zasobów ludzkich, pobudzanie lokalnych inicjatyw, a także poprawę dostępu mieszkańców do usług publicznych.

Planowane wsparcie na poziomie regionalnym będzie komplementarne w stosunku do działań proponowanych na szczeblu krajowym i obejmie różne typy działań i projektów, realizowanych w ramach wszystkich celów strategicznych i horyzontalnych.

Rys. 70. Miasta odzyskanych szans

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Rys. 71. Obszary Aktywnej Integracji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

2. OBSZARY AKTYWNEJ INTEGRACJI

Na obszary aktywnej integracji składają się obszary zagrożone trwałą marginalizacją wskazane z poziomu krajowego zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (wraz z aktualizacją)[232] oraz komplementarne do nich regionalne obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Ogółem na terenie województwa wyróżniono 25 takich gmin, w tym 18 z poziomu krajowego (Burzenin, Błaszki, Grabów, Goszczanów, Daszyna, Dąbrowice, Klonowa, Krośniewice, Łanięta, Masłowice, Nowe Ostrowy, Oporów, Przedbórz, Sadkowice, Uniejów, Wielgomłyny, Żychlin, Żytno) oraz 7 gmin

[231] Źródło KSRR 2030 i Aktualizacja delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (Śleszyński P., Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, 2019).

[232] Źródło KSRR 2030 i Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na rok 2018 (Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T. i in., Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, 2019).

z poziomu regionalnego (Aleksandrów, Budziszewice, Czerniewice, Łęki Szlacheckie, Ręczno, Żarnów, Żelechlinek).

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się niską atrakcyjnością osadniczą, problemami demograficznymi, słabą dostępnością komunikacyjną, brakami w infrastrukturze komunalnej, niskim poziomem przedsiębiorczości, bezrobociem i obniżonym poziomem zamożności mieszkańców.

Na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją działania powinny zmierzać do zainicjowania nowych impulsów rozwojowych, wzmocnienia istniejących potencjałów i ich aktywnej integracji we wszystkich aspektach rozwoju społeczno-gospodarczego. Najważniejsze działania obejmują m.in.: rozwój lokalnej przedsiębiorczości, poprawę dostępności komunikacyjnej, w szczególności w zakresie rozwoju transportu publicznego, działania w zakresie aktywizacji zawodowej, poprawy kwalifikacji mieszkańców, integracji społecznej oraz rozwój infrastruktury technicznej (w szczególności wodno-kanalizacyjnej i teleinformatycznej), poprawę dostępu do podstawowych usług publicznych.

3. OBSZAR ZIELONEJ GOSPODARKI

Obszar ten obejmuje 94 gminy położone poza Miejskimi Obszarami Funkcjonalnymi, z dominującą funkcją rolniczą, przyrodniczą oraz predysponowanych do rozwoju turystyki ze względu na: potencjał endogeniczny środowiska przyrodniczego (doliny rzek, obszary cenne przyrodniczo i krajobrazowo) i dziedzictwa kulturowego (obszary i obiekty zabytkowe), a także zagospodarowanie turystyczne.

W gminach, w których potencjał rolnictwa jest wysoki, grunty rolne powinny być chronione, a wiodąca funkcja rozwijana. Istotne będą działania związane z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, w tym m.in. właściwym doborem upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystaniem potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalnym stosowaniem nawożenia i środków ochrony roślin. W zakresie zwiększania opłacalności produkcji rolnej istotne będzie polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk. Ważnym kierunkiem działań będzie wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego. Na obszarze gmin położonych w sąsiedztwie obszarów chronionych i cennych przyrodniczo wskazaniem dla gospodarowania będzie system rolnictwa zrównoważonego, produkcja żywności wysokiej jakości, w tym rozwój produkcji ekologicznej.

Istotne będzie również wspieranie działań umożliwiających dywersyfikację gospodarczą tych obszarów związanych m.in. z rozwojem turystyki aktywnej, wspieraniem bazy turystycznej (w tym ekoturystyki i agroturystyki), rozbudową szlaków turystycznych i infrastruktury rowerowej, kreowaniem marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne, budowaniem zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz kultywowaniu tradycji, wykreowaniem wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki turystycznej województwa.

Rys. 72. Obszar Zielonej Gospodarki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Zarówno dla rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności OSI na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Wymagać to będzie interwencji z zakresu m.in. zwiększania zdolności retencyjnych zlewni (m.in. wprowadzania zalesień, zakrzewień, zadrzewień, budowy i modernizacji

zbiorników wodnych, rozwoju systemów melioracyjnych, odtwarzania oczek wodnych i mokradeł) oraz rozwiązań ukierunkowanych na ochronę środowiska (m.in. poprawę czystości wód, w tym tworzenie wysokoefektywnych stref ekotonowych, renaturalizację siedlisk i cieków wodnych, zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną), a także inwestycji w infrastrukturę przeciwzagrożeniową (m.in. przeciwpowodziową, przeciwpożarową).

Ważną rolę w Obszarze Zielonej Gospodarki odgrywać będą miasta – ośrodki wsparcia dla funkcji rozwijanych na terenach wiejskich.

4. OBSZAR NOWEJ ENERGII

Obszar ten obejmuje 35 gmin o powierzchni 3 667 km^2 i liczbie ludności wynoszącej 417 tys. osób, co stanowi 20% powierzchni województwa łódzkiego i 17% jego ludności. Szczegółowe analizy dotyczące delimitacji zostały przeprowadzone na potrzeby Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Łódzkiego i uwzględniały następujące elementy: aspekty środowiskowe (zasięgi: obszaru górniczego, terenu górniczego, leja depresji) i społeczno-gospodarcze (wielkość zatrudnienia w sektorze górniczo-energetycznym, dojazdy do pracy, sieci powiązań między przedsiębiorstwami oraz wpływy z podatków przekazywanych przez PGE GiEK S.A.).

Zmiana polityki energetycznej w nowym okresie programowania 2021-2027 i do 2040 r., odpowiadająca jej nowa strategia rozwoju grupy PGE i prowadzenie procesów restrukturyzacyjnych w sektorze górniczo-energetycznym i sektorach współpracujących oraz planowane przejęcie aktywów węglowych przez nowo powołaną Narodową Agencję Bezpieczeństwa Energetycznego były podstawą identyfikacji obszaru, na którym negatywne skutki prowadzonej transformacji górniczo-energetycznej będą najbardziej odczuwalne.

Rys. 73. Obszar Nowej Energii

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

Dla zidentyfikowanego obszaru transformacji kluczowe jest konsekwentne budowanie akceptacji społecznej dla mających zachodzić przemian oraz wsparcie samorządów lokalnych w opracowaniu nowego modelu rozwoju gospodarczego, w tym przygotowywania projektów inwestycyjnych i nieinwestycyjnych oraz modeli organizacyjnych i montażu finansowego dla ich realizacji. Działania w tym zakresie podjęto z poziomu regionalnego przy opracowywaniu decydującego o wsparciu narzędzia, jakim jest Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Łódzkiego, stanowiący rozwinięcie problematyki tego terytorium nakreślonej ogólnie w SRWŁ 2030. Warunkuje on skorzystanie ze wsparcia z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji oraz zapewnia zrównoważone i sprawiedliwe rozwiązania, spójne z krajowymi i europejskimi planami energetycznymi i klimatycznymi. Dokument uwzględnia specyfikę tego terytorium, zawiera opis procesu transformacji, ocenę skutków gospodarczych, społecznych i terytorialnych przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu oraz priorytetyzuje potrzeby i cele w zakresie rozwoju do 2030 r. służącego osiągnięciu neutralności klimatycznej do 2050 r.

Ponadto przedsięwzięcia mające na celu łagodzenie skutków transformacji gospodarczej będą mogły być realizowane z wykorzystaniem środków finansowych dostępnych w ramach innych funduszy na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.

Sprawiedliwa i włączająca transformacja ma w szczególności zapobiegać regresowi gospodarczemu i społecznemu, ale również kreować nowy zrównoważony model rozwoju gospodarczego, m.in. wykorzystując

potencjał zwałowiska Kamieńsk i Szczerców oraz rekultywowanej odkrywki węgla brunatnego na cele turystyczne i sportowe.

W sferze gospodarczej planowane działania będą miały na celu wzrost przedsiębiorczości i konkurencyjności obszaru m.in. poprzez: dywersyfikację struktury gospodarczej, rozwój sektora MŚP (szczególnie start-upów), wsparcie inkubatorów przedsiębiorczości i sieci powiązań klastrowych, rozwój stref aktywności gospodarczej przyciągających nowych inwestorów, wsparcie cyfryzacji, automatyzacji i innowacji w przedsiębiorstwach, internacjonalizację przedsiębiorstw i promocję gospodarczą. Wspierane będą również innowacyjne rozwiązania związane z czystą energią i OZE, w tym z wytwarzaniem i magazynowaniem energii ze źródeł odnawialnych, poprawą efektywności energetycznej budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej oraz z wdrożeniem modelu Gospodarki Obiegu Zamkniętego.

W celu zmniejszenia negatywnych skutków transformacji szczególnie ważne dla tego obszaru będą działania w sferze społecznej związane z podniesieniem jakości kształcenia i kwalifikacji pracowników, zwiększeniem aktywności zawodowej mieszkańców, rozwojem kapitału społecznego oraz rozwojem usług społecznych. Kluczowa będzie interwencja związana z kompleksowym wsparciem w zakresie doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy i organizacji szkoleń zawodowych dla pracowników odchodzących z pracy w sektorze wydobywczo-energetycznym i osób poszukujących pracy.

W sferze przestrzennej planowane działania skoncentrowane będą m.in. na: rekultywacji terenów zdegradowanych w kierunku przywrócenia im funkcji przyrodniczych lub nadania im nowych funkcji, poprawie adaptacyjności do zmian klimatu, w tym przeciwdziałanie niedoborom wody, zmniejszaniu emisji z systemu transportowego, jego integracji i ograniczaniu wykluczenia transportowego i cyfrowego oraz inwestycjach w gospodarkę wodno-ściekową.

Efektem podjętych działań w sferze społecznej powinny być: poprawa jakości życia mieszkańców, poprawa dostępu do usług publicznych i atrakcyjnych miejsc pracy, w sferze gospodarczej utrzymanie wysokiego potencjału gospodarczego obszaru transformacji, unowocześnienie i dywersyfikacja gospodarki, zaś w sferze przestrzennej poprawa jakości przestrzeni i dostępności komunikacyjnej.

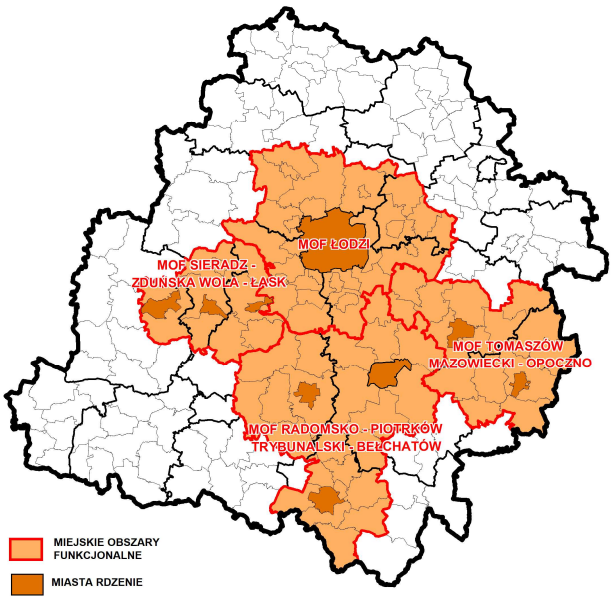

Rys. 74. Miejskie Obszary Funkcjonalne
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

5. MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE (MOF)

Na terenie województwa wyróżniono cztery miejskie obszary funkcjonalne[233]: MOF Ośrodka Wojewódzkiego – Łodzi oraz 3 wielordzeniowe MOF: MOF Sieradz – Zduńska Wola – Łask, MOF Tomaszów Mazowiecki – Opoczno oraz MOF Radomsko – Piotrków Trybunalski – Bełchatów.

Punktem wyjścia do określenia Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF) był zestaw zasad i warunków określonych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej[234]. MOF musi posiadać rdzeń, tj. miasto lub grupę miast, który oddziałuje ekonomicznie, społecznie, przestrzennie i kulturowo na otaczające go gminy, tworząc powiązania funkcjonalne. W przypadku wyznaczania MOF dwóch lub więcej miast średnich

[233] Miejski Obszar Funkcjonalny jest szczególnym typem obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju obszar funkcjonalny to obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego).

[234] Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Instrukcja w zakresie delimitowania miejskich obszarów funkcjonalnych w strategiach rozwoju województw w kontekście realizacji instrumentu ZIT w perspektywie 2021-2027.

tracących funkcje społeczno-gospodarcze sąsiadujących ze sobą – miasta te powinny tworzyć jeden wspólny MOF, a równocześnie jeden „rdzeń MOF". W przypadku miast wchodzących w MOF innego większego ośrodka miejskiego (najczęściej wojewódzkiego) nie tworzy się własnych obszarów funkcjonalnych i powinny być one włączone w istniejące MOF. Kryteria ich wyznaczenia obejmują m.in. zagadnienia demograficzne, mieszkalnictwo, dojazdy do pracy i przedsiębiorczość.

Dla Miejskich Obszarów Funkcjonalnych szczególnie istotna będzie realizacja zintegrowanych, kompleksowych projektów dotyczących m.in. rozwoju zrównoważonego transportu publicznego, zwiększania efektywności energetycznej, poprawy stanu środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie jakości powietrza, wzrostu atrakcyjności osadniczej, wsparcia rozwoju kształcenia i szkolenia zawodowego oraz rozwoju kultury, turystyki i rekreacji.

Dla Miejskich Obszarów Funkcjonalnych w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 przewidziano wsparcie w postaci Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Szczegółowy zakres wsparcia w ramach ZIT zostanie określony zgodnie z Umową Partnerstwa w programie regionalnym. W ramach instrumentu ZIT realizowane będą mogły być projekty o zintegrowanym charakterze pod względem tematycznym lub terytorialnym, koncentrujące się na wyzwaniach rozwojowych, które jednostki samorządu terytorialnego tworzące MOF zdecydują się adresować wspólnie, tak na etapie realizacji projektu jak i późniejszej eksploatacji.

Rys. 75. Obszary Strategicznej Interwencji w województwie łódzkim
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BPRWŁ

VIII. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII

Realizacja Strategii rozwoju województwa stanowi złożony, wielowątkowy i cykliczny proces. Na pierwszym etapie samorząd województwa, we współpracy z partnerami, formułuje strategię, a następnie określa warunki i procedury obowiązujące w jej realizacji, m.in. poprzez opracowanie dokumentów niższego szczebla. W fazie wdrażania zadaniem samorządu jest koordynacja i monitorowanie realizacji, ocena efektów oraz, zależnie od jej wyników i zmian w otoczeniu, aktualizacja celów i sposobów realizacji w adekwatny do warunków sposób.

Właściwy proces strategicznego zarządzania województwem uwarunkowany jest zarówno normami prawnymi, odnoszącymi się do rozwiązań instytucjonalnych, jak i podziałem kompetencji i odpowiedzialności między różne szczeble władzy. Istotny jest też poziom kapitału społecznego oraz regulacje warunkujące współpracę partnerów.

Podmioty realizujące Strategię

Podmiotem odpowiedzialnym za kształtowanie procesów rozwojowych oraz za określenie i realizację Strategii rozwoju województwa jest **samorząd województwa**. Wyznacza on kierunki rozwoju, a następnie **koordynuje i organizuje proces wdrażania Strategii**, zapewniając w szczególności realizację celów rozwojowych określonych w art. 11 ust 1 i 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa[235]. Samorząd województwa **pełni rolę inicjatora** działań rozwojowych, **tworzy warunki** do realizacji wyznaczonych celów rozwojowych poprzez zapewnienie finansowania, określenie zakresu interwencji oraz przygotowanie odpowiedniej struktury zarządzania, co stanowi podstawę sprawnego prowadzenia procesów rozwojowych.

Samorząd województwa realizuje cele określone w Strategii w sposób **bezpośredni** (działania realizowane w ramach zadań publicznych przez Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, samorządowe jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem samorządu województwa) i **pośredni** (działania leżące poza możliwością bezpośredniego oddziaływania samorządu województwa; samorząd jako inicjator, motywator i propagator działań realizujących cele rozwojowe).

W celu skutecznej realizacji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 niezbędna jest współpraca wszystkich podmiotów, które mogą podjąć działania mające wpływ na rozwój regionu. Realizatorami i jednocześnie interesariuszami Strategii są m.in.: **jednostki samorządu terytorialnego z obszaru województwa łódzkiego oraz ich związki partnerskie**, **jednostki sektora gospodarczego i instytucji otoczenia biznesu**, **samorządy gospodarcze**, **organizacje pozarządowe**, **jednostki sektora edukacji i naukowo-badawczego**, **instytucje ochrony zdrowia i pomocy społecznej**, **uczelnie wyższe**, Lokalne Grupy Działania, samorządy terytorialne innych województw, a także **wszyscy mieszkańcy regionu**. Rozwój województwa zależy także od działań i decyzji podejmowanych na szczeblu krajowym, w związku z czym realizacja założeń SRWŁ 2030 wymaga efektywnej współpracy z podmiotami administracji rządowej.

[235] Art. 11. 1. Samorząd województwa określa strategię rozwoju województwa, uwzględniającą w szczególności następujące cele:
1) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej;
2) pobudzanie aktywności gospodarczej;
3) podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa;
4) zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń;
5) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.
2. Samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na którą składa się:
1) tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy;
2) utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu wojewódzkim;
3) pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej;
4) wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli;
5) racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju;
5a) tworzenie warunków do prowadzenia działań na rzecz ochrony klimatu oraz wdrażania działań adaptacyjnych do zmian klimatu, o których mowa w art. 18a ust. 5 pkt 5 lit. b ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2024 r. poz. 54, z późn. zm.);
6) wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji;
7) wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie;
8) promocja walorów i możliwości rozwojowych województwa;
9) wspieranie i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
10) projektowanie i tworzenie rozwiązań infrastrukturalnych zwiększających poziom ochrony ludności w sytuacjach zagrożeń.

Realizacja Strategii ma na celu budowanie kultury partnerstwa i współpracy, jest ukierunkowana na współdziałanie mieszkańców, instytucji i organizacji, a także zawiązywanie trwałych relacji pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w jej wdrażanie.

Przykładem upowszechniania korzyści wynikających ze współpracy jednostek samorządu terytorialnego jest zaangażowanie Województwa Łódzkiego w realizację projektu Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej pn. Centrum Wsparcia Doradczego (CWD)[236]. Początkową fazą realizacji projektu było przeprowadzenie pilotażu CWD w latach 2020-2022. W pilotażu z terenu województwa łódzkiego wzięły udział dwa partnerstwa: „Między Kutnem a Łęczycą" oraz „Sieradzkie+". W 2022 r. rozpoczęto kolejną edycję CWD – CWD Plus, w której udział wzięły dwa wspomniane partnerstwa oraz MOF Sieradz – Zduńska Wola – Łask, MOF Tomaszów Mazowiecki – Opoczno oraz MOF Radomsko – Piotrków Trybunalski – Bełchatów, które zostały objęte doradztwem projektowym. Wszystkie pięć wspomnianych wyżej partnerstw kontynuowało współpracę w 2023 r. Głównym założeniem CWD jest wsparcie gmin oraz powiatów w prowadzeniu skutecznej i efektywnej polityki rozwoju. Korzyścią jest także popularyzowanie idei partnerstwa pomiędzy samorządami, wzmacnianie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć. Dodatkowo właściwie dostosowane doradztwo skierowane do JST tworzących partnerstwa wspomagało planowanie strategiczne w obszarach funkcjonalnych oraz ułatwiło opracowanie strategii ZIT/IIT.

Współpraca i partnerstwo są warunkami koniecznymi do skutecznego wdrażania Strategii, zwłaszcza w tych aspektach, które wykraczają poza sferę kompetencji samorządu województwa. Samorząd województwa wspiera działania innych podmiotów zaangażowanych we wdrażanie celów Strategii oraz integruje podmioty w realizacji działań prorozwojowych. Wyrazem podejmowanej współpracy jest realizacja określonych w Strategii Zintegrowanych Przedsięwzięć Strategicznych.

Powodzenie podejmowanych działań wymaga otwartości, ciągłego poszukiwania możliwości realizacji oraz szerokiej współpracy z administracją rządową (zarówno terenową, jak i centralną), współdziałania z innymi regionami, przede wszystkim z sąsiednimi województwami, a także współpracy ponadregionalnej, zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym (współpraca z organizacjami międzynarodowymi i regionami innych państw). Istotne wsparcie procesu wdrażania Strategii zapewnia Regionalne Forum Terytorialne, stanowiące gremium opiniotwórczo-doradcze, złożone z przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego województwa łódzkiego, administracji rządowej, samorządów gospodarczych, sektora szkolnictwa wyższego, sektora gospodarczego oraz organizacji pozarządowych.

Skuteczna realizacja Strategii zależy również od działań podejmowanych na innych szczeblach zarządzania, w szczególności na poziomie krajowym i europejskim. Niektóre z planowanych inwestycji będą miały niekwestionowany wpływ na rozwój województwa łódzkiego. Podstawowe znaczenie dla przyszłych kierunków rozwoju województwa ma planowana przez rząd budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego „Solidarność", w położonym pomiędzy Warszawą a Łodzią Stanisławowie (gmina Baranów, województwo mazowieckie).

Realizacja wymienionych inwestycji i ich konsekwencje dla województwa, a także dziesięcioletnia perspektywa Strategii, sprawiają, że kształtowana przez Samorząd Województwa Łódzkiego polityka rozwoju zakłada elastyczność i opiera się na otwartości, dopuszczając przyjęcie różnych scenariuszy, w zależności od rozstrzygnięć i tempa ich podejmowania na szczeblu centralnym.

Zasady realizacji Strategii

Samorząd Województwa Łódzkiego odpowiedzialny jest za organizowanie i prowadzenie działań warunkujących realizację określonej polityki rozwoju regionu. Dla zapewnienia najwyższej skuteczności prowadzonych działań niezbędne jest kierowanie się wybranymi zasadami, które określają i organizują cały proces programowania i realizacji Strategii, a także regulują sposób postępowania i obszar współpracy wszystkich podmiotów/interesariuszy włączonych w ten proces.

Zasady uniwersalne:

- **autonomiczności** – rozumianej jako prawo do niezależnego wyznaczania przez samorząd województwa celów polityki rozwoju, wynikających z wewnętrznych potrzeb i specyficznych dla regionu potencjałów,

[236] https://cwd.info.pl/

- **nadrzędności** – Strategia stanowi dokument nadrzędny w stosunku do innych dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym i oznacza konieczność zapewnienia zgodności wszystkich typów dokumentów o charakterze strategicznym opracowanych na szczeblu regionalnym,
- **współpracy i partnerstwa** – zakłada wzmacnianie współpracy wszystkich podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii, w tym jednostek samorządu terytorialnego z obszaru województwa łódzkiego, samorządów terytorialnych innych województw, administracji rządowej, sektora gospodarczego i instytucji otoczenia biznesu, samorządów gospodarczych i zawodowych, organizacji pozarządowych i mieszkańców regionu, jednostek sektora edukacji i naukowo-badawczego, organizacji międzynarodowych i regionów innych państw. Ponadto zasada ta ma na celu budowanie kultury partnerstwa i współpracy, która jest ukierunkowana na współdziałanie ludzi, instytucji i organizacji, a także zawiązywanie trwałych relacji pomiędzy podmiotami realizującymi Strategię. Zasada ta rozumiana jest również jako współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów w tworzeniu polityki rozwoju regionu i realizacji celów Strategii. Współpraca i partnerstwo są warunkami koniecznymi powodzenia realizacji Strategii, ponieważ część działań wykracza poza sferę kompetencji Samorządu Województwa.

Zasady dotyczące planowania rozwoju:

- **spójności** – oznacza uwzględnienie w procesie opracowywania Strategii celów zawartych w dokumentach strategicznych na poziomie europejskim i krajowym. W szczególności uwaga skoncentrowana została na spójności Strategii z kierunkami wyznaczonymi w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz celów tematycznych polityki spójności Unii Europejskiej.
- **rozwoju uwarunkowanego demograficznie** – ukierunkowanie interwencji w ramach poszczególnych polityk publicznych, uwzględniających trendy demograficzne. Realizacja polityki rozwoju ma pozwolić na zmniejszenie skali negatywnych zmian demograficznych.
- **zintegrowanego planowania** – polegającego na wielowymiarowej integracji planowania i realizacji polityki rozwoju województwa łódzkiego łączącej wymiar społeczny, gospodarczy oraz przestrzenny z zachowaniem zrównoważonego rozwoju. Istotne jest dopasowanie interwencji do specyfiki danego obszaru, odpowiadające na jego określone potrzeby i bazujące na wewnętrznym potencjale rozwojowym obszaru. Zintegrowane podejście terytorialne oznacza potrzebę skorelowania na poziomie województwa polityki rozwoju w wymiarze społeczno-gospodarczym z polityką przestrzenną tak, by stanowiły spójny system planowania rozwoju regionu. Istotne jest uwzględnienie kontekstu terytorialnego na etapie programowania, realizacji i monitorowania działań. Zasada ta zakłada także komplementarność działań podejmowanych na różnych szczeblach podziału administracyjnego.
- **selektywności** – oznacza koncentrację zintegrowanych i komplementarnych działań prowadzących do osiągnięcia wybranych, strategicznych dla rozwoju województwa celów, wsparcie określonych grup społecznych oraz rozwój wyznaczonych obszarów interwencji. Zasada selektywności zakłada dokonanie strategicznego wyboru w zakresie kierunków rozwoju województwa we współpracy ze wszystkimi partnerami zaangażowanymi w jego realizację. Zasada ta oznacza również wspieranie tych branż, dziedzin, sektorów i nisz, które z uwagi na posiadany potencjał pozwalają na budowanie rzeczywistej przewagi konkurencyjnej danego obszaru w skali regionalnej, krajowej bądź międzynarodowej oraz stanowią siłę napędową dla rozwoju gospodarczego.

Zasady dotyczące wdrażania:

- **zrównoważonego rozwoju** – zakłada realizację działań mających na celu poprawę poziomu życia mieszkańców przy zapewnieniu równowagi między aspektami społecznymi, gospodarczymi, przestrzennymi oraz ochrony środowiska w warunkach rozwijającej się gospodarki rynkowej. Zasada promuje rozwój w oparciu o efektywne zarządzanie zasobami i innowacyjne rozwiązania z uwzględnieniem wyzwań polityki klimatycznej.
- **wieloszczeblowego zarządzania i zintegrowanych przedsięwzięć** – zakłada podejmowanie skoordynowanych działań i kreowanie inwestycji rozwojowych realizowanych przez różne podmioty

(jednostki samorządu terytorialnego, podmioty gospodarcze i partnerów społecznych) oraz finansowane z różnych źródeł w celu zapewnienia ich komplementarności. Celem realizacji zintegrowanych przedsięwzięć jest zapewnienie efektywności wsparcia finansowego, synergię oraz większe korzyści dla rozwoju regionu niż w przypadku prowadzenia punktowych działań. Zasada ta uwzględnia zaangażowanie w procesy decyzyjne i wykonawcze partnerów społecznych i gospodarczych.

Ramy finansowe i narzędzia realizacji Strategii

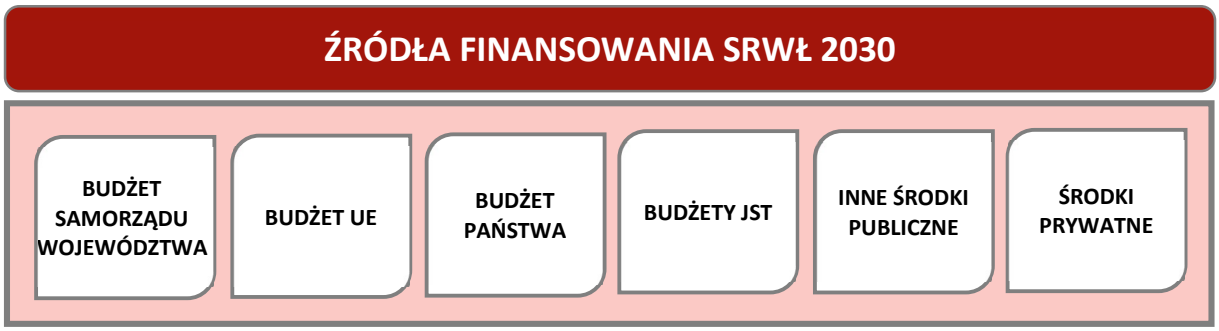
W celu skutecznej realizacji Strategii Samorząd Województwa Łódzkiego poszukuje wszelkich dostępnych źródeł, narzędzi, metod i możliwości realizacji określonych celów, aby urzeczywistnić zaproponowaną w dokumencie wizję.

Z uwagi na dziesięcioletni horyzont czasowy Strategii **ramy finansowe** zostały określone w **sposób kierunkowy** poprzez wskazanie potencjalnych **źródeł finansowania**, a także określenie **narzędzi realizacji** i **mechanizmów uzgodnień** SRWŁ 2030. Celem skutecznej realizacji szerokiego zakresu planowanej interwencji system finansowania Strategii opiera się na zasadzie montażu środków finansowych pochodzących z różnych źródeł z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi wsparcia.

Zasadnicze znaczenie dla sfinansowania Strategii ma przede wszystkim **katalog środków publicznych**, w tym:

- środki z budżetu województwa łódzkiego;
- środki z budżetu Unii Europejskiej[237];
- środki budżetu państwa;
- środki jednostek samorządu terytorialnego;
- inne środki publiczne.

Ważnym elementem finansowania interwencji rozwojowych są również **środki prywatne**, które wykorzystuje się do współfinansowania projektów realizowanych w ramach programów operacyjnych lub w formule **partnerstwa publiczno-prywatnego**. Elementem realizacyjnym są również bezpośrednie inicjatywy sektora prywatnego, w szczególności przedsiębiorców, które przekładają się na wzrost potencjału gospodarczego regionu.

Środki z budżetu województwa łódzkiego finansują wydatki rozwojowe bezpośrednio lub dofinansowują wydatki rozwojowe finansowane z innych źródeł.

Kondycja finansowa wszystkich podmiotów realizujących Strategię wpływa również na możliwości absorpcji środków pochodzących z innych źródeł, przede wszystkim środków unijnych.

Niektóre z powyższego katalogu środków są wykorzystywane bezpośrednio w celu wdrażania Strategii, inne przy wykorzystaniu różnorodnych **narzędzi realizacyjnych**. Poniżej wskazane zostały te narzędzia, których znaczenie jest największe w zakresie możliwości ich wykorzystania do wdrożenia celów Strategii, w tym realizacji Zintegrowanych Przedsięwzięć Strategicznych. Wskazane w tym rozdziale narzędzia stanowią katalog otwarty, w ramach którego środki pochodzące z różnych źródeł mogą być łączone. Jednym z instrumentów wsparcia jest **Regionalny Fundusz Rozwoju Województwa Łódzkiego**, którego działania w szczególności ukierunkowane są na finansowanie inwestycji sektora MŚP.

[237] Środki funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, dostępne w ramach poszczególnych polityk Unii Europejskiej, zwłaszcza w ramach polityki spójności i wspólnej polityki rolnej, a także środki dostępne w ramach pozostałych narzędzi i instrumentów wsparcia z poziomu europejskiego.

Zgodnie z rozporządzeniem ogólnym z 24 czerwca 2021 r. oraz Umową Partnerstwa z 30 czerwca 2022 r. wsparcie w ramach polityki spójności koncentruje się na ograniczonej liczbie celów[238].

Najistotniejszym dla województwa narzędziem w ramach polityki spójności jest **program regionalny** Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027. Dokument opracowany, zarządzany i wdrażany przez Zarząd Województwa Łódzkiego, zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, stanowi odpowiedź na wyzwania rozwojowe określone w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, wspierając określone w niej cele i kierunki działań. Wartość wkładu UE w ramach programu regionalnego wynosi ponad 2,7 mld euro.

Narzędziem pomocnym dla województwa przy wdrażaniu działań wskazanych w Strategii, związanych z „zieloną transformacją" oraz minimalizacją jej negatywnych skutków, jest **Mechanizm Sprawiedliwej Transformacji (MST)**, który jest elementem planu inwestycyjnego na rzecz Europejskiego Zielonego Ładu. MST składa się z trzech filarów:

I. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji – FST jest instrumentem finansowym w ramach polityki spójności, służącym zapewnieniu wsparcia obszarom borykającym się z poważnymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi, wynikającymi z transformacji w dążeniu do osiągnięcia neutralności klimatycznej UE do 2050 r.,
II. specjalnego systemu w ramach Programu InvestEU,
III. instrumentu pożyczkowego na rzecz sektora publicznego udostępnianego przez Europejski Bank Inwestycyjny.

Środki finansowe z FST w swoich budżetach w ramach programów regionalnych na lata 2021-2027 otrzymało w Polsce pięć regionów, w tym województwo łódzkie. Obszar Transformacji (OT) w województwie łódzkim określony w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji to obszar 35 gmin. Podstawą jego ustalenia były uwarunkowania środowiskowe związane z lokalizacją złóż węgla brunatnego, zasięgiem terenu górniczego, a także uwarunkowania społeczno-gospodarcze związane z liczbą osób dojeżdżających do pracy w elektrowni i kopalni w Bełchatowie. W ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego dofinansowanie z FST przyznawane jest w ramach Priorytetu 9. Fundusze europejskie dla Łódzkiego w transformacji. Do wykorzystania jest kwota ponad 350 mln euro. Środki przeznaczone są na dofinansowanie projektów z zakresu m.in. zwiększania konkurencyjności przedsiębiorstw, rozwijania potencjału B+R, inwestycji w rozwiązania cyfrowe, odnawialne źródła energii, jak również przedsięwzięcia dotyczące infrastruktury kształcenia zawodowego i ustawicznego oraz podnoszenie kwalifikacji i przekwalifikowanie się pracowników z OT. II filar MST obejmuje inwestycje prywatne, natomiast III filar jest adresowany do sektora publicznego.

W perspektywie finansowej 2021-2027, w ramach programów regionalnych, zostały również zaplanowane instrumenty terytorialne, których celem jest wzmocnienie współpracy i partnerstw samorządów realizujących wspólne działania rozwojowe na podstawie strategii terytorialnych. Instrumentem, który jest wykorzystywany do wspierania Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF) wskazanych w Strategii, są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT). Ponadto, w ramach innych instrumentów terytorialnych (IIT) są wdrażane gminne programy rewitalizacji, na podstawie których gminy z województwa łódzkiego prowadzą działania rewitalizacyjne.

Kolejnymi narzędziami, z których województwo łódzkie korzysta przy wdrażaniu Strategii, są **programy krajowe**. Zakres ich interwencji wynika z celów określonych w rozporządzeniach unijnych, a także potrzeb i inwestycji ważnych z punktu widzenia gospodarki i rozwoju Polski określonych w dokumentach strategicznych, w szczególności SOR, KSRR 2030 i zintegrowanych strategiach sektorowych, przy zachowaniu ustalonej demarkacji wsparcia pomiędzy poziomem krajowym a regionalnym. Przy takim założeniu programy krajowe wspierają te cele Strategii, które są z nimi zgodne.

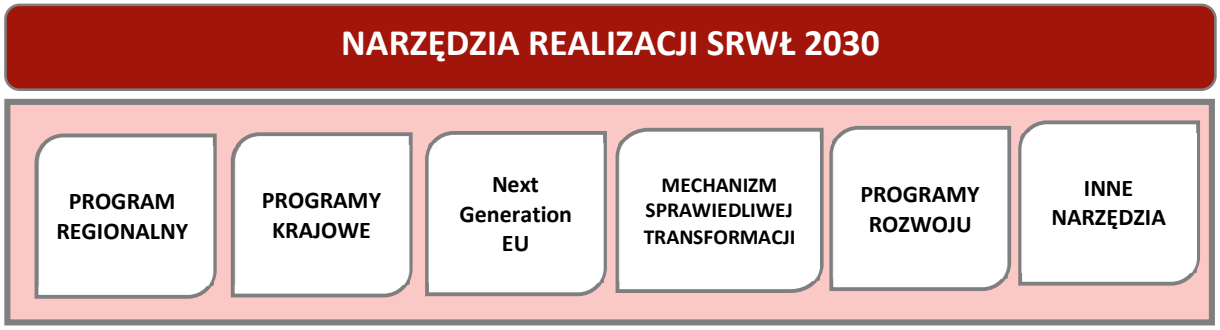
W kontekście walki z kryzysem gospodarczym związanym z COVID-19 i jego konsekwencjami szczególnie istotnym narzędziem, wykorzystywanym przy wdrażaniu Strategii, jest Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO), finansowany z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, który jest głównym elementem NextGenerationEU. W ramach KPO budżet dla Polski wynosi 25,3 mld euro w formie dotacji i 34,5 mld euro w formie preferencyjnych pożyczek. Wspierane są takie obszary jak rozwój gospodarki, innowacje, środowisko, cyfryzacja, edukacja, zdrowie.

[238] Patrz Polityka Spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027 w rozdziale Wprowadzenie.

Do realizacji Strategii wykorzystane są również **programy zarządzane bezpośrednio przez Komisję Europejską**[239], narzędzia wykorzystujące środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego, innych **międzynarodowych instytucji finansowych**, a także Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Coraz większe znaczenie dla realizacji SRWŁ 2030 mają krajowe źródła finansowania. Polityka regionalna będzie realizowana w ramach **krajowych programów rozwoju**[240], w tym programów wieloletnich, a także innych **instrumentów funkcjonujących w oparciu o środki publiczne**[241].

Możliwe jest także skorzystanie z profesjonalnego systemu instytucji rozwoju[242] poprzez wykorzystanie instrumentów oferowanych przez Grupę Polskiego Funduszu Rozwoju. Wśród nich znajdują się instrumenty służące rozwojowi samorządów (m.in. finansowanie infrastruktury, partnerstwo publiczno-prywatne), czy przedsiębiorstw (m.in. kapitał na rozwój, gwarancje bankowe czy doradztwo i finansowanie eksportu).

Aby dostosować interwencję do specyficznych potrzeb regionalnych, uwzględniając przy tym zapisy SOR i zintegrowanych strategii sektorowych, a także optymalnie korzystać ze środków finansowych, konieczne jest zaangażowanie partnerów ze wszystkich poziomów zarządzania oraz dokonanie właściwych uzgodnień w zakresie planowanych inwestycji. W tym celu w KSRR 2030 wprowadzono główne **mechanizmy uzgodnień**, które pozwolą na lepsze ukształtowanie współpracy między poziomem lokalnym, regionalnym i krajowym: kontrakt programowy, kontrakt sektorowy oraz porozumienia terytorialne.

W ramach **kontraktu programowego** podejmowane są uzgodnienia pomiędzy stroną rządową i samorządem województwa, które zobowiązują strony do realizacji zadań określonych w programie regionalnym, ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnych celów na danym terytorium. Kontrakt programowy określa zasady, kierunki i warunki dofinansowania programu regionalnego, a także przedsięwzięcia priorytetowe dla województwa łódzkiego planowane do realizacji z jego środków.

Mechanizmem uzgadniania realizacji przedsięwzięć na obszarze województwa ze środków budżetu państwa jest **kontrakt sektorowy** – terytorialnie ukierunkowana interwencja na rzecz regionu ze strony poszczególnych programów rozwoju przygotowywanych przez właściwych ministrów. W kontrakcie sektorowym wskazuje się przedsięwzięcia planowane do realizacji, zarówno po stronie rządowej, jak i samorządu województwa, pod warunkiem zagwarantowania wkładu finansowego na ich realizację.

Nowym mechanizmem uzgadniania jest **porozumienie terytorialne**. Ten mechanizm może zostać wykorzystany przez Samorząd Województwa Łódzkiego do sprawniejszego uzgadniania z samorządami lokalnymi projektów, celów i działań na obszarze województwa, niezbędnych do realizacji Strategii. Mechanizm zakłada współpracę samorządów na obszarach, gdzie zidentyfikowano istotne potencjały lub problemy ograniczające

[239] Między innymi: CEF Mobility (Łącząc Europę), Horyzont Europa, Cyfrowa Europa, Invest EU, Kreatywna Europa, EURATOM, LIFE, COSME.

[240] Między innymi: Krajowy Program Kolejowy do 2030 r. (z perspektywą do 2032 r.), Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. (z perspektywą do 2033 r Narodowa Strategia Onkologiczna, Program wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011-2030 oraz inne programy, które zostaną opracowane na poziomie krajowym.

[241] Między innymi: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundusz Dróg Samorządowych, Krajowy Fundusz Drogowy, Fundusz Kolejowy.

[242] Wprowadzony ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju. System instytucji rozwoju (Grupę Polskiego Funduszu Rozwoju) tworzą:
1) Polski Fundusz Rozwoju,
2) Bank Gospodarstwa Krajowego,
3) Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości,
4) Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych Spółka Akcyjna,
5) Polska Agencja Inwestycji i Handlu Spółka Akcyjna,
6) Agencja Rozwoju Przemysłu Spółka Akcyjna.

możliwości rozwoju. Określa zakres i sposób realizacji przedsięwzięć istotnych dla obszaru objętego porozumieniem i rozwoju ponadlokalnego. Może też służyć wsparciu samorządów lokalnych z obszaru województwa łódzkiego lub z obszarów różnych województw przez środki pochodzące z poziomu krajowego.

Powyższe mechanizmy uzgodnień zostały szczegółowo przedstawione w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Rozwój województwa jest procesem skomplikowanym i wymaga sprawnej organizacji całego systemu wdrażania, dlatego Samorząd Województwa Łódzkiego będzie aktywnie poszukiwał możliwości wykorzystania powyższych narzędzi realizacji i mechanizmów uzgodnień dla osiągnięcia celów SRWŁ 2030.

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, jako najważniejszy dokument definiujący politykę rozwoju i wyzwania stojące przed województwem łódzkim, określa ramy dla planowania na poziomie lokalnym, a jej założenia odzwierciedla Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Dla wspierania efektywnej realizacji polityki rozwoju możliwe jest wprowadzenie niższego poziomu dokumentów regionalnych, np. strategii sektorowych, programów rozwoju czy planów wdrażania, opracowywanych dla wybranych obszarów tematycznych i ocenianych pod kątem zgodności z celami strategicznymi.

System monitorowania i ewaluacji Strategii

Realizacja Strategii wymaga systematycznego obserwowania zmian zachodzących w województwie, a także reagowania na pojawiające się problemy i zagrożenia w osiąganiu założonych przez strategię rezultatów i będzie podlegała stałemu monitorowaniu. Zakres tematyczny monitoringu i ewaluacji realizacji SRWŁ 2030 określają cele strategiczne i operacyjne. Podstawowym punktem odniesienia w monitorowaniu realizacji Strategii jest zestaw wskaźników obrazujących oczekiwane rezultaty realizacji Strategii, odnoszących się do poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych.

Monitoring Strategii będzie miał charakter ciągły, co oznacza stałe gromadzenie m.in. danych statystycznych, informacji o realizacji Zintegrowanych Przedsięwzięć Strategicznych, danych o środkach finansowych zaangażowanych w realizację SRWŁ 2030 oraz prowadzenie niezbędnej analityki uzupełniającej, np. w zakresie analizy wąskich gardeł dyfuzji innowacji. Głównym dokumentem cyklicznie podsumowującym proces monitoringu będzie *Raport z realizacji SRWŁ 2030*, przedkładany do zatwierdzenia Zarządowi Województwa Łódzkiego. Raport przygotowywany będzie nie rzadziej niż co dwa lata i będzie składał się z części poświęconej poziomowi realizacji celów Strategii, oceny sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa oraz wniosków i rekomendacji w zakresie realizacji SRWŁ 2030. Prowadzony monitoring Strategii będzie podstawą do oceny stopnia i dynamiki postępu w realizacji przyjętych celów strategicznych i operacyjnych SRWŁ.

Część poświęcona ocenie stopnia realizacji celów Strategii będzie opomiarowana za pomocą wskaźników z systemu monitorowania Strategii. Będzie także zawierała zbiorcze informacje o:

- projektach współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej;
- stanie realizacji Zintegrowanych Przedsięwzięć Strategicznych;
- działaniach podejmowanych przez Samorząd Województwa i lokalne JST w OSI;
- innych inwestycjach regionalnych i krajowych realizowanych w województwie, wpisujących się w tematykę celów operacyjnych.

Część poświęcona **ocenie sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej** województwa będzie zawierać analizy wskaźników ekonomicznych i społecznych odpowiadających tematyce celów strategicznych i operacyjnych oraz syntetyczną informację o stanie zaawansowania dokumentów planistycznych[243] sporządzanych przez samorządy lokalne.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie procesu monitorowania realizacji SRWŁ 2030 jest Zarząd Województwa Łódzkiego, który realizować będzie ww. zadanie poprzez jednostki podległe: Departamenty UMWŁ, Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego oraz właściwe jednostki i instytucje odpowiedzialne za wdrażanie Strategii. Jednostką wyznaczoną do prowadzenia monitoringu i sporządzania Raportów z realizacji SRWŁ 2030 jest Regionalne Obserwatorium Terytorialne, działające w strukturach Biura Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego.

Proces ewaluacji jest oceną skuteczności działań, wydajności instrumentów finansowych, użyteczności, trafności, trwałości i komplementarności interwencji Strategii. Wraz z cyklicznymi raportami monitoringowymi ewaluacja jest częścią procesu decyzyjnego i polityki rozwoju opartej na faktach, prowadzonej przez Zarząd Województwa.

Ewaluacja Strategii będzie realizowana według następującego harmonogramu:

- ewaluacja ex-ante, której poddano projekt Strategii[244],
- ewaluacja on-going, zostanie przeprowadzona w połowie okresu obowiązywania Strategii,
- ewaluacja ex-post, zostanie przeprowadzona po zakończeniu realizacji Strategii.

[243] Dotyczy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowego planu zagospodarowani przestrzennego oraz planu ogólnego gminy.
[244] Ewaluacja ex-ante Projektu Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, Infondo, 2020; https://rot-lodzkie.pl/artykul/177

Tab. 1. Wskaźniki monitorowania Strategii

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym dla województwa łódzkiego	Pozycja w Polsce	Wartość w roku bazowym dla Polski/ śr. krajowa	Wartość docelowa dla województwa w 2030 r.	Źródła danych
1. SFERA GOSPODARCZA – CEL STRATEGICZNY: NOWOCZESNA I KONKURENCYJNA GOSPODARKA						
Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego						
1.	Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w relacji do PKB (ceny bieżące) [%]	0,94% (2018 r.)	7.	1,21% (2018 r.)	średnia krajowa	GUS
2.	Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw [%]	14,8% (2019 r.)	8.	15,5% (2019 r.)	średnia krajowa	GUS
Cel operacyjny 1.2. Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego						
3.	Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym [%]	78,9% (2019 r.)	5.	77,1% (2019 r.)	82,0%	GUS
4.	Odsetek osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu	3,0% (2019 r.)	14.	4,8% (2019 r.)	powyżej średniej krajowej	GUS
Cel operacyjny 1.3. Wsparcie rozwoju MŚP						
5.	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	1 036 (2019 r.)	10.	1 175 (2019 r.)	1165	GUS
6.	Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności	3,8 (2019 r.)	10.	6,6 (2019 r.)	4,5	GUS
Cel operacyjny 1.4. Rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności						
7.	Globalna produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych wg nowej definicji [zł]	8 605 zł (2019 r.)	4.	7 883 zł (2019 r.)	10 000 zł	GUS
8.	Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym [ha]	7,98 ha (2020 r.)	13.	11,04 ha (2020 r.)	8,60 ha	ARiMR
2. SFERA SPOŁECZNA – CEL STRATEGICZNY: OBYWATELSKIE SPOŁECZEŃSTWO RÓWNYCH SZANS						
Cel operacyjny 2.1. Rozwój kapitału społecznego						
9.	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców	35,3 (2019 r.)	14.	38,3 (2019 r.)	średnia krajowa	obliczenia własne na podstawie GUS
10.	Liczba uczestników imprez organizowanych przez domy kultury, ośrodki kultury, kluby, świetlice na 1 000 mieszkańców	657 (2019 r.)	16.	977 (2019 r.)	średnia krajowa	GUS
Cel operacyjny 2.2. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców						
11.	Przeciętne trwanie życia mężczyzn/kobiet	72,5/81,0 (2019 r.)	16. 15.	74,1/81,8 (2019 r.)	średnia krajowa	GUS
12.	Liczba łóżek w hospicjach, zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych i opiekuńczo-leczniczych na 100 tys. osób	89,3 (2019 r.)	9.	96,3 (2019 r.)	powyżej średniej krajowej	GUS
Cel operacyjny 2.3. Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego						
13.	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi na 1000 osób w wieku 65 lat i więcej	14,6 (2019 r.)	b.d.	b.d.	20,0	obliczenia własne na podstawie RCPS i GUS
14.	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców	312,7 (2019 r.)	10.	314,0 (2019 r.)	250	GUS
15.	Odsetek mieszkań wyposażonych w podstawowe media (łazienkę) (miasto), (wieś)	90,5% – miasto 75,2% – wieś (2019 r.)	16. 13.	95,7% – miasto 83,3% – wieś (2019 r.)	99% – miasto 95% – wieś	GUS
3. SFERA PRZESTRZENNA – CEL STRATEGICZNY: ATRAKCYJNA I DOSTĘPNA PRZESTRZEŃ						
Cel operacyjny 3.1. Adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska						
16.	Udział powierzchni terenów zieleni w miastach w powierzchni ogółem [%][245]	5,97% (2019 r.)	5.	4,77% (2019 r.)	więcej niż w roku bazowym	obliczenia własne na podstawie GUS
17.	Powierzchnia obszaru przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 [km^2]	501 (2019 r.)	b.d.	b.d.	mniej niż w roku bazowym	GIOŚ
18.	Powierzchnia obszaru przekroczenia poziomu docelowego Benzo(a)pirenu [km^2]	2 238 (2019 r.)	b.d.	b.d.	mniej niż w roku bazowym	GIOŚ
19.	Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych [tys. t/rok]	38 212,6 (2019 r.)	1.	198 440,7 (2019 r.)	mniej niż w roku bazowym	GUS
20.	Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności na wsi	26,4 (2019 r.)	14.	42,2 (2019 r.)	średnia krajowa	GUS

[245] Wskaźnik uwzględnia udział powierzchni terenów zieleni takich jak: parki, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej, zieleń uliczna, cmentarze, lasy gminne w ogólnej powierzchni miast.

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość w roku bazowym dla województwa łódzkiego	Pozycja w Polsce	Wartość w roku bazowym dla Polski/ śr. krajowa	Wartość docelowa dla województwa w 2030 r.	Źródła danych
21.	Lesistość [%]	21,5 (2019 r.)	16.	29,6 (2019 r.)	więcej niż w roku bazowym	GUS
22.	Pojemność ogółem obiektów małej retencji [dam^3]	19 251,0 (2019 r.)	8.	839 607,4 (2019 r.)	więcej niż w roku bazowym	GUS
Cel operacyjny 3.2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu						
23.	Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego (wraz z informacją o liczbie wpisów i skreśleń) [szt.]	2 551 (2018 r.)	b.d.	b.d.	nie mniej niż w roku bazowym	badanie własne na podstawie danych NID i ŁWKZ
24.	Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni województwa ogółem [%]	19,5 (2019 r.)	15.	32,3 (2019 r.)	29,0	GUS
Cel operacyjny 3.3. Zwiększenie dostępności transportowej						
25.	Gęstość sieci autostrad i dróg ekspresowych w województwie [km/1000 km^2]	24,7 (2019 r.)	2.	13,1 (2019 r.)	33,4	GUS
26.	Linie kolejowe ogółem na 100 km^2 w województwie łódzkim	5,9 km/km^2 (2019 r.)	10.	6,2 km/km^2 (2019 r.)	7,1 km/km^2	GUS
27.	Udział taboru komunikacji miejskiej przystosowanego do przewozu osób niepełnosprawnych w taborze ogółem [%]	55,5 (2019 r.)	16.	80,5 (2019 r.)	średnia krajowa	obliczenia własne na podstawie GUS
28.	Wielkość ładunków obsłużonych w terminalach intermodalnych (TEU)	494 129 (2019 r.)	b.d.	b.d.	więcej niż w roku bazowym	badanie własne na podstawie danych operatorów terminali
Cel operacyjny 3.4. Nowoczesna energetyka w województwie						
29.	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem [%]	5,4 (2019 r.)	13.	15,5 (2019 r.)	średnia krajowa	GUS
30.	Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności	39,6 (2019 r.)	14.	52,9 (2019 r.)	średnia krajowa	GUS
Cel operacyjny 3.5. Racjonalizacja gospodarki odpadami						
31.	Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku [%]	32,6 (2019 r.)	5.	31,2 (2019 r.)	65,0	GUS
Cel operacyjny 3.6. Zwiększenie dostępności do usług teleinformatycznych						
32.	Udział gospodarstw domowych wyposażonych w urządzenie z dostępem do Internetu w liczbie gospodarstw domowych ogółem [%]	78,2 (2019 r.)	11.	80,2 (2019 r.)	100	GUS
CEL HORYZONTALNY: EFEKTYWNIE I ODPOWIEDZIALNIE ZARZĄDZANY REGION						
33.	Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem [%]	33,0 (2019 r.)	7.	31,2 (2019 r.)	50	GUS

IX. MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE

Spis rysunków

Rys. 1. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze wskazane w KSRR po aktualizacji delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze w 2018 r. 6
Rys. 2. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją wskazane w KSRR po aktualizacji delimitacji obszarów problemowych na 2018 r. 6
Rys. 3. Podział administracyjny województwa łódzkiego w 2025 r. 12
Rys. 4. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w 2023 r. 13
Rys. 5. Syntetyczny wskaźnik innowacyjności regionów („Regional Innovation Scoreboard") w 2023 r. 14
Rys. 6. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w latach 2015-2023. 14
Rys. 7. Liczba grup producentów rolnych oraz uznanych organizacji producentów owoców i warzyw (stan na styczeń 2025 r.) 15
Rys. 8. Udział pracujących w grupach sekcji w Polsce i w województwie łódzkim w 2022 r. [w %] 16
Rys. 9. Liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców w 2023 r. 17
Rys. 10. Rozkład przestrzenny instytucji otoczenia biznesu w województwie łódzkim w 2019 r. 17
Rys. 11. Struktura wykształcenia w województwie łódzkim w 2023 r. (w %) 19
Rys. 12. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu w latach 2014-2023 [%] .. 19
Rys. 13. Gminy zameldowania studentów uczelni publicznych w województwie łódzkim w roku akademickim 2018/2019 20
Rys. 14. Gminy zameldowania studentów uczelni niepublicznych w województwie łódzkim w roku akademickim 2018/2019 20
Rys. 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim w 2023 r. 21
Rys. 16. Liczba organizacji pozarządowych na 10 000 mieszkańców w powiatach w 2023 r. 22
Rys. 17. Koła Gospodyń Wiejskich prowadzące działalność gospodarczą w 2024 r. 22
Rys. 18. Uczestnicy imprez w centrach, ośrodkach, domach kultury, klubach i świetlicach na 1000 mieszkańców w 2023 r. 23
Rys. 19. Procentowa zmiana liczby ludności w gminach w latach 2014-2023 [2014=100%] 24
Rys. 20. Saldo migracji w gminach w 2023 r. 24
Rys. 21. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2023 r. 25
Rys. 22. Gminy o najtrudniejszej sytuacji demograficznej w 2030 r. 25
Rys. 23. Liczba zgonów z powodu cukrzycy na 100 tys. ludności w 2023 r. 26
Rys. 24. Oczekiwana długość trwania życia mężczyzn w latach 2020-2021 według powiatu zamieszkania 26
Rys. 25. Lekarze oraz łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności w 2023 r. 27
Rys. 26. Gminy problemowe pod względem skali ubóstwa mieszkańców w 2023 r. 29
Rys. 27. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową w województwie łódzkim w 2023 r. 31
Rys. 28. Jednostki reintegracji społeczno-zawodowej na 100 tys. mieszkańców w 2022 r. 31
Rys. 29. Stan ekologiczny i chemiczny JCWP w latach 2014-2021 32
Rys. 30. Deficyt wód w 2023 r. 33
Rys. 31. Lesistość w województwie w 2023 r. 33
Rys. 32. Udział powierzchni terenów zieleni w powierzchni miast w 2023 r. 34
Rys. 33. Zagrożenie powodziowe 34
Rys. 34. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych według województw w 2014 i 2023 r. [tys. t/rok] 35
Rys. 35. Wartości średnioroczne poziomu stężenia benzo(a)pirenu w pyle PM10 w województwie łódzkim odnotowane w stacjach pomiarowych w latach 2014 i 2023 r. 35

Rys. 36. Dynamika zasobów mieszkaniowych w gminach w latach 2014-2023 36
Rys. 37. Procesy rewitalizacji w ośrodkach historycznych na tle zabytków o najwyższych walorach kulturowych 38
Rys. 38. Specyficzne komponenty dziedzictwa kulturowego 38
Rys. 39. Udział powierzchni obszarów chronionych według województw w latach 2014-2023 r. [%] 40
Rys. 40. Istniejące elementy systemu obszarów chronionych w województwie łódzkim w 2023 r. 40
Rys. 41. Układ drogowy w województwie łódzkim 41
Rys. 42. Stan nawierzchni dróg wojewódzkich w województwie łódzkim w 2024 r. 42
Rys. 43. Średni dobowy ruch roczny pojazdów w województwie łódzkim w 2020/2021 r. 42
Rys. 44. Układ kolejowy w województwie łódzkim w 2024 r. 43
Rys. 45. Centralny Port Komunikacyjny. Ogólnopolska sieć połączeń kolejowych wraz z izochroną 120 minut dojazdu do CPK. 44
Rys. 46. Maksymalne prędkości na liniach kolejowych, stan na 31.12.2024 r. 44
Rys. 47.Operacje lotnicze pax w PL Łódź na tle portów lotniczych w kraju w 2023 r. 45
Rys. 48. Publiczny transport zbiorowy w województwie łódzkim w 2024 r. 46
Rys. 49. Dostępność publicznym transportem zbiorowym (kolejowym i autobusowym) do Łodzi w 2024 r. 46
Rys. 50. Liczba pasażerów przewiezionych przez Łódzką Kolej Aglomeracyjną w latach 2014-2024 47
Rys. 51. Transport towarowy i logistyka w województwie łódzkim w 2024 r. 48
Rys. 52. Możliwości przeładunkowe w terminalach intermodalnych [%] w województwie łódzkim w latach 2014-2023 48
Rys. 53. Podaż powierzchni magazynowej multi-tenant i BTS [mln m²] i wskaźnik pustostanów [%] w województwie łódzkim w latach 2014-2024 49
Rys. 54. System elektroenergetyczny w województwie łódzkim 2024 r. 50
Rys. 55. Produkcja energii elektrycznej w województwie łódzkim na tle pozostałych województw w 2014 r. i 2023 r. [GWh] 50
Rys. 56. Produkcja energii z OZE w województwie łódzkim na tle pozostałych województw w 2014 i 2023 r. [GWh] 51
Rys. 57. System paliwowy w województwie łódzkim w 2024 r. 51
Rys. 58. Gospodarka wodno-ściekowa w woj. łódzkim w 2023 r. 52
Rys. 59. Gospodarka odpadami komunalnymi w województwie łódzkim w 2024 r. 53
Rys. 60. Infrastruktura telekomunikacyjna i teleinformatyczna w województwie łódzkim 54
Rys. 61. Penetracja gospodarstw domowych zasięgami Internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 100 Mb/s w 2023 r. 54
Rys. 62. Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca według podregionów w 2022 r. 55
Rys. 63. Liczba osób dojeżdżających do pracy w 2021 r. 57
Rys. 64. Rozkład przestrzenny typów obszarów wiejskich według struktury składowych rozwoju w IV etapie badań 59
Rys. 65. Kluczowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej 62
Rys. 66. Samodzielność finansowa gmin w 2023 r. 63
Rys. 67. Stan opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego według województw w 2023 r. 64
Rys. 68. Stan opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego według gmin w 2023 r. 64
Rys. 69. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 103
Rys. 70. Miasta odzyskanych szans 108
Rys. 71. Obszary Aktywnej Integracji 108
Rys. 72. Obszar Zielonej Gospodarki 109
Rys. 73. Obszar Nowej Energii 110
Rys. 74. Miejskie Obszary Funkcjonalne 111
Rys. 75. Obszary Strategicznej Interwencji w województwie łódzkim 113

Spis tabel

Tab. 1. Wskaźniki monitorowania Strategii. 122

Biuro Planowania Regionalnego
Województwa Łódzkiego

http://bprwl.lodzkie.pl

